

TRACTATUS
DE STUDIIS MONASTICIS

Volumen alterum, sive Appendix

COMPLECTENS ANIMADVERSIONES

D. JOANNIS MABILLONII

IN RESPONSIONEM

R. P. ARMANDI BUTHILIERII

ABBATIS TRAPPÆ

AD EUMDEM TRACTATUM

Nunc primum Latine redditas.

Quibus Studiorum Monasticorum Praxis & Traditio validius astruuntur, & ab Adversariorum objectionibus omnino vindicantur.

Accedit Historia Dissidii Litterarii circa hæc Studia, a D. Vincentio Thuillier Monacho Benedictino Gallice concinnata,

Et variorum EPISTOLIS huc spectantibus ad calcem aucta & illustrata.

VENETIIS, MDCCLXX.

APUD LAURENTIUM BASILIUM,

SUPERIORUM PERMISSU.

PRÆFATIO

In hanc Editionem latinam Animadversionum

P. JOANNIS MABILLONII

Ad Responsionem Domni Abbatis de Trappa.

E ratione Studiorum Monachalium, Joannem Mabillonium in Benedictina S. Mauri Congregatione Monachum pietate ac scientia celeberrimum, docte & copiose scripsisse, vulgata dudum res est. Ejus liber labente præterito sæculo in lucem editus, & e Gallica lingua paulo post in Latinam translatus, in Germania & Italia impressus, adeo sua utilitate diffusus est, ut non modo a Religiosis Juvenibus, sed & sæcularibus quibuscumque studia sectantibus pro familiari atque unica studiorum methodo comparanda adhiberi cæperit, ac omnium manibus teri jam ex illo tempore ad hanc diem numquam desierit. Supervacaneum, aut saltem minus ad rem esset, in laudes eruditissimi Operis hoc loco excurrere; cum nobilissimorum virorum innumera pene multitudo huic argumento satisfecerit, & libri ipsius præstantia ex litteratorum commodis, quæ ab ejus lectione & usu redundarunt, satis perspicua, ampliori commendatione non egeat. Sed in hoc libro cum docuisset Auctor, licere Monachis esse litteratis, displicuit hæc sententia piissimo illi Abbati de Trappa, qui eam dedita opera refutare aggressus est, & Responsionem ad Tractatum de Studiis Monasticis studiose concinnatam typis vulgavit. Huic vero Responsioni Mabillonius suas Animadversiones opposuit, quæ tandem visæ sunt rem plane extra controversiam ponere, adeo invictis argumentis, & validis rationibus ad objectiones Abbatis diluendas refertæ sunt.

Historiam hujus celeberrimæ concertationis ab ovo deductam, & particulatim a se descriptam vulgavit nuper inter Joannis Mabillonii Opera Posthuma Dom. Vincentius Thuillier Congregationis S. Mauri Monachus Benedictinus. Atque ideo hac super re

plura hic adjicere ſuperſedeo ; neque id mihi propoſitum eſt, ut hoc diſſidium renovem : obiter adnotaſſe contentus ero, nobiliſſimos viros, eruditione pariter ac pietate maxime conſpicuos, tam in Gallia quam in aliis Regionibus, Benedictinorum Patrum ſtudia a clariſſimo Auctore propugnata communi ſuffragio approbaſſe : quorum videlicet Studiorum utilitatem ipſe Pontifex Clemens XI. luculentiſſime declaravit in eo Brevi, quod anno 1706. ad Monachos Congregationis S. Mauri direxit, prout refert Dom. Le Cerf ejuſdem Congregationis, in ſua Bibliotheca. Omiſſis igitur quæ ad hujus Controverſiæ notitiam pertinent, quod noſtrum eſt, hic exequemur.

Admonendi autem ſunt Lectores de hac editione Animadverſionum Joannis Mabillonii, de quibus antea meminimus, eas nunc primum in latinam linguam translatas prodire. Et vero hic Typographi Veneti promptam diligentiam æquum eſt ut laudemus ; qui cum Tractatum de Studiis ſecundo editurus eſſet, docto cuipiam viro edendas quoque Animadverſiones, & duplex totius Operis Volumen conficiendum monenti, continuo acquievit. Quo ille conſilio Litterariæ Reipublicæ præclare conſuluiſſe mihi videtur. Quamvis enim hæ Animadverſiones jampridem innotuiſſent, ſtudioſis tamen Juvenibus, atque aliis quampluribus, qui latina Tractatus verſione utebantur, aut ignotæ, aut nullius fere uſus, utpote gallica lingua tantum ſcriptæ, hactenus fuerant. Carebant interea illi neceſſaria ad Tractatum Appendice ; atque ipſe Tractatus ceteroquin abſolutiſſimus & doctiſſimus, ſine his Animadverſionibus aliquomodo mancus & imperfectus videri potuit. At nunc denique cum ad illum, tamquam ſepes aliqua, Animadverſionum Opus accedat, jam ex omni parte tutiſſimus illius uſus cunctis exhibetur, & ad ferendum de tota controverſia æquabile judicium optime comparati Lectores redduntur.

Harum Animadverſionum ſcopus & materia ex ipſa lectione ſatis quidem elucebunt : interea tamen ſcias, in illis momenta rationum ex Traditionis Monaſticæ & Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ fontibus eruta, quibus in ſuo Tractatu erudititiſſimus vir Studiorum Monachalium praxin defenderat, validius proponi, & data opera ab objectionibus vindicari ; ut eorum vis immota maneat, & ne veriſſima illius de ſtudiis ſententia olim ſtudioſis Aſcetis indita ullatenus vacillet.

Ut vero nihil eorum, quæ huc ſpectant, impoſterum deſiderares, curavit idem Bibliopola, ut Hiſtoria diſſidii Litterarii circa Studia Monaſtica a Thuillierio concinnata, quam ſupra innuimus, latine verſa in calce Animadverſionum ederetur, adjectis inſuper variorum Epiſtolis qua Gallicis qua Latinis, quibus ipſa Hiſtoria mirifice illuſtratur.

Quod

Quod ad latinam interpretationem Animadversionum attinet, ea tibi exhibetur, haud sane elegantissimo stylo confecta, sed perspicuis verbis ex autographo fideliter expressa. Potissima interpretis cura in eo posita est, ut omnia Auctoris sensa integre redderentur, & argumentorum series eodem verborum ductu servato proponeretur. Nonnullos propterea in ea gallicismos fortasse offendes, quos evitari Latinæ linguæ dignitas & rectus usus postulabat. Sed de candore ac fidelitate viri alioquin contentus, hos nævos, puto, mitius excipies, & bona voluntate minores conatus æqui bonique te facturum speramus.

Restat porro, ut horum Operum doctissimi Mabillonii, quatenus ad dirigenda Studia referuntur, lectione prudenter instituta, magis ac magis in scientiis ope tutioris methodi proficias. Ipse Auctor illud in primis omnibus propositum voluit, ut in rectum finem studia dirigerentur. Amorem summum veritatis, & soli Deo in omnibus placendi & adhærendi intentionem sæpius inculcavit. Quod si alio fine, ac præpostero modo studia literaria amentur, hoc minime tolerandum censuit, nimiam curiositatem damnans, & adversus eos invectus, qui plus sapere appetunt, quam oportet sapere. Servetur igitur Studiorum modus; sed exulet tandem aliquando non solum a Monasteriis, verum etiam ab omni hominum præsertim Ecclesiasticorum cœtu ignorantia. Vigeant ubique scientiarum studia; utilibus litterarum laboribus desudent ingenia; & quæ redundant ex studiis amplissima commoda ante oculos omnium deinceps ponantur. Pergant, ut faciunt, Benedictinæ Sodalitates exemplo aliis esse, & cunctorum labores in publicam utilitatem concurrant. Quanta porro Romanæ Ecclesiæ & Catholicæ Fidei accedet gloria, si aliquando, uti certe sperandum est, eatenus dilatetur per plurimos Regulares & Sæculares Sacerdotes divinarum humanarumque rerum scientia, ut alienæ sectæ hominibus omnium scientiarum ceteroquin curiosissimis formidabilis sit futura! Sed quid ego currentes incito? An puto Mabillonii rationibus in Studiorum patrocinium aliquid addi posse? Rem ille confecit, non solum verbo, sed etiam exemplo. Nulla siquidem firmiori defensione rectus Studiorum usus vindicari & commendari poterat, quam si ratio studiorum Auctoris, & ejusdem profectus in medium producerentur. Quis nescit, quanta ille religione instituti sui officia cum studiis gravissimis ita conjunxerit, ut litteratum se vix umquam, Monachum semper esse meminerit? Sed non est hic locus, neque nostræ ingenii tenuitati convenit, tanti viri merita laudibus prosequi. De quibus nihilominus quoniam in hac Præfatione aliqua incidit mentio, ne videar lectorum animos harum laudum ceteroquin avidos inaniter provocasse, eos haud omnino vacuos dimittam. Factu-

rum itaque me operæ pretium, tibique rem jucundissimam fore confido, si P. Joannis Mabillonii Elogium a P. Roussel ejusdem Congregationis concinnatum, quod harum rerum docti æstimatores plurimi faciunt, ex Bibliotheca Maurina P. Le Cerf deprom- ptum, hic tibi subjiciam. Vale & lege.

IM-

IMMORTALI MEMORIÆ
Clariss. ac Religiosiss. Viri
JOANNIS MABILLONII
EPITAPHIUM.

Sub hoc lapide sepultus jacet
Cujus memoria in oblivione numquam jacebit
JOANNES MABILLONIUS.
Suos natales Campaniæ debet,
Ejus natalibus Campania suum decus.
Sortitus est animam bonam,
Et cum ætate adolevit præclara ingenii
Virtutisque indoles.
Vix ephebus aris initiatur, adultus solitudinis
Jam tum latebras quæritans qui nunquam potuit latere,
Domino Militaturus
In Benedictinorum Congregatione Sancti Mauri
Nomen dedit
Tanto nomine nobilitanda:
Ibi sub modio jam tum ardere cæpit,
Qui quondam supra candelabrum positus
Futurus erat in Domo Domini
Lucerna ardens & lucens.
Precibus doctisque operibus diurnas nocturnasque
Horas dividens
Asceta litteratus
Totum se virtuti dedit
Totum se litteris abdidit,
Ratus licere Ascetis esse litteratis:
Virtutes omnes diligentissime coluit,
Et in singulis eminere visus est.
Principem tamen locum obtinuere
Paupertatis amor,
Lenitas morum,
Religiosa humilitas;
Virtutes
Quas non infecit, quæ inflat, scientia:
Quas perfecit, quæ ædificat, Charitas.
Christi paupertate affatim locuplex,
Victum ac vestitum divitias Christianorum
Existimavit;

Docilis pauperiem pati,
Ut annuum ex regio Ærario beneficium acciperet
A supremo Ærarii Præfecto numquam potuit
Adduci,
Quæstu liberali liberalium artium dignitatem
Lædere noluit,
Litterarum Cultor.
Sub Christo paupere divitias erubuit
Religionis amator,
Parvo dives & parvi ducens perituras opes
Carius venales dum paupertatis emuntur dispendio.
Omnium hominum sibi conciliavit animos
Hominum mitissimus:
In ipsis etiam litterariis disceptationibus
Quas plurimas cum viris clarissimis habuit
Nemini asper,
Neminem læsit etiam læsus.
In hujuscemodi concertationibus
Scribentem incitabat veritas,
Certantem moderabatur lenitas,
Vincentem coronabat charitas,
Coronatum ornabat humilitas.
Hac singulari morum suavitate
Devinciebat animos, leniebat invidos.
Ut debitæ tantis virtutibus gloriæ se subduceret
Eas humilitati tegendas commisit simul atque
Servandas,
Ceteris testibus nemo major,
Se ipso judice nemo minor,
Eo clarior quo sibi vilior:
Cœlestis gloriæ cupidus mundanam sprevit
Meliore ambitu,
Et ut Deum solum mereretur habere mercedem
Magnam nimis,
Respuit hominum plausus, mercedem quam dare
Solent homines
Vani vanam.
Nullum in claustro tenuit dignitatis gradum,
Omnes meruit,
Mereri pulchrius putavit quam adipisci,
Et subesse quam præesse tutius.
Alienis non indigebat ornamentis,
Vir propria virtute omniumque hominum æstimatione ornatissimus:
Cum virtutum studiis studia litterarum conjunxit,
Ut alterno fœdere mutuisque officiis
Scientia pietatem, pietas scientiam adjuvaret.
Quæ prima illi fuere studiorum elementa
Prima itidem habuit pietatis alimenta
Opera Doctoris melliflui;
His emendandis dum iterato labore incumbit
Cordis cellulis melleum infundit opus,
Unde similes Bernardo trahit mores
Mellifluos.

Ipſo reſtauratore Sanctorum acta reviviſcunt,
Quorum, dum facta ſcribit, ſequitur & exempla,
Illorum faſtis olim aſcribendus.
Operibus opera ſuccedunt, & alii ex aliis nectuntur labores;
Sepultam ſcribendi artem ſuſcitat,
Obliteratas reſtituit literas,
Antiquos renovat apices,
Abrogatas recudit litterarum formulas:
Et ingens illud condit Diplomaticum opus
Rei litterariæ miraculum,
Quod ſtupent docti ſimul & indocti
Monumentum ære perennius.
In reconditiori litteratura verſatiſſimus
Vetuſtis dat novitatem,
Novis auctoritatem,
Obſoletis nitorem,
Neglectis pretium,
Obſcuris lucem
Faſtiditis gratiam,
Dubiis fidem
Sæculo doctiſſimorum virorum feraci
Præcellenti inter eruditos eruditione conſpicuus.
Juſſu Ludovici Magni regiiſque ſumptibus
Auctore Clariſſimo Colberto generali Ærarii
Moderatore
Germaniam peragrat;
Auſpice Illuſtriſſimo C. M. Tellerio Remorum
Archiepiſcopo
Italiam ſubinde perluſtrat,
Publicas ac privatas ſcrutatur Bibliothecas,
Muſæorum rimatur angulos,
Latentes effodit opes.
Veterum theſauros tranſmittit poſteris,
Et ad totius Reipublicæ litterariæ commodum
Comparatis ad fere tria millia manuſcriptis
Codicibus
Regiam Bibliothecam auget & ditat,
Ex obſitis ſitu & pulvere membranis:
Ex corroſis marmorum inſcriptionibus
Ex inciſis ex ære & tempore exeſis monumentis
Multiplex exoritur litterarum ſeges,
Varia promitur libellorum ſupellex;
Mira exurgit actorum, annalium, analectorum
Moles;
Tam ſolerti obſtetricante manu
Præterita retro ſæcula renaſcuntur,
Et poſitis rugis
Tota nobis juveneſcit antiquitas.
Hinc quanta apud omnes viri exiſtimatio?
Quantum nominis pondus?
Quanta eruditionis auctoritas?
A Summis Pontificibus
Innocentio XI. Innocentio XII. & Clemente XI.
Aureis numiſmatibus honoratur vir eruditiſſimus,

Aureis ſcriptis de Eccleſia optime meritus
A Ludovico Magno
Regiæ Inſcriptionum Academiæ adſcriptus
Reconditam Numiſmatum ſcientiam ornat & promovet
Antiquariorum ſagaciſſimus.
Pariſiis
In ſuprema Galliarum Curia
Lites quæ totæ pendebant in ſemeſis Chartarum
Apicibus
Suo teſtimonio & auctoritatis pondere dirimit
Sequeſter Pacis.
Romæ
In Sacra Indicis Congregatione
Invitante Eminentiſſimo S. R. E. Cardinali
Caſanata
De quibuſdam Iſaaci Voſſii operibus ad purpuratos
PP. ſententiam refert
Cenſor orthodoxus.
Quam ubique fugit, ſic eum ubique ſequitur
Gloria.
Interim oneris quam honoris patientior,
Litterariis totum ſe impendit laboribus,
Et de theſauro ſuo nova profert & vetera,
Scriba doctus.
Verum heu!
Dum ſcribendis Annalibus improbo labore incumbit,
Illis necdum perfectis intempeſtiva morte occumbit
VI. Kal. Jan. Anno MDCCVII. ætatis LXXVI.

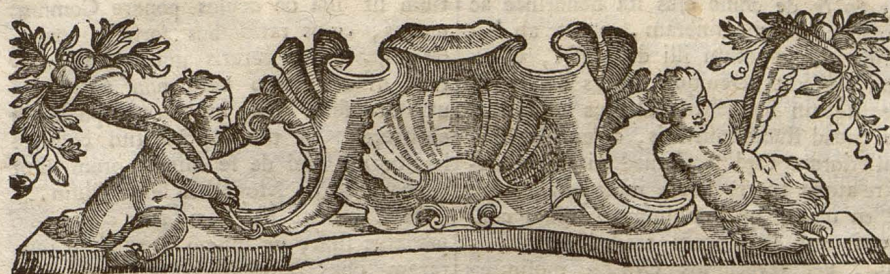

INDEX ARTICULORUM,

Qui in his Animadversionibus continentur.

Finis Indicis Articulorum.

TRA-

TRACTATUS DE STUDIIS MONASTICIS

Volumen alterum, ſive Appendix.

ANIMADVERSIONES

In Reſponſionem D.[ni] Abbatis de Trappa ad Tractatum de Studiis Monaſticis.

PROLOQUIUM.

QUum primum ad ſcribendum de Studiis Monaſticis animum appuli, rei conficiendæ difficultatem ſatis quidem præſenſeram; nunquam tamen ex ea ſcriptione tam acrem Reſponſionem, quæ ſub nomine Abb. de Trappa nuperrime vulgata eſt, in me torqueri poſſe credideram. Cui enim probabile videri poterat, talem virum magno nomine, pretioſo otio, ſublimi & prægrandi ſtylo uſurum, ut confutaret adeo exigui pretii Auctorem, qui nunc tandem de opere ſuo vix parce ſentiet, poſtquam ad illum reſponſura tam præcellens manus calamum arripuit.

Præterea vero quiſnam putaſſet, Tractatu ſtyli adeo ſimplicis, &, ſi dicere auſim, etiam modeſti, perturbatum iri quietem ſanctæ ſolitudinis, & vel minimos motus excitandos in eo pacis loco, qui ab humanis jactationibus ſecurus videtur?

Quod ſi huic turbationi anſam me dediſſe ſuſpicarer, profecto ſummopere dolerem, atque emendato ſtatim errore, æterno me ſilentio condemnarem. Longe tamen ego mihi videor ab hac culpa abeſſe, utpote qui quam potui diligentiſſime proſpexerim, quominus Dominum Abbatem de Trappa & Commune ipſius offenderem. In mea illum lucubratione nullo pacto aggreſſus fueram:

de eo & de domo ejus ita honorifice ac obsequenter meminĕram, prout ab homine qui se totum illi dedidisset, expectari poterat. Denique, secus habitis & nequaquam improbatis Domus de Trappa quoad studia institutis, ceterorum Monasteriorum Ord. S. Benedicti usum laudare atque tueri, licere mihi putaveram; & eo magis quod hujusmodi usum constanti tot sæculorum traditione suffultum, vel severiorios Criticæ molimina commovere haud posse viderentur.

Interea tamen post tot præcautiones, & rationes, quibus hunc usum propugnare conatus sum, audio jam opinionem meam quasi *periculi plenam* traduci, & ad hoc ut ab ea quam maxime abhorreat societas, cui operis mei lectione prorsus interdictum est, admodum immanem ejus picturam exhiberi, ac sub vivacissimis solertis eloquentiæ coloribus vulgi oculis subjici. Præf.

Si ea tantummodo, quæ in hoc opus de meo penu congesta sunt, exagitata fuissent, mihi ipsi silentium indicerem, & a querimoniis abstinerem. Sed illud in clarissimi viri Responsione molestum est, quod non modo opinionem oppugnat, quam ego certam atque indubiam existimo; verumetiam subtilissimis styli aculeis plerasque convellit prærogativas, quas Statui Monastico homines minus in eum propensi ex æquo, & bono hactenus adjudicaverant; atque eos perniciosos effectus Studio tribuit, qui sola hominum corruptela, aut etiam gravioribus externis eventis in monasteria irrepsere.

Imo vero ne cum sanctis quidem, & priscis S. Benedicti discipulis mitius agit; eos nimirum exhibet quasi homines ab illa perfectione devios, quam S. Patriarcha per suam Regulam constabilire voluerat; sed & supponit, tentatas excursu temporum Reformationes irritis persæpe conatibus priscam reducere disciplinam voluisse, ad eam vero nequivisse nisi quam longissime accedere.

Sileo hic facta quædam peculiaria, quibus aliquæ novæ Congregationes a bonis viris usque adhuc semper probatæ, in hac Responsione gravantur. Quæ etiamsi plane vera essent, & reipsa accidissent; non video quodnam operæ pretium sit illa ob oculos ponere Communitatis, cujus rationibus fortasse conducit, quod se a ceteris putet haud multum distare; imo vero non video cui utilitati foret illa in lucem publicam emittere, in tanta præsertim colluvie hominum, qui de se minus proni sunt ad benigne de Monachis sentiendum.

Hæc autem hic loci non eo animo præfatus sum, ut iniquo præjudicio onerarem opus Domini Abbatis, aut ejus personam, cujus existimationem colere omnes debent; sed ut ostenderem quam mihi necesse fuerit sequentes Animadversiones edere ad meam sententiam explicandam, & rationes expendendas, quæ afferuntur ut ejus *auctoritas elevetur*. Resp. Nam dispiciendum est an mea opinio sit pag. 192. ita *plena periculi*, ut in ista Responsione asseritur; an æquo jure traduci ea possit quasi quædam *macula*, aut quoddam *vulnus toti Ordini Monastico inflictum*; pag. 460. denique an obnoxia sit perniciosis illis effectibus, qui in Responsione proponuntur; ob quos, si res ita se haberet, procul ab omnibus Cœnobiis merito esset ableganda.

Si enim constet, *scientias Monachis prorsus nocere, illorum corda pervertere, eos lethaliter afficere, atque illud pietatis, simplicitatis & puritatis fundamentum diruere, cui adhæret illorum sanctificatio*. pag. 450. Si verum sit, *Regulam, regularitatem, constitutiones, disciplinam, atque ædificationem ibi excidisse, ubi constituta sunt studia*. pag. 350. Si probetur, *spiritum orationis scientia aboleri, & humilitatem labefactari*. pag. 4[illegible]. & seq. Si denique constet, *Principatus & Principes occasione studiorum iis fraudari adminiculis, quæ olim apud Solitarios sibi comparabant; populos vero destitui exemplo atque ædificatione, quæ in universam redundabat Ecclesiam*; nullum dubium est quin oporteat Monachis Studia & scientias prorsus interdicere, & ab omnibus Monasteriis relegare. Econtra vero si studia & literæ fovendæ pietati, meditationi, & disciplinæ necessaria aliquomodo sunt; si alere humilitatem, & spiritum orationis augere; si Regnorum, Regum, & Ecclesiæ bono conferre valent, profecto interest, ut suus illis honor afferatur, probeturque non eam inde perniciem con-

consurgere, cujus immerito arguuntur; nec non ut ea propugnentur quæ ego vere sentio, quæque alio prorsus modo plerumque exhibentur, ac ego sentiam.

Absit vero, ut ego istas hallucinationes in D. Abbatis propositum rejiciam. Nullus dubito, quin rectum fuerit ejus consilium; & certus sum nihil aliud quam majus bonum & majorem utilitatem Status Monastici eum sibi proposuisse. At fortasse nimio zeli ardore longius abreptus, cum res ipsas oblique esset, ut ita dicam, intuitus, minus æquum de iis judicium tulit. Crediderim ego, ex perfectionis Monasticæ peculiari notione, quam sibi animo effinxit, hujusmodi vitæ institutum animo ejus obversatum esse ceu quoddam ens metaphysicum, cujus natura in puncto individuo consistat, nempe in exacta & literali Regulæ observatione. Adhæc persuasum illi fuisse, studia literarum in ea non præscribi; quod si illa Monachis permittantur aut suadeantur, a suo illos statu in rei summa divelli: denique plerasque dissolutiones, quæ in Monasteriis identidem obortæ sunt, a studiis scientiarum processisse. Quæ quum ita sint, non est cur miremur, illum in nostram de Studiis Monasticis dissertationem nimis incitatum, tam acrem & vehementem orationem adhibuisse, ut ejus apud suos Ascetas omnesque Communitates existimationem minueret. Neque enim aliud sibi proposuisse in suo ipse opere profitetur, ut statim videbimus.

Hic jam quisque putabit, illius opinionem a nostra penitus discrepare, neque fieri posse ut aliquatenus inter se consocientur. At, quod mirum est, in multis reipsa uterque consentimus; ita ut novum fortasse atque insolens videri possit, quod tam gravis concertatio a levissimo discrimine subnascatur.

Spes mihi est, postquam nitide ea, quæ circa Studiorum rationem vere sentio, explanaverim, haud multum inter nos discriminis deprehensum iri; neque si aliqua discrepantia supererit, propterea charitatem labefactandam, quæ utrumque nostrum indissolubili nexu semper conjunget, quin ulla unquam possit altercatione vel levissime perstringi.

Id mihi in hisce Animadversionibus propositum est. Toto pectore in illud incubui, ut apta orationis forma uterer, neque remissa nimis neque incitata, mediam inter extremas viam ineundo. Nimirum post elegantem & vividum dictionis characterem, qui in tota nitet Responsione, tristis sermo ac languidus ferri haudquaquam potuisset. Ceterum quia ejus opus titulo inscribitur Domini Abbatis de Trappa, putavi mihi licere huic congruenter titulo, nomen D. Abbatis usurpare, quandocunque in progressu disputationis usu venerit.

Porro ejus Responsio ad Religiosos de Trappa dirigitur; initio enim Auctor in compositione operis sui nequaquam alio spectaverat. Sed postea hos fines egressus, edere illud maluit ad communem ceterarum Communitatum utilitatem. Hinc non videtur abludere sequentium verborum sensus, quibus ejus hac super re consilium aperitur. *Principio, fratres, neminem præter vos ante oculos habui. Id mihi solum propositum fuerat, avertere, quominus ab eruditissimo opere improvidi deciperemini, nomenve aut existimatio Scriptoris vobis fucum faceret. Sed postea longius mente processi, neque prorsus inutile putavi, rationes nostras iis quoque innotescere, cum quibus ego iisdem nexibus atque officiis conjunctus sum.* Hisce verbis Auctoris consilium fit omnino exploratum; quod nisi ita se aperuisset, nihilominus æquo jure crederemus, vulganti opus suum placuisse, ut ex eo fructum omnes perciperent, & simul cognoscerent, quid super Tractatum de Studiis Monasticis ipse sentiret. pag. 459. & 460.

ARTICULUS I.

Status Quæstionis: Quid Studiorum nomine intelligatur.

Apprime interest in quacunque Disputatione quæstionis statum recte ponere; ac terminos definire, qui ad eam exprimendam usurpandi sunt. Aliter sæpissime quasi cum spectro manus conserimus, & post diuturnam concertationem id de quo agitur ignoramus: difficultatibus vero quas explicare nitimur, magis magisque præpedimur. Ab hoc igitur capite Dominus Abbas suam Responsionem exorditur, *ut rem de qua agitur, distincte* (ut ipse ait)

patefaciat. Et sua quidem placita prius in medium affert, ut quid ipse probet, intelligi possit; deinde illa quæ mea esse putavit, ut quid ipse respuat, cognoscatur.

Quoad primum, persuasum sibi omni tempore fuisse ait, *Religiosis in solitudine degentibus abunde esse, quod legant, intelligant & meditentur S. Scripturam, & expositiones SS. Patrum, S. Joannis Chrysostomi, S. Augustini, S. Hieronymi, S. Gregorii: hisque addant scripta eorumdem SS. Patrum ascetica: licet vero intra hos fines sese contineant, omnia quæ tum ad illustrationem tum ad doctrinam spectare valent, in iis lectionibus suppetere*. Hic se vertit illius cardo veritatis, quam apprime gravem & necessariam existimat, *ad hoc ut in Cœnobiis regularitas custodiatur, vigeat humilitas, & mentis collectio: exulet vero inde animi distractio, quæ nunquam est a pietatis & religionis extinctione sejuncta*. Atque hæc est ejus sententia, qua proculdubio gravissima veritas continetur, siquidem, ut ipse contendit, ex contraria opinione luctuosissimi dependent effectus. Nunc videamus quam mihi sententiam attribuat his verbis.

Oppositum aliorum judicium in eo situm est: oportere, Monachos literis humanis, Philosophiæ & Linguis operam dare: præterea Theologiæ & scientiæ Ecclesiasticæ omnino peritos esse: Historiam Ecclesiæ, ejus disciplinam & Canones probe callere: quidquid SS. Patres & Scriptores hisce de rebus scripserunt, attente legere; Denique Inscriptionum, Manuscriptorum, & Numismatum notitiam sibi comparare.

Hæc verba typis Italicis sunt impressa; in margine quoque citantur pagina 242. & sequentes nostri Tractatus, puta, ut ibi quærantur, si cui dubitationem injicerent. Id vero, si ex more scribentium judicemus, nihil aliud significat, quam me ita esse locutum, & ipsa verba loco citato reperiri. Sed cum nihil horum inibi reperiatur, fatendum est, recensitis versibus dumtaxat exprimi ideam, quam Dominus Abbas de mea opinione animo effinxit.

Ait ille, mihi videri, *oportere ut Monachus studeat litteris humanis*. Hic non unius seorsim, aut quorumdam Monachorum, sed omnium generatim, qui Ordinem Monasticum amplexi sunt, innuitur officium atque obligatio. Nam exiguus Monachorum numerus, qui peculiari quadam propensione, sinente Priore, literarum humanarum atque linguarum studio se dederint, occasionem præbere nequit dicendi, *opus esse, ut Monachus studeat literis humanis*. Id mihi nunquam in mentem venit. Persuasum mihi est æque ac D. Abbati, Monachum bonum esse posse, quin studeat *literis humanis, Philosophiæ & Linguis*. Superiori licet quidem ex certis rationibus illud studium aliquibus permittere: sed numquam illud potest quasi debitum commune aut generalem & necessariam occupationem ab omnibus expectare. Denique inter hæc duo magnum discrimen interest, Superiorem posse hæc studia permittere; quod ego censeo; & oportere ut Monachi ad illa incumbant, perinde ac si alias Monachi esse non possent; quod ait D. Abbas.

Aliud quoque prorsus esset, si forte diceretur studia alicui Congregationi, aut integræ Communitati esse necessaria: hoc est, oportere ut in illa Communitate aliqui privati in illis operam ponant; aliud vero, oportere Monachos illis vacare, quod de omnibus Monachis intelligeretur, siquidem hoc debitum commune a Monachi qualitate deducitur.

Aliorum studiorum congeries, videlicet *penitioris Theologiæ, & sacrarum rerum scientiæ; Ecclesiæ Canonum, disciplinæ, atque historiæ:* attentæ lectionis *omnium Scriptorum, & Patrum qui de hisce rebus monumenta reliquerunt*; denique *Inscriptionum, Codicum manuscriptorum & numismatum notitiæ:* quorum omnium studiorum sarcina, ceu quadam obligatione, atque officio me onerasse Monachos præsumit D. Abbas, quippe qui ait, me judice, oportere iis omnibus Monachos esse intentos; nova prorsus est, ac inaudita. Tam pauci enim sunt tantæ scientiarum varietatis capaces, ut si ad Monachi statum earum studium requireretur, plerosque oporteret non esse Monachos.

Itaque expeditius est, quin singillatim inficias eam opiniones tam parum rationi convenientes, quæ mihi a Domino Abbate tribuuntur, ab illo imposterum

petere,

petere, ut si quid ei libeat mihi adscribere, ex iis hauriat, quæ revera in eo libro sunt, quem ipse refutat; neque ad id genus notionum confugiat, in quas ex incenso studio, & mentis fervore, nec non ex modo, quo Adversarii cogitationes quasi præjudicato excipiuntur, multa sæpe parum exacta confluere solent. Quo vero facilior reddatur hæc methodus, quid ego super hac re sentiam, per quemdam quasi typum exhibebo, iis locis Tractatus de Studiis Monasticis in medium allatis, in quibus mentem meam dilucidius explicavi.

Tractatus iste in tres Partes distributus est, quibus adjectus fuit librorum ad Ecclesiasticam Bibliothecam comparandam Elenchus.

In prima Parte sumpsi mihi probandum, *Studia nedum minime opponi spiritui ac perfectioni Monasticæ, nec unquam fuisse Monachis interdicta, verum iisdem potius esse quodammodo necessaria.* Mihi in tota hac prima Parte sermo est de Studiis in universum, nulla facta peculiari designatione scientiarum, quarum studium Monachis conveniat: qua de re in altera Parte pertractatum est. [Præterea nomine *solitarie degentium* non intelligo quemlibet singillatim Monachum, sed ipsa sodalitia communiter sumpta, quæ astruo diutius stare non posse absque studiorum subsidio. Quæ sit plane mea sententia, cognosci potest ex primis secundi Capitis versibus, qui sic se habent: „ Quamquam verum est, ut „ etiam a me nuper fuit ostensum, studia in Cœnobiis nunquam fuisse præcipuum Monachorum intentum, neque singulis ipsorum necessaria ad acquirendam proprii status perfectionem, nihilominus potest indubitanter asseri, impossibile fuisse absque Eorumdem adminiculo Monachorum sodalitia diu in eo ordine, rectaque OEconomia sustineri, quam ibi ab initio hujus professionis Auctores stabilierant. “ Porro eamdem rem tot locis passim repeto, ut quisquis hanc primam Partem legerit, omnino persuasum habiturus sit ita esse.

Quod ad scientiarum varietatem pertinet, quarum notitia potest in solitudine degentibus convenire, id secundæ Parti præbet materiem: ubi inquiritur, *quænam studiorum genera Monachos magis deceant.* Quo vero luculenter pateat, quis mihi in hac secunda Parte scopus propositus sit, sat erit legere primum illius Caput, in quo statuo: „ Eadem „ studia singulis Monachis convenire non „ posse: Ea ad uniuscujusque ingenium „ accommodanda, & ponderandum insuper, quid singulis Communitatibus magis conducat. Esse aliqua Monachorum Cœnobia in quibus mediocris sciendi ratio videtur sufficere; quæ tamen in aliis ad rem non esset, ob ampliores occupationes, & Ecclesiastica munia, quæ gerunt. Idem de singulis Monachorum analogice intelligendum: Nam quum impari talentorum numero omnes donati sint, nullam rationem postulare ut paria omnino studia sequantur: Denique Superiorum esse illa tali prudentia disponere, ut vel juxta singulorum capacitatem, vel Cœnobiorum, in quibus degunt, exigentiam opportune distribuantur.

Et quisquam dicet posthac, videri mihi fas esse ut Monachi ad illas omnes scientias indiscriminatim se applicent, quæ in Præfatione Domini Abbatis designantur? De illo multiplici scientiarum genere orationem habui eatenus tantum quatenus hodiernus usus viget in Monasteriis, sive apud Ecclesiasticos; inquirens, an earum studium solitariis, qui a suis superioribus idonei judicantur, sit concedendum aut permittendum, & quis sit in hac re modus servandus. Profecto qui ait, quædam studia quibusdam Religiosis permitti posse, non ait, *oportere* ut ad ea se applicent, perinde ac si absque his studiis vere Religiosi esse non possent.

Nequaquam ego sic censeo: Quod ut compertum cuique foret, non satis habui quod in pluribus Tractatus mei locis ejus rei passim meminerim; verum etiam peculiarem admonitionem præmisi in ea epistola, quam nostræ Congregationis Religiosis Alumnis inscripseram: En ipsa Epistolæ verba: „ Non vereor quin hæc scribendi methodus plerisque admirationem „ pariat, qui forte autumabunt, ipsam a „ me singulis Monachorum æque proponi. „ Sed hæc mei non est meta consilii; compertum quippe mihi est, quod cum pauci „ sint ad horum omnium vastitatem laborum idonei, sic etiam pauciores occurrunt,

„ runt quos Deus ad eamdem metien-
„ dam advocet. Quinimo sæpenumero
„ contingit, ex tot litterariis occupatio-
„ nibus inanem curiositatem augeri, po-
„ tius quam puro ad veritatem affectu
„ attendatur. Verum cum non cuivis ho-
„ mini, ut fertur, contingat adire Co-
„ rinthum, & ad peculiares scientias a-
„ ptiores nonnulli appareant, quæ pleros-
„ que alios vix decent; hinc operæ
„ pretium fuit in præsenti Tractatu de
„ iis varie disserere, easdemque multifa-
„ rie proponere, ut singulorum inclina-
„ tioni, ac viribus, insinuando modum ad
„ eas se applicandi juxta proprium uniuscu-
„ jusque institutum, satisfaceremus. Cæ-
„ terum prudentiæ, ac Superiorum con-
„ silio remittendum erit, quibus onus in-
„ cumbit subditos sibi Monachos ad ea
„ potissimum studia capessenda dirigere,
„ quę tum ipsorum captui sint magis accom-
„ moda, tum etiam Ecclesiæ aut Religio-
„ ni, quam profitentur, mage proficua.

Post tam luculentam cogitationum mearum significationem, cui non luce clarius videbitur, plurimum abfuisse, ut ego censerem, omnibus Monachis indiscriminatim desudandum in illarum varietate scientiarum, de quibus in secunda Parte egimus; econtra vero me pro certo sumere, non nisi *paucissimos* in tam late patentem studiorum messem a Deo vocari, & quod ad singulos attinet Sodalium, habendam rationem eorum capacitatis, & rem totam bene oculati Superioris prudentiæ committendam.

Frustra igitur illud mihi non semel obtruditur, quod hunc Tractatum, in quo de illorum omnium studiorum ratione disseritur, Religiosis Alumnis Ord S. Benedicti nuncupaverim. Fateor id quidem; sed cum adeo aperte quod sentio patefecerim, haud puto ampliorem a me exigi posse opinionum mearum declarationem.

Primum igitur cum hac imminutione ponenda est ea quæstio, quæ præsenti dissidio materiem præbuit, & sic statuendum: me omnibus sine ullo delectu Monachis studium omnium scientiarum minime proponere, sed earum dumtaxat, quæ ad captum uniuscujusque sunt accommodatæ, ex lege Superioris.

Deinde cum ego non dicam, *oportere ut dent illis operam*, sed illarum studium posse illis tantummodo permitti, si Superioribus videatur; quæ duo summopere differunt, altero quamdam inferente necessitatem, altero simplicem veniam atque indulgentiam; id quoque de expositione quæstionis est minuendum.

Tertio aliqua deductio fieri debet quoad majorem partem harum scientiarum, quarum studium non nisi cum quibusdam temperamentis probo; quæ Dominus Abbas in sua Responsione dissimulat. Agens ex. gr. de Humanioribus literis sic pronuncio: „ Qui Monasticum induunt cuculum, nec „ latinam linguam satis callent, possunt „ eamdem aliquandiu doceri ante Philo„ sophicum studium, ut proprios facilius ac „ rectius possint conceptus enunciare. Il„ li etiam qui ad aliorum eruditionem „ deligi poterunt, vel demum Reip. Li„ terariæ prodesse, & Latina lingua scri„ pturi sunt, istud Humaniorum litera„ rum studium convenit; nimirum ut „ nitidioris styli pręceptis atque exercitatio„ ne informentur, dummodo tandem non „ nisi castos, & puros Scriptores legant: „ & primi quidem stata solum adolescen„ tiæ tempora hujusmodi lectioni dedi„ cent; alteri vero quædam tantummo„ do proprii otii intervalla. " Constat vel ab Ecclesia id in primo casu permitti; & quod ad secundum pertinet, nemo est qui id merito vituperare possit, præsertim si per Regulas Communitatis, in qua quis degit, illud liceat.

Quarto: nedum eo processi ut dicerem, necesse esse Numismatum scientiæ vacare; verum etiam pronunciavi, Cœnobitas ab hoc studii genere immunes esse posse, quod nimium curiositatis & voluptatis sæpissime excitat, & unde facile possent ab utilioribus distrahi, proprio instituto apprime consentaneis. Istud rei nummariæ studium sæculares magis decet quam Monachos, quibus novissimas eruditorum Collectiones sat fuerit invisere. Quod & de iis intelligo, qui literariæ Reip. suas lucubrationes destinant: Neque arbitror posse reprehendi (puta) Dom. Tillemontium, qui hasce Collectiones in suum usum convertit, ubi agitur de statuenda aliqua Chronologica Epocha, e. g. Nativitatis & Mortis Domini Nostri Jesu Christi.

Postremo subducendæ sunt Mathematicæ disciplinæ; quarum notitiam, astruit

Dom. Abbas, mihi videri Cœnobitis necessariam; cum ego prorsus contrarium senserim, ut ipsa sonant verba Capitis 9. secundæ Partis, videlicet non expedire ut Monachi studio Matheseos operam navent.

Postquam de expositione quæstionis hæc omnia dempta sunt, plane evincitur, quidvis aliud a Dom. Abbate oppugnari, quam meam sententiam, ac ejus animo alium præter me objici Adversarium: ait quippe, opinionem, quam sibi propositum est refellere, in eo sitam esse, quod *oporteat* Monachos literis humanioribus, Philosophiæ, & Linguis studere, ac reliquis quæ paulo ante memoravimus; quodque hæc
Pag. 19. omnia scire *necessarium sit*. Quid magis ab opinione mea remotum? Nonne extra rem magnis clamoribus illi detractum est, ut anceps & periculosa credatur, quamquam talis videri nequeat, nisi quia sub absurda quadam specie exhibetur? A me igitur
ibid. potiori jure quam ab illo diceretur: *Id sane esse, grande ædificium moliri, fluxa vero & caduca substruere fundamenta, quæ nihil habeant soliditatis & firmitatis.*

Opportunum putavi omnia hæc singillatim persequi, ut recte statuatur & in aperto sit res de qua agitur in hac controversia. Adhuc tamen necesse est, quorumdam terminorum vim definiendo declarare, qui, nisi explicentur, in progressu disputationis ambiguitatem creare possent.

Exempli causa cum dico, studium in universum Communitatibus Monachorum *aliquo modo necessarium esse*, quo in illis rectus ordo & Œconomia custodiatur; addo *aliquo modo*, ut ostendam me de absoluta quadam necessitate minime loqui, sed videri mihi dumtaxat in istis Monachorum sodalitiis rectum ordinem sine hoc studiorum subsidio vix sustineri posse.

Studii verbo, intelligo gravem animi contentionem ad aliquam scientiam, sive id sub moderamine Præceptoris, sive legendo aut lectionem audiendo fiat.

Porro lectionem quæ serio fit, studii loco haberi posse, haud puto quemquam ambigere: in ea siquidem præstantium virorum studium proprie residet; qui cum non egeant magistro, absque aliena ope in aliqua scientia prorsus erudiri atque informari sola lectione possunt. Neque ipse D. Abbas ab hoc plane dissentit, cum dicat lectionem non commune quidem sed *particulare studium* esse; quamquam Pag. 103.
subinde videatur lectionem a studio secernere. Non ita se gessit in ea Epistola seu Dissertatione quæ de fictionibus atque abjectionibus tractat; in qua verba D. Bernardi, *lectio ad scientiam*, gallico sermone sic transtulit: *la science s' acquiert par l' étude*; ubi patet vocem *étude* respondere voci *lectio*, quæ est in textu latino.

Accedit etiam, quod ne legere quidem aut scire legere necesse sit ad perdiscendas scientias, & doctrinam comparandam. Ad hanc metam pertingi potest alterius vocem sive lectionem audiendo: quod Didymo accidit viro doctissimo, qui a puero captus oculis ita in omni floruit eruditionis genere, ut S. Scripturam in schola Alexandrina docuerit, & S. Hieronymum discipulum habere meruerit. Cassiodorus, qui post Palladium aliosque divin. lect. c. 5.
id narrat, fatetur id sibi initio visum esse impossibile: sed cum aliud sua ætate & in conspectu simile exemplum contigisset, tunc veteri exemplo fidem adhibuisse. Memorat vero quemdam Eusebium, qui ab Asia venerat, quique a quinto ætatis anno excæcatus omnes scientias didicerat, tamque accurate sciebat quidquid innumeris libris contineretur, ut locum libri, quo quæque materies reperiebatur, designaret.

Dici potest, magnum quoque Antonium, ingenio alioqui excellenti præditum, simili fere ratione tantam vim doctrinæ sibi comparasse. Quamquam enim, ex multorum sententia qui S. Athanasii testimonio nituntur, nunquam legere didicisset, adeo doctus evasit, ut Hæreticos & acutissimos Philosophos disputando de gradu dejiceret. Porro ab eodem Athanasio de hoc illustri Anachoreta ita proditum est: *Auditioni etiam Scripturarum ita studium accommodabat, ut nihil ex ejus animo laberetur: sed universa Domini præcepta custodiens, memoriam pro libris habebat.* Elucet quoque in ejus ratiocinationibus multum dialecticæ facultatis; ex concertationibus vero quas cum Hæreticis atque Ethnicis Philosophis habuit, perspicuum fit, eorum placita apprime fuisse illi explorata. Cui dubium est, lectiones crebro audientem multa illum didicisse, quæ ejus maximum licet ingenium numquam

A 4 suppe-

suppeditasset, & frequentes denique lectiones studii loco illi fuisse? Nam quid refert audiendo ne, an legendo docti evadamus? Scientia ex auditu acquiri a nobis potest perinde ac Fides.

ARTICULS II.

De lectionibus, quæ Monachis permitti possunt, Domini Abbatis diversæ scientiæ.

QUamquam Dominus Abbas a Monachorum Sodalitiis studia ableget, lectiones tamen, quæ a Regulis permittuntur, non interdicit. In hoc consentit, necesse esse ut Monachi aliqua sciant, sed astruit *ea sufficere quæ illos decent ut Christi fideles, vel etiam ut Presbyteros, si qui sunt hujusmodi charactere insigniti*. Prorsus recte ista se habent; at videndum, num media illa permittat atque instrumenta, quæ ad earum rerum notitiam comparandam necessaria sunt. Quod ad hanc rem pertinet, nullam aliam viam aperit, nisi quorumdam librorum lectionem. Quousque vero hæ lectiones proferendæ sint, & quibus libris utendum, non una est ejus sententia. Juvat in medium afferre varia loca, in quibus hac de re pronunciavit; ac deinceps quærere, quatenus ejus opinio a mea dissentiat.

In suo de Officiis Monachorum tractatu, qui inter ejus opera primum ordine locum tenet, cap. 19. ait: lectionem a S. Benedicto sui Ordinis sectatoribus præscriptam *tanquam præcipuam exercitationem, intra Sacram Scripturarum, Scripta Sanctorum Monachorum, & narrationes quibus eorum vitæ, colloquia & gesta continerentur, dumtaxat stetisse*. Non abnuo hujusmodi lectiones quibusdam Religiosis sufficere posse, quibus mediocre ingenium est, aut qui cum plurimum ingenio valeant, multa scire non appetunt, sed in abjecto atque simplici statu consistere malunt, quam illo contendere, quo ingenii quadam felicitate possent attolli. Facile vero patet, hasce lectiones arctissimis circumscribi terminis, neque ex re fore populi, Religionis, aut etiam privatim ipsorum Monachorum, si omnes nemine excepto hisce contenti esse debeant. Sed ne Sancto quidem Patri Benedicto in animo fuisse rem tam angustis finibus coercere, fiet postea exploratum.

Sane D. Abbas in hac sententia diutius non hæsit; sed cum argumentis atque rationibus sibi objectis valde premeretur, paulo latiorem referavit viam in suis Illustrationibus. Ibi enim præter S. Paginas, Diff. 21 vitas Patrum Eremi, Collationes Cassiani, Documenta Sanctorum Basilii, Ephræm, Bernardi; *quidquid S. Augustinus, S. Hieronymus, S. Gregorius, ad emendationem morum, vitæque institutionem conscripsere*, legi indulsit.

In sua Regulæ explanatione adhuc minus arctos hisce lectionibus limites constituit. Ita enim in sua ad Lectores admonitione loquitur: *Numquam mihi consilium fuit Monachis lectionem subtrahere Sanctarum Scripturarum, neque operum SS. Patrum quæ ad illarum intelligentiam perducunt, quæque continent pia documenta & axiomata, ad quorum amussim se componere homines debent. Quibus velim adjicias scripta S. Basilii, Homilias S. Joannis Chrysostomi, easdem S. Gregorii in librum Job, atque Evangelia, quæque vetus autor ex ejus commentariis super Epistolam S. Joannis decerpsit: Sanctum quoque Hieronymum in Prophetas, S. Bernardum, atque hujusmodi alios complures*. His capite 4. annumerat opera S. Basilii, Cassiani, S. Ephræm, Vitas SS. Patrum, S. Joannem Climacum: Magna hæc quidem lectionum amplitudo, si primæ comparetur.

In sua denique Responsione, in quo opere ultimo laboravit, adhuc multum de priori severitate detraxit. In præfatione etenim solitariam vitam agentibus permittit, *ut legant, intelligant, ac studiose meditentur S. Scripturas, expositiones SS. Patrum Joannis Chrysostomi, Augustini, Hieronymi, Gregorii, quibus addant omnia Patrum scripta quæ ad monasticæ vitæ institutum referuntur, ac veritates eo spectantes explicant: cujusmodi sunt illa Basilii, Ephræmi, Cassiani, Isidori Pelusiotæ, Nili, Dorothei, Bernardi, ac Auctoris libri de Imitatione Jesu Christi*. Neque improbat quidem alibi lectionem S. Gregorii Nazianzeni, pag. 184. vestigiis inhærens S. Nili Junioris, qui in ea lectione fuit assiduus: quin etiam indul-

pag. 105. dulget, ut Monachi stylum S. Leonis ad imitandum sibi proponant, cujus propterea lectionem non rejicit. Qua occasione cur de Sancto quoque Cypriano non meminit? Denique superaddit *Acta Martyrum, scripta S. Theresiæ, S. Francisci Salesii, ea præsertim quæ de professione religiosa tractant: omnes Christianæ pietatis & doctrinæ tractatus, qui nostris temporibus conscripti sunt, Rodriguezium, S. Jure, Specimina Moralis disciplinæ in Epistolas atque Evangelia totius anni; & quod ad casus conscientiæ pertinet, Collationes omnes, quæ factæ sunt in diœcesibus Gratianopolitana, Lucionensi, Petrocoricensi &c.* Hac vero peracta enumeratione, subdit ista, satis esse *non solum ut discat Monachus quidquid illum scire decet, verum etiam ut ad majorem quam ipsius status postulet eruditionem assurgat; & ne ipsos quidem SS. Patres Joann. Chrysostomum, Augustinum &c. tanta vi claruisse doctrinæ.* Subinde vero lectionem quoque permittit *Catechismi Concilii Tridentini, Institutionum P. Bellarmini, aut aliorum hujusmodi*, nempe ut Religiosi tirones Fidei dogmata ac veritates doceantur, *tres ad summum menses*: „quibus adjiciantur nonnulli tractatus S. „Augustini, simul cum explanationibus S. Scripturæ, veluti *de Doctrina* „*Christiana, de Moribus Ecclesiæ*, iis tantummodo prætermissis, quæ S. Doctor scripsit in materiis polemicis, quæ ad Monachos non pertinent.

pag. 227. 228.

pag. 467.

Hæ fere sunt lectiones, quas Monachis in universum D. Abbas indulget; qua super re nonnullæ difficultates suboriri possunt. Primo, quod iste Catalogus lectionum cum illius principiis parum cohæret; vult siquidem, ne, quod ad lectiones spectat, a textu Regulæ S. Benedicti minimum discedamus. At *Collationes Gratianopolitanæ, Lucionensis & Petrocoricensis diœcesis circa casus Conscientiæ*, in eo numero librorum quos S. Pater a suis Ascetis legi permittit, non comprehenduntur.

Quod si quis reponat, S. Benedictum nullam horum tractatuum, qui tanto post tempore conscripti sunt, rationem habere potuisse; ceterum si nostro seculo vixisset, horum lectionem probaturum fuisse: Nos quoque pari ratione dixerimus, S. Benedictum suis Ascetis indulsisse eas lectiones quæ tunc temporis doctis & piis Ecclesiasticis permittebantur; at si usque ad nostram ætatem processisset haud ægre concessarum eis fuisse eadem studia, quæ illis Ecclesia non modo permittit, sed etiam præscribit.

Deinde cur censet D. Abbas Patres legendos restricte quoad eorum Expositiones S. Scripturæ, ac Moralem disciplinam; eos vero tractatus qui de Dogmatibus atque polemicis materiis agunt, excludit: cum S. Benedictus nullum librorum aut tractatuum SS. Patrum excipiat, ut postea latius patebit: ait enim alicubi: *Quis liber Sanctorum Catholicorum Patrum hoc non resonat, ut recto cursu perveniamus ad Creatorem nostrum?* S. Bened. cap. 73.

Tertio non plane fit compertum, quare rejiciatur studium Dogmatum aut Controversiarum, quæ a Patribus pertractatæ sunt; quidve impediat quominus legamus Apologias, quæ illi pro Christiana Religione composuere. Mirum esset profecto, si cum vulgus Christianorum digne & utiliter legere eas possit, Monachi easdem legentes crimine obstringerentur.

Postremo quare interdicitur Monachis quarundam scientiarum studium eo prætextu quod sint ultra eorum institutum; dum illis interea permittitur lectio multorum librorum, ex quibus non modo addiscere possint quidquid illos scire deceat, sed etiam majorem consequi eruditionem, quam eorum status postulat, uno verbo talem qualem consequuti sunt SS. Jo. Chrysostomus & Augustinus. Id mihi perobscurum videtur, & intellectu difficile. Verum hæc ad progressum disputationis reservemus.

ARTICULUS III.

Quodnam discrimen intersit inter Domini Abbatis opinionem & nostram circa lectiones Monachorum.

Superiores proferenti difficultates non id mihi propositum fuit, ut a D. Abbatis sententia longius recedam: cum gaudeam contra, eum ad nos propius accessisse. Quod si antea quod censeo recte pervidisset, non putasset operæ pretium esse me refellere, ubi adeo modicum dissidium reperitur, ut subeat mirari, eum contra tractatum de Studiis Monasticis tam vehementer exarsisse. Jam enim ille omnibus Religiosis eas multiplices lectiones, quarum meminimus, indulget, neque alias dissen-

sentit, posse Superiores iis qui dotibus quibusdam eximiis ceteros antecellunt, lectiones & studia permittere eorum ingenio accommodata, *cum sit hæc quædam*, ut ipse ait, *exceptio Regulam firmans*. Hoc igitur ab eo positum videtur, ut Monachis in universum lectio permittatur omnium librorum, quos in sua Responsione memoravit. *pag. 103.*

Porro ne mihi quidem, si de Monachis in universum loquamur, liberet plura concedere, quod multoties professus sum. „ Ex libris spiritualibus sunt qui „ mediocri ingenio ac intelligendi acu„ mine præditis abunde sufficiunt: qui „ vero perspicaciori pollent mente, al„ tioris quoque doctrinæ pabulo possunt „ enutriri. Sed de hac re postmodum plura dicemus. *Tract. part. 1. cap. 8.*

Verum enimvero fatendum est, seriem lectionum, quas D. Abbas Monachis indulget, prorsus esse rationi consentaneam; & paucos esse, quibus eæ non sufficiant. Addo etiam, supra communem Monachorum captum esse, nisi alio ipsi adminiculo juventur, quo capaces earum reddantur, atque inde proficere valeant. Ratio in promptu est. Nam plerique eorum qui Monasteria ingrediuntur ut iis se addicant, sunt ferme adolescentes, litterarum rudes. Ad Trappam quidem concesserunt viri in sæculo jam exculti, atque omnibus numeris absoluti, sed ceteris ejusdem Observantiæ domibus haud perinde contigit. Magnus horum numerus parum Latine sciunt. Si tradas istis legenda Sanctorum Patrum opera, quorum Elenchum paulo ante recensuimus; similiter feceris, ac si in manus adolescentis artis ignari, & instrumentorum inermis, nitidi frustum marmoris tradas, ut simulacrum effingat: aut telam & pigmenta sine penicillis ad exprimendam imaginem. Denique infantibus, qui lacte egent, panem dederis; imbecillioribus valentissimum cibum, quem vincere non possint.

Scio ad hæc reponi posse, Præpositorum prudentiæ esse, ut lectiones ad uniuscujusque captum accommodent; sed istud pro re certa statuo, plerosque illorum Monachorum ne Sanctæ quidem Scripturæ utiliter legendæ fore aptos, nisi in vernaculam linguam translata, plane & dilucide ad ipsorum captum explicata illis forte tradatur.

Viri intelligentes, atque optimarum artium studiis eruditi hujusmodi angustias minime experiuntur. Quum nullibi hæreant legendo, sed cuncta obvia ac facilia deprehendant, & pura suorum animorum oblectamenta ex ea lectione percipiant; vix adducuntur ut credant ab illo qui secus afficitur culpam abesse. Profecto divina Scriptura nullius capacitatem excedit, omnesque ex illa haurire possunt, quo se enutriant. Sed si opus sit, ut aliquis in ea lectione peculiarem operam & diuturnum studium collocet; nisi paratus accedat, atque iis præsidiis instructus, quæ ad connexionem rerum omnium assequendam necessaria sunt, difficile colliget quemdam quasi succum qui inde educi posset. Quæ hic dico experientia nituntur: audivi enim ex plurimis illiteratis Monachis, hæc præsidia sibi deesse, quibus adjuti, ex ea sancta lectione quantum velint proficiant. Magnum hoc absurdum a principiis Dom. Abbatis sequitur. Ille quidem solitariam vitam agentibus permulta legenda tribuit; at illos non ita expeditos reddit, ut ea intelligere valeant, aut lectione proficere. Ut huic incommodo occurreret, constituit Ecclesia, ut Monachi *in primitivis scientiis*, nempe in Grammatica & Philosophia studium impendant, ne quid dicam de ceteris scientiis divini & humani juris. Congruenter huic præscripto in omnibus Reformationibus quæ trecentis ab hinc annis factæ sunt hic quoque articulus studiorum infertus est, utpote quæ instaurandæ regulari disciplinæ, & recto ordini restituendo apprime visa fuerunt necessaria. Ceterum ego hoc studium non nimis extendo relate ad plerosque adolescentes, qui vel Scholasticæ disciplinæ „ parum videntur idonei, vel ad ipsam „ nihil ferme inclinant. Sat superque fo„ ret simplicem quamdam ac compendia„ riam Theologiam iis tradere, vel Tri„ dentini Concilii Catechismum ipsis ex„ planare, quo minus temporis in cassum „ terant in conscribendis amplis specu„ labilium scientiarum tractatibus, quos „ plerumque nec legunt nec intelli„ gunt. *2. part. cap. 6. 6.*

Inter meam & D. Abbatis sententiam

hoc alterum discrimen interest, quod ipse studium Dogmaticæ Solitariis huic studio idoneis permittere nolit; ego vero oppositum censeam, persuasum habens, non minus in amore & deliciis Monachorum esse debere Religionis veritates quæ speculatione, quam quæ practica morum & Regulæ disciplina comprehenduntur.

Tertium discrimen in eo situm est, quod ipse ex una parte totius divinæ Scripturæ lectionem Religiosis indulgeat; ex altera nonnullis seu potius plerisque Vetus Testamentum legi non sinat; cum ego contra putem hanc lectionem nemini jure adimi posse; nisi si quædam adeo peculiares circumstantiæ id postulent, ut privatim admonere necesse sit, non ut generatim istud præcipiatur, aut eorum momentorum, quæ in Responsione afferuntur, ratio habeatur.

Quartum discrimen interest, quod cum Expositiones Scripturæ Veterum Patrum, & Tractatus Morales tam veterum quam recentiorum amplectatur; novos tamen Scripturæ Commentarios minime probat. Adeone minus utiles horum Neotericorum Commentarii, quam ceteri eorumdem Tractatus esse creduntur? Maxime quum illos habuisse constet exquisitiorem linguarum notitiam, quam habuerint veteres; & ad intelligendam Scripturam faciliorem aditum reserasse. Omnes hæ discrepantiæ a me allatæ sunt, eo fine tantum, ut pateat, nullam futuram fuisse circa studia Monastica concertationem, si utriusque nostrum sensa recte intellecta invicem fuissent; aut saltem rem totam habituram fuisse tranquilliorem exitum, nullamque proximi offensionem. Certe sermonibus vulgi, quibus plerumque solet, inter se pugnantes impune carpendo, animum remittere, nequaquam materiem præbuissemus.

Fortasse quis dixerit, me huic contentioni ansam dedisse, utpote qui contra D. Abbatis opinionem ultro venerim; atque adeo neminem præter me in culpa esse, quod ille quædam paulo aspera in nostrum Ordinem, aliasque recentes Congregationes conjecerit.

Ad id reponam 1. Quod ipse me lacessiverit prior, morem a toto S. Benedicti ordine constanter ubique servatum damnare aggressus in iis Lucubrationibus quas olim edidit. 2. Ego quidem ejus sententiam refellere antea non cogitaveram. Diu enim est cum Superiores ordinis me ad proponendam Monachis nostris aliquam utiliter ac religiose studendi methodum impellerent: quod aliis scriptionibus intentus facere distuleram. Postea tamen cum essem minus occupatus, æquis eorum flagitationibus statueram satisfacere. Verumenim-vero Dom. Abbatis opinione perspecta, qui Monachorum lectiones nimium restrinxerat, eosque ad studia scientiarum nequaquam adhibendos enixe contenderat; putavi meam omnem operam in concinnanda methodo irritam futuram, nisi ostenderem, studia Monachis jure esse concessa. Mihi igitur tunc necesse fuit, in Monastica historia hujusce instituti usum quærere: cumque mihi persuasum foret, traditionem omnium seculorum studiis favere, animum induxi posse, non improbata Trappæ consuetudine, ostendere, studia sodalitatibus Monachorum quodammodo necessaria esse, ut sustineantur ac vigeant. De studiorum ergo necessitate non nisi data occasione disserui: neque mihi consilium fuit hypothesim oppugnare D. Abbatis, quem extra concertationis aleam aperte posueram, ipsum atque ipsius sacrum cœnobium prorsus honorifice discernens.

Sed ut quis plenissime convincatur, non unice operi meo dandum, quod ille quædam asperiora in me contorserit, legat quæ ipse affert in suis Illustrationibus circa Monachorum studia; ibi vero eadem omnia deprehendet, quibus Responsionem aspersit. At ego Illustrationes non legi nisi post susceptum hujusce operis laborem. Id nonnulli fortasse vix credent hac ducti ratione, quod magnopere consentiant quæ ego, agens de opere manuali, disserui, cum iis quæ de eodem argumento in his Illustrationibus leguntur. Mihi ipsi ea res admirationi fuit: verum quod quisque voluerit credat; profecto res ita se habet; nec attinet de ea plura loqui.

Denique etiam si priora illius opera, in quibus tam angustis finibus studia concluserat, mihi præ oculis fuissent; nullatenus conjicere poteram, eum in sua Responsione ad nos propius accessurum. Quod cum faceret, optandum erat, ne eam dicendi rationem sequeretur, quæ aliorum ani-

animos graviter commovere, atque efficere potest ut ii quos refellit amplectendæ ejus sententiæ minus propendeant, quamvis cum veritate consentiat. *Non aspere quantum existimo, non duriter, non modo imperioso ista tolluntur: magis docendo quam jubendo: magis monendo quam minando.*

ARTICULUS IV.

Utrum studia & Scientiæ Monachis permitti possint.

HOmines scientiam studio sibi comparant, sed non omne studii genus scientiam parit. Studiorum leve quoddam genus est, quoddam modiocre, quoddam denique exquisitum. Suus cuique generi cognitionis gradus respondet; ceterum scientia gravi atque improbo studio dumtaxat acquiritur.

Nemo est qui ambigat, sacrarum rerum scientias, de quibus in altera Tractatus Parte sermonem feci, esse de se bonas, quamquam compertum sit posse homines illis abuti. Illud unum discutiendum superest, an Monachis quibus est ad illas adipiscendas aptum ingenium, interdici debeant. Quo quidem posito sequitur, ut earum quoque studium sit illis interdictum. Si vero constet nihil esse cur ejusmodi notitiis prohibeantur, profecto tanta utilitate fraudari non debent.

Interdicendi Monachis scientias Ecclesiasticas duplex tantum causa esse potest; videlicet quod perfectioni Monasticæ, quam sibi illi metam initio proposuerunt, officiat; vel quod in eorum Regulis talis inhibitio reperiatur.

Atqui scientiæ Ecclesiasticæ perfectioni religiosæ de se non opponuntur. Perfectio spiritus bene ordinata perfectioni cordis nequaquam est contraria. Utramque pari studio prosequi debemus, magnopere enim conveniunt inter se, atque alia ex alia pendet. Corde perverso corrumpitur ingenium, & vicissim tenebris atque errore intellectus pervertitur animus ac dissolvitur. Propterea incensum veritatis amorem indidit Deus homini, ut nullam rem vehementius appetat. *Quid fortius desiderat anima quam veritatem?* ait D. Augustinus. Alio loco idem sic statuit: *A studio cognoscendæ veritatis nemo prohibetur, quod ad laudabile pertinet otium.* Huc spectat S. Gregorii Nazianzeni præclara sententia: *Nihil apud Deum ita amplum & magnificum est, ut doctrina perpurgata, & anima veritatis dogmatibus instructa ac perfecta.*

August. tract. 26. in Joan. De civ. Dei l. 19. cap. 19. Greg. Naz. c. 23.

Denique scientiæ & studia sanctitati Monasticæ professionis ideo adversari possunt, quod nos ab ejusdem professionis fine dimoveant, & assequendi finis rationibus sint inimica. Religiosi instituti pariter ac vitæ christianæ finis est charitas, ad quam universi Christi fideles, laici, Ecclesiastici ac regulares adstringuntur. Si ergo scientiæ & studia sunt huic fini contraria, sequitur ab illis Ecclesiasticos & seculares perinde ac Monachos abstrahendos esse. In Deum assurgimus, Deo incumbimus atque illi adhæremus non minus agendo & cogitando, quam corda pie erigendo, si utrumque ex charitate proveniat. Vitæ integritas ad quam studio deducimur, ad eam disponit puritatem, quæ necessaria est ut ad Deum accedamus.

Peculiares rationes, quas Regularis status suppeditat illius finis assequendi, ad quem ipse respicit, sunt Vota, & Exercitationes a Regulis præscriptæ. Atqui viri literis dediti animo esse solent a rerum cupiditate abalienato, quæ insignis est nota paupertatis. Scripturarum notitiam sectare, ajebat D. Hieronymus: jam quidquid puritati adversatur, oderis. Denique quis docibilior, quis æqui & boni amantior, quis jubenti Superiori paratior eo religioso viro, quem decorat scientiæ lumen, & cujus ingenium ac pectus gratia cum scientia informavit?

Quod attinet ad regulares Exercitationes, in sequentibus Articulis sermonem de iis habebimus, atque ostendemus, Regulas, illam præsertim S. Benedicti, non modo studiis haudquaquam esse contrarias, verum etiam illis favere.

Non opinor me hic tradere periculosam opinionem, cum ea doctrinæ S. Thomæ, a qua periculosum est discedere, prorsus conformis sit. Pluribus locis statuit S. Doctor, studium religiosos viros decere, non eos tantum, quorum vivendi genus in actione consistit & ad pro- S. Thom. 2. 2. q. 188. a. 5.

ximi salutem refertur, sed & illos qui suæ vitæ rationem in rerum divinarum contemplatione posuerunt, 1. quia studium & scientia lucem intellectui afferunt: 2. a scopulis & erroribus arcent, quibus expertes literarum obnoxii sunt. 3. animum a cogitationibus carnis retrahunt, vim cupiditatis imminuunt, & voluntatem ad obedientiam præparant. In responsione vero ad tertiam objectionem, ait, inter Philosophos seu doctos sæculi, atque illos qui Religioni nomen dedere hoc interesse discrimen, quod illi tantummodo in scientiis profanis operam impendant; hi vero in studiis defixi quæ ad pietatem referuntur, aliis scientiis non vacant *nisi in quantum ordinantur ad sacram doctrinam*. Omnes itaque scientiæ, de quibus in altera Tractatus mei Parte sermonem feci, quum ad hunc finem commode dirigi possint, si cum quodam moderamine recteque dispositi ad illas religiosi viri se dedant, ut illic monui, propterea certus sum, me de hoc argumento nihil in ea Lucubratione tradidisse, quod non cum S. Thomæ doctrina prorsus concordet.

Sed illud mihi videtur hanc litem dirimere, quod Doctor idem Angelicus studiorum nostrorum Apologiam jamdudum confecit (& cum eo Sanctus etiam Bonaventura:) in Opusculo adversus Gulielmum de S. Amore. In hoc opere ejusdem Gulielmi argumenta diluuntur, quorum præcipua deducta erant a veterum Regularum silentio; ab exemplo S. P. Benedicti; qui in eremum secedens studio humaniorum literarum olim valedixit; a debito, quo tenentur religiosi viri in labore manuum se exercendi, humilitatem sectandi, & a curiositate abstinendi. Quarum ferme rationum pondere ipse Responsionis Auctor hodie innititur. Præterea alias objectiones Gulielmi de S. Amore, quæ ad Regulares Mendicantes peculiariter referuntur, iis contentus, quæ nobis cum illis communes sunt. Utrorumque enim tutelam S. Doctor in citato Opusculo pariter suscipit. Clemens vero Papa IV. qui hujusce Defensionis provinciam ei demandaverat, doctrinam postea probavit, adversarii opinione damnata.

Magna hujus præjudicii auctoritas vel apud D. Abbatem valeret opinor, si rem serio perpenderet; maxime cum ipsis oculis perspicere queat, S. Thomæ Apologiam, licet Gulielmus de S. Amore Ordines Mendicantium præcipue oppugnasset, generalem esse pro omnibus Religiosis, demptis quibusdam capitibus, quæ singillatim ad Mendicantes pertinent. Responsiones S. Thomæ ad præcipua objecta quæ superius retuli, in progressu adducam; interea satis habens cum eo dicere, non esse ferendum, quod quispiam velit, tranquillum vitæ genus atque ab omni strepitu remotum, quod Religiosi profitentur, & quo studiis ac scientiis aptiores fiunt, idipsum esse propter quod ab illis prohibendi sint. *Ridiculum est dicere, quod aliquis a doctrina repellatur, per quod magis quietus ad vacandum studio & doctrinæ redditur.*

Profecto videmus, nunquam defuisse in Ecclesia sanctitate excellentes animas, quæ cum se Deo unice mancipassent, in Sacræ Paginæ studio assiduæ fuerunt, ut inde non solum morum doctrinam, & Mysteriorum scientiam haurirent, verum etiam ut magni momenti difficultates perscrutarentur. Hujusmodi censendæ sunt sanctæ illæ mulieres, Eustochium & Paula, aliæque, quibus S. Hieronymus multas sibi ab eisdem propositas difficultates enodat. Sic educari volebat Sanctus Doctor Paulam juniorem, utque ei post Sacram Scripturam, opera S. Cypriani, S. Athanasii, S. Hilarii, atque aliorum Ecclesiæ Patrum legenda traderentur, inculcabat. *Hieron. epistol ad Læt.*

His etiam annumeranda B. Silvania, quam laudat Palladius, ejus austeritates & pœnitentiam narrans. Sancta illa mulier cum docta admodum esset, noctes convertebat in dies, ut studio tempus reservaret; neque solam Scripturam lectitabat, sed & omnes Commentarios, qui usque ad illud tempus prodierant, Origenis, S. Gregorii, S. Basilii, Stephani, Pierii, atque plurimorum aliorum sedulo evolvebat: quibus lectionibus ita serio vacabat, ut non esset eadem semel legisse contenta, septimo usque ac octavo exactissime repetens; ut par has lectiones ipsius mens ad Jesum Christum extolli promptior redderetur. *Pallad. c. 242.*

Mulierum potius exempla quam virorum

rum ideo recensui, ut exploratum fieret, non instituti aut officii debito eas studio se dedisse, sed quod expertæ didicissent, hoc studium rite peractum quemdam gradum esse posse, quo ad Deum evehamur.

His ita positis, fortasse quis dixerit, non debuisse ergo me eam sententiam proferre, quæ initio Tractatus legitur: „ Tantum abest ut sola cupiditas humanas acquirendi scientias majores nostros impulerit ad Cœnobiorum Monasticorum fundationes, ut potius „ econtra asseverare possimus, ipsasmet „ scientias sub contemptu qui de reliquis „ rebus habebatur, ab iisdem fuisse omnino comprehensas. Et revera D. Abbas hunc mihi locum pluries objecit, asserens vix se intelligere posse, quomodo cum hoc principium tam evidenter & conceptis verbis probassem, resilire inde potuerim, *& contra quam mihi ipsi persuasum sit voluerim, Monachos ad studia & scientias imcumbere, quæ Instutoris primarii, videlicet Jesu Christi consilio & voluntati prorsus adversantur.* pag. 3.

Cui rei primum respondeo, minus æquum in me esse D. Abbatem, qui credat, posse me contra ac sentiam aliquid scribere. Novi equidem me non esse ita affectum, ut id quod nullatenus mihi persuasum est enunciem; & spes me fovet, nunquam a Deo eousque me desertum iri, ut ad opinionem contra animi mei sensus propugnandam quadam assentatione aut facilitate compellar. Possum in errorem impingere, sicut ceteri homines; etiam contradictionibus obnoxius sum; sed, ut contra scribam, quam egomet convictus sim, id mihi nunquam Deo auxiliante eventurum confido.

Deinde, ut ad objectionem revertar, nihil vetat, quominus scientiæ humanæ sub contemptu cadant, quamquam relate ad res sanctas ac virtutem utiliter adhibeantur; quomodo divitiis ad subsistendum & eleemosyna juvandos pauperes utimur, licet eas ut Christiani & religiosi contemnamus. Fulgorem gloriæ ac plausus, qui humanas scientias sæpe comitatur, spernimus. Vigiliis & studiis nostris nullatensu laudem ceu metam proponimus. Jam non illas propter se ipsas quærimus, ut antea, hominum corruptelam perosi. Sed id non impedit, quominus juxta Dei eorumque, a quibus regimur, præscripta propter fines potiores iisdem bene utamur.

ARTICULUS V.

Quid super studio & doctrina Monachorum Domino Abbati videatur.

Studii ac doctrinæ Monachorum adeo immanem picturam exhibet nobis D. Abbas, ut hominum animis ab eorum instituto abalienandis, ingerendoque lethali odio aptissima sit; quin & nonnullos ad illud deserendum quadam vi impellere valeat, si in eorum Monasteriis studiorum usum vigere contigerit. Quis vero hodie locus est ubi illa non sint? a quibusnam cœnobiis rectius etiam ordinatis exulare studia reperies? dummodo Trappam & pauca similia excipias. Lubetne ipsam picturam hic intueri? Ecce tibi. *Studium destruit humilitatem, cui religionis status unice innititur. Scientia Monachorum conditioni pabulum est adventitium. Eorum animis ineluctabiliter nocet; eosdem pervertit, letaliter afficit, atque illud pietatis, simplicitatis & puritatis fundamentum diruit, cui adhæret illorum sanctificatio.* pag. 150. *Vir doctus in sodalitio regulari, secessus, silentii, orationis, jejuniorum, vigiliarum, assistentiæ ad Officia nullam amplius rationem habet. Regula, ordo, constitutiones, disciplina atque ædificatio ibi excidere, ubi constituta sunt studia. Studiis scientiarum in claustra introductis, abit jam mentis collectio, inolescit distractio; Domus pacis & solitudinis in tumultuantes Academias convertuntur.* 393. Præterea *status & Principes qui illas dominantur,* 350. *subsidiis* (orationum) *quæ olim apud solitarios sibi comparabant, destituuntur.* 362. *Populi exemplum bonorum operum, quod in totam dimanabat Ecclesiam, intra Cœnobia videre desierunt.* 494. *Hinc manualis laboris laudabilis usus sublatus est, pro quo otium & luxus irrepsere.* Denique Monachos studiis admovere nihil aliud est *quam illos a Dei ordinatione divellere, & contra ejus æterna consilia agere.* 232. & seq. Uno verbo, *hec est compendiosissima & certissima atio, qua Claustra religiosis legibus solvantur,* 477.

Mo-

Monachi proprii officii sensu penitus exuantur, & sine Ecclesiastico spiritu, virtute ac merito, Ecclesiæ servitio mancipentur. Huic tabulæ coronidem apponamus ex eo quod alio loco dictum reperitur: nimirum quamvis nonnulli in solitudine degentes olim Ecclesiæ sua eruditione & doctrina inservierint; *innumeros alioqui fuisse qui ei gravissima damna intulere, & profundis vulneribus nondum ad hanc diem coalescentibus, & usque ad mundi exitum cruorem emissuris eam consauciarunt.* Jam ne vides quam atris coloribus expressa, & quo sub lumine collocata studia Monastica exhibuerit nobis Auctor, & quam magnum legentibus instituti nostri horrorem & contemptum ingerere id possit?

Pag. 46.

Post adeo enormem studiorum & scientiæ picturam, jure merito subdit, *neque Deo neque hominibus probari posse, quod exercitatio judicio Sanctorum rejecta ac damnata, sit in ea hominum conditione familiaris, quæ solemni consecratione ad Jesum Christum pertinet.* Hoc quippe consectarium ex iis principiis quæ modo congessi, necessario colligitur. Hinc prorsus ableganda sunt studia ex iis Cœnobiis, ubi sunt recepta; aut ea Cœnobia perpetuo claudenda; quod de omnibus fere intelligendum, exceptis Trappa & duobus vel tribus ejus similibus; ne videlicet status non modo periculosus, sed æternæ saluti insociabilis adolescentibus pateat. Quæ enim spes salutis ibi esse potest, unde humilitas, oratio, pietas, animi collectio, simplicitas, puritas, prorsus exulant? Ubi neque bonorum operum exemplum, neque sanctitudinis odor, neque Ecclesiæ aut populi utilitas amplius inveniuntur? Ubi denique homines a Dei ordine declinant, ubi contra ejus æterna consilia operantur?

299.

Neve quis dicat, aliquos in Ecclesia Dei Sanctos extitisse, qui intra Monasteriorum septa ope studiorum & doctrinæ ad sanctitatem contenderunt. Nam qui fieri potest, ut sine humilitate, sine oratione, sine meditatione, sine puritate, sine bonorum operum exemplo, sanctus quis evadat? Quomodo aliquis Deo placere poterit, si ab illius ordine desciscat, & contra ejus leges æternas agat? Id æque impossibile est, ac tenebrarum cum luce, cœli cum terra, Jesu Christi cum Belial societas. Necesse est ergo ut dicamus, omnes Monachos doctrina illustres quos ut sanctos colimus, ex albo Sanctorum expungendos, & in prævaricatorum numero censendos esse. Necesse est ut dicamus, Ecclesiam & Pontifices, qui ad erigenda in Monasteriis studia Superiores impulerunt, removisse illorum cœtum ab ordine Dei, eoque in statu collocasse, qui æternis legibus omnino repugnat, (utpote qui spiritum humilitatis, orationis, contemplationis extinguat. Uno verbo, necesse est ut dicamus, præstare militaria inire stipendia, quam Religionis institutum amplecti, nisi forte quis ad Trappam concedat.

Quæ cum ita se habeant, non intelligo quomodo D. Abbas in aliis suæ Responsionis locis dicere queat, *veteres Patres & Monachos, nequaquam culpæ dedisse alicui solitario, quod ad omnes has scientias incumberet, studeretque Divinæ Scripturæ, Fidei dogmatibus, Morali atque Ecclesiasticæ disciplinæ; neque putasse cuipiam ex illis interdictum earum rerum studium, dummodo ad illud legitima auctoritate destinaretur.* Parum intelligo qua ratione decreta adeo inter se contraria conciliari possint; & quomodo ista congruant cum iis quæ alibi de studio Patrum loquens pronunciat; nimirum, *studiis constitutis, viam Sanctorum ad sanctificationem deseri, & prorsus oppositam iniri: Sancti Instituti veritatem labefactari, seu potius extingui: demum id perinde esse, ac alia fundamenta ponere velle, quam quæ divina gubernatione posita sunt.*

Pag. 262.

Pag. 259.

Hujusmodi repugnantiæ adeo in oculos incurrunt, ut tantum ingenium in eas delabi potuisse vehementer admirer. Eæ certe faciunt, ut nostrum de tam immani studiorum Monasticorum pictura judicium parumper inhibeamus, donec principia & momenta, quibus adeo novam opinionem ipse confirmat, examinemus; quod in præsentia aggredimur.

Tria nobis principia succurrunt, quæ dirimendæ huic controversiæ inservire possunt: Regularum auctoritas; studiorum in Cœnobiis nunquam interrupta Traditio; atque his deficientibus immutatio disciplinæ, diuturna consuetudine & Ec-

clesiæ auctoritate invecta. Igitur hæc tria principia ad trutinam expendamus, & utrum D. Abbatis systema huic triplici fundamento nitatur, videamus.

ARTICULUS VI.

Primum Principium, Regulæ veteres. An eæ Studio Monachorum opponantur.

GRave atque unicum momentum, quo Dom. Abbas suam a communi hominum opinione remotam sententiam confirmat, in hoc positum est, quod Regulæ tam Orientis quam Occidentis, atque illa præsertim quæ a S. Benedicto nobis tradita fuit, nihil de studiis memorant aut præcipiunt. *Neque enim ab eorum exemplo qui studio operam dederunt, judicium sumere debemus, utrum hæc exercitatio illis conveniat nec ne; sed ex consilio eorum, a quibus Ordines ac Observantiæ Monasticæ institutæ sunt, illud quærendum est: inspiciendæ videlicet sunt Regulæ, quas ii composuere; ipsæ enim eorum spiritum ac decreta continent. Igitur si scire velim, an studium scientiarum ceu quoddam officium a Monachis requiratur, sedulo Regulas inspicio, ut quid de hoc statuant, certior fiam. Cum vero ne verbum quidem quod ad scientias & studia pertinet, ibi reperiam, utut omnes has Regulas diligenter perlegerim: hoc jam tanquam exploratum cogor inferre, illorum mentem, quos omnibus his Ordinum Monasticorum observantiis in Ecclesia instituendis Deus præficere voluit, nequaquam fuisse, ut qui easdem Regulas amplecterentur, studiis scientiarum incumberent. Ne una quidem talium Regularum hujusmodi scientiæ meminit; aut ita composita est, ut colligi possit, Monachos scientiæ incubuisse. Studium ergo atque applicatio ad scientias non est, si inde ab ipsa origine repetamus, Monachis conveniens occupatio, sed ab eorum instituto prorsus aliena.* Hoc principio, quod est illi cum Gulielmo commune, nititur D. Abbatis sententia. Hoc ipse mille locis repetit atque inculcat, & in eo cardo totius Responsionis vertitur. Propterea magnopere interest idem funditus examinare. Optimum vero factu erit, si primum videamus, an revera in antiquis Regulis nihil prorsus de studio dicatur. Deinde, an ex illis saltem colligi possit, Monachos ab initio studio operam dedisse.

Pag. 4.

Verum antequam ulterius progrediamur, opus est ut nonnullarum propositionum sensum & quorumdam terminorum, qui in Responsione occurrunt, significationem aliquantulum explicemus, ad vitandas in hac lite æquivocationes. D. Abbas pluribus in locis ait, studium non esse occupationem Monachis *convenientem*, aut ipsorum *propriam*, sed *adventitiam*, denique non esse *commune exercitium*. Vox *conveniens*, ex trito usu tam Latinæ quam Gallicæ linguæ, idem significat ac *aptum*, *proprium*, *conducibile*, *decens*. Studium Monachos decere quis neget? 1. ut ad fructum ex lectionibus percipiendum idonei reddantur. Frustra enim legere juberentur, si mediis quibus legendo proficiant destituuntur. Propterea Grammaticæ studium pueris qui antequam legere didicissent, Monasteria ingrediebantur, saltem necessarium erat, ut ipse D. Abbas fatetur. 2. Scientiarum Ecclesiasticarum studium Monachos decet, qui apto ad illas addiscendas ingenio præditi, eidem quoque studio legitima vocatione admoventur. Neve ab hoc quidem D. Abbas dissentit, ut mox videbimus. Studium itaque Monachis duplici hoc sensu *convenire* potest, eorumque *proprium* esse. Nam *proprium* & *conveniens* idem hic significant, ubi lingua Philosophorum non loquimur, apud quos alia significatione vox *proprium* usurpatur. 3. Studium pro gravi & attenta lectione accipi potest, ut supra ostendi. Quo sensu studium, commune Monachorum exercitium appellare possumus, nam omnes Regulæ multam lectionem illis præscribunt. Alias vero, si ita lubet, facile concesserim, studium non esse commune exercitium, aut generalem, & essentialem occupationem, ita ut cuilibet singillatim Monacho necessarium sit. Sed super hac re mentem meam ego mihi videor satis aperuisse in superioribus Articulis, ut plura addere supervacaneum sit. Nunc videamus an verum sit, nullam ex antiquis

tiquis Regulis de Studiis Monachorum fuisse loquutam.

Credibile est, D. Abbatem nullo loco illa habuisse, quæ ait S. Basilius initio Regularum fusius explicatarum, ubi docendi pueros methodum tradit. Ante omnia præcipit, ut ii quibus eorum institutio demandata est, scopum quem sibi in hoc negotio proponere debent, jugiter præ oculis habeant. Quoniam vero hic scopus eo præcipue redit, ut recte intelligendi Sacram Scripturam iidem pueri capaces fiant, optat ut vocabulis in sacris libris usitatis apud ipsos utantur, & loco fabularum, historias ipsis rerum mirabiliter a Deo gestarum denarrent, itemque sumptis ex proverbiis Salomonis sententiis, eos ad virtutem erudiant. Denique S. Doctor quædam illis memoriæ præmia proponit, quibus excitati jucundius & facilius tradita percipiant. Hinc liquet, qua sedulitate, quantaque cura scientiis excolerentur, quarum ope ad Scripturæ intelligentiam deduci poterant. Testatur S. Joan. Chrysostomus, hanc institutionem puerorum, qui Religioni nomen daturi in Monasteriis educabantur, quandoque usque ad viginti annorum ætatem productam fuisse.

Quod vero ad provectiores pertinet, in unum sæpe congregabantur, de difficultatibus S. Scripturæ ceterorumque scriptorum invicem disceptantes, quas explicabant, prout ex Regulis apparet S. Pachomii & S. Isidori Hispalensis, ex ejusdem S. Pachomii vita, ex S. Augustino in libris de opere Monachorum ac de moribus Ecclesiæ Catholicæ, ex Sancti Fulgentii vita, & ex aliis multis Patribus, qui dictas Congregationes seu collationes *disputationum* nomine appellant. Hegumeni his collationibus plerumque exordium dabant, Monachi vero suas quisque difficultates proponebant. Præ ceteris S. Fulgentius, quum sibi difficultates magni momenti proponerentur, vehementer gaudebat. Juxta Regulas S. Pachomii & S. Isidori ter singulis hebdomadibus hujusmodi consessus habebantur; alibi etiam singulis diebus, ut S. Augustinus in libro de Moribus Ecclesiæ Catholicæ, & Sanctus Hieronymus in quadam ad Eustochium epistola testantur. Quæ vero inibi servarentur leges, cognoscimus ex prima earum epistolarum, quas ad Gregorium Nazianzenum Basilius scripsit.

Epistola S. Hieronymi ad Rusticum Monachum Gallum, semper habita fuit quasi quædam Regula Monastica, ubi ait se *non de clerico disputare, sed Monachum instituere*. In hac illum Epistola hortatur ut jugiter librum aliquem manibus gestet. *Numquam de manu & oculis tuis recedat liber:* ut scientiam divinarum scripturarum amet, ne sensus vanis cogitationibus pateat; ut transcribendis codicibus occupetur, sicque corpori pariter & animo convenientem cibum comparet. Ibi denique eum admonet, *ne ad scribendum cito prosiliat, neu levi ducatur insania, sed multo tempore discat quod doceat*. Postrema hæc verba atque alia nonnulla a Sancto Benedicto Anianensi in ultimo articulo capitis 19. adducuntur. Ubinam liquidius ac certius quam in hac Divi Hieronymi Epistola seu potius Regula studia indicta reperies?

Quod pertinet ad alias Regulas, incompertum mihi est, quare D. Abbas illam Magistri dissimulaverit, qui studiis aperte patrocinatur cap. 50. ubi decernit, juniores Monachos ab idoneo præceptore instruendos esse: *ab uno literato literas meditentur*. Reponet fortasse, hic dumtaxat significari, quod legere discant, quo pacto eum quoque locum Regulæ S. Aureliani, *literas omnes discant*, interpretatus est. Attamen hic sensus nequit sustineri, saltem in Regula Magistri, qui præcipit, ut hoc literarum studium usque ad quinquagesimum ætatis annum protrahatur, *ad quinquagenarium ætatem literas meditari*. Novum etenim quiddam ac insolens foret, si legere disceremus, aut etiam linguæ latinæ studeremus, quo altero sensu D. Abbas vocabulum *literas* accipit, idque a puero usque ad hanc ætatem. Ceterum Magister abhinc mille & amplius annis floruit, ante illa videlicet tempora, quæ Dom. Abbas pravitatis & corruptelæ tempora appellat. Hic Auctor cum aliis veterum Regularum compositoribus in Concordantia Regularum citatur.

Hujus testimonium, ut alia multa prætereeam, saltem evincit, ampliorem sen- *Aureliani Reg. cap. 32.*

sensum tribui posse Regulæ S. Aureliani, quam quem illi tribuit Dom. Abbas: *Literas omnes discant*. Haud scio an valida momenta afferri queant, quæ nos ita sensum restringere cogant, ut his verbis significari putemus studium puerorum elementare, quamquam non negem *Literarum* vocabulum hoc sensu quandoque usurpari. Illud enim notatu dignum est, quod S. Aurelianus neminem infra decem aut duodecim ætatis annos in suum Monasterium recipi velit, ut primæ educationis, quæ pueris debetur, molestia effugiatur, *qui & nutriri non egeant*. Plerique vero hac ætate legere sciunt, ac primis etiam Latinæ linguæ rudimentis sunt imbuti: & valde probabilis conjectura est, eos qui religiosæ vitæ destinabantur, rudioribus hisce literarum præceptis jam institutos Monasteria intrasse, si quidem tunc temporis Lingua Latina Arelate, qua in urbe Aurelianus Episcopi dignitate fulgebat, in usu vulgari non erat, ut supponimus. Cum ergo Sanctus hic Præsul neminem a studiis literarum immunem esse velit, *Literas omnens discant*; facile intelligitur propositum illi fuisse, ut omnes sibi subditi Monachi liberalibus studiis erudirentur, quorum præsidio in solitudine postea cum fructu uti possent. Non deerat quoque proculdubio in Cœnobiis Præceptor, eorum institutioni præfectus, qui disciplinæ indigebant. Quomodo enim sine magistro literas adolescentes didicissent?

Idipsum dico de cap. 2. Regulæ S. Ferreoli. *Omnis qui nomen vult Monachi vindicare, literas ei ignorare non liceat*. Idem cap. 19. præcipit, ut Monachi legant frequenter, atque ita ut nulla abeat dies, qua legendi officio non satisfaciant.

Memineram etiam Regulæ S. Isidori: at Dom. Abbas nihil in ea de studiis extare asserit. Et verum profecto est, nullum apertum testimonium inveniri in illa quæ Codici Regularum inserta est. Sed ejusdem impressæ cum reliquis sancti hujus Episcopi operibus, „ cap. 20. perspicue decernitur, ut edu„ cationis ac disciplinæ puerorum alicui „ probo & sapienti viro commissa sit „ cura, a quo virtutis exercitatione, & „ literarum studio pariter informentur. Et ne quis putet hunc locum illius Regulæ adjectum fuisse, sciendum est eumdem a Sancto Benedicto Anianensi integrum adduci cap. 75. Concordiæ Regularnm: Unde liquet hujusce Regulæ editionem in Codice Regularum minus esse accuratam, quam inter opera Sancti Isidori.

Notatu dignum est id quod a S. Isidoro cap. 9. præcipitur; videlicet ut non modo Abbati proponantur difficultates quæ legendo occurrunt, ab eoque coram fratribus enodentur ad communem utilitatem; verum etiam ut ex libris, qui legendi erunt, illi excludantur, qui ab Ethnicis aut Hereticis compositi sunt. Unde sequitur, ceterorum omnium librorum usum & lectionem ab ipso permitti, secundum juris effatum, *exceptio firmat regulam*.

Sed nihil magis diserte studiis patrocinatur quam Regula Grimlaici, qui vult Monachos aliorum posse esse Magistros, neque alienam doctrinam emendicare. *Solitarius debet esse doctor, non qui doceri indigeat*. Præcipuum ipsorum studium Sanctæ Scripturæ impendendum, ita ut vires sumant ad refellendos hæreticos, & ceteros Religionis hostes; insuper *percurrendos* illis esse Ecclesiasticos *Canones*. *Griml. cap. 20.*

Ad quod respondet Dom. Abbas, hanc Regulam non esse antiquam; & Ecclesiasticis multo magis quam Monachis compositam fuisse: ceterum in ea nihil aliud præcipi quam Sanctorum librorum lectionem, & quod spectat ad Canones, de levi quadam ac jejuna notitia intelligenda esse verba illa, *percurrere Canones*: denique Grimlaicum non Monachum sed Presbyterum iis temporibus scripsisse, quibus in Ordinem Monasticum magna dissolutio jam irrepserat. *pag. 64.*

Ut hæc responsio probabilis aliquatenus redderetur, indicandum erat tempus, quo hic Auctor vixit. Credibile est autem suam illum Regulam conscripsisse seculo nono; neque dubitari potest, proposuisse illam Monachis & cella clausis hominibus, minime vero Ecclesiasticis, sic enim ille in sua loquitur Præfatione: *Suggessistis mihi, ut Regulam Solitariorum, videlicet Cœnobitarum, describerem*.

Vi-

Vide etiam caput 15. & quæ sæquuntur, ubi de cella clausis orationem habet. Sacræ vero Scripturæ studium, quod Monachis injungit, non in simplici lectione consistit, sed ad solidam absolutamque doctrinam refertur, sic ut virum idoneum efficere valeat alios erudiendos, & alienam disciplinam minime desiderandam; quin & ad Fidei hostes impugnandos. Vocabulum *percurrere* apud Scriptores mediæ ætatis non semper pro levi quadam notione sumitur, sed sæpius absolutam lectionem, eamque minime interruptam aut mutilatam significat, ut postea videbimus. In hac acceptione eo vocabulo utitur Ecclesia, gratiam jejunia Quadragesimalia omnino complendi a Deo pro fidelibus petens: *secura devotione percurrant*. Denique hunc Presbyterum etiam Monachum fuisse, multi ejusdem Regulæ loci palam faciunt; & quamquam constaret vixisse illum ea ætate qua Ordo Monasticus ab exacta Regularis disciplinæ observatione desciverat, nihil inde evinceretur; ad rem enim esset ostendere, adductis aliquibus Regulæ locis, ipsummet in suorum temporum dissolutione fuisse. Futilis vero foret neque admittenda petitio principii, ex eo, quod studia præscripsit, asserere eum solutiorem sequutum fuisse disciplinam. At numquam ostendetur, remissum aliquid aut temporum corruptelam sapiens ejus Regula contineri, quæ magna ex parte a Regula Benedictina desumpta est, & accuratam in omnibus observationem, atque pietatem redolet.

Ex hactenus dictis circa veteres Regulas, intelligi potest, 1. Magna cum diligentia juniores Monachos in Monasteriis educari atque institui solitos fuisse. 2. Literis erudiri, quibus ad recte concipiendam Divinam Scripturam idonei redderentur. 3. Hujusmodi studium protrahi consuevisse, juxta Regulam Magistri, usque ad provectiorem ætatem. 4. In more fuisse ut ii, quibus difficultates legendo occurrebant, earumdem explicationem a Superiore aut Doctore peterent. 5. Admodum probabile esse has difficultates ad res doctrinæ & eruditionis Sacræ Scripturæ non minus quam ad morales materias pertinuisse. Hujus rei conjectura fieri potest ex dubiis quæ in quinquaginta S. Macharii homiliis resolvuntur atque explicantur; nec non ex Responsionibus Sancti Hieronymi ad Pammachium, aliosque: S. quoque Isidori Pelusiotæ, S. Nili veteris, & aliorum complurium. Denique viri eximii, qui in antiquissimis & ordinatissimis Cœnobiis jam inde a pueritia instituti atque educati, vitæ regularis exercitia sectando, magnam vim doctrinæ & eruditionis assecuti sunt; validissimo nobis sunt argumento, studia videlicet inibi exculta certo & constanti usu fuisse juxta veterum Regularum præscripta.

ARTICULUS VII.

Inquiritur, num Regula Sancti Benedicti studio & scientiis adversetur.

ILlud nobis tantummodo dispiciendum est, quis intra Cœnobia vigeret usus, antequam S. Benedictus suam Regulam componeret, ut judicemus fuerit ne ipse studiis contrarius. Discimus ex S. Augustino, Fideles in Africa religiosis Domibus de propriis bonis conferre solitos, ut Monachi sustentationis & victus necessaria sollicitudine saltem ex parte soluti, prolixius occuparentur *ad erudiendum animum*. S. Doctor in libro de Moribus Ecclesiæ Catholicæ, de sui temporis Solitariis in universum ait, eos *divina doctrina excellentissimos* fuisse. S. Fulgentius Monachis & Clericis, quos ipse instituebat, easdem lectiones, eademque studia permittebat. In Oriente omnis doctrina apud solitarios recondebatur, deque eorum gremio maxima Græcæ Ecclesiæ lumina prodierunt. Notum est, quam magna hi solitarii pars fuerint Conciliorum, & quomodo Ecclesiæ rebus ac doctrinæ consuluerint in Synodis Ephesina & Calchedonensi, nec non in quæstione Trium Capitulorum, quæ S. Benedicti tempore agitabatur. In Galliis Lerinense Monasterium Ecclesiasticorum & Præsulum doctrina præstantium seminarium erat. In Italia Cassiodorus in suo Vivariensi Monasterio studium omnium erexerat scientiarum, quæ ad S. Scripturæ notitiam aditum aperire poterant. Dionysius Exiguus Abbas hujusmodi scientia excellebat, & utriusque lin-

August. de Opere Mon. 20.

linguæ, Græcæ ac Latinæ peritus erat. Novimus præterea, Sanctum Oyanum in Gallis græcam linguam didicisse in Cœnobio Montis Jura, quod S. Claudii hodie appellatur.

S. Benedictus, qui trium illorum, quos ultimo memoravimus, tempore floruit, perspectam procul dubio habebat consuetudinem & normam Orientalium Monasteriorum, atque aliorum tam sui, quam anteacti temporis. Omnino credibile est, usui se accommodasse studiorum, quæ ibi constituta cernebat, veluti in prædicationis ministerio exemplum sequutus est S. Equitii, celebris tum in Italia Abbatis. Facile vero id erit cuique persuasum, si animadvertat, studiorum praxim in nostro Ordine semper viguisse; ac ipsemet Dom. Abbas cogitur fateri, eam consuetudinem introductam fuisse saltem *paulo post Regulæ promulgationem*. Itaque in confesso jam est, studia ante S. Benedictum, & ipsius ævo in Cœnobiis exculta fuisse. Hujus moris continuatio inter ejus Regulæ sectatores perspicue apparet *paulo post editam eamdem Regulam*. Cui ergo dubium esse pag. 68. poterit, illum studia fuisse complexum, quin & eorumdem fundamenta ipsummet jecisse?

Et licet expresse S. Benedictus in sua Regula de studiis haud meminisset, nihil esset cur miraremur. Studium, quod sub aliquo Rectore agitur, non est omnium Monachorum communis exercitatio, sed ad solos adolescentes pertinet, & certo tempore definitur. At Regula raro ad hæc particularia descendit. Cum exploratum sit, pueros qui in hujus Ordinis Monasteriis quinquennes aut sexennes Deo offerebantur, prima saltem literarum rudimenta doceri consuevisse; hujus nihilominus tyrocinii nullam facit in sua Regula mentionem. Nullum ibi verbum de Missæ officio, nullum de Communione, quæ actiones tamen ad universos spectabant, & magni erant momenti. Adhæc ex Nostri S. Patris Vita intelligimus, fuisse quotidie certum aliquod tempus meditationi dicatum; cujusmodi exercitium tanti ille faciebat, ut olim data opera in unum ex suis Cœnobiis sese contulerit, emendaturus juniorem quemdam Monachum, qui circa illud negligenter, & parum fideliter se habebat. At nihilominus stata hæc meditationis tempora in Regula non indicat, licet de mentis oratione cap. 20. serio tractet, doceatque, qua reverentia, & devotione istud exercitium peragi debeat. Postremo illud adjiciamus, S. Benedictum in Regula ne pro Collationibus quidem certa constituisse tempora, quamquam nullum dubium sit, eum voluisse ut Superiores illas frequenter inirent ad Monachorum exhortationem, correptionem, atque emendationem; quod D. Abbas pag. 243. in sua Responsione non diffitetur.

Greg. l. 2. Dial. c. 4.

Quod vero ad adultos pertinet, lectiones quæ illis a Sancto Benedicto præscribuntur, studii loco erant. Permittit enim illis, ut legant non solum omnes libros Novi & Veteris Testamenti, Regulam S. Basilii, Institutiones & Collationes Cassiani, Documenta ac gesta Sanctorum Monachorum; sed etiam omnium SS. Patrum Opera, juxta illius effatum: *Quis liber Sanctorum Catholicorum Patrum hoc non resonat, ut recto cursu perveniamus ad Creatorem nostrum?* Deinceps ad Regulas, & consuetudines veterum Monachorum illos dimittit: adeoque pro nostræ Regulæ exercitio haberi debet quidquid a magnis illis viris in eorum Regulis sancitum, aut in Monasteriis usurpatum est. Ipsemet S. Benedictus per quamdam omnino sui propriam moderationem, postulat ut sua Regula nihil majus esse credatur, quam rudis magnorum exemplarium adumbratio; *Hanc minimam inchoationis Regulam descriptam adjuvante Christo perfice; & tunc demum ad majora quæ supra commemoravimus Doctrinæ virtutumque Culmina Deo protegente pervenies*. Hæc sunt videlicet quasi Archetypa, quæ S. Benedictus suis Monachis ad imitandum proponit.

Quod si hunc locum eo modo capiamus, quo a Dom. Abbate explicatus fuit; profecto nostræ opinioni validius argumentum inde afferemus. Quippe ille hanc Regulæ clausulam ita gallico sermone interpretatur: „ Accomplissez par „ la grace de Jesus-Christ cette Regle, „ que nous avons écrite comme un pe- „ tit commencement de la vie religieu- „ se, & enfin vous vous eleverez en

la

„ la pratiquant, comme nous avons „ deja dit, à de plus grandes choses, „ & parviendrez avec le secours de Dieu „ au comble d'une science toute sain- „ te, & d'une vertu toute divine. Fac esse istam supra relati loci genuinam sententiam; nihil superest nisi ut dicamus, S. Benedictum discipulos suos ad fastigium doctrinæ & virtutis evehere voluisse, *au comble de la doctrine & de la vertu; Ad ea quæ supra commemoravimus doctrinæ virtutumque culmina*. Quo ut idonei pervenirent, adminicula illis suppeditasse, studia nimirum, & lectionem Sacræ Scripturæ, atque Ecclesiæ Patrum, præter Monasticas institutiones. Sine studio etenim hæ lectiones numquam cum fructu fieri poterunt: sine studio numquam ad illud doctrinæ fastigium licebit assurgere.

In hac re S. Patriarcha pariter se gessisse videtur, ac S. Hieronymus erga S. Paulinum, quem cum vellet Monachum omnibus numeris absolutum exhibere, optat ne scientiæ præsertim Scripturarum, ad quam illum hortatur, fines ullos imponat: *Nihil in te mediocre esse contentus sum. Totum summum, totum perfectum desidero*. Istud vero est doctrinæ fastigium, ad quod suos discipulos S. Benedictus in animum induxit evehere, præclara exemplaria, de quibus modo loquebamur, illis proponens. Porro etsi de scientia quæ ad divinas Scripturas refertur tantummodo sermo esset; omnino tamen quam plurimis aliis notitiis opus est, ut ad absolutissimam illam rationem perveniamus, prout in progressu patebit.

Ne quis ergo dixerit, hic agi tantummodo de doctrina morum, & de Sanctorum scientia, minime vero de omnigena quadam & exacta sacrarum rerum notitia. Quum enim S. Benedictus suis Cœnobitis quodlibet Patrum opus legendum permittat, quid causæ est cur ad exiguum eorum numerum redigantur, quæ de moribus scripta sunt, opera autem dogmatica penitus excludantur? Numquam ego, quod sciam, affirmavi illum pro libris Patrum *Homilias in Sacram Scripturam* tantummodo accepisse. Dogmatum & Controversiarum notitia tantum-ne periculi Monachis portendit, ut nullis adducti momentis asseverare possimus, ejusmodi studium illis esse interdictum? Econtra nobis exploratum est, & a me alibi probatum, complures SS. Patres scripta Dogmatica ad Solitarios inscripsisse, ut ea perlegerent & meditarentur. Perfecta Dei cognitio, quæ per Dogmata acquiritur, ad Dei amorem perducit, eumque perficit. Quid, quod in his libris nonnullæ maximi momenti ad morum scientiam quæstiones discutiuntur, quarum notitia saltem rectoribus Monasteriorum necessaria est. Ipsemet S. Bernardus exquisitissima & altissima oratione ad suos Monachos ista tractavit, refellens errores hæreticorum Coloniensium, & Gilberti Porretani Episcopi Pictaviensis. Nulla igitur ratione fretus quis dixerit, Scriptionum hujusmodi lectionem suis Monachis a S. Benedicto non fuisse concessam; adeoque indubitatum est, eos ad hanc lectionem idoneos ope studiorum redditos; quod de illis dico, qui ad ea cum fructu peragenda vires ingenii a natura habebant.

Ecquid, dicet aliquis, binarum horarum qualibet die lectio, perfectæ cumulatæque sapientiæ virum valebit efficere?

Spatium istud temporis certis hominibus, qui illo bene uterentur, satis esset, ut ad congruentem scientiam proveherentur; nam si Cardinali Perronio credimus, in quodam celebri Ordine ad juventutis disciplinam peculiariter instituto, par tantummodo horarum studio assignatur. Hic mihi in mentem veniunt quæ D. Hieronymus ait in quadam Epistola ad Marcellam, in qua lectionis assiduitatem Ambrosii amici sui laudat, & cum sua aliorumque inertia comparat, quos si vel secunda hora legentes invenerit (ait S. Doctor) continuo defatigantur, & manu faciem defricant, quasi post multum laborem.

Sed hic non agimus de viro omnibus doctrinæ ac scientiæ numeris absoluto: sermo est de studiis. S. Benedictus unicuique Monacho binarum horarum spatium post Primam hiberno tempore, & post opera manualia æstivo concedit, ut lectioni vacent. Tempore quadragesimali trium horarum spatio legitur. Præter lectiones prolixas, quæ inter prandendum, & ante horam completorii fiebant, in hoc exer-

exercitio impendi etiam poterat hiemis tempore totum illud intervallum quod erat inter Matutinum & Laudes; & a menſe Octobris uſque ad quadrageſimam totum, quod inter prandium & Veſperas, reticendo inſuper meridianam horam æſtatis ad id pariter deſtinatam. Denique Dominicis & feſtis diebus completa Sacra Synaxi & Oratione, toto quod ſupererat tempore ad hoc ipſum incumbebatur, Id erat omnibus Cœnobitis commune. Unicuique igitur ſupererant quatuor ſaltem horæ ſingulis diebus, quas legendo inſumerent: poterat autem hac lectio illis ſtudii loco eſſe, ut articulo 1. oſtendi. Hæc ſatis erant cuilibet Monacho ceteroquin idoneo & parato ad aſſecutionem doctrinæ, quæ pro ſuæ vitæ regimine, & divinarum Scripturarum atque ſacrarum rerum notitia ſibi neceſſaria erat.

pag. 15. Rurſus ad hæc reſpondetur, quod cum Sanctus Benedictus *humanarum literarum ſtudium abdicaverit*, *ab eo conſilio alienas exiſtimans*, *quod ſibi Deus injecerat*; credibile non eſt illum abdicati ſtudii uſum poſtea recepiſſe, aut literarum humanarum contemptum ſectatoribus ſuis non ingeſſiſſe.

Haud aliter ab ipſo quoque Gulielmo de S. Amore objectum olim fuit D. Thomæ, qui ſua reſponſione cum nobis facit. *Dicendum*, ait, *quod iſte non diſceſſit a ſtudio, quaſi ſcientiam horrens aut ſtudium: ſed ſecularem vitam & ſocietatem formidans*. Sed utcumque literas humanas ille contempſerit, in ſuo tamen ſeceſſu ingenium ſtudiis excolere profecto non deſtitit. Argumento erit idoneo illius Regula, *ſermone luculenta*, teſte Sancto Gregorio: in qua loci inſunt mira elocutione referti, antiquorum Patrum dignitati pares. Neque vero facundiæ uſum adeo exquiſitum comparare ſibi Romæ potuerat adoleſcens tredecim aut quatuordecim annos natus. In eam paſſim occurrunt locutiones & ſententiæ Sancti Auguſtini & Sancti Cypriani, unde colligitur eorum ſtuduiſſe lectioni. Caput Regulæ 52. agens de Monaſterii Oratorio, totum pene ex Epiſt. 109. Sancti Auguſtini, nunc 211. decerptum eſt. Quod ait Regula cap. 48. *Certis temporibus occupari debent fratres in labore manuum*, *certis iterum horis in lectione divina*, fere iiſdem verbis extat in libro Sancti Auguſtini de opere Monachorum num. 37. Præterea quæ capit. 60. legimus de Ananiæ & Sapphiræ corporali morte, judicio, quod de eadem refert S. Doctor ſermone 148. alias 10. de diverſis, plane conſentiunt. Hæc verba capitis 72. *Chriſto omnino nihil præponant*, in libello Sancti Cypriani de oratione inveniuntur. Deprehendi poſſet in aliis quam plurimis Regulæ ſimilitudo & convenientia cum Sanctorum Patrum ſcriptis, ſi quis in quærendis utrobique locis operam ponere vellet. Attamen cur miremur, ipſummet Sanctum Benedictum Patrum lucubrationes legiſſe, ad quas legendas ſuos Cœnobitas hortatur? Nonne magis eſſet mirandum, ſi illis non præiviſſet exemplo?

Quod ad ſacras Paginas attinet, fatetur Dom. Abbas illum *ſcientiæ Scripturarum eximie fuiſſe peritum*. Non deerant ergo illi aliæ notitiæ quæ ad eximiam illam Scripturarum comprehenſionem neceſſariæ ſunt.

Quamquam denique verum eſſet, S. Benedictum in Regula nullam de ſtudiis mentionem tacite vel aperte feciſſe; cum ea tamen ſuis Monachis non interdixerit, merito aſſeveramus, vetita illis non debere eſſe: juxta Boniſacii IV. effatum, qui in Concilio quodam, ubi Clerici, Monachos prædicatione aliiſque Eccleſiaſticis muneribus defungi, ægre ferentes, ex ſuo illos inſtituto hujuſmodi munerum capaces non eſſe contendebant; eorum conatus repreſſit, & *labi omnino* eos pronunciavit, decernens, munera illa Eccleſiaſtica Monachis eſſe permiſſa. *Neque enim* (ait Pontifex) *Beatus Benedictus*, *Monachorum præceptor almiſicus*, *hujuſcemodi rei aliquo modo fuit interdictor*. De hujus Concilii authentia dubitari non poteſt, cujus quidem meminit Ven. Beda in Hiſtoria, decretum vero veteres Canonum Collectores prodiderunt. Inſuper Doctor Angelicus eo ad idem probandum utitur: additque illa munera

S. Thom. 2. 2. qu. 187. a 1. nera Religioni obstrictis hominibus permittenda esse, cum ipsorum Regula illis non interdixerit. Tantum abest itaque ut Regularum, præsertim Benedictinæ de studiis silentium ad probandum inserviat, Monachis studia esse interdicta; ut potius argumento sit non esse, juxta summi Pontificis, imo totius Concilii Romani sub illo habiti circa annum 610. posteaque sub Urbano secundo in Concilio Nemausensi confirmati Decretum.

Axioma, de quo locuti sumus, alio Divi Thomæ principio nititur: nempe Ib. art. 3. ad 2. *Religiosos non teneri ad alia quam seculares, nisi propter Regulæ professionem.* Quotusquisque vero est qui neget, secularibus studia esse permissa? At neque ulla regularum antiquarum, neque speciatim Benedictina, studia Monachis vetuere. Sequitur ergo, juxta Sancti Thomæ principium, nullo jure posse ea Monachis interdici.

Idem S. Doctor in suo Opusculo 20. eamdem singillatim roborat sententiam, respondens ad Gulielmum de Sancto Amore, qui ut Regularibus studiorum libertatem auferret, Regularum silentium Id. Opusc. 20. cap. 2. prætendebat. Ibi Sanctus Thomas sic statuit: *Illud autem intelligitur concessum, quod nulla lege prohibitum invenitur.* Ex quo principio colligit, studia Monachis cum ab eorum Regula interdicta non fuerint, nunc illis jure non interdici non posse.

Antiquis nostris Patribus hoc adeo persuasum fuit, ut non dubitaverint quovis tempore studia literarum excolere. Pag. 67. Ipsemet Dom. Abbas fatetur, *abnui non posse, Monachos paulo post Regulæ Sancti Benedicti publicationem studiis vacare cœpisse.* Et revera quis illud abnuat, quod certissimis & clarissimis argumentis evincitur? Ex hac Dom. Abbatis confessione hanc ego conclusionem duco; Ergo antiqui Patres nostri *paulo post Regulæ promulgationem* sibi vetitum non esse crediderunt, quominus ad studia incumberent, illo adducti momento, quod naturali æquitate nititur, & Concilii auctoritate firmatur: videlicet cum Sanctus Benedictus id nequaquam vetuisset, ejus Monachis merito concedendum, juxta Dom. Thomæ effatum.

Quæ cum ita se habeant, de nostro studendi jure nos depelli non posse contendo; nitique nos Regulæ non modo silentis & permittentis auctoritate, sed & liquido præcipientis, ut veterum exempla sectemur, quoties Regulæ non opponuntur.

Ut hæc ratiocinatio recte percipiatur, compertum esse debet, Sanctum Benedictum binas Regulas suis discipulis proposuisse, quibus suas moderarentur actiones; hoc est communem Monasterii Regulam, & majorum exempla: *Octavus humilitatis gradus est, si nihil agat Monachus, nisi quod communis Monasterii Regula, vel majorum cohortantur exempla.* Cum vero certum sit, studia a Regula non vetari, & majores nostros *paulo post Regulæ promulgationem* ea in suis Cœnobiis jugiter usurpasse, eorumque consuetudinem constanter usque ad nostra tempora fuisse servatam: profecto Regulæ non adversatur, sed potius illi adhæret, obsequitur & consentit quisquis studiorum institutum nunc tenet. Sed fac, huic consuetudini inesse quiddam primæ Sancti Benedicti institutioni haud omnino consentaneum; quid refert, si Regulæ mentem sequi possumus, vestigiis majorum nostrorum insistendo, quorum apud nos magna esse debet auctoritas: eos dico, qui sanctitatis merito, atque incenso regularium observationum studio excelluerunt: cujusmodi sunt Ven. Beda, Sanctus Bonifacius Germanorum Apostolus, S. Benedictus Anianensis, qui in Galliis quasi alter S. Benedictus suo tempore habitus fuit: præterea S. Dunstanus, Sanctus Anselmus, B. Lanfrancus, atque alii innumeri. Igitur a Regula non descisimus dum ad studia incumbimus: sed potius cum ea facimus, & consentimus, sanctos viros imitando qui eamdem professi sunt. Rationes a Studii & Operis manualis mutua repugnantia desumptas, quæ nobis objiciuntur, in processu diluemus.

ARTICULUS VIII.

De quorumdam Ordinum Constitutionibus, & de Regula Sancti Francisci.

pag. 80. MIror unde sit, quod cum Canonici Regulares Sancti Victoris Parisiensis Regulam S. Augustini profiteantur, non ea nobis, sed illorum potius constitutiones objiciantur. Quod si hæ Constitutiones, quæ studiis haudquaquam favere dicuntur, ea introducere & stabilire poterant, quamvis S. Augustini Regula eadem silentio præterierit; & nihilominus approbantur: Quidni approbantur etiam Constitutiones Reformationum Ordinis S. Benedicti trecentis abhinc annis factæ, quibus expresse studiorum praxis injungitur? Maxime cum Concilii Viennensis, ac Summorum Pontificum decreta illis robur addiderint, & majorem conciliaverint auctoritatem. Si revera tamen S. Victoris Constitutiones studia interdicerent, fateor aliquo jure nobis obtrudi possent. Minime vero. Omnia huc redeunt, quod *neque in primis neque in secundis Constitutionibus ulla fiat studiorum mentio*. Si ergo nulla silentii ratione habita tum Regulæ S. Augustini, tum Constitutionum S. Victoris, studia in hac Abbatia jam inde ab initio exculta fuisse comperiremus; liqueret jam, Regularum silentium, quod hic nobis objicitur, ineptum esse contra studia argumentum. Id vero statim patebit. Quod attinet ad tertias S. Victoris Constitutiones, *cæptum per illas studia invalescere*, affirmat Dom. Abbas, adjiciens, *ita esse comparatum, ut cunctæ res quæ longius a suis primordiis recedunt, immutentur & in deterius ruant*. Æquius & verius dixerimus, initio quidem necesse non fuisse studii normam & leges præscribere, cum Superiores ad illud satis propensa cernerent ingenia; excursu vero temporis cum primus fervor remisisset, studiaque nimium negligerentur, fuisse necessarium, ut prisca reficeretur disciplina, & regulæ circa studia traderentur. Et eo magis rationi consentaneum est sic judicare, quod notum sit, hanc Abbatiam virorum sanctitate æque ac doctrina præstantium jam usque a primordiis seminarium fuisse: inter quos Ven. Hugo & Richardus, quorum docta & pia opera omnium manibus teruntur. Hæc res Jacobum de Vitriaco Cardinalem compulit, ut in sua Occidentali Historia testaretur, hanc Sancti Victoris Domum *multis a principio Parisiensibus Magistris, viris literatis & honestis, velut stellis fulgentibus illustratam, & quasi margaritis pretiosis decoratam*.

Omnia hæc nos per conjecturas conficere, fortasse quis dixerit: ceterum valde esse credibile, doctores celeberrimos, de quibus locuti sumus, scientiam assecutos fuisse, antequam in Abbatiam se conferrent.

Sint sane omnia conjecturæ: Ad certissima atque extra omnem controversiam posita momenta in medium ferenda expediti sumus. Gulielmus Campicensis postquam Philosophiam in Universitate Parisiensi docuerat, secedens, hujus Abbatiæ fundandæ occasio fuit. Age videamus quem ibi de ratione studiorum ordinem & typum constituerit. Abælardus ejus discipulus hæc memoriæ prodidit: *Nec tamen hic suæ conversationis habitus aut ab urbe Parisiaca, aut a consueto Philosophiæ studio eum revocavit: sed in ipso quoque Monasterio, ad quod se religionis causa contulerat, statim more solito publicas exercuit scholas*. Ibi non solum Philosophia, sed & ars Rhetorica tradebatur, ut idem Auctor fidem facit: ipsemet Gulielmus in eo secessu suos sententiarum libros composuit, de quibus dixi alias. Quid hoc testimonio clarius ac certius? Nonne ex eo evidenter colligitur, studiorum usum in Domo S. Victoris usque ab initio viguisse, utut primæ & secundæ ejus Abbatiæ Constitutiones & ipsa etiam S. Augustini Regula omnino studia siluerint? Hinc denique patet, quam minimum pondus habere possit ratio ex Regularum qualicunque silentio desumpta, quam tanti facit Responsionis Auctor. *Abæl. Hist. calam. c. 2.*

Sanct. Augustini Regula illud mihi in memoriam revocat, quod alicubi in pag. 951.

Rel-

Responsione dicitur: videlicet S. Augustinum, qui ut Gentilium incredulitatem & hæreticorum pertinaciam revinceret, Monachorum sanctitate quasi quodam telo usus est, non alia iis officia adscribere quam laborem, orationem, contemplationem, & S. Scripturæ lectionem: at de studiis ne verbum quidem. Verum quid refert, studiorum mentionem non fieri in eo libro, qui hic citatur de Moribus Ecclesiæ Catholicæ, modo alibi S. Doctor suam mentem patefecerit? Nunquid ea prætermisit in libro de Opere Monachorum, ubi bonorum largitiones commendat ac probat, quibus fideles Monasteria juvabant, indigentiam sublevantes infirmorum, aut eorum necessitatibus suppientes qui erant Ecclesiasticis functionibus occupati, atque ad studia incumbebant, *propter eruditionem doctrinæ salutaris?* Et ut perspicuum sit, de gravi illum & serio studio loqui, hæc inibi subjungit: *Ad hoc enim & illa bona opera fidelium subsidio supplendorum necessariorum deesse non debent, ut horæ quibus ad erudiendum animum ita vacatur ut illa corporalia opera geri non possint, non opprimant egestate.*

August. de Opere mon. nu. 19.

Verum enim vero necesse non erat studia Monachorum commemorare in libro de Moribus Ecclesiæ Catholicæ, ibi enim opponenda erat tantummodo eorum continentia continentiæ Manichæorum, quam nimis ambitiose præseferebant. Nihilominus tamen vel in hoc libro S. Augustinus idoneum reliquit testimonium studii Cœnobitarum, qui in commune vivebant, & in orationibus, lectionibus, atque Collationibus dies agebant, *viventes in orationibus, in lectionibus, in Disputationibus.* Hujus postremi vocabuli prout e Patribus usurpatur, hunc esse sensum, eoque significari Colloquia seu Collationes, quas inter se solitarii inire solebant ad elucidationem præsertim sacrarum Scripturarum, certa prorsus res est atque explorata. Tota illorum Theologia huc referebatur, & ad hunc scopum reliquæ illorum lectiones & notitiæ collineabant. At D. Abbas non putavit a se transferendum esse postremum istud verbum, haud secus ac illa quæ inferius sequuntur: *Hi vero Patres non solum sanctissimi moribus, sed etiam divina doctrina excellentissimi.* Nobiliori sane præconio sanctissimus & doctissimus Monachorum celebrari non posset.

l. de Moribus Eccl. Cathol. c. 31.

Postquam locuti sumus de studiis, quæ in S. Victoris Domo in usu fuere, aliquid etiam dicendum est de iis, quæ apud Fratres Minores semper exculta sunt. Mirum est profecto, quod Dom. Abbas, qui hos Fratres non secus ac alios Regulares, *quibus Ecclesia in functionibus Ecclesiasticis uti consuevit*, ab iis qui vere atque ex instituto sunt Monachi, alicubi secernit, & propterea eorum scientiam approbat: alibi tamen acerrime horum Fratrum studia perstrinxerit, aperte pronuncians, *noluisse S. Franciscum ut studerent, & vetuisse illis, ne quem librum haberent; quippe qui verebatur ne illis aliquando cupido incesseret suggestum conscendendi.* Et post multa, ad ostendendum *quid eximii sanctitate viri de studiis ac doctrina senserint Monachorum, qui ad illa nequaquam sunt destinati*; historiam prolixe narrat Fr. Joannis de Estitia Provinciæ Bononiæ Provincialis, qui in hujus Civitatis Conventu, „ inscio nec permittente Sancto Francisco, studium erexerat, quod mox Sanctus Franciscus funditus abstulit, diris tandem devovens hunc Provincialem, qui sublatum studium redintegrare ausus fuerat. Cui subjungit aliam narrationem de quodam Agnello ejusdem Ordinis in Anglia Provinciali, qui cum in Conventu Oxoniensi scholas erexisset, Fratresque an Deus esset disputantes audisset, scholas illico clausit, & interdixit, quo talium Disputationum cursus interverteretur.

pag. 135. & 136.

pag. 80.

Quis non putet, audiens ista citari, ac tam in speciem luculentas narrationes adduci, luce clarius esse, quod S. Franciscus studia, imo & Prædicationem Fratribus suis interdixerit, primique ejus Ordinis Superiores hac super re Institutoris spiritum secuti sint? Nihilominus tamen in ejus Regula caput integrum legitur de Prædicatoribus, quibus monita quædam suggerit, quo suo muneri ut par est satisfaciant. Præterea constat, S. Antonium Patavinum Theologiam Fratres ex illius præscripto docuisse, & S. Bonaventuram idem munus obiisse Parisiis paulo postquam e vivis excesserat Sanctus

Pa-

Patriarcha, quo adhuc vivente Alexander Halensis in eadem civitate docuerat. Hæc quæ adeo aperte sibi invicem repugnant, quomodo cohærere possint, facile ostendemus.

Primum objectionis caput innuit textum Regulæ S. Francisci, quæ art. 10. hæc habet: *Et non curent nescientes literas, literas discere*: haud enim puto, Scriptorem, qui a D. Abbate in Responsione citatur, alio digitum intendisse quam ad hæc Regulæ verba. Eadem olim S. Bonaventuræ tempore occasionem nescio cui dederant propugnandi, Fratres Minores, qui Magisterii lauream adipiscebantur, a suamet ipsorum Regula descíscere, qua cautum est ne studeant. Cui respondens S. Bonaventura, intelligendam esse ait Regulam de Fratribus Laicis, qui antequam Religioni nomen darent, literas haudquaquam didicerant: minime vero de Clericis, de illis scilicet qui antea studuerant. *Dico ego quod Regula non vetat studium literatis, sed illiteratis & laicis.* Atque ut ostendat hunc esse Regulæ sensum, addit S. Franciscum lectione mirifice delectatum fuisse, quamquam in seculo vix legere didicisset; ac magni fecisse Religiosos doctrina & eruditione præstantes, prout morti proximus significavit admonens Fratres, ut singulari obsequio colerent *Doctores Sacræ Scripturæ*, ceu quædam organa, quibus Deus ad annunciandum illis verbum vitæ utebatur. Videnda quæ affert S. Bonaventura in vita hujus Patris Seraphici, qui Fratrum studia probavit, modo salva orationis exercitatione studerent.

Bonav. de trib. quæst.

Vit. S. Fr. c. 11. al. 12. VVad. an. 1220. in 16.

Quod ad historiam pertinet F. Joannis de Estitia, Wadingi Annales referunt, S. Franciscum abolevisse Collegium Bononiense tribus ex causis, 1. quod Frater Petrus Joannes de Stiachia (quo modo ibi nuncupatur) inscio neque probante S. Francisco hoc Collegium fundaverat. 2. quod nimia illud in ædificiis magnificentia splendesceret. 3. quod fundator multa constituerat quæ viros doctos potius quam pios reddere possent. Sed aperta demum inobedientia ad ejus facinus in cumulum improbitatis accessit. Nihil ista contra studiorum rationem faciunt.

Narratio de Agnello nihilo magis favet D. Abbatis sententiæ. Neque enim ille Oxoniense gymnasium penitus sustulit; sed Theologici studii loco, Jus Canonicum ibi deinceps tradi voluit, præferens id studii genus acerrimis & metaphysicis scholæ quæstionibus. Arbitror ista esse satis, ut perspicuum fiat, S. Franciscum studia suis Fratribus numquam interdixisse, sed & probasse potius; cum in ejus Ordine æque ac in illo Sancti Dominici revera semper viguerint.

De Regularum silentio ideo fusius disserui, quod in illo Dom. Abbas gravissimum collocet argumentum, totaque ejus Responsio potissimum hac ratione nitatur. Sed ego mihi videor ostendisse, Regulas antiquas pro studiis satis aperte loqui, Benedictinam præsertim illis patrocinari; & quamvis in ea nulla fieret studiorum mentio, nihil ex hoc silentio confici posse adversus perpetuam Ordinis traditionem, & majorum exempla: quomodo intelleximus silentium Constitutionum S. Victoris non obfuisse quominus studia in ea Abbatia usque ab initio exculta fuerint. Hactenus de Regulis, quæ prima esse possunt dirimendæ hujus controversiæ ratio, & primum principium. Ad alterum discutiendum veniamus, quod in Traditione positum est.

ARTICULUS IX.

Secundum Principium. Traditio studiorum numquam in Cœnobiis intermissa. Magnorum virorum ac Sanctorum exempla. Quid adversus hanc Traditionem atque hæc exempla Responsionis Auctor excipiat.

CUjuslibet Ordinis Traditio quasi quædam Regulæ explicatio semper habita fuit, atque in iis Disciplinæ capitibus, de quibus nihil cautum in Regula, ipsius Regulæ vices passim supplevit; eo fere modo quo se habet traditio Ecclesiæ ad Scripturam. Eadem ceteris paribus de Traditionibus Ordinis S. Benedicti ratio ineunda est, quæ de Apostolicis. „ Illa quæ non a singulis Episco„ pis (ait S. Augustinus) definita, „ sed toto orbe terrarum servata & tra„ dita custodimus, dantur intelligi ab

„ ipsis

„ ipsis Apostolis commendata & statu-„ ta retineri. " Similiter quæ in Ordine S. Benedicti servantur non a singulis quidem Abbatibus definita aut introducta, sed sibi a majoribus fideliter tradita & ubique servata, dantur intelligi a S. Benedicto commendata & statuta retineri.

Fac esse exploratum, quod in priscis Regulis nulla studiorum fiat mentio; si studia propterea rejicimus, studiorumque in Ordine Monastico ac speciatim S. Benedicti, traditionem nihil facimus: erunt quoque improbanda ac rejicienda Ecclesiasticorum & omnium fidelium studia, quandoquidem nulla horum studiorum mentio fit in Sacra Scriptura, quæ utrorumque communis Regula est. Nam si Tertulliano & aliis compluribus fides esset, humaniorum literarum & Philosophiæ studium a Christianis scholis penitus ablegandum foret. Non de alia enim Philosophia locutum putat D. Paulum, ubi Colossenses admonet ne per philosophiam & inanem fallaciam decipiantur. „ Quid ergo Athenis (ait) & Hierosolymis? quid Academiæ & Ecclesiæ? „ Viderint qui Stoicum & Platonicum „ & Dialecticum Christianismum protulerunt. Nobis curiositate opus non est „ post Christum Jesum, nec inquisitione „ post Evangelium. Cum credimus, nihil desideramus ultra credere. Qui ap- „ prehendit illud quod Christus instituit, „ quod quæri oportet invenit, & finem „ quærendi fecit. Quod si aliud putamus „ requirendum, quæramus in nostro, hoc „ est in Ecclesia, & a nostris de nostro, „ idque dumtaxat quod salva regula fidei „ potest in quæstionem devenire.

Tertul. de Præsc. c. 8. & seq.

Quid fortius ac melius contra Monachorum studia dici posset? Nihil adeo apertum & acre inveniri puto in tota D. Abbatis Responsione, ubi adversum eadem studia tam multa congessit. Alia plura Tertulliani loca facile esset afferre nihilo minus valide ac diserte studiis Christianorum adversantia Ethnicæ Philosophiæ atque eruditionis.

Verum enim vero ab ipsis etiam Ethnicis scriptoribus contra istiusmodi studia sæpe reclamatum est. Suave est disputantem audire Senecam adversus Humaniores literas, pulcherrimaque eruditione utentem ad convellenda liberalia studia. *Quid quod ista* (inquit) *liberalium artium consectatio molestos, verbosos, intempestivos, sibi placentes facit, & ideo non discentes necessaria quia supervacua didicerunt? Magno impendio temporum, magna alienarum aurium molestia laudatio hæc constat: O hominem literatum! Simus hoc titulo rusticiore contenti: O virum bonum!* At post adeo incitatam declamationem demum fatetur, liberalia studia animum expedire, atque *ad accipiendam virtutem præparare*. Et tota denique hæc Epistola eo redit, ut damna & incommoda patefaciat, quibus obnoxii fiunt qui liberalium artium studio unice tenentur.

Haud aliter fere contigit in hac nostra concertatione, Dom. Abbas quidquid habet ingenii, fervoris & eloquentiæ, adhibuit ut magna absurda atque incommoda quæ in studiis, sive ut rectius dicamus, in pravo studiorum usu, occurrere possunt, ostenderet. Nihil ibi nisi esse dissipatum aut confusum, omnia ad disciplinæ & pietatis ruinam vergere, ubi vigent studia, contendit. Ad ultimum tamen suomet exemplo palam facit, studium quandoque necessarium esse; sine cujus ope non modo adeo egregia opera elucubrare, sed etiam adversus studiorum rationem scribere non potuisset. Nam quo pacto tot antiquorum Patrum gesta, tot præteritorum seculorum eventus, in suo libro coacervasset, nisi ad id Historiam Ecclesiasticam perlegisset? Quomodo pulcherrima Titi Livii loca excripsisset, nisi ejus Decadas revisisset, aut saltem in memoriam revocasset quæ jamdiu conatur oblivisci? Ecquid tandem in medium attulisset ex Capitularibus Dom. Baluzii, ex notis Dom. Lucæ Acherii, nisi eadem prius consuluisset? Quid ergo causæ erat, cur studio adeo vehementer reclamaret?

Dom. Abbati & Senecæ idem mihi videtur usuvenisse, ac diviti cuipiam viro de divitiarum vanitate, periculis, atque contemptu, felici quadam elocutione dicenti, qui nihilo minus divitiis interim fruitur, easque in usus suos nunquam desinit adhibere. Profecto credibile non est, hujus hominis oratione pauperibus persuasum iri, nihil magni opes esse; sed

puta-

putamus dicturos, pronum esse ac facile in laudes egestatis erumpere, atque opum vanitatem dicendo amplificare, quoties vitæ commoda pariter suppetunt, & nulla re egetur. Ego quidem pro certo habeo, permultos religiosos viros, qui studii fructu carent, quamque illo egeant sentiunt, prorsus sic affici legendo D. Abbatis Responsionem. Quod ad nos attinet, Traditioni nostri Ordinis constanter adhærentes, Monastico habitu quo amicti sumus indigni nobis videremur, nisi depositum nobis a majoribus commendatum sollicite servare studeremus.

Redeo iterum ad ea quæ antea dicebam. Quamquam Regulæ Monasticæ nullam studiorum mentionem facerent, sola traditio omnium temporum ac locorum satis de se studiorum causam tueretur. Istiusmodi traditionem in meo Tractatu luculenter asserui; &, nisi fallor, de ejus veritate & constantia tam apud Orientales, quam apud Occidentales nullatenus ambigi posse, liquido demonstravi. Novi equidem, summa dexteritate usum fuisse Dom. Abbatem, ut ad exempla quæ attuli responderet. Videndum tamen, num momenta rationum quibus eorum vim eludere conatus est, sint æque solida ac in speciem ingeniosa; & num ipsemet aliquando veritati Traditionis subscribere cogatur. Etenim si illam rejicit, & silentio Regularum indivulse adhæret; sequitur proculdubio, ut dicebam modo, a studio prohibendos esse ipsos Ecclesiasticos; brevi, omnes Christi fideles; eo quod in Evangelio, communi omnium Regula, altum de studiis silentium.

Neque excipere juvat, Concilia approbasse, imo & sanxisse Ecclesiasticorum studia; nam eadem Concilia, atque Pontifices etiam de studiis nostris Ordinationes edidere; eæ vero quæ ad Clericos referuntur, ad nos quoque pertinent: quippe Monachi Clero & Sacerdotio insigniti, eorum jura sibi vindicaverunt, ut postea patebit. Omnia in utrisque fere paria sunt; Traditio vero æque pro nobis ac pro illis concludit.

pag. 181. Huic principio nequaquam reluctari videtur Dom. Abbas, ubi ait? *Si quod suppetit indicium, unde quid super hac re sentiendum sit certo agnoscamus; id erit textus priscarum Regularum, & memoria rerum gestarum ab iis prodita qui de Monachismo Orientis scripserunt, memineruntque exercitationum atque consuetudinum, in quibus residebat veterum Monachorum institutum.* Nonne qui ista dicit, fatetur, *certo* agnosci quod studia Monachis Orientis fuerint permissa, si constet ex historiis Monachos illis operam dedisse? Et ideo si agnoscere *certo* velimus num eadem studia in Cœnobiis Occidentis jure sint constituta, opus est ut, quid nostri Scriptores de prisco Cœnobiorum usu memoriæ prodiderint, inquiramus. At passim reperiemus, de nulla re crebrius eos loqui, quam de nostri Ordinis Academiis, & de insignibus viris, qui doctrina præstantes in Monasteriis evaserunt. Neminem latere potest, quid ex hac ratiocinatione sequatur.

Neque responderi posse arbitror, ex historiis dumtaxat Orientis ferendum esse hac de re judicium; id enim Monachis Occidentis nimis injuriosum foret. Et cum historiæ Græcorum non minus quam illæ Romanorum pro studiis militent; quid causæ est cur ab Oriente leges accipere debeamus? perinde ac si Monachi Occidentales nihil imitatione nostra dignum præseferrent. Nonne utrobique propriæ leges & consuetudines viguerunt? Si secus esset, usus carnium ægritudine detentis interdici deberet intra Occidentis Monasteria, prout apud Orientales usurpatum.

Verum probabilius autumamus, Regulas & Historias a Dom. Abbate in unum colligari, ut utraque idem principium constituant, ex quo de studiis Monasticis sententiam ferre quis possit. Alibi enim suam circa Regularum silentium mentem adeo luculenter aperuit, ut de ejus opinione ambigendi locus non sit. Age itaque videamus, quid ad exempla, unde traditio studiis favens consurgit, ipse respondeat.

Omnia ad hæc tria capita referuntur. 1. Vel facta quæ memoravimus, præter communem consuetudinem accidisse, & singularia extitisse, si laudem merentur. 2. Vel Regulæ transgressiones esse, si improbari possunt. 3. Vel totum hoc studium intra Sacram Scripturam fuisse conclusum. Hæc tria porro capita singillatim expendamus.

I.

IN primis fatetur, aliquos *omni ætate Monachos extitisse, doctrinæ laude conspicuos: sed id præter morem & fortuito pene evenisse; a particularibus vero nihil sequi*, juxta axioma logicum. Nihil aliud ista mihi significare videntur, nisi quod non omnes solitarii doctrina excelluerint, neque omnes ad multam sibi doctrinam comparandam aliquod Regulæ præceptum obstrinxerit. Si hæc ille significare velit, invicem convenimus, ac frustra inter nos digladiamur.

pag. 26.

Quid juvat exempla afferre? alibi inquit; *sunt videlicet illa peculiares eventus, qui nihil aliud conficiunt, nisi quod aliqui extiterint Monachi hisce scientiis dediti. Sed nisi ostendatur, antiquas Regulas hæc studia injunxisse, vel a priscis Institutionibus præscripta fuisse, cetera frustra objicientur, quæ jam refutata sunt.*

Facta omnia particularia esse quis nescit? sed nihilo tamen minus studiorum consuetudinem probant. Si hunc ratiocinandi modum admitteremus, idem de Ecclesiæ traditione dicendum foret, nimirum particularia esse facta quæ ad eam probandam afferuntur; ac propterea nihil novi, & quod refelli non possit, adduci, nisi demonstretur in Paginæ divinæ libris ea de re scriptum esse.

pag. *Cum triginta vel quadraginta numero fuerint Monachi, quos usitatas vias prætergressos fuisse cognovimus*, hoc est studio operam dedisse: *reliqui in hominum ignoratione & claustrorum silentio versati ad quadraginta millia, quid narro? ad decem centena millia & amplius fuerunt.*

Non facile id nobis persuaserit Dom. Abbas, Monachorum doctrina præstantium adeo exiguum numerum fuisse. De sanctis Monachis in universum ait S. Augustinus: *Hic vero patres non solum sanctissimi moribus, sed etiam divina doctrina excellentissimi.* Non de quibusdam Tabennæ cœnobitis sed generatim de omnibus loquuti sunt Philosophi illi qui ad S. Theodorum S. Pachomii discipulum olim accesserant: *Ea de vobis fama percrebuit, quod Monachi sitis, qui multa & subtiliter intelligere, & sapienter profari possitis.* Erant Tabennæ Doctores adolescentibus doctrina imbuendis destinati; inter quos Theodorus Alexandrinus & Ausonius hoc munus obierunt tempore Sancti Abbatis Theodori, qui fuerat S. Pachomii discipulus.

August. de Mor. Eccl. c. 31.

Bolland. 12. Maii p. 349.

S. Isidorus Damiatensis in quadam Epistola conqueritur, quod sua ætate, quinto scilicet seculo, Magistrorum numerus Tabennæ nimium excreverat. De priscis denique Nitriæ Solitariis hæc memoriæ prodidit Rufinus: *Scripturarum vero divinarum meditationes & intellectus, atque scientiæ divinæ nusquam tanta vidimus exercitia: ut singulos pene eorum oratores credas esse in divina sapientia.* Vocabulum, *meditationes*, hic loci atque alias sæpissime, innuit acerrimum quoddam studium; & vox, *Exercitia*, sensum verborum Rufini satis determinat. Si huic credimus, Scholæ Alexandrinæ in quibus ipse studuerat, Scholis Nitriensium Anachoretarum inferiores erant: *Scientiæ divinæ nusquam tanta vidimus exercitia*: hæc vero scientia adeo erat perfecta, ut singulos pene oratores efficeret. In hac Nitriæ solitudine multa millia Sanctorum Anachoretarum vivebant, referente Palladio. Majus hæc quiddam sunt, quam singularia facta; certissimam vero continent auctoritatem, ut credamus, studiorum usum apud illos Sanctos Anachoretas omnino communem fuisse.

Isid. l. 1. ep. 93.

Ruf. de vit. Pat.

Pallad. hist. laus c. 7. & seq.

Idem prorsus dicendum de Occidentalis Ecclesiæ Cœnobiis. *Bedæ exemplum*, ait D. Abbas, *singulare est.* Fateor id quidem: verum cum iisdem scientiis, quas ipse in Cœnobio jam inde a puero versatus didicerat, suos fratres erudierit, liquet jam non de facto quopiam singulari, sed de communi & certa Monasterii consuetudine rem esse.

pag. 158.

Haud aliter de S. Bonifacio Germanorum Apostolo dixerimus, qui cum religioso instituto quinquennis mancipatus fuisset, Grammaticam, Poeticam, Historiam, ac S. Scripturæ scientiam in claustro addidicit, teste S. Wilibaldo, a quo ejus vitam conscriptam habemus. S. Paschasius Radbertus, Rhabanus Maurus, B. Lanfrancus, S. Anselmus scientias meditati sunt, & docuerunt. Quædam

istæ

istæ sunt quasi publicæ voces, quæ secundum studia decernunt, & sua illis jura palam asserunt, minime vero singularia facta quæ nihil probent.

Sed fuerit sane quantumlibet exiguus doctorum Monachorum numerus, spectato illorum numero, qui in obscuritate & ignoratione hominum vixerunt. Nunquid sequitur, intra Cœnobia studiorum praxim minime viguisse? Hodie in Monasteriis studia vigere certum est; non omnes tamen Religiosi doctrina excellunt, quod apto ad scientias ingenio non omnes polleant, nec pariter omnes ad studia vocentur. Sic ex Secularibus, imo ex Clericis pauci docti, plerique indocti, licet utrique conditioni studia conveniant.

Ex eo quod Sancti quidam studuerint (ait D. Abbas) *& ad scientias animum applicuerint, non efficitur, ut imitari eos debeamus, ac studio, ut illi, operam dare. Viros illos Deus quodammodo segregavit, & a communibus exemit regulis, singularibus officiis atque functionibus admovens, ut populis documento & exemplo, Ecclesiæ utilitati atque incremento essent.*

Illud saltem efficitur, ut illos imitari, & similiter ut illi studere possimus, quandocumque idonei studio sumus, aut apposite id fieri putent Superiores, ad præbendum populis virtutis exemplum, & ad Ecclesiæ utilitatem. Frustra nobis exempla Sanctorum, atque majorum proponuntur, si illos imitari non licet. Novi equidem, multa esse in Sanctis, quæ imitanda non sunt. Jure merito temeritatis argueremur, si eorum prodigia æmulari, aut eorum aggredi incæpta velimus. Nimium vero audax nunquam fuerit, quisquis eorum humanas actiones studeat imitari, præsertim cum id Ecclesia non vetet, sed potius jubeat ut illos quoad hæc imitemur.

Ait D. Abbas, *ægre inter nos convenire posse, donec Monachum quæramus qui in exemplum proponatur. Sed de quibusdam non nisi unam utriusque nostrum posse esse sententiam: veluti de SS. Antonio, Pachomio, Hilarione, Basilio in Oriente; in Occidente vero de SS. Benedicto, Bernardo, Romualdo, Stephano Grandimontensi, Columbano, &c.*

Poterat hic meminisse etiam Bedæ venerabilis, S. Benedicti Anianensis, S. Paschasii Radberti, S. Anselmi; neque erat cur illos in unum confusos reticeret. Utcumque vero sese res habeat, ne quid dicam de S. Pachomio & de S. Antonio, de quibus alias: nobis certum est exemplis adhærere Sanctorum Basilii, Benedicti, Columbani, Romualdi, & Bernardi, quos novimus absque ulla dubitatione studio nequaquam fuisse contrarios vel exemplo vel auctoritate. Epistolæ dogmaticæ quæ supersunt S. Columbani, ejus contra Arianos Tractatus, ejus Prædicationes in Galliis & apud Germanos, Bibliothecæ quas Luxovii & Bobii erexit, sane ostendunt quam sedulam operam studiis impenderit; neque ipse tantummodo, sed & ejus discipuli, quorum multi ad Episcopatum evecti fuere. S. Romualdus scripsit Commentarium in Psalmos, cujus Autographum in Magno Cœnobio Camalduli servatur. Quid ad hæc respondeat D. Abbas, audiamus.

Falso colligitur, aliquid sancte & legitime usurpari, ex eo quod in quibusdam Sodalitatibus ubi vixerunt Sancti, nunc sit aut olim fuerit usurpatum: Novimus enim Sanctos non sibi sumpsisse ut omnes pravas consuetudines extirparent: sive quod non crediderint rem ex sententia successuram; sive quod Deus propter causas quæ nos latent permiserit ut abusus diutius perseverarent. pag. 151.

Supponit itaque D. Abbas, studium non modo non esse sanctum & regulare exercitium, sed & quemdam esse *abusum*. At nihilominus solitarii complures, eximii viri, Sanctitatis viam in hoc exercitio sibi aperuerunt; tantumque abest ut cupido illis incesseret hunc falso dictum *abusum* evellendi, ut potius illum induxerint, vel instauraverint in Monasteriis, ubi defierat. Testis est locuples S. Benedictus Anianensis, magnus ille Ordinis S. Benedicti in Galliis & Germania Reparator. Ipsamet Ecclesia peculiaria pro Monachorum studio decreta identidem sanxit. Ergo dicendum esset, decreta Ecclesiæ compulisse Monachos ad rei non sanctæ, imo ad pravæ consuetudinis exercitium; tantumque abfuisse ut illud Ecclesia eliminaret, ut potius tum maxime cum defierat revocaverit.

nit. Hujusmrdi enim Ecclesiastica decreta ea tempestate prodiere, qua ignorantia in claustra irrepserat. Ita falsa hæc sunt quæ consequuntur, ut illa, ex quibus nata sunt, vera esse non possint.

Tota denique D. Abbatis ratiocinatio huc redit, *quod sine fraudis periculo dici possit, extraordinario quodam consilio factum esse, ut Monachi aliquando scientia commendabiles redderentur; ceterum in hac re illos a trita & communi via recessisse aut spiritu Dei actos, aut proprio quem secuti voluerunt, aut demum ex Superiorum præscripto.*

pag. 173.

pag. 74.

Verum qui fieri potest, ut divinus ille spiritus auctoritate sua firmet abusum? *Permittere* quidem *potest propter causas nobis inexploratas ut abusus perseveret*, prout recte ait D. Abbas: sed quod motione sui spiritus aliquem ad illum impellat, penitus absurda cogitatio est, & a religiosi viri animo, ut videtur, aliena.

Excipiet fortasse, studium non esse abusum nisi si in commune Monachorum exercitium & generalem obligationem transeat. Ad quod respondemus, studium in exercitium commune transire dupliciter. Primo quando instituendæ juventuti inservit; quo usu ab omnibus priscis Regulis probatur. Deinde quoties ad lectiones refertur ab iisdem Regulis injunctas, quæ lectiones studii loco Monachis esse possunt. Alias Monachi operam suam ad studia non conferunt, nisi ex peculiari supernæ providentiæ nutu, qui illis manifestatur Superiorum judicio & voluntate. Non est miraculis opus ad hanc vocationem. Quandocumque Superiores religiosum quempiam egregio a natura instructum ingenio perspicientes, haud nociturum ejus saluti, sed ex re futurum Ecclesiæ aut Ordinis, imo & status politici judicaverint, si illum ad certum aliquod studium admoveant; Providentiæ nutu fieri putamus ut in hoc exercitio deinceps versetur. Patres Cistertii præter istud nulla alia requirebant indicia vocationis ad studium cujuspiam ex suis Cœnobitis.

Haud scio vero an istiusmodi vocatio abunde esse videatur D. Abbati pro privatis quorumdam Monachorum Studiis. Contrarium affirmare non audeo; sed aliqua subest ambigendi causa. In quodam etenim loco suæ Responsionis, ubi agit de oratione, quam studendo fieri debere affirmaveram, juxta S. Thomæ Aquinatis exemplum, hæc habet: *Quam inconcinne ista comparantur! Quæ similitudo Monachi proprio nutu studentis, aut ex aliorum levi judicio & voluntate, qui plerumque de divino incerti consilio illum a sui instituti officiis divellunt, cum hoc Ecclesiæ Doctore ad docendum, gravissimasque Religionis veritates toti Ecclesiæ explicandas divinitus misso! Quidni ejus oratio a Deo audiretur, cujus anima divinæ voluntati subjecta, inde non recesserat, ubi fuerat a Deo constituta. Neque enim species seu imagines, quas adeo variarum rerum commentatio in ejus animo servabat, impedire poterant, quominus ejus oratio audiretur. Sed non ita agit Deus erga illos, qui a semetipsis vocantur, aut vocatione, quæ Dei non est, aguntur.* pag. 424.

Quo magis hæc verba perpendo, minus cohibere me possum, quominus credam, eum vocationis *quæ Dei non est* nomine haud aliam intelligere, quam quæ a Superioribus venit, qui *de divino consilio plerumque incerti*, *Religiosum* quem studiis admovent, *a proprii instituti officiis divellunt*. Aliter ejus responsio ad nostram sententiam infirmandam prorsus esset inepta: ego enim pluribus locis dixeram, non posse Monachum privatim ad certa studia incumbere nisi ex Superioris jussu; & intra Cœnobia nullius vocationis rationem haberi, nisi ejus quæ ab Ecclesia aut a Superioribus provenit, post illam quæ ex Deo est, declaraturque aut conceptis mandati verbis, aut quodam miraculo. Porro Ecclesia cum aliquem ad studia vocat, plerumque perspectum habet, idoneum illum esse, & profectus capacem. Ideo necesse est aliqua ingenii sui specimina prius ediderit, quæ ejus doctrinam ac scientiam publice testificentur.

Quod si D. Abbatis verba ad Superiores referuntur, dicendum est jam, nullam esse certam in Ecclesia & Religione vocationem. Vocationes ordinariæ ad aliquem statum, sive ad aliquod munus in hoc statu obeundum, fere vel iis dotibus & facultatibus a Deo in homines

collatis quæ ad illos status aut ad ea munera disponunt ; vel legitimorum Superiorum voluntate, vel utroque simul indicantur . Nam facultates ingenii præsertim in iis qui sæculo valedixerunt, & quorum aptitudo in manu esse debet suorum Superiorum, non sunt nisi quædam, ut ita dicam , inadæquata vocatio . At qua ratione compertum mihi erit, a Superiore, qui me alicui muneri destinat, *exploratam fuisse Dei voluntatem* , *certumque esse illum de divino consilio* ? Unde mihi innotescet, non egisse illum *ea vocatione quæ Dei non est* ? Nunquid ad hanc rem revelatione opus erit? Fortasse erit expectanda Ecclesiæ vocatio . Quid vero Ecclesiæ nomine intelligitur? Concilium ? Ergo oporteret innumeros ob id tantummodo conventus agere. Superest ut ad Episcopos singularium Ecclesiarum totum hoc negotium redeat . Sed quomodo scire poterimus (pro debita in illos reverentia vix id dicere ausim) satis exploratam ab illis fuisse divinam voluntatem, quo certi simus, utrum a Deo vocemur? Hoc quid aliud est quam homines irretire inexplicabilibus difficultatum laqueis?

Ne ipsa quidem D. Thomæ missio alias habere potuit, ut mihi videtur, sensibiles notas , quam jussa Superiorum , & miras proprii ingenii facultates ; quæ tamen parum sese exerebant cum ad studia cæpit incumbere. Ejus quoque egregia scripta ipsius missionem non nisi post factum probaruut. Sed de sua ille vocatione certus esse non potuisset , nisi ingenii aptitudine, & Superiorum mandatis confirmatus fuisset.

Monachum autem, quem Superiorum voluntas studio destinarit , haud reor in culpa esse, si Angelicum Doctorem imitari studeat. Equidem scio , preces impiorum a Deo rejici ; sed hactenus audivi numquam, Monachum ex Superioris præscripto aliquid agentem, licet id fuerit ab ejus instituto alienum, indignum propterea esse , ut ejus preces a Deo exaudiantur . Religioso Monasterii Procuratori licebit extra Claustra exire , temporale quidpiam Domus suæ negotium curaturo ; nihilve impediet , quominus huic muneri vel cum merito satisfaciat, ut sentit D. Abbas: Homini vero egregiis facultatibus ingenii a natura prædito crimini dabitur , quod studio operam impendat ex jussu sui Superioris , incertus videlicet an Superior divinam exploraverit voluntatem, & ea motione egerit quæ ex Deo est! Quantumlibet ante studium oret, studioque orationem copulet , omnia in vacuum & sine ullo merito persequetur! Istud enimvero mihi est imperceptibile.

Quod si denique Ecclesiæ vocatio absolute requiratur, ipsa quoque præsto est in Conciliorum & Pontificum decretis , Superiores compellentibus, ut suos Religiosos studio occupent. Quis neget hanc esse generalem quamdam vocationem , quæ determinatione Superiorum Monachos privatim studio destinantium particularis efficitur? Reliqua quæ huc pertinent, ad alium locum refervemus , ubi de eadem re disserendi occasio dabitur.

I I.

ALtera D. Abbatis exceptio , exemplis , quæ in studiorum patrocinium attuli , opposita , in eo sita est, quod illa exempla sint contra Regulas ; a viis ordinariis devia , Sanctorum Institutorum spiritui contraria ; quod eodem redit . *Enimvero negari non potest* (ait ille alicubi) *extitisse Monachos qui studio operam dederunt* , *& summam consecuti sunt eruditionem* . *Animadvertendum tamen est* , *illos contra priscarum Regularum præscripta egisse* . pag. 215.

Aliquid præter Regulas egisse illos facile concesserim , sed non contra Regulas, quæ Monachis numquam interdixere, ne dotes ingenii ex jussu aut permissu Abbatum suorum in studiis exerceant. Sic visum est D. Thomæ , multis Pontificibus, atque Conciliis, prout artic. 6. demonstravimus : ea videlicet , quæ nulla lege aut Regula Religiosis vetantur, iisdem censeri permissa . Quod si aliqua peculiari Regula forte cautum fuerit ne Monachi studio vacent , obstringet illa quidem eamdem professos, minime vero illos qui Regulam amplexi sunt S. Benedicti ; qui tantum abest ut profundam eruditionem interdixerit , ut potius ad eam suos sectatores adducere velle videatur, hortans illos ut ad fastigium doctri-

næ

næ & virtutis nitantur assurgere juxta ipsiusmet D. Abbatis interpretationem, *ad ipsa doctrinæ virtutumque culmina*. Ita fit, ut qui ex legitimo præscripto ad hanc perfectionem contendunt, nequaquam *transgressi sint vias, quas Institutores monstravere, neque alias calcaverint iisdem ignotas*.

I I I.

TErtia exceptio, qua se D. Abbas tuetur, quoties negare non potest, studium in antiquis & recte ordinatis sodalitatibus communiter exculta fuisse; id agit ut putemus, hoc studium in sola Sanctæ Scripturæ meditatione & lectione stetisse. Huc sæpe redeunt plures ejus Responsionis loci, in quibus mihi exprobrat: quod cum ultro confessus fuerim, *divinarum Scripturarum lectionem satis per se idoneam olim fuisse ad instituendos & informandos viros, muneribus & functionibus Ecclesiasticis destinatos; atque in illarum peritia omnem eorumdem capacitatem fuisse tunc locatam; negem impræsentiarum illam sufficere hominibus ad solitudinem factis*.

Ad hæc repono: 1. Studio Scripturarum multas alias cognitiones præire debere, ut ex eo convenientem fructum percipere aliquis possit, prout inferius ostendam. 2. Singulis quidem Religiosis varias hasce notitias ad illud studium minime esse necessarias; sed improbari non posse ut qui ad illas acquirendas idonei sunt, ad hunc scopum sua studia dirigant. 3. Cum studia Ecclesiasticorum majorem hodie extensionem nacta sint, quam olim habuerint; injuria redargui quosdam Monachos, qui hoc ævo liberiorem studiis cursum permittunt, juxta Ecclesiæ decreta, & suorum Ordinum Constitutiones, quæ aliquam prisci moris immutationem induxere. Qua de re in articulo proxime sequenti.

ARTICULUS X.

Tertium Principium tuendis Monachorum Studiis inserviens.

QUamvis exploratum certumque foret, neque Regulas, neque Ordinis Traditionem Studiis omnino favere; nihilominus ut ad ea incumbere licite possemus, satis idonea occurreret causa, Disciplinæ mutatio. Studia quippe cum suapte naturâ mala non sint, ut supra ostendi, eorum apud Monachos usus æque ac defectus ad disciplinam dumtaxat pertinet, sive Regulæ expressam de illis mentionem non fecerint, sive etiam illa interdicant.

Monasticæ Disciplinæ nihil amplius juris & prærogativæ dandum est, quam Disciplinæ Ecclesiasticæ, quæ suas tulit mutationes ac vicissitudines. Neque hic tantummodo loquor de quibusdam capitibus, quæ solo usu invaluerunt, sed & de aliis Conciliorum auctoritate definitis. Satis esset in medium proferre Apostolorum præceptum, quod in Concilio Hierosolymitano Fidelibus proposuerunt abstinendi a sanguine & suffocato: qui usus prope mille annos in Ecclesia tenuit, & sola desuetudine abrogatus fuit. Id genus sunt Communio sub utraque specie, & Communio infantibus statim post baptismum sub vini specie exhibita. Huc denique referendum decretum Ecclesiæ, quo cavebatur, ne quis ante trigesimum ætatis annum Presbyter fieret; cui primo quidem usu opposito, deinde vero novis Ecclesiæ Canonibus derogatum fuit, & Presbyterorum ordinatio ad quinque, & viginti annorum ætatem fuit redacta.

Fac igitur studia a primis Monastici Ordinis Institutionibus non fuisse præscripta; fac etiam ab eorum Regulis fuisse interdicta. Numquid istud silentium aut ista inhibitio majus habebunt pondus auctoritatis, quam Ecclesiæ decreta quoad res Disciplinæ in Conciliis edita? Cur antiqui mores ipsa desuetudine immutari non poterunt? Nonne alia plura Disciplinæ Monasticæ capita mutationem identidem subiere? Mensa Abbatis, juxta Regulam, seorsim collocari debet extra commune Refectorium: postea vero justis de causis statutum ut in communitate esset. Olim non erat sua cuique Monacho peculiaris cella, sed commune juxta Regulam Dormitorium: singulis postea Monachis cella tributa est. Permittit Regula ut recipiantur in Monastorium pueri, qui olim indeclinabiliter Monasterio addicebantur, cum a parentibus oblati fuissent: quod

postea interdictum. Similes Disciplinæ mutationes recenseri adhuc possent, quibus Regulæ usui & præscriptis multoties derogatum est.

Sed nihil æque confirmat hujusce mutationis praxim, quam ritus qui in Jejuniorum observatione nunc servatur. Præcipit S. Benedictus ut Regularia Jejunia usque ad Nonam protrahantur, quod ferme redit ad tres post meridiem horas; Jejunia vero Quadragesimalia usque ad vesperam. At nullibi fere hoc impræsentiarum servatur, ne in Trappæ quidem Cœnobio. Usum nostri temporis non improbo, sed ab hoc uno exemplo mihi videtur colligi posse, magni momenti mutationes consuetudine invalescere, etiam quoad res piæ & laudabilis observationis.

Quid igitur vetat, quominus idem circa studiorum rationem usuvenerit. Eorum praxim in nostris Monasteriis Ecclesia non modo permisit, sed & præscripsit, ut probavimus in Tractatu de Studiis Monasticis, atque hic mox confirmabimus. Ergone crimen erit, aut *macula & vulnus toti Ordini Monastico inflictum*, regularis vero disciplinæ dissipatio, spiritus humilitatis & orationis abolitio, studiis operam dare? idque decretis inhærendo & Reformationum Constitutionibus, quæ a supremis Pontificibus fuerunt approbatæ, editæque ad executionem Ordinationum Concilii Viennensis Generalis, & auctoritate firmatæ Statutorum Blesensium & Aurelianensium. Implorandum ne adhuc erit alterius Tribunalis patrocinium? Culpæ ne obnoxii erimus, tot potestatibus & imperiis nos subjicientes?

Profiteor (ait D. Abbas) *me ab Ecclesiæ mente nihilum discedere, quandoquidem Solitariis omne illud studium,* Pag. 269. *omnem scientiam, omnes notitias, ad quas jubet ipsa ut promoveantur, permitto.*

Ecclesiæ mens est & voluntas, ut in quolibet Monasterio Solitariis tradantur *scientiæ primitivæ*, juxta Effatum Concilii Viennensis, hoc est prout explicat Benedictus XII. *Grammatica & Philosophia*: quibus hic Pontifex superaddit studium Juris Canonici, nempe *ut ipsis Monachis proficiendi in scientia via opportuna non desit*. Ecce finis, ecce media. Ostendat D. Abbas, ubi hunc finem atque hæc media ipse proponat & permittat; cum nolit literas humaniores tradi non dicam suis (nam quod sibi & suis putat conducere, per nos licet ut faciat) sed universis Monachis cujuslibet Instituti; illisque interdicat quidquid scientiæ nomine censetur.

Duplici item pacto explicat alibi has Ecclesiæ ordinationes. *Primo quidem, quod Ecclesia ad avertendam Monasticarum Sodalitatum omnimodam ruinam, aut ad erigendas quadantenus illas quæ jam collapsæ erant, decrevit ut Monachi studia capesserent.*

At nulla excogitari poterat minus ad hanc rem apposita ratio, si ipsi D. Abbati credimus, qui alibi ait, *tantum abesse ut hæ studiorum fundationes magno illi Ordini* (de Cisterciensi loquitur) *aliquam attulerint utilitatem, ut potius* 121. *creverint ruinæ, & professio scientiarum protegendis malis inservierit.* Huc ergo redit decretorum Ecclesiæ fructus. Ferendum tamen, si res hic stetissent, neque eadem decreta Ecclesia recudisset, & identidem renovasset, ut factum esse ostendi in meo Tractatu a Conciliis Provincialibus, & ab ipsa denique Generali Synodo Tridentina. Imo & Reges hæc decreta suarum robore Constitutionum munivere in Regni Comitiis jam inde a Carolo Magno, qui suam illis auctoritatem multo ante conciliaverat. Neque umquam Ecclesia, Synodi, Reges, aut Concilia Civitatum sensere, hanc medicinam morbo deteriorem esse, studiaque, nedum ullam afferre potuerint utilitatem, auxisse potius Monastici ordinis ruinas, *& professionem scientiarum* juxta illa Decreta introductam *malorum patrocinium fuisse*. Credibile ne est, neminem hæc mala pervidisse, priusquam D. Abbas obductas omnium animis nebulas dispulerit?

Fatendum est tamen, hujus sermonis acerbitatem sequentibus verbis aliquantulum ab eo fuisse mitigatam; quod scilicet *Ecclesia nullam inveniens viam Mo-* ibid. *nachos ad priscos fontes reducendi, sistendique præcipitis in deteriora cursus, nihil ad rem magis fore putavit, ut illos a turpi desidia, in qua pene demersi erant, divelleret, quam studiis eosdem admovere. Satius profecto fuisse, ut Monachi*

nachi lectione tempus impenderent, quam ludis, crapula, venatione, aliisve id genus dissolutionibus. Denique *certum esse, studii exercitationem non nisi ob duritiam cordis eorum iisdem propositam*
122. *fuisse; & quod impossibile videbatur eos ad antiquas exercitationes consuetudinesque reducere*. Id causæ unice fuisse, cur sic statuerent Concilium Generale Viennense sub Clemente V. & Decretalis Benedicti XII. qui in iis scientiis, quarum studium præscribit, *Rhetoricam* numerat, & *Philosophiam*. Ceterum *huc facere illa Scripturæ verba: Ad duritiam cordis vestri permisit vobis .... ab initio autem non fuit sic. Prisci enim Patres atque Institutores nihil tale excogitaverant aut præceperant*.

Ego quidem nescius sum, quomodo postremis hisce verbis afficiendi sint lectores: fateor tamen mihi videri, quidpiam inesse illis minus benignum contra Ecclesiæ praxim. Ita ne? Ecclesia, ex qua Regulæ omnem auctoritatem, omnem vim, & approbationem mutuantur, jure carebit aliquid præcipiendi quoad studiorum rationem, si eveniat, ut prisci Patres atque Institutores studia silentio præterierint? Ejus super hac re decreta *ad duritiam cordis* tantummodo erunt quod videlicet Monachos ad *fontes* & primordia revocare non potuerit? Qua tandem ratione asseritur, studii exercitium non nisi ob duritiam cordis Monachorum ab eadem Ecclesia propositum fuisse, quod impossibile videretur eos ad antiquas exercitationes consuetudinesque reducere; cum ipsamet Ecclesia consilium, & mentem suam expresse patefaciat in Synodo Generali, ubi ait, se studia proposuisse atque injunxisse, *ut ipsis Monachis proficiendi in scientia via opportuna non desit*. Quid attinet aliam mentem, aliud consilium quærere, postquam illa quid sibi propositum fuerit aperte declaravit? Sed ubi quæso D. Abbas permisit umquam Monachis in sua Responsione studium *Rhetoricæ & Philosophiæ* (de quibus studiis verba Concilii Viennensis & Decretalis Benedicti XII. ipse interpretatur)? Nullibi profecto; quamvis alibi dixerit, ut nuper admonui, *se ab Ecclesiæ mente nihilum discedere, & Solitariis omne illud studium, omnem scientiam, omnes notitias permittere, ad quas ea jubet ut promoveantur*. Ipsomet judice statuit Ecclesia ut ad Rhetoricæ & Philosophiæ studia admoveantur. Cur ergo hæc illis studia interdicit, & quare fatetur se ab Ecclesiæ mente nihilum discedere?

Absit vero, ut propter ea quæ modo attuli, credam eum aliquid minus se dignum de Ecclesia ac ejus Decretis sensisse. Haud me latet, alibi illum honorificentissimis verbis sese explicasse. *Ultro* pag. 215.
affirmamus (ait) *fore ut Ecclesia illos communibus hisce regulis solvat, quoties sibi opportunum videbitur, propter exemplum & instructionem populorum, quemadmodum data occasione multoties egit*. At nunc quidem nos in ea navi sumus. Visum est Ecclesiæ non modo hanc immunitatem impertiri, sed & Religiosos ad studium per luculenta decreta compellere; quippe ejus utilitatem & commoda perspexit, sicut alibi ostendam. En igitur quam belle inter nos convenit. Quænam est ergo nostri causa dissidii?

Dicam hic quod sentio. Difficile est mentem D. Abbatis cum ejus sermone componere. At ratio postulat ut credatur, illum ex incenso studio quo flagrat eliminandi a Monasteriis studiorum & scientiarum usum, juxta habuisse Ordinationes Ecclesiæ quæ hunc usum tuentur & confirmant, ac libellum repudii, cujus usum Moyses Hebræis indulsit; perinde ut si ad studia incumbentem Monasticæ professioni penitus renunciare oporteret. Econtra vero Ecclesia arbitrata est, studia ejusdem professionis columen esse ac præsidium, imo & medium ad eam servandam necessarium. Quod manifeste patet ex pœnis quas in Superiores sanxit decretorum suorum executionem negligentes. Non ita res permittuntur *ad duritiam cordis*. Vis & coactio ex parte illius est qui permittit invitus, non ex ejus cui aliquid permittitur. Deus & Ecclesia ad majus bonum mala quandoque permittunt; numquam tamen ad ea mala apertis præceptis, comminationibus ac pœnis aliquem impellunt.

Si D. Abbas judicio, quod de Ecclesiæ decretis ad studia Monachorum pertinentibus antea tulerat, hic adhæsisset, benignius fortasse de illis locutus

fuisset. In suis enim Illustrationibus ad officia Vitæ Monasticæ fatetur, *se, quotiescumque Ecclesia Monachis studium injungere, & laborem manuum interdicere voluerit* (quod numquam eventurum putat) *ejus decretis ac jussis humiliter obtemperaturum, & pro certo habiturum, Spiritus Sancti afflatu ut id faceret fuisse excitatam; proindeque fausta se precaturum & gratias acturum, semota quærendi libertate, quibus ex causis & quo consilio id ab ea factum fuerit*. Quod ad laborem manuum attinet, illum quidem Ecclesia non sustulit; sed studium Monachis edixit. Cur ergo Dominus Abbas hujus edicti causas quærit? cur nobis persuadere nititur, id ab ea non nisi *ad duritiam cordis* fuisse constitutum? Ubinam illa talem sui facti rationem exhibuit? Imo penitus oppositam: ait enim, se ideo *Monachis* studia imperasse, *ut ipsis proficiendi in scientia via opportuna non desit*. Quid plura? Visum est Ecclesiæ, *studium Monachis imperare*. Abnuere id non posset Dominus Abbas. At si sibi constare velit, tenetur credere, *Spiritus Sancti afflatu ut id faceret fuisse excitatam, quin & fausta precari & gratias agere debet*. Jam ergo confecimus omnia. Nihil ultra ab eo petimus. Si hic subsistamus, egregie inter nos convenit. Ut sic concludamus facit Decretum Concilii Viennensis, de quo hactenus loquuti sumus.

Quod attinet ad Concilium Tridentinum, a quo præcipitur, ut in Monasteriis quoque Monachorum, ubi commode fieri queat, *etiam lectio Sacræ Scripturæ habeatur*. Astruit D. Abbas Concilium hoc loco *nullum aliud studium Monachis præscribere quam Sacrarum Scripturarum intelligentiam*. Id vero interest accurate expendere.

Sacrosancta Synodus optans in Ecclesia sacrorum librorum studium instaurare, Pontificum & Conciliorum Constitutionibus inhærens; statuit ut Ecclesiis, in quibus præbenda, aut præstimonium *pro lectoribus Sacræ Theologiæ deputatum* reperitur, ii qui dicta beneficia possident ad ipsius Sacræ Scripturæ publicam expositionem cogantur & compellantur: in Ecclesiis autem Metropolitanis vel Cathedralibus, ubi nullum stipendium hujusmodi deputatum reperitur, redditus sufficientes deinceps assignentur, *ut ipsa Sacræ Scripturæ lectio habeatur*: ita tamen ut quæcumque aliæ lectiones vel consuetudine vel quavis alia ratione institutæ, propter id minime prætermittantur. Quoad alias vero Ecclesias, quarum annui proventus adeo tenues fuerint, *ut Theologiæ lectio in eis commode haberi non possit*; saltem ibi sit Magister, qui Clericos aliosque scholares pauperes Grammaticam gratis doceat, ut deinceps ad ipsa Sacræ Scripturæ studia transire possint.

Post hæc addit Synodus: *In Monasteriis quoque Monachorum, ubi commode fieri id queat, etiam lectio Sacræ Scripturæ habeatur*: qua in re si Abbates & Superiores negligentes fuerint, opportunis & canonicis remediis compelli jubet. Eamdem rem constituit Synodus pro *conventibus aliorum Regularium*; sancitque ut harum Lectionum doctores ab Episcopis examinentur & approbentur, exceptis Lectoribus & Magistris intra Claustra Monachorum docentibus, *quod tamen de lectoribus in claustris Monachorum non intelligitur*.

Multa sunt animadvertenda circa hoc Trid. Synodi Decretum. 1. studium quod Ecclesiis Cathedralibus injungit idem omnino est ac illud quod in Monasteriis Monachorum fieri jubet. 2. Hujusmodi studium promiscue appellatur modo *studium Theologiæ*, modo *Sacræ Scripturæ*. 3. *Lectionis* nomine censetur ac designatur: *lectio Sacræ Scripturæ, lectio Theologiæ*. Et ideo cum apud veteres Scriptores, aut in textu Regularum fit mentio lectionum, recte intelligere possumus de studio, ut supra quoque adnotavi. 4. Denique hoc studium, sive hæc lectio præeunte Magistro facienda, qui *Lector* passim nuncupatur, sumpta ab officio denominatione. Ea igitur est Concilii mens, ut velit in Monachorum Cœnobiis Sacræ Scripturæ hoc est Theologiæ studium constitutum esse, & ad docendum eam Lectorem deputari, proœmiales & primitivas scientias procul dubio supponens, videlicet Grammaticam & Philosophiam, quibus ad Theologiæ studium reddimur expediti. Hic est genuinus Concilii sensus, a quo D. Abbatis interpretatio multum adludit.

Præter Generalium Conciliorum Viennensis & Tridentini constitutiones, multæ Provinciales & Diœcesanæ Synodi similia cuderunt decreta circa Monachorum studia. Concilium Chloveshoviense Anglicum anni 747. postquam injunxit Abbatibus atque Abbatissis, ut in suis Monasteriis lectiones accurate fieri satagant, hæc subdit: *Dolendum est quod his temporibus perpauci inveniuntur, qui ex intimo corde sacræ scientiæ* (quam nunc appellamus Theologiam) *rapiantur amore, & vix aliquid elaborare in addiscendo voluerint.*

Concil. Chlaves. cap. 7.

Concilium Coloniense anni 1536. decernit ut in quolibet Monasterio Magister reperiatur adolescentibus doctrina imbuendis præfectus; utque illi, qui ad studia sacrarum literarum magis propensi videbuntur, *a sordidioribus officiis* immunes reddantur.

Augustanum anni 1548. sic jubet: *Intermissa Sacrarum literarum, atque etiam ea, per quæ ad sacras literas pervenitur, studia, apud opulenta Monasteria infra sex mensium spatium restaurentur. Ubi vero pauci sunt Monachi &c.* Hanc jussionem Carolus V. Imperator iisdem ferme verbis confirmat, sacrarum literarum nomine intelligens Theologiam; similiter, atque Concilium Moguntiacum insequentis anni, afferens hoc studio Monachorum *devotionem ali*, eosque divini verbi præcones idoneos effici.

Gold. to. 2. Const. Imp. pag. 329.

Sed nihil hac super re clarius atque disertius afferre possumus, quam verba celeberrimi Concilii Provincialis Remensis anno 1583. celebrati, atque a Summo Pontifice confirmati. Hujus etenim Concilii Patres art. 6. de Regularibus, cum præscripsissent, ut in Monasteriis Magister constituatur, qui Monachos Sacras literas doceat, hoc est Theologiam, prout hæc verba accipienda sunt tam in Concilio Tridentino, quam in aliis Conciliis; postea sic testantur: *Rem quippe nullis satis dignam lacrymis putamus, aliquot jam sæculis verbum Dei neque prælegendo, neque concionatores habendo in illis locis explicari, in quibus olim omnis doctrinæ ac virtutis scholas fuisse Ecclesiasticæ testantur historiæ.*

Verum ut pateat, quantopere cupiat Ecclesia, viros doctos in Monasteriis esse, qui doctrinam & scientiam ibi custodiant; satis est animadvertere, illam dedita opera constitutiones edidisse, & normam præscripsisse, juxta quam in Civitatibus ubi sunt Universitates, fundarentur Collegia excipiendis Regularibus studio idoneis a Superiore judicatis destinata, damnatis interea iis qui in his Universitatibus studiorum prætextu extra Monastica collegia morantur. Videsis Concilium Parisiense anni 1236. Budense anni 1278. Rothomagense anni 1581. Remense anni 1583. Præterea Constitutiones Benedicti XII. & Alexandri VI. aliorumque complurium summorum Pontificum: quibus Superiores aliquos Religiosos juxta Monasterii facultates ad hæc Universitatum Collegia mittere jubentur. Concilium præsertim Remense testatur, rem hanc maximi esse momenti, *Operæ pretium putamus &c.* Verum quidem est, postremam hanc studiorum rationem multis cautionibus & provisionibus fuisse ab Ecclesia introductam; plures enim edidit ordinationes & jussiones circa Magistros & Studentes, periculum prospiciens, quod ab hac Studentium regularium cum ceteris Scholaribus familiaritate in Universitatibus abesse non potest. Sed cum sibi persuasum aliunde fuisset magnam inde utilitatem tum Ecclesiæ tum Religiosis Domibus provenire posse, satis id causæ putavit esse, cur hæc studia cum præcautionibus a se præscriptis instituta probaret.

Ex his omnibus Conciliorum atque Pontificum decretis & Constitutionibus a me relatis sequens ratiocinatio confici potest. Quandoquidem Ecclesia statuit, ut in Monasteriis vigeant studia Grammaticæ, Philosophiæ, Theologiæ, & Juris etiam Canonici; ut ibi adsit Magister tradendæ Monachis Theologiæ præfectus, & alius qui primitivas & inferiores scientias doceat: Quandoquidem jubet ut Superiores ad hæc exequenda decreta mediis Canonicis compellatur: Cum eadem Ecclesia fateatur quidem, *rem esse nullis satis dignam lacrymis*, quod in Monasteriis doctrina negligatur, omnem vero adhibeat operam, quo in illis instauretur; Æquum est profecto, Superiores & Religio-

sos, qui ut Ecclesiæ jussionibus atque consiliis congruenter agant studia indicunt & complent, omnino laudibus cumulari, utpote Ecclesiæ mandatis humiliter obsequentes, nec ullam reprehensionem incurrere. Quisquis autem dixerit, tantummodo *ad duritiam cordis* supra dictas jussiones & ordinationes fuisse ab Ecclesia factas, a Conciliorum mente discedit testantium, studii & doctrinæ neglectum [in Claustris Regularibus rem esse dignam commiseratione & lacrymis. Nos porro hæc decreta Conciliorum, has Constitutiones Pontificum modo adnotavimus. Nostræ vero Congregationes huic disciplinæ inhærentes studia indixerunt, & in usum redegerunt, ipsa approbante Ecclesia, & populis adstipulantibus, ad quos horum studiorum utilitas dimanavit.

Falso itaque redarguuntur, & damnantur hæc studia quasi Monasteriis perniciosa, & pietatis disciplinæque regularis destructiva. Falso dicitur, *ad duritiam cordis* Ecclesiam ea imperasse, cum nihil magis ab hac coactione quam Ecclesia tulisset, absonum videatur, quam illa ejusdem Ecclesiæ sententia supra relata, *Rem nullis satis dignam lacrymis &c.* Igitur quoniam hisce decretis & Constitutionibus hactenus derogatum non est; jus est Monachis, imo quoddam eorum officium censeri debet, ut studia prosequantur & fervent. Neve hanc praxim vellicare aut damnare quis potest, salva Ecclesiasticarum jussionum reverentia: quamvis compertum foret Regularum suffragio studia carere, sive etiam ab illis interdicta fuisse. Unicum hoc ratiocinium opinationem nostræ contrariam convellere, & hanc litem dirimere potest.

Nostrorum Regum edicta ad eumdem finem cum Ecclesiastica auctoritate conspirant. Ipsi quoque arbitrati sunt, studiorum instaurationem Reformationi Monasticæ disciplinæ necessariam esse. Attuli jam super hac re Capitularia & Epistolam Caroli Magni, qui decernit & jubet, ut eadem studia, quorum viget praxis in Ecclesiis Cathedralibus, intra Cœnobia renoventur, studia scilicet humaniorum literarum aliarumque scientiarum, quatenus ad exactam Sacræ Paginæ notitiam, quæ erat illorum temporum Theologia, provehere possunt. In Comitiis Aurelianensibus & Blesensibus idem statuitur; jubenturque Superiores, juxta Tridentinæ Synodi decreta, *fatagere, ut in Monasteriis regularis disciplina instauretur juxta pristinam institutionem & regulam; & ideo in quolibet horum Monasteriorum alendum esse probum atque doctrina conspicuum virum, qui literas humaniores & Sacram Scripturam edoceat,* „ pour y enseigner les bonnes & saintes lettres. “ Hanc auctoritatem *evidenter* meæ sententiæ *contrariam* esse astruit D. Abbas: *cum nihil aliud hæc verba* „ *les bonnes* „ *& saintes lettres*,, *significare possint*, *quam studium pietatis, hoc est Scripturæ & Sanctorum Patrum: Hunc sensum aperte colligi & definiri ex iis quæ sequuntur,* „ *Former les Novices en di-* „ *scipline Monastique*, „ *Religiosos Novicios Monastica disciplina imbuere; demum se ita penitus sentire.*

Verum hæc responsio statutorum verbis atque intentioni accommodari non potest. Statuitur enim ut in quolibet Monasterio reperiatur probus & doctrina conspicuus Magister „ *pour y ensei-* „ *gner les bonnes & saintes lettres*, & „ *former les Novices en discipline Mo-* „ *nastique*„. Duo hæc sunt penitus diversa, quorum altero jubetur, Monachos professos doctrina imbui, altero Religiosos tirones probe institui. Duo hæc sunt, inquam, plane diversa, neque in unum conjungenda, prout ea conjunxit D. Abbas. Porro illa verba, *les bonnes & saintes lettres* de studio intelligenda sunt humanarum literarum, quæ per τὸ *les bonnes lettres* designantur: & de studio item Sacrarum Literarum, scilicet Theologiæ, quæ per τὸ *saintes lettres* perspicue innuuntur. Omnia sic congruunt Decreto Concilii Tridentini, in cujus gratiam & sequelam inita fuere Comitia Aurelianensia, a quibus editæ istiusmodi jussiones primum sub Francisco II. & Carolo IX. quatuor ante Concilii exitum annos: deinceps confirmatæ in Comitiis Blesensibus sub Henrico III. Judicent æqui lectores, an rationi & veritati consentaneam interpretationem harum jussionum verbis ipse dederim. Carolus Magnus olim idem sanxerat, & humaniorum literarum studium

pag. 435.

dium injunxerat, prout ad exactam Sacræ Paginæ notitiam refertur. Id fit nobis compertum ex ejus circulari Epistola hujusce argumenti, quæ in Gallicanis Conciliis extat impressa, legiturque ad Abbatem Fuldensem inscripta.

Deinde quamvis D. Abbatis interpretatio veritati congrueret, & illa verba *les bonnes & saintes lettres* de studio Scripturæ & Sanctorum Patrum vere intelligenda essent, ut ipse astruit; tantum abest ut hic sensus meæ opinioni repugnet, ut potius latissime patrocinetur; siquidem hujusce studii nomine communem quandam ordinatamque exercitationem duce Magistro probitate & doctrina conspicuo institutam juxta ipsarum Ordinationum mentem intelligamus.

ARTICULUS XI.

Quam late patere possint Studia Monachorum.

TRibus præcipuis capitibus, e quibus de præsenti argumento judicium ferre possumus, hactenus discussis: restat ut iis quæ nobis objiciuntur circa nimiam (ut putatur) studiorum latitudinem, quam in Monasteria inveximus, satisfaciamus. D. Abbas numquam cessat mihi obtrudere, tot genera studiorum *ab instituto Monastico exorbitare, & ejus fines egredi*. Ulterius deinde progreditur, & occasione opinionis, quam S. Bernardus de seipso olim fovebat, innuit *hoc esse quiddam ex dissimilibus partibus prodigiose conflatum*: & Monachum in tot scientias distractum *pro monstro* habendum, eo quod *a propriæ conditionis tramit & confiniis exorbitet*. Denique ait, S. Benedictum ex *iis qui suam Regulam amplecterentur totidem Sanctos facere voluisse, mihi autem omnino propositum esse ut totidem doctores evadant*. Uno verbo, *illam doctorum virorum catervam, quorum Elogia scripsi; illam Aecademiarum seriem, quas tam accurate recensui, omnes illas scientias & cognitiones, illos Scriptores, quorum tam amplum & diffusum catalogum ordinavi; sciendi pruritum in juvenibus Religiosis magis magisque extimulare: officiorum & munerum regularium oblivionem inducere; quo illis tandem persuadeatur, se non alio fine Monasticum induisse cucullum, quam ut eruditionis, nominis, famæ & laudis lucrum facerent*.

pag. 44. & 327. pag. 305.

Merito hæc mihi, fateor, exprobrarentur, nisi indicassem, & pluries conceptis verbis asseruissem, non esse hanc nostri metam consilii. Jam inde ab initio harum Animadversionum quædam mei Tractatus loca adduxi, in art. 1. quibus sententiam meam adeo luculenter significaveram, ut satis mirari non possim, nonnullos solerti ingenio viros, quibus Tractatum de studiis perlegere lubitum fuit, hac super re fucum sibi fecisse. Detur itaque mihi venia, ut hic quoque ea repetam, quæ circa id in meo Tractatu scripsi, ne ullus supersit jam dubitandi locus, quid vere sentiam. Ab Epistola exordiamur, quæ S. Benedicti Religiosis Alumnis inscribitur.

Non vereor, quin hæc scribendi methodus plerisque admirationem pariat, qui forte autumabunt, ipsam a me singulis Monachorum æque proponi. Sed id mihi nullo modo propositum est. Hæc mihi satis perspicua & expressa videntur esse. *Compertum enim mihi est, quod cum pauci sint ad horum omnium vastitatem laborum idonei, sic etiam pauciores occurrunt, quos Deus ad eamdem metiendam advocet. Quinimo sæpenumero contingit, ex tot literariis occupationibus inanem curiositatem augeri, potius quam puro ad veritatem affectu attendatur*. Ecquis igitur in hac methodo scopus mihi propositus est? *Verum cum non cuivis homini, ut fertur, contingat adire Corinthum, & ad peculiares scientias aptiores nonnulli appareant, quæ plerosque alios vix decent; hinc operæ pretium fuit in præsenti Tractatu de iis varie disserere, ut singulorum inclinationi ac viribus, insinuando modum ad eas se applicandi juxta proprium uniuscujusque institutum, satisfaceremus*. Atque ut nemo arbitretur me Religiosis proprii studii arbitrium relinquere, ista subjungo: *Ceterum prudentiæ ac Superiorum consilio remittendum erit, quibus onus incumbit*

subditos sibi Monachos ad ea potissimum studia capessenda ditigere, quæ tum ipsorum captui sint magis accommodata, tum etiam Ecclesiæ aut Religioni, quam profitentur, mage proficua.

Ad hanc apertam & perspicuam nostræ genuinæ sententiæ significationem accedunt ea, quæ initio secundæ partis, in qua de hac varietate studiorum egimus, professi sumus: " scilicet arduum „ valde esse ea singillatim recensere, quæ „ ipsorum singulos maxime deceant, spe„ ctata uniuscujusque capacitate. Insu„ per si varia Cœnobiorum, Monastica„ rumque Communitatum conditio per„ pendatur, opus esse multifariam de „ iis loqui, prout nimirum plus minus„ ve sæculari Clero & Laicis intermi„ scentur. Ceterum Superiorum esse stu„ dia tali prudentia disponere, ut vel „ juxta singulorum capacitatem, vel Cœ„ nobiorum in quibus degunt exigentiam, „ opportunè distribuantur.

Quod si doctorum virorum atque Academiarum enumeratio minime probatur, quod ea *sciendi pruritum in Religiosis adolescentibus extimulet, suorum officiorum immemores & negligentes reddat, illisque persuadeat, se ob nihil aliud in Monachorum cœtum intrasse, nisi ut eruditionem & laudem adipiscantur*: Sequitur, nullum ergo posthac texendum esse Scriptorum alicujus Ordinis catalogum, nullam conscribendam Monasticam historiam; ne scilicet juvenum Regularium perditus sciendi amor excitetur. Versandum erit jam in omnimoda rerum omnium, quæ in Claustris gesta sunt, ignoratione. Frustra Manriquez in Ordinis Cisterciensis historia tam diligentem operam collocavit. Frustra Carolus de Visch Scriptorum sui Ordinis Bibliothecam post Chrysostomum Henriquez composuit. Frustra nosmetipsi in illustrandis & enodandis Ordinis S. Benedicti Annalibus & gestis laboramus, si id nedum juvenes ad virtutem incitare possit, sciendi pruritum in illis potius extimulet, officiorum suæ conditionis immemores reddat, & illis persuadeat se non esse Monachos nisi ut docti fiant.

Nisi sexcentis locis adnotassem, frustra studere Monachos, frustra laborare, vigilare, scientias scientiis cumulare, quando id faciunt propter alium finem quam ut meliores fiant: nisi conceptis verbis dixissem non hunc me animum induxisse, ut nostra transformare vellem Cœnobia in *Academica scientiarum lycæa*, sed in totidem Jesu Christi gymnasia. Singulas cogitationes nostras, omnes studiorum conatus huc tendere debere, nimirum ad nos ipsos probe cognoscendum, ut *humiliores inde evadamus, humanis oculis jugiter nos occultando*: insuper ut clarior in nobis fiat Dei cognitio, *ad eum intimius amandum dirigens, ipsique fervidius serviendum*. Nisi denique Religiosos alumnos admonuissem, notiones, quas studendo acquirent hoc fructu vacuas, noxias fore, satiusque futurum eas prorsus omittere quam ex earum apparatu lethiferum in ipsis virus confici, quod spiritum inflantem reddat: Merito labor noster vituperari, & tamquam opinio periculi plena apud vulgus traduci posset. Verum cum hæc & alia plura præcaverim; & asseveraverim omnes illas scientias *sub contemptu, qui de reliquis habetur, comprehendendas esse*, illisque quasi quibusdam mediis utendum, quibus ad Christianarum & religiosarum virtutum exercitium manuduci possemus: immerito mihi crimen objicitur, perinde ac si tulisset animus Religiosos a proprii status officiis retrahere, illosque exhibere non S. Benedicti discipulos, sed sæculi doctores, & Literatos.

In crimen quoque mihi vertitur, quod nimium librorum numerum pro qualibet materia indicaverim, & catalogum scripserim ad concinnandam Bibliothecam Ecclesiasticam.

Duo me impulere, ut multifarios super qualibet materia libros proponerem, ut monui in Epistola præliminari mei Tractatus; scilicet varia singulorum placita, & magnus Cœnobitarum numerus in unaquaque sodalitate degentium, quorum singulis eadem volumina distribui non possunt.

Quod ad Bibliothecam attinet, ingentem librorum numerum congessimus, ut eos quando opus fuerit, adire liceat, non ut ad eorum omnium lectionem quoslibet in universum mittamus. Hinc est

est quod in Bibliothecis Catholicis libri Hæreticorum servantur ; nam usuvenit aliquando, ut illos evolvere debeamus. Hæc fere sunt quæ mihi D. Abbas circa Monastici studii latitudinem objecit. Videndum jam quam late patere revera possint, & quis in illis servandus sit modus.

In Monasteriis non secus ac alibi passim, communium studiorum usus est & privatorum. Communia a pluribus exiguntur præeunte Doctore: privata ab iis, quos Superiores opportunum putant singillatim studio occupare.

Studia communia seu publica pro juvenibus, humaniores literas, (quæ Grammaticæ nomine fere censentur) dein Philosophiam: Theologiam latius aut compendiose traditam pro varietate argumenti: Positivam, seu de Sacra Scriptura, & de linguis sanctis canones & præcepta comprehendere possunt.

Dogmatum ac Disciplinæ Ecclesiasticæ scientia saltem aliquatenus necessaria est Superioribus & Theologiæ Magistris; ejusdem vero studium privatum Monachis ceteroquin instructis & paratis permitti potest.

Præter hæc studia, alia quædam extraordinaria concedi possunt, propter Ecclesiæ, aut Ordinis, aut popqli utilitatem; cujusmodi sunt sacra concio, elucubratio, versio, operum Patrum ad Manuscriptorum fidem emendatio; atque hujus generis alia.

En paucis, quæ sint studia Monachis, ut opinor, concedenda. Afferenda jam sunt argumenta, quæ opinionem nostram confirment.

ARTICULUS XII.

Documenta ex prisca Monasteriorum disciplina deprompta, quibus Studiorum communium usus probatur.

STudiorum communium praxis, quatenus ad prima scientiarum elementa referuntur, omni tempore viguit, ad puerorum, qui intra Claustrorum septa educabantur, eruditionem. Id nos ex S. Basilio, & ex aliis priscorum Ordinum Institutoribus superius probavimus. De S. Basilio illud notatu dignum est, quod puerorum exercitatio non circa Linguæ Græcæ, quam ab infantia didicerant, versaretur, sed in multarum rerum explicatione consisteret, quarum imposterum adminicula desiderare poterant ad Scripturæ intelligentiam & rerum ad religionem spectantium peritiam, nec non ad lectiones a Regula præscriptas cum fructu persolvendas.

Ut innotescat, quæ scientiæ in nostro Ordine Religiosis alumnis traderentur, sat superque erit animadvertere disciplinam & praxim eorum, qui inter majora sanctitatis lumina in nostro Ordine fulgent. Raro est usitatum, ut hæc minima in Vitæ eorum historia particulatim narrentur; nihilominus tamen monumenta supersunt, ex quibus de hac re exacte dijudicare possimus, si illa ex æquo & bono scrutemur, & excutiamus.

Conjiciat lector oculos in eas Disciplinæ leges, quas S. Abbas Benedictus Biscopus in duobus Monasteriis a se in Anglia fundatis circa dimidium Sæculi septimi instituit. Vetant peculiaris cura, & gravissima sollicitudo, quibus omnia in recto & concinno ordine collocare nisus est, ne de ejus incenso studio & amore purioris instituti custodiendi dubitemus. Itinera etiam ab illo per varias regiones suscepta, ut omnibus numeris absolutam notitiam experientia & observatione sibi compararet, certo indicant, ejus consilia, quæ magnum pietatis & Monasticæ disciplinæ studium suggesserat, prosperos exitus habuisse. Hunc ille scopum jam tum sibi proposuerat cum Monasticum institutum in celebri Lerinensi Monasterio amplexus, insignia postmodum Italiæ, & Galliarum Cœnobia invisit, singulorum consuetudines & observantias exploraturus. Porro cum Monasterium S. Petri Cantuariæ duodecim annis Abbas rexisset, in Nortumbriam regionem suam regressus bina ibidem Monasteria sub unius Abbatis regimine fundavit. Moriens suis discipulis disciplinæ regularis praxim, quam ipse præscripserat, efficacissimis verbis commendavit. Ne putetis, ait, eam vivendi regulam, quam custoditis, a me fuisse excogitatam. *Ex decem quippe & septem Monasteriis, quæ inter longos meæ crebræ peregrinationis discursus Optima comperi; hæc universa didici, & vobis salubri-*

lubriter observanda contradidi. In his erant Monasteria Romæ, & Italiæ, S. Petri Cantuariæ in Anglia, Lerinense, S Oyani in Monte Jura, Luxoviense; quæ tum in Galliis erant celeberrima. Cantuariense institutum fuerat juxta typum Abbatiæ a S. Gregorio in Romana urbe fundatæ, ubi ipse statui Monastico se addixerat, & unde S. Augustinum in Angliam cum sociis miserat. Ita ex duorum Cœnobiorum, quæ Benedictus Biscopus fundavit, exemplo & legibus cognosci potest, quænam septimo sæculo in Ordine S. Benedicti disciplina vigeret. Nunc age quid in illis duobus Cœnobiis circa studia servaretur, inquiramus.

Certissima indicia nobis suppetunt ex Scriptis Bedæ Venerabilis, qui in altero horum Monasteriorum septennis Deo oblatus fuit, quinto ex quo fundatum fuerat anno, hoc est Æræ Christianæ 678. Ab ipsomet proditum legimus, quibus exercitiis in studio literarum occuparetur. In suæ etenim Vitæ compendio, quod ad calcem historiæ subnexuit, hæc habet. *Cunctum ex eo tempus vitæ in ejusdem Monasterii habitatione peragens, omnem meditandis Scripturis operam dedi; atque inter observantias disciplinæ Regularis, & quotidianam cantandi in Ecclesia curam, semper aut discere aut docere, aut scribere dulce habui.* Si ejus Operibus careremus, fortasse diceretur, totum hoc studium *meditandis Scripturis* impensum fuisse: sed cum eum de omni fere argumento scripsisse sciamus, fateri debemus, quotiescumque in priscis monumentis Scriptura tantummodo commemoratur, sæpe intelligendas quoque esse omnes alias scientias, quæ ad divinorum librorum cognitionem tamquam ad suum finem terminantur. Et hoc sane modo accipitur a Cassiodoro in Institutionibus, de quo postea verba faciam.

Extra dubitationem igitur positum est, totam hujus sancti Monachi vitam, discendo, docendo, legendo & scribendo exactam fuisse. Didicisse illum in suo Monasterio Latinam & Græcam linguam, & ut aliqui putant, etiam Hebraicam; artes liberales, scientiam temporum & cycli Paschalis, Historiam, Patres; ac demum de omnibus hisce rebus, & in totam ferme Sacram Scripturam lucubrationes & Commentaria composuisse.

Exemplum Bedæ, quod allegant, ait D. Abbas, *singulare est & nihil ab eo consequitur. Vir ille erat a Deo ad majora destinatus, quam illius ferret conditio, quique ad sua exequenda consilia inusitatas iniit vias, & media adhibuit quæ aliis non itidem ac ille superna ordinatione missis nequaquam conveniunt.*

Ego vero ad quæ fuerit Beda destinatus sua conditione majora non video, cum neque Abbas fuerit, neque Episcopus, neque Apostolus. Toto vitæ tempore fuit simplex Monachus. Quorsum itaque illius missio tendebat, nisi ad discendum, docendum, & scribendum, ut ipse de se prodidit?

Dici quidem potest, hoc exemplum eatenus singulare esse, quatenus puer in extrema, ut ita dicam, orbis parte tam magnam eruditionem & variam doctrinam sibi comparandi modum & rationem invenerit. At non perinde singulare est, quasi ipse solus fuerit, quem Deus ex peculiari providentia ad illa studia vocaret, & dirigeret. Praxim & ordinem in suo Monasterio jam constitutum sequutus, gnarus factus est omnis artis & disciplinæ; & scimus eum sub præceptoribus Monachis, quorum nomina ad nos usque pervenerunt, studuisse. Ipsemet refert se habuisse ducem in Scripturæ studio Monachum quemdam nomine Trumbertum, ne quid dicam de Joanne Italo Abbate, quem Pontifex in Angliam miserat ut inibi ritus Romanos edoceret.

Sed exploratum quoque est, omnes illas scientias, quas ipse didicerat, ab ipso postea juvenibus Monachis fuisse traditas non solum in suo Monasterio, sed etiam in aliis: quo munere usque ad vitæ exitum perfunctus est; efflavit enim animam dictando postrema verba Commentarii in S. Joannem, postquam dixisset, *Consummatum est*. Ejus itaque studium singulare quoddam exemplum censeri non debet, cum ante illum commune foret in Monasterio exercitium, & ipsemet erga ejusdem loci Monachos Doctoris partes expleverit.

Hæc

Hæc porro studia regularibus exercitiis aut sacris Precibus, quæ tunc erant breviores, impedimento non erant; imo ne operi quidem manuali, cui nemo deerat umquam, tempus præripiebant. Sanctus Abbas Estervinus, quem sibi cooperatorem Benedictus elegerat, numquam ab illo immunem se fecit, *Fratrum simillimus aliorum*, ut discimus ex Historia quam Beda de ejus Monasterio composuit, ex qua omnia supra relata deprompsimus, Ibi singillatim enarrat manuarias operas, quibus vacabant Monachi in illis duobus Monasteriis; agriculturam, panificium, & alia id genus laboriosa atque abjecta exercitia. Beda ipse hoc sibi laboris pensum indixerat, nempe ut sua ipsemet opera transcriberet, sicuti multoties testatur.

Vita S. Benedic. Bistopi.

Verum enim vero quamvis Confratribus & discipulis suis varias scientias explicaret, nihil aliud sibi præfigebat, nisi ut per has cognitiones aditum illis ad sacrarum literarum studium patefaceret. Ejus Præfatio in librum de Arte Poetica, quem Cutberto discipulo inscripsit, argumentum de hoc satis egregium suppeditat: ait enim, quod postquam illi principia ad librorum sacrorum peritiam conducentia tradidisset, opportunum putaverat de Arte quoque Poetica ad illum verba facere, cum Scriptura aliquando ligata oratione usa sit: eumdem tamen inibi etiam atque etiam rogat, ut quibuslibet studiis hujus libri vitæ idest sacræ paginæ studium jugiter præferat. Similia legimus in eo opere, in quo agit de tropis qui in divinis illis Codicibus occurrunt.

Nemo fortasse me, quod multus in hoc exemplo fuerim, reprehendet, cum nuspiam exactiorem disciplinæ, quæ secundo nostri Ordinis sæculo viguit, notionem rimari possemus, quod ad usum studiorum pertinet. S. Benedictus Biscopus illum didicerat in celeberrimis Galliarum & Italiæ Monasteriis, in Cantuariensi præsertim ante annos sexaginta a S. Gregorii discipulis fundato: unde inferre possumus eam praxim universim in nostro Ordine tunc temporis servatam, & a primis S. Benedicti discipulis traditam fuisse.

Non est hic loci prætermittendum, quam magno labore contenderint hanc studiorum praxim invehere celeberrimus Theodorus Monachus Græcus, & Hadrianus Abbas Romanus, qui in Angliam ab Agathone Pontifice Roma Legati fuerant. Narrat Beda, fuisse illos divinis & humanis literis apprime eruditos, & magnum discipulorum numerum coegisse, quos docebant omnes scientias, quas ipsi callebant, ut illos ad Sacræ Paginæ intelligentiam expeditos redderent.

Sanctus etiam Bonifacius Germanorum Apostolus, qui Deo quinquennis in quodam Angliæ Monasterio dicatus fuerat, hanc disciplinam sectatus, Grammaticam, Poeticam, & Historiam addidicit, ceu quasdam ad studium sacrorum librorum prooemiales notitias; numquam interea ab opere manuali quod a Regula præscribitur se eximens, ut S. Wilibaldus primus ejus Vitæ scriptor memoriæ prodidit. Ceterum disciplinæ stadium emensus, aliorum doctor evasit, & quod didicerat docuit.

Idem cum in Germaniam venisset, Fuldæ, & in aliis Monasteriis, quæ in ea regione fundavit, eadem studia instituit, quæ in usu esse in Anglia viderat, & ipsemet obierat. Discimus ex ejus Epistolis, scholarum regimen ipsum commisisse magistris, quos *Lectores* appellat. Si scire lubet, quæ vivendi norma in hac Fuldensi Abbatia servaretur, legatur una ex ejus Epistolis ad Zachariam Pontificem, ubi hæc ait: *Monachi sub Regula Sancti Patris Benedicti viventes; viri strictæ observantiæ, absque carne & vino & servis, proprio labore manuum suarum contenti.*

Hinc licet cognoscere, an tum cœperint studia, cum observantiæ regularis remitteret severitas, & prisca disciplina collaberetur. Contra etenim certum est, id factum fuisse cum primus vigeret fervor nascentium Monasteriorum, quæ fundaverant sancti post accuratam inquisitionem sanctarum consuetudinum, quæ alibi tam in Galliis quam in Italia custodiebantur.

Ardens disciplinæ regularis amor, quo flagrabat S. Sturmius primus Fuldensis Abbas, eum compulit, ut duobus ex suis Monachis comitatus omnia Italia Monasteria inviseret, sanctiores illo-

illorum usus edifcens, quos postea suis custodiendos tradidit. In his erat Studium, cujus exercitia in hac Abbatia tanta celebritate inclaruerant, ut eo Monachi ad discendas scientias undequaque mitterentur. In ea Sacræ Scripturæ studuit Venerabilis Lupus Ferrariensis sub Rabano Mauro, præcipuo Magistro earum scholarum, quæ aliarum in Germania celebriorum typus & forma fuere.

Quo tempore S. Sturmius sui monasterii disciplinam ita ordinabat, S. quoque Abbas Benedictus Anianensis collapsam observantiam reficere nitebatur in Galliarum Monasteriis, in quibus adeo profunda irrepserat ignorantia, ut Monachi vix prima Latinæ linguæ elementa scirent. Hujus porro Sancti Abbatis incensum studium eousque processit, ut Regulam S. Benedicti pro suæ Reformationis typo sibi proposuisse nequaquam contentus, quidquid perfectum & absolutum in Regulis S. Pachomii, S. Basilii aliorumque priscorum patrum extabat colligere diligenter studuerit, omniaque in usum Monasteriorum, quæ ordinare aggressus fuerat, scite accommodaverit. Sat erit ejus vitam perlegere, ut exploratum fiat, eum perfectæ observantiæ fuisse restitutorem. Inter alia vero, *librorum multitudinem* convehens, & magistros constituens, optimarum artium studia ibi excitavit; *docuit lectores, habuit Grammaticos, & scientia scripturarum peritos*. Narrat præterea scriptor ejus Vitæ, plures ex ejus Monachis ordinatos fuisse Episcopos, & aliunde scimus, Ardonem cognomento *Smaragdum* ejus discipulum, κατ' ἐξοχὴν *Magistrum* appellatum fuisse, quod apprime esset eruditus, & alios doctrina instituerent.

Ordinem a S. Benedicto Anianæ constabilitum alia pleraque Monasteria tenuerunt, juxta Capitularia Caroli Magni, qui hac super re circularem Epistolam ad omnia Canonicorum Capitula, & sui Dominii Monasteria scripsit.

Abbatia Corbeiensis præ aliis pietate & fama literarum claruit sub S. Adelardo & Wala ejus fratre; ibique docuit S. Paschasius Radbertus. Ab hac schola cum Ratramo & Drutmaro prodiere S. Hildemanus & Odo Episcopi Bellovacenses, S. Anscarius Septentrionis Apostolus, & alii complures. De hujus Monasterii celebri Bibliotheca alibi erit nobis sermo. Rectæ Œconomiæ, qua illud regebatur, clara suppetunt argumenta ex Vitis S. Adelardi & Walæ ejus fratris, quas S. Radbertus conscripsit. Ad rem nostram nihil notatu dignius quam Patrum Concilii Parisiensis anni 846. honorifica testificatio; unde apparet, in quanta apud illos existimatione esset inclyta hæc Abbatia, quæ tum a S. Paschasio Radberto regebatur: *Sacræ religionis normam, quam primo tempore suscepit, inviolatam deinceps retinuit, in tantum ut eos qui se fundaverunt, non modo æquaverit religione, sed etiam pæne superaverit*. Celebris hujus Academiæ hic status erat sub S. Paschasio, tum scilicet cum literarum studium ibi usque ab initiis semper excultum, maxime floresceret. Ea ætate Ludovicus Pius Imperator Aquisgrani conventum Abbatum & insigniorum Monachorum Francici Regni coegit. Inter alia canone 45. cautum fuit, *ut schola in Monasterio non habeatur, nisi eorum qui oblati sunt*. Quod si studia disciplinæ regulari nocitura putasset, de hoc quoque peculiariter provisum fuisset. Canone 63. jubet eligi *doctos fratres*, quibus colloquendi cum hospitibus officium committatur.

Concil. Gall. To. 3. p. 59.

Circa ea tempora Ferrariarum Abbatia summopere inclarescebat sub S. Abbate Aldrico, Senonensi postea Archiepiscopo, qui inibi disciplinæ regularis vigorem revocavit. Ipse ad Fuldenses scholas Lupum sui Cœnobii Monachum direxit, ut S. Scripturæ operam daret præeunte Rabano Mauro. Cum vero Ferrarias rediisset Lupus, quas Fuldæ didicerat scientias in suo Cœnobio tradidit, discipulumque habuit Herricum, qui deinde in Cœnobio S. Germani Antisiodorensis, ubi in Monachorum cœtum adlectus fuerat, Magistri munus obiit. Non obstabant studia, quominus Ferrariarum sodalitas ab omnibus summa veneratione coleretur sub Abbatis Lupi regimine, teste Hildegario Episcopo Meldensi, scriptore contemporaneo in S. Pharaonis vita. *Cœtus Monachorum in Christo cum illo toto orbe venerandus*. Silentio prætereo alia Cœnobia, quæ in meo Tracta-

tis commemoravi, ut pauca de Cluniacensi & Beccensi loquar.

Abbatia Cluniaci, a qua cœtus ille illustris denominatus fuit, Balmensi ortum debet, quam S. Berno fundaverat, jubens eandem ibi servari disciplinam, quam S. Benedictus Anianensis in plerisque Cœnobiis constabiliverat. S. Odo Turonensis Canonicus, postea Cluniacensis Abbas alter a S. Bernone, cum in Balmense Asceterium secessisset, secum eo *centum volumina librorum* comportavit, & *quia erat vir scholasticus, laboriosum scholæ Magisterium sibi impositum* exercuit, ut narrat Joannes ejus discipulus.

Judicet nunc Lector, an D. Abbas silentium Udalrici, quem ipse Waldericum appellat, jure nobis objiciat; ait quippe hunc Scriptorem in quodam opera a se composito de Ritibus Cluniacensibus, scholarum hujus Abbatiæ non meminisse. *Pag. 80. & 5.* Si enim S. Berno in suæ Reformationis exordiis, adeo enixe studia literarum excoluit cum in Balmensi Cœnobio adhuc versaretur; eadem certe haud leviori cura tractavit cum esset Cluniaci. Præterea S. Udalricus haud obscure significat, quam accurate ingenia adolescentum Cluniaci expolirentur, dum filios Regum nihilo melius educari ait, quam istos adolescentes. Quæ vero Petrus Damiani de sacrarum Precum prolixitate narrat, nihil contra nos faciunt. Nam præterquamquod hic Ritus Cluniaci tantummodo servaretur, aliquatenus eximi poterant adolescentes studii causa, ut vel hodie apud Cluniacenses ipsos fieri solet. Nemini de hac re dubium erit, si Magnus Abbatum, Episcoporum, Cardinalium, & Summorum etiam Pontificum, qui ex hoc illustri Cœnobio prodierunt, numerus reputetur.

Unum verbum de Beccensi Monasterio dicam, celebri illo scientiarum Lyceo, ad quod Clerici itidem ac Monachi undique confluebant, ut duce Beato Lanfranco studiis operam darent. *Eadmer. in Vita S. Ansel.* *Excellens siquidem fama . . . . . . nobilissimos quosque Clericorum ad eum de cunctis mundi partibus agebat.*

Beatus Herluinus, qui ejus fundator, & primus Abbas extitit, B. Lanfrancus ejusdem Prior, posteaque Archiepiscopus Cantuariensis; hujus discipulus Sanctus Anselmus, adeo vitæ sanctimonia excelluerunt, ut ipsi soli Monasticorum Studiorum Apologiam faciant.

Hic non iterabo quæ in meo Tractatu attuli circa Monachos Chartusienses, & Cistertii Reformationem, ubi studia communia ideo minus in usu erant, quod ibi fere non reciperentur nisi viri adulti, studii privati plerumque capaces, ut postea videbimus.

Ut ea hic concludam, quæ in postremis hisce Articulis disseruimus, non abs re erit ita ratiocinari. Pro certo est, jam inde a Sancti Benedicti temporibus erudiendi pueros usum in Monasteriis viguisse. Rogo quibus momentis probare nobis possit Dominus Abbas, praxim eosdem erudiendi quam in Anglia Benedictus Biscopus sequutus est, quamque e pluribus Italiæ Monasteriis didicerat, ab antiqua Sancti Benedicti plane fuisse diversam? Certus sum, eum numquam firma argumenta ad hanc rem probandam allaturum. Conjecturam ergo facimus hanc Benedicti Biscopi praxim etiam Sancti Benedicti ætate usurpatam fuisse, cum nullæ suppetant in contrarium rationes, & cum viri sancti temporibus S. Benedicti proximis istud ex animo crediderint.

Verisimile-ne est, de hac re Domino Abbati magis esse exploratum quam Sancto Benedicto Biscopo & Sancto Benedicto Anianensi, a quibus fuerat accuratissime perpensa? Esto in Regula id non contineatur; at in ea nequaquam est interdictum; juxta vero S. Thomæ, Pontificum & Conciliorum ratiocinium, quod in Regula expresse interdictum non est, proculdubio debet esse permissum. Ea quæ prisci illi Abbates Sanctitate insignes paulo post Ordinis initia usurparunt, ceu ab ipsomet Sancto Benedicto instituta & tradita, jure merito præsumendum est fuisse ab eodem S. Patriarcha revera instituta & usurpata. Præjudicium omnino nobiscum facit. Æquum vero non est, ut se quidem D. Abbas probandi onere eximat, in nos autem totum transferat.

Quod si priscis illis sæculis alumni Ordinis Sancti Benedicti Grammaticam atque omnes alias scientias ad Sacræ Scripturæ

pturæ intelligentiam, quæ erat illorum temporum Theologia, necessarias docebantur; omnino sequitur, earumdem scientiarum studium nobis quoque nunc esse permittendum.

ARTICULUS XIII.

Ponderantur difficultates, quæ occurrere possunt circa dicta in Articulo præcedenti.

PRovideo animo, quid dicturus sit D. Abbas: videlicet se ad ea quæ superiori Articulo tradidimus anticipato respondisse: quamquam edisserendi modus, & per singula discurrendi ratio ab iis, quæ in meo Tractatu non nisi obiter dicta sunt, penitus differant. Nunc denique dici non poterit, cum aliqua saltem veri specie, exemplum Bedæ Venerabilis singulare esse, cum illum omnes scientias docuisse, quas prius ab aliis Monachis didicerat, adnotaverimus.

Nihilo magis proderit adversarii caussæ, si reponat, studia illa, disciplina ordinis collabente, fuisse instituta, nimirum octavo & nono sæculo; cum ostenderim, omnium ordinatissimas, & strictiori disciplinæ maxime congruentes fuisse illas Abbatias, in quibus magnopere studia literarum florebant; econtra vero in profundissima jacuisse ignorantia illas, in quas dissolutio & Regulæ contemptus irrepserant: indicio esse potest Cœnobium S. Dionysii, ubi, antequam a Ludovico Pio reformaretur, vel ipsa Monasterii Regula erat incognita. Propterea quidquid generatim in Responsione dicitur de corruptela & dissolutione, quæ in omnia passim Monasteria, ut præsumitur, influxerat, non officit recto ordini puræque disciplinæ illorum quæ a me commemorata sunt; nisi duorum alterum demonstretur: aut Cœnobium Fuldense in suis exordiis, Anianense sub S. Benedicto ejus Abbate, Corbeiense sub S. Adelardo & Wala ipsius fratre, Cluniacense sub S. Odone, Beccense sub B. Herluino & S. Anselmo, in dissolutione fuisse: aut exploratum saltem & compertum fuisse, quod studia Regulæ & antiquæ puræque observationi adversarentur, sed nullam aliam succurrisse probabilem rationem res *in pristinum statum* revocandi. Quæ caussa fuit, prout astruit D. Abbas, cur inter alios Sanctus Benedictus Anianensis *proculdubio invitus a priscis consuetudinibus & exercitiis desciverit; & loco manualium laborum, quibus primi S. Benedicti discipuli operam dabant, Monachos ad studia compulerit Grammaticæ & Orthographiæ, ut libros transcriberent, & exemplarium numerum augerent, non modo ad privatum ipsorum usum, sed etiam ad publicam utilitatem, inhærendo Decretis, quæ imperator nuper ediderat.* pag. 84.

Haud equidem puto D. Abbatem propugnaturum, Cœnobia, quæ memoravimus, a recto disciplinæ ordine in dissolutionem prolapsa esse, cum a sanctis illis Abbatibus regerentur: mihi enim facile esset ostendere, Monachos Anianæ non minus ordinate atque ad instituti leges vitam egisse, quam nunc agant Trappæ Monachi. Necesse erit igitur, ut alterum probet quod postremo adduximus. Sed ne hoc quidem ullis momentis evinci potest. Nam si S. Benedictus Anianensis hac in Monachos sui temporis indulgentia fuit, profecto dicendum est, aut eum priscam Monastici Ordinis circa studia consuetudinem ignorasse; aut cum eam nosset, restituere non potuisse; aut cum potuisset, noluisse.

Horum vero trium capitum nullum arbitror sustineri posse. Et quidem priscam consuetudinem non ignoravit. 1. quod fonti propior quam nos simus, prisci moris notitiam commodius haurire potuerit. 2. quod priscorum Monachorum antiquas Regulas & exercitationes diligentissime investigaverit, ut Reformationis consilium proposito hoc typo exequeretur.

Quod si dicatur novisse ille quidem antiquam Cœnobiorum circa studia praxim, restituere autem non potuisse, idoneis argumentis probanda res est. Demostrandum, sanctum hunc Abbatem aliquatenus conmixum fuisse ut studiorum usum aboleret, sed irritos fuisse illius conatus, proptereaque, licet invitum, labori manuum studium substituisse. Utrumque vero nullo pacto sustineri potest. Tantum enim abest ut mens illi fuerit studia abolendi, ut potius in iisdem lo-

cis.

cis in quibus ea penitus negligebantur, certa ordinataque methodo & dispositione revocaverit; imo & in Monasteria recens, ut ab illo regerentur, fundata, eadem introduxerit. Fac illum studia literarum recto ordini contraria existimasse; nonne facillimum fuisset sine studiorum ope rectum ordinem restituere in iis Cœnobiis quæ a prisca disciplina desciverant; vel, si sermo sit de recens fundatis, quorum disciplina ab ipsius nutu & consilio omnino pendebat, quid commodius quam ibi studiorum praxim non introducere? At neutrum horum fecit, imo penitus oppositum.

Superest itaque, quod noluerit; quod ne cum minima quidem veri specie dici potest de eo viro qui sanctitatis laude adeo fulgebat, ac restituendæ Regularis observantiæ tam incenso zelo flagrabat, ut sua ætate quasi alter S. Benedictus haberetur, teste Theodulpho Aurelianensi Episcopo. Hiccine vir studia primitivo S. Benedicti spiritui contraria esse crediderit, & nihilominus ea postquam collapsa fuerant, de integro stabilire voluerit?

Sed ut pateat, quam longe absit a veritate, studia illum labori substituisse, & transcribendis libris omnem laborem inclusisse, sat superque erit legere vitæ ejus historiam, & Concilium Aquisgranense, cujus ipse præcipuus auctor & moderator fuit, evolvere: jamque omnibus fiet persuasum, illum non minori zelo flagrasse ut opus manuale ad antiquam observationem reduceretur, quam ut studia reflorescerent.

In ejus vita hæc legimus: *Cum arantibus ipse arabat, cum fodientibus socius erat, cum messoribus metebat*: Et quamvis Occitaniæ Regio, in qua Aniana sita est, maximis æstibus sit obnoxia, Confratribus suis & sibi ipsi vix aquæ cyathum extra prandium indulgebat, quo ab hoc labore aliquantulum recrearentur. Conjiciantur oculi in Monasterium Gellonense, quod ejus auctoritate & gratia erectum fuerat, atque ejus Reformationi subjectum. Erit ibi obvius Princeps, exercitus Caroli magni imperator, S. Gulielmus ejusdem Monasterii fundator, officium pistoris exercens, & vilissima quæque Communitatis exercitia peragens.

Lubetne scire quid circa Regulæ disciplinam & speciatim circa opus manuale in Conventu Aquisgranensi fuerit ordinatum? „ Primo capitulo statutum est, „ ut Abbates, mox ut Monasteria sua „ remeaverint, Regulas per singulas sen„ tentias discutientes pleniter legant, & „ intelligentes Domino opitulante effica„ citer cum Monachis suis implere stu„ deant. Quod spectat ad laborem ma„ nuum, capitulo quarto statutum est, „ ut in coquina, in pistrino, & in ce„ teris artium officinis, propriis operen„ tur manibus, & vestimenta sua op„ portuno tempore ipsi lavent. Capit. „ 17. ut occupentur Fratres, si neces„ sitas postulet, ad colligendas fruges. „ Denique cap. 29. ut in Quadragesima „ usque ad Nonam operentur Fratres, „ quatenus Missa celebrata congruo tem„ pore reficiant.

Post adeo luculenta testimonia, dici ne poterit, S. Benedictum Anianensem *a priscis consuetudinibus descivisse*, & loco manualis operis *Monachos ad studia compulisse*? Et quamquam verum esset, Ordinationes, quæ ipso auctore in Conventu Aquisgranensi factæ sunt, ubique fideliter non fuisse servatas, hoc nihil impedit, quominus ipse eximio quoad necesse erat zelo flagraverit disciplinæ puritatem reducendi: Quod si pervidisset, studia literarum spiritui S. Benedicti, quem nemo melius illo noverat, adversari, profecto aliquid etiam contra studia decrevisset

Non sum nescius, in quodam fragmento historico Concilii Aquisgranensis legi: quod *propter honestatem Sacerdotii*, quo jam tum plerique Monachorum initiabantur, statutum fuerat ut ii a gravi labore eximerentur. Sed hujus fragmenti, in quo multa a veritate aliena ceteroqui continentur, nulla est habenda ratio post adeo manifestas & oppositas auctoritates, quas supra retulimus.

Apprime igitur certum & inconcussum manere debet, studia restituta fuisse in ordinatissimis Monasteriis octavo & nono sæculo juxta veterem usum, quem animadvertimus in Angliæ Cœnobiis; illum, inquam, usum, quem S. Benedictus Biscopus a celeberrimis Galliarum & Ita-

& Italiæ Monasteriis didicerat, in quibus a S. Benedicto, a cujus ætate non nisi uno sæculo distabant, usus ille contraditus procul dubio vigebat.

Atqui parum probabile videtur (dixerit aliquis) S. Benedictum suis Monachis studia voluisse permittere, cum ipse *non modo scientiam proculcaverit,* pag. 106. *sed & quodammodo ignorantiam publice professus fuerit.*

Hoc verbum a D. Abbate effluxisse vix credo; quippe qui honore & reverentia quam fieri potest maxima S. Benedictum prosequitur; vereor autem ne multi durius id dictum graventur, ac fortasse etiam religiosissimo viro indignum putent. Sanctus quidem Gregorius de S. Benedicto memoriæ prodidit, quod a sæculo recesserit *scienter nescius & sapienter indoctus:* at hæc non significant, eum postquam recesserit *publice ignorantiam professum fuisse.*

Contemni potest scientia, proculcari etiam potest, quin publice ignorantiam profiteamur. Et revera doctissimus quisque ea quæ didicit parvi pendere debet, si cum scientia salutis comparentur. Abrenunciare potest, imo & quandoque debet quibusdam studiis, quibus excellit, si sibi offensionis & lapsus occasio fuerint. Denique inanem scientiæ gloriam contemnere debet, quin propterea palam inscitiam profiteatur. S. Benedictus cum Romæ studeret, deprehendit juvenum consuetudine atque diuturna in magna illa civitate commoratione creari sibi seductionis & a Deo aversionis periculum. Ideo studia reliquit, non propter ipsa, sed propter ipsorum circumstantias. Sequitur ne ex hoc, ut ipse ignorantiam palam quodammodo professus sit? ipse, inquam, cujus Regula, teste S. Gregorio adeo scite & luculento sermone composita est. Sequitur ne ex hoc, quod postea in suo secessu nequaquam studuerit? cum ipse non solum ad legendas Sacras Scripturas, sed etiam ad evolvenda opera Patrum suos Religiosos exhortetur; cum denique ipse *Scriptura-* pag. 58. *rum scientiam absolutissime calleret*, si D. Abbati credimus.

Sine ullo itaque legitimo fundamento asseritur, *Sanctum Placidum studiis pa-* pag. 112. *rum imbutum fuisse; & Sanctum Maurum nihil amplius doctrinæ retinuisse: quæ vero de studiis Montis Cassini a me dicta sunt tanti non esse ut aliquem moventur.*

Mihi enim videntur adhuc minus morari non posse Conjecturæ, quæ in Responsione afferuntur, ad probandum assertum de inerudito ingenio S. Placidi, nimirum *ex modo rudi & simplici quo suos discipulos instituebat.* Hujus, sicut ne S. Mauri quidem, nullum ingenii fœtum habemus, at vel illud certum est, ex præscripto S. Benedicti, a quo usque ab infantia enutriti fuerunt, didicisse illos prima elementa scientiarum, nempe legendi & scribendi usum; ac Latinas linguæ, quæ in Italia jam tum corrupta admodum erat, præceptis & exercitatione fuisse eruditos; postea vero lectioni & studio se adjunxisse eorum librorum, quos S. Benedictus in sua Regula permittit. Quidquid id est, D. Abbas, ut sibi libuerit, indigitet: ego quidem studia appellavero. Et quocumque tandem nomine nuncupetur, satis erit ad ea confirmanda, quæ de Cassinati Cœnobio a me dicta sunt. Præterea cum S. Benedictus Diaconatus ordine S. Maurum insignire voluerit, non alienum est a ratione credere, fuisse illum scientiæ Ecclesiasticæ studio eruditum, quo huic ministerio idoneus redderetur.

Hanc tamen de S. Mauro nimis abjectam opinionem æquiori ferremus animo, nisi plura addidisset D. Abbas, exhibuissetque nobis hunc virum, quasi illum, qui *cum in Gallias pervenisset plura Regulæ capita magni momenti immutavit.* Cujus dicti asperitatem statim lenivit subjungens, *æquis rationibus & consiliis ad illa immutanda fuisse compulsum*, *prout refert Petrus Cluniacensis.*

Ego quidem ea, quæ Petrus Venerabilis Cluniacensis Abbas dixit, omittere Pet. Ven. l. 1. Ep. 28. maluissem, quam me adeo acerba in S. Maurum criminatione onerare. Petrus Venerabilis cum se a Monachis Cisterciensibus acriter urgeri videret, eo quod Cluniaci manuale opus negligebatur, nititur se tueri exemplo S. Mauri, qui in Gallias delatus, Monasterio jam egregie fundato, duxit se posse Monachos labori eximere, ut ad spiritualia exercitia

...nice incumberent. Idem Petrus Cluniacensis alio loco narrat, S. Maurum alia plura in Regulæ praxi immutasse. Æquius profecto fuisset a Petro Venerabili sciscitari, quem suæ assertionis auctorem haberet (neque enim verisimile quod ille narrat mihi videtur) quam in illius verba jurare, & de S. Mauro minus benigne sentire; maxime cum credibile valde sit, Petrum non nisi ex conjecturis id affirmasse; ut plerumque solent ii, qui cum ab adversariis graviter urgentur, quidvis arripiunt quo se expediant.

Sed utcumque ista certa essent & explorata, jure nihilominus videmur dicere posse quod alibi ait D. Abbas; nimirum id quod de S. Mauro narratur *me-* pag. 204. *reri magis ut de memoria excidat quam ut allegetur*. At multo minus opportunum erat, ut hoc loco adduceretur, ubi D. Abbas magna studiorum incommoda oratione auget, ostenditque *quid ex his mutationibus & variationibus disciplinæ sequutum sit; quod nempe relicta Regulæ litera, quæ quasi agger & munimentum quoddam abusus & relaxationes arcere debebat; hac ope destituta pietas diutius stare non potuit, & cito Religio in Claustris concidit*. Hoc enim idem ferme est, ac si diceretur, S. Maurus, qui *unus fuit ex primis & præcipuis S. Benedicti discipulis*, primus quoque fuisse Regulæ prævaricator, non modo studia introducendo, quod viro *iisdem parum imbuto* neutiquam convenit, sed etiam per has mutationes occasionem præbendo abusibus & relaxationi, unde pietas & Religio intra Claustra defecit; quod adhuc minus illi honorificum est. Illud ergo ultimum restat, ut studia invexerit *æquis rationibus sapientibusque consiliis*; atqui eædem omnino rationes, eadem motiva, necessitatis, utilitatis, imo & obedientiæ, quam Ecclesiæ debemus, ad retinenda studia nosmetipsos impellunt, illius exemplum sectantes, quem alterum a S. Benedicto patrem nobis esse cognoscimus.

ARTICULUS XIV.

Ejusdem argumenti continuatio: ubi de Cassiodoro, de Lupo Ferrariensi, & de Sancto Anselmo disseritur.

Quandoquidem adeo male cum S. Mauro in Responsione actum est; non est cur miremur, quod de Cassiodoro pæne nulla ibidem habita sit ratio. Egregium sane quamquod maxime argumentum nobis ille suppeditaverat studiorum, quæ suo ævo a Monachis excolebantur, in suo de institutionibus divinarum lectionum libro; ubi Religiosi Cœnobii Vivariensis, cujus ipse fundator, & postquam mundo valedixerat, moderator etiam fuit, omnigenarum scientiarum volumina proponit, & commendat; quorum studium intelligendæ Sacræ Scripturæ conferre potest. Nihil disertius & clarius uspiam occurrerat: ipsius vero auctoritas eo magis valere debuerat ad eorumdem studiorum consuetudinem in nostris Monasteriis vindicandam, quod S. Benedicti ætate vixerit.

Sed infeliciter accidit, ut fuerit *homo aulicus, qui mundi frequentiam fugerat in solitudine victurus. Porro ne discipuli, quos erudiebat, pravas inirent vias, & ne Monachorum, quos ante oculos habebant, dissolutiones sequerentur, opus esse duxit ut illos omni genere lectionum occuparet. Oratio quam fudit Deo, rectitudinem mentis ejus ostendit; at dici potest, illam cum discretione & lumine nondum fuisse conjunctam;* & ideo *tanti non est ut audiatur*.

Dici ista possunt, & reapse dicuntur; at eadem nihil vetat quominus, vel cum majori fundamento, negemus. Mirum id profecto atque insolens est, quod improbari studia Monastica non possunt, nisi simul maximorum virorum famæ derogetur, & nullum tempus expers corruptionis fuisse innuatur. Qui ita se gerit, idoneis se destitui argumentis ostendit; quippe unicum aut saltem præcipuum & magis commune illud est, quod studia tunc in usu erant; hoc vero nihil aliud est quam pura petitio principii.

Ut mittam quæ ait Responsionis auctor de S. Epiphanio, de Palladio, de Evagrio, aliisque doctis viris Orientalis Ecclesiæ; cogitur asserere, S. Benedictum *ignorantiam quodammodo palam professum fuisse*: S. Maurum *in multis capitibus* a Regula descivisse: S. Benedictum Anianensem *primitivas Regulæ exercitationes reliquisse*, *studia instituendo*. Lupum Ferrariensem *humaniorum literarum amore fuisse quidem commendabilem*; *sed satius eum facturum fuisse si in claustri recessu propria & mundi peccata flevisset*, *ac suos ferreo illo sæculo fratres consolidasset*. Denique, ne multis morer, cum ego pro Virgilii lectione S. Anselmi testimonium attulerim; *quod de S. Anselmo traditur magis meretur ut de memoria excidat*, *quam ut allegetur*. Si ut studia impugnentur maximis viris detrahendum est, nos quidem malumus studiis insistere, quam majores nostros male excipere, vel eorum exemplum auctoritatemque contemnere.

pag. 114. & 115.

Ut ad Cassiodorum revertar; verum quidem est, aulicum eum fuisse, at gravem tamen & sapientem virum, virtutisque amantem, cujus fides in Aula Regis Ariani, apud quem auctoritate & gratia plurimum valebat, numquam potuit labefactari. In Aula ita fuerat versatus, ut nunquam assentatione veritatem compresserit, aut justitiam prodiderit. Delitias & sæculi vanitates fastidiens, secessit in Monasterium quod ipse fundaverat, vestigiis inhærens Benedicti, Equitii, & aliorum plurimorum, qui, teste S. Gregorio Magno, tunc in Italia florebant, Vetant tanti viri virtus & sapientia, ne putemus eum studia invehendo aliquid fecisse regulari disciplinæ contrarium, aut quod saltem in ordinatissimis Cœnobiis contrarium crederetur; & æque parum rationi conveniens est dicere, quod caruerit *discretione & lumine*, indeque inferre, *quod audiendus non sit*; quam hac super re judicio stare D. Abbatis, qui nihil aliud habet ei exprobrare, nisi quod in Aula vixerit, quodque *mundi opiniones & mores* nondum deposuerat, studia scilicet amare pergens, quæ plerosque sæculi viros haudquaquam sane delectant.

Mihi dubium non est, quin Cassiodorus a Vener. Abbate Dionysio Exiguo sui amantissimo & persamiliari, sanctiora vitæ regularis exercitia didicerit; cum quo Dialecticæ una studuerat, ut in suo libro Divinarum Lectionum ipse testatur. Tanta hic liber pietate redolet, & tam magnum Divinæ Scripturæ amorem & cultum præsefert, ut ipse solus sufficiat ad delendam minus æquam opinionem, quæ de Cassiodoro concipitur: pauci enim Monachi, vitæ Monasticæ officiis vel exercitatissimi de eodem argumento disserere possent tam devote & spiritualiter, quam in hoc opere disseritur. Eadem obtinet pietas in toto ejus Commenrario in Psalmos, quod Commentarii S. Augustini est quoddam excellens quasi Compendium, & in quo adeo elegantem status Monastici notionem exhibet, ut plane ostendat se ex absolutissima rei peritia loqui; non quasi aulicum, qui mundi opiniones & mores nondum deposuerat. De Cassiodoro iterum verba faciam in progressu operis. Interim hæc sint satis ad eum purgandum, & ejus causam tuendam contra Auctorem Responsionis.

Nihilo minus a veritate abludit species, sub qua Lupum Ferrariarum ob oculos ponit. Si hunc illustrem Abbatem nulla res præter *literarum amorem*, *& humanarum scientiarum studium* commendasset, aliqua subesset causa, cur Religiosis nostri Ordinis in exemplum minime proponatur: sed cum parem sibi pietatis & solidæ doctrinæ existimationem acquisiverit, mirum est profecto, quod nobis ille quasi nullius pretii literator exhibeatur, qui nihil aliud mente volveret quam Ethnicorum libros. Ejus Epistolæ, quæ a doctissimis viris magni æstimantur, ansam dederunt D. Abbati, ut scriptoris auctoritatem apud Lectores minueret; cum tamen legi nequeant, quin magna in tantum virum veneratio animo concipiatur.

Quamquam vero nihil aliud cum illo faceret, quam existimationis in qua apud homines sui temporis fuit, suffragium & favor, id unum satis esset ut de illo quisque nostrum egregie sentiret. Cum de mittendo ad Romanum Pontificem prudenti viro pro gerendis magni momenti negotiis ageretur, Carolus Calvus

illum adhibuit. Ejus ætate nullum inibatur Concilium, cui non interesset, ut patet ex ejus Epistola 60. & ex aliis pluribus. Cujuslibet vero Concilii ipse moderator erat & scriba; & ab ipso compositi fuere Canones Concilii Vernoliensis anni 844. Quid sapientius & elegantius Epistola 84. quam ipse Episcoporum Galliæ nomine scripsit ad Nomenoium Brittaniæ Ducem, ut eum a vitæ intemperantia & crudelitate averteret? Epistola Synodica (115.) ad Ercanraum Parisiorum Episcopum ab illo fuit exarata, pariter ac illa nunciatoria, quam Clerus Parisiensis de hujus Præsulis morte ad Metropolitem & Provinciæ Episcopos misit; & ab iisdem quoque Episcopis de Æneæ electione ad eumdem Clerum scribere jussus est: Quæ major in virum aliquem honoris & existimationis significatio exhiberi potest!

Vir gnarus (inquies) latine scribendi fuit; ideo hæc illi committebantur. At quam egregia nobis suppeditat ejus doctrinæ argumenta liber ab eo compositus de tribus πολυθρυλλήτοις quæstionibus, quæ illa ætate totam Ecclesiam Gallicanam scindebant. Cui addenda est Epist. 128. de eodem argumento ad Carolum Calvum missa; ac demum Epistola 30. quam ad Gotescalcum scripsit de quibusdam scrupulis circa S. Augustinum.

Verum ut innotescat quæ fuit ejus de studiis humanarum litterarum sententia; legesis Epist. 35. in qua conqueritur, quod viri literati sui temporis veræ sapientiæ injuriam facerent, nullum alium sibi proponentes studiorum suorum fructum quam orationis candorem, morum puritate neglecta: *Etenim plerique cultum ex ea sermonis quærimus; & paucos admodum reperias, qui ex ea morum probitatem, quod longe conducibilius est, proponant addiscere.* Quo vero de illius humilitate abunde nobis persuadeatur, sat erit legere Epist. 41. Denique incensi pietatis & Religionis studii, quo ille flagrabat, clarissimum exemplum petendum est ex ejus Epistolis ad Carolum Calvum scriptis, scilicet 64. 93. & 96 ac 126. ad Venilonem Metropolitem suum, ut eos ad officium compellat. En paucis qualis fuerit hic *Monachus*, sive hic Grammaticus.

Quid est igitur quod in suis Epistolis non meminit nisi de libris studiorum liberalium? Auctor quidem Responsionis nihil de eo citavit, quam quod ad hoc librorum genus spectat: at si cum illo æquius actum fuisset, comperissemus non minus illi curæ & studii fuisse circa opera Sanctorum Patrum. Legantur Epistolæ 37. & 62. ubi loquitur de S. Hieronymi & Vener. Bedæ Commentariis in S. Scripturam: Epistola quoque 103. quam scripsit ad Benedictum III. Pontificem, duos ei commendans Monachos quos Romam mittebat de ritibus & moribus primæ Orbis Ecclesiæ edocendos, ut se ad illius disciplinam componeret, nihil putans rationi convenientius esse, quam cum ea Ecclesia vel in hoc consentire, a qua reliquæ omnes, ut ipse ait, primitias fidei acceperunt In hac eadem Epistola rogat Pontificem, ut ad se mittat Commentarii S. Hieronymi in Hieremiam partem quæ sibi deerat, & quosdam etiam humaniorum literarum libros, qui D. Abbati tam acerbæ in illum criminationis ansam dederunt. Animadvertendum denique est, quomodo scriptis Sanctorum Patrum utatur in suo de tribus Quæstionibus libro, & speciatim Sancti Augustini auctoritate in sua Epistola 96. ad Carolum Calvum, ut illum exhortetur ad tollendum de suo Regno jurisjurandi abusum, qui tunc inoleverat.

Ceterum si de colligendis prophanis auctoribus, qui in sua Bibliotheca desiderabantur, adeo fuit sollicitus, deque hac re ad Pontificem, ad Episcopos, & alios spectabiles viros scripsit; id quidem argumento est, studiorum usum in ejus Monasterio fuisse, quem neque Pontifices, neque civiles Potestates improbarint; minime vero illum *otio abundasse* ut tempus in hisce studiis impenderet. Sed revera hinc apparet, quam illi curæ esset, ut Monachi erudiendis juvenibus occupati, puros & melioris notæ scriptores illis traderent; id vero non impediebat quominus *pro religione sanctitatis* ipse tamquam excellens Præsul haberetur, ac ejus Cœnobium ex duobus & septuaginta Monachis conflatum maxima celebritate & veneratione apud omnes esset, teste Hildegario Meldensi Episcopo ejus contemporaneo: *Pastor modo pro reli-*

religione sanctitatis in Monasterio famosissimo Ferrariensi, ubi cætus Monachorum in Christo cum illo toto orbe est venerandus. Idem auctor refert hoc lolo, Lupum a periculosissimo morbo relevatum S. Faronis precibus & intercessione, seque id ex ipso Lupo audivisse; atque hinc est fortasse quod sibi *Servati* cognomen imposuerit, in grati animi monumentum. Inter hujus magni viri discipulos claruit Ado Viennæ Archiepiscopus, cui debet Ecclesia Martyrologium, atque alia scripta, quæ satis ostendunt, Lupi sollicitudinem & diligentiam ad alia spectasse quam ad literarias quæstiones. Talis fere extitit Servatus Lupus Ferrariensis; atque utinam eadem dextra, quæ nobis illius imaginem exhibuit horridiorem, colores & lineamenta huic nostræ qualicumque formæ addidisset. A qua tamen, utut rudis fuerit & invenusta, non aberit saltem decor veritatis.

Facile patebit ex iis quæ in hoc & superioribus articulis edisserui, tamquam ex specimine quodam, nonum & octavum sæculum non fuisse ita fœda & corrupta, ut D. Abbas contendit fuisse. Omnino convinci possumus Sanctorum nostri Ordinis Acta legentes, duobus hisce sæculis æque magnos viros floruisse, quam alias umquam in nostro Ordine floruerint. Sancti Bonifacii & sociorum ejus in Germania Apostolatus, atque eorum populorum ad fidem conversio: Missiones Sanctorum Wlfrani, Willebrordi, & Wilehadi in Frisia atque alibi: Sancti Anscarii & Sancti Remberti in Svetia & Dania, ac finitimis Provinciis: Fuldæ, Fritislardi, Corbeiæ in Saxonia Cœnobiorum fundationes: alia plura inclyta Monasteria quasi quædam coloniæ ad servandam & promovendam in his regionibus fidem, erecta: Magnus celeberrimorum Sanctorum numerus, qui inde & ab omnibus Ecclesiæ Latinæ partibus prodiere; apertissime ostendunt, hæc sæcula Monachis nostris fuisse sæcula benedictionis. Quod si barbari & infideles populi depopulatis provinciis, ac Monasteriis direptis vastitatem alicubi intulere, Deus eodem tempore eduxit inde viros zeli & scientiæ plenos, qui collapsa restaurarunt, & insolitas dissolutiones ac deformitates emendarunt.

Non sum nescius, ut nullum sine aliqua perturbatione sæculum fuit, duo illa quoque, de quibus agimus suas tulisse labes & ruinas. In causa fuere bella, & incursiones Saracenorum, direptiones Ecclesiarum & Monasteriorum Caroli Martelli tempore: Filiorum Ludovici Pii defectio, civilia bella quæ post Patris obitum inter se exercuere: Normannorum & Hungarorum Gentilium grassationes: denique corruptio, humanæ naturæ pene cognata, & indivulse adhærens. Sed ea sæcula habuere etiam magnos viros, qui præsidium & columen reliquis fuerunt, atque omnem operam, omne studium impenderunt, ut errores evellerent, & collapsa reficerent.

Non una denique facies, sed bina cuilibet sæculo contigit, altera quidem serena, tenebrosa altera. Si sæculi fœditatem tantummodo proferamus, non nisi ex parte illud exhibemus; ponere autem lucem tenebras, & tenebras lucem, pariter vetamur. Decimum Ecclesiæ Seculum, utut illud nobis Baronius fœdum & horridum ob oculos posuerit propter dissolutiones eorum qui Sancti Petri Cathedram illo ævo tenuerunt, magna edidit lumina in Galliis, Germania, & Anglia; legentibusque Præfationem quinti nostri Ordinis sæculi, perspicuum fiet, injurios valde huic sæculo quosdam fuisse, qui præter historiæ veritatem graviter illud infamiæ consperserunt, ea tantummodo quæ Romæ fiebant aspicientes, clarissima virtutum decora, quæ alibi coruscabant nequaquam advertentes.

Verum enimvero aberrationes a recta disciplina, quæ tribus hisce sæculis intra Cœnobia fuerunt, studio literarum & scientiæ Monachorum adscriptas umquam fuisse, nequaquam deprehendemus. Legendum quod super hac re ait Concilium Vernoliense anni 844. canone 3. qui collapsæ observantiæ causas exprimit: *In locis sanctis, hoc est Monasteriis, alios studio, nonnullos desidia, multos necessitate victus & vestimenti a sua professione deviare comperimus*.

Neque nos nimium sollicitos habere debet *studii* vocabulum quod hic reperitur; satis enim explicatur ab eodem Concilio Canone sequenti, ubi de quibusdam Monachis dissolutis agit, qui hinc & illinc discursantes, & propria etiam veste deposita ad sæculum redeuntes, *cupiditatis causa*, proprium institutum *impudenter* dedecorabant; quod nihil aliud est quam dedita opera & ex affectata pravitate, (hoc est *studio*) male agere. Sed *studii* vocabulum adhuc expressius determinatur ex eo quod Concilium hoc Canone 3. exactam quamdam causarum distributionem facit, quæ sunt affectata pravitas, (*studio*) *desidia*, & necessitas; ubi si *studii* vocem pro literarum commentatione acciperemus, distributio sua exactitudine & præcisione careret. Præterea hæc vox raro absolute sumitur in significatione applicationis ad scientias, nisi forte aliquo adjuncto vocabulo, verbi gratia *literarum*, ad hanc significationem contrahatur. Quod hic præsertim necesse erat, vox enim opposita *desidiæ* alium ejus sensum facile ingerebat. Omnibus his argumentis illud adjiciamus, quod Lupus Ferrariensis, qui hujus Concilii a Secretis fuit, non fuisset procul dubio a Patribus hujus Conventus adhibitus, ut sibimetipsi dicam scriberet, studium literarum damnans, quod sibi apud eosdem laudis & meriti titulus erat, fuitque semper illis exercitatio præcipua. Non dicam plura de causis dissolutionum, quæ illo ævo in aliqua Monasteria irrepserant; de quo argumento plurima suppeterent dicenda, quæ nos a proposito nimium avocarent, quæque cæteroquin cuilibet persuaderent, studia nullam umquam in re ista partem habuisse.

At quam vellem silentio præterire posse id quod scripsit D. Abbas circa S. Anselmum, in quem cuperem ut æquior aliquanto fuisset. Modo ait, quod *cum ad Episcopatum esset destinatus, a via communi, Dei nutu, recesserat*, studio Dogmatum & Theologicarum quæstionum operam impendens. Modo per quemdam quasi contemptum, ejus opinionem rejicit de Virgilii & aliorum auctorum lectione, quam sanctus hic vir Mauritio Monacho & discipulo permittit, imo & suadet. Subjungit itaque D. Abbas. *Quod de S. Anselmo narratur, meretur magis ut de memoria excidat quam ut allegetur. Quis umquam probet, Monachum, cui ex Regulæ præscripto Dei judicia jugiter obversari debent, ita ut oculis & facie humi defixis hæreat, & in assidua animi & sensuum custodia vivat, legendis Virgilii carminibus occupari, & scriptores prophanos evolvere, qui facillime intentionem mentis adeo a Regula commendatam abrumpere atque exturbare possunt, imo & notiones ingerere omnino contrarias illis, quas S. Benedictus discipulis suis conatur injicere?* Exceptis iis, *addit S. Anselmus*, in quibus nonnulla reperiuntur honestati & puritati contraria. *Heu quænam exceptio!* pag. 136.

Non ita respondit S. Bernardus, cum sibi objiceretur Gregorii Pontificis indulgentia erga quemdam sacrilegum desertorem, & S. Augustini sententia circa matrimonium, qui illud continentiæ voto anteferre videtur. Ait ergo S. Bernardus: *Et ad hæc nihil ad præsens certius breviusque respondendum occurrit, nisi quod ita sancti Antistites sapuerunt: recténe? ipsi viderint &c. certus sum enim, sive in suo abundaverint sensu, sive in Dei spiritu: sicut & in ceteris ita & in his ambos sensu, sive in Dei spiritu: sicut & in ceteris ita & in his ambos extitisse dispensatores fideles, illum in dispensando quod præ manibus erat, illum in scribendo quod senserat.* Bernar. de Præc. & disp. c. 17.

Haud aliter dici potuisset, S. Anselmum suas habuisse rationes cur ita sentiret. Sed cum eæ nobis sint incognitæ, quod non intelligimus, damnare non audemus, quamvis ægre in ejus sententiam eamus. Mihi quidem S. Bernardus nihil gravius dicturus fuisse videtur, S. inquam Bernardus, qui nonnulla se afferre profitetur *post Patres, non contra Patres.* Id. sub fin. hom. in Missus est.

Difficile tamen non est causas investigare, quibus adductus S. Anselmus Mauricio Virgilii lectionem suadet, modo ejus Epistolam perpendere velimus. Hic Monachus erat magnæ spei adolescens, quem S. Anselmus Linguæ Latinæ prima elementa docuerat, & ad quem præcipua quædam operum suorum inscripsit.

Post grammaticæ tyrocinium, Mauricius docti cujusdam Rhetoris Arnulphi disciplinæ sese tradiderat, ut Auctores disceret interpretari. Suadet illi D. Anselmus in hac Epistola, ne ex schola exeat hujus grammatici, donec Virgilium & alios prophanos Auctores, quorum lectio nihil indecori habeat, explicare didicerit. Ecquis damnare possit hanc studiorum rationem in juvene præsertim, qui dotes ingenii eximias possidebat? Argumenta, quæ in Responsione objiciuntur, sunt quidem apposita ad retrahendas regulares personas ab assidua & ordinaria lectione Virgilii, aliorumque Gentilium; sed si communem erudiendæ juventutis usum qui in scholis viget, itidem damnare velit D. Abbas, haud scio an hæc fuerit Ecclesiæ sententia: certe exploratum est, non ita visum Gregorio Nazianzeno, ut in sequenti adnotabimus. In meo Tractatu usus sum ad hanc rem auctoritate D. Basilii, qui Homerum legendum suadet, cujus carmina ad virtutem excitent.

Cæterum non puto, ullam aliam S. Anselmo fuisse vocationem præter ejus ad studia aptitudinem, quamquam a Deo ad Episcopatum fuerit destinatus. Neque ideo a communi via recessit; studiorum enim exercitatio in ejus Cœnobio publica & communis erat. Ejus Opera Dogmatica pleraque composita sunt in gratiam & ad preces suorum Monachorum, quibus ea inscripsit deinceps explicaturus, hoc est (uno verbo dicamus) ut ea illi studiose legerent.

ARTICULUS XV.

Alia argumenta ad probandam communium studiorum latitudinem, quæ Monachis permitti possunt relate ad Sacram Scripturam.

SUnt qui putant Monachorum studia angustius concludi, si intra Sacræ Scripturæ limites terminentur. At ubi librorum sacrorum intelligentia, quæ interdici revera non potest, illis permittatur, in ejus studii messem mittuntur, quod latius patet quam vulgo creditur.

Fateor igitur quod alias toties affirmavi, olim Ecclesiasticos viros, imo & regulari vitæ addictos studio Sacræ Scripture unice *fere* operam dedisse. Hinc D. Abbas occasionem arripit mihi obtrectandi; meque pluribus suæ Responsionis locis redarguit, quod quæ antea dixeram oblitus, Monachos in amplissima studia, quæ eorum instituto nequaquam conveniunt, conjicere velim.

Attamen animadvertere quoque poterat, ipsum-met in ea quæ dixeram consentire; quippe qui fateatur, Ecclesiasticorum studia intra S. Scripturam stetisse. Imo eamdem rem apertius, & fortius, ac ego, confirmat, cum ait: *Cognitio Sacræ Scripturæ, dummodo medullitus penetraretur, quidquid egregie Præsuli informando necessarium putabatur, sola comprehendebat .... Divi Chrysostomi Homiliæ, S. Basilii Moralia Documenta nihil aliud continent præter Sacræ Paginæ testimonia atque auctoritates...* Uno verbo, *intelligenti probe Divinas Scripturas omnia suppetebant requisita ad majores Ecclesiæ dignitates obtinendas. Ubi aliquis reperiretur illis explicandis idoneus, qui mysticum, tropologicum & anagogicum earum sensum reserare, populosque veritates & sententias inibi contentas edocere posset, in eo inerat summa meritorum & doctrinæ.*

Interea tamen D. Abbas oblitus ferme quæ dixerat, sola Scripturæ lectione nunc studia Manochorum non circumscribit. Alia plura nunc denique permittit ut legant, indulgetque illis Patrum Commentaria, atque Opera ad mores pertinentia, libros etiam recentiores, qui de Disciplina morali tractant, Collationes Ecclesiasticas Luciocenses & Petrogoricenses, Moralem Gratianopolitanam &c. En igitur uterque in eadem repugnantia versamur; ita ut ego vicissim illum alloqui ita possem, ut ipse me est allocutus: „ Quando quidem assertum est totam veterum Patrum Theologiam in „ scientia Sacræ Scripturæ stetisse; ejus „ ope ad sanctitatis culmen evectos, Dei „ & hominum approbationem consecutos; quare a via quam ipsi inierunt & „ monstraverunt nobis, modo recedimus? „ quare Monachos tot auctorum copia „ oneramus?

Sed ut quod verum est dicamus, præci-

cipuum ac solemne Ecclesiasticorum & Monachorum studium exerceri debet circa Sacram Scripturam. Omnis illorum opera, omnes cogitationes huic studio sunt impendendæ; in hoc omnis eorum Theologia collocanda est, juxta morem veterum Sanctorum Patruum, quorum opera omnino fere ex Scripturæ sententiis & verbis atque ex consequentiis ab ea ductis conflata sunt. Hujusmodi studium est studium omnium temporum, eoque non minus hodie, quam olim, occupari debent viri sacris initiati: At hujus studii tractandi methodus juxta temporum atque ingeniorum diversitatem plurimum immutata est; dispositiones quoque & adminicula huic studio collata alio & alio modo usurpata sunt.

Ut discamus methodum, qua studium Sacræ Scripturæ quondam procedebat, videndum est quomodo illam docuerit Origenes unus ex præcipuis in hac schola Magistris. Cognoscere id possumus ex illustri illa oratione quam Gregorius Thaumaturgus cum laude illius magni viri olim sui præceptoris composuit. „ Solemne illi fuisse narrat singulas Philosophiæ partes relate ad divinam Scripturam, & ad Christiane vivendi rationem tradere, incipiendo a laudibus ejusdem Philosophiæ, & ejus amatorum: qui soli, ajebat, vitam ratione præditis convenientem vivunt, qui recte student vivere, & primum seipsos, qui sint, noscunt; deinde ea, quæ vere sunt bona, quæ persequi hominem fas est, & quæ vere sunt mala, a quibus refugere oportet. Inde inscitiam, vituperabat, omnesque inscientes, qui pecudum more mentis lumine capti, ne hoc quidem ipsum quod sunt cognoscunt, & bonum malumve neque ipsi scientes, neque discere curantes. Plane enim ne pium quidem esse erga Deum posse ostendebat, qui Philosophiæ expers foret.

Gregor. Thaum. pag. 58. & seq.

„ Logicæ præcepta discipulis suis principio inculcabat, neque frustra neu temere admittere aut rejicere testimonia eos adsuefaciens: sed rerum capita explorantes accurate, non speciosis vocibus aut nimia simplicitate decipi; neque eas opiniones quæ admirabiles & minime credendæ videntur, statim pro falsis rejicere, cum eæ postea diligenter indagantibus omnium verissimæ repertæ sint: denique de omnibus caute & sine ulla præoccupatione judicare.

„ Eos deinceps ad Physicam admovebat, nimirum ad commentationes de potentia, & sapientia Dei, ostendens nihil esse ad ingerendum humanis animis sensum humilitatis hisce commentationibus accommodatius.

„ Physicam excipiebant Mathematicæ disciplinæ, præcipue Geometria & Astronomia; ac denique scientia Moralis, quam non jejunis ac nudis definitionibus & divisionibus sitam esse docebat; sed ipso usu a suis auditoribus percipi volebat, subindicans illis propriarum appetitionum motus, quibus ipsorum animus afficiebatur; ut idem animus tamquam in speculo semet contemplans, radicitus vitia extirparet, & virtutum exercitatione ac ratione vim confirmaret. Neque verbis solum, sed jam etiam factis morum regulas inculcabat, docens veram justitiam in eo positam esse, ut a mundanarum rerum strepitu segregemur, & ad nos ipsos omne studium convertamus, ut in absolutam nostri cognitionem pervenire possimus.

„ Jam post ceteram omnem industriam ac studium, ad doctrinam de Deo illos traducebat, rem afferens omnium maxime necessariam esse, primæ omnium Causæ agnitionem. Philosophandum autem ita censebat illis, ut omnia quæcumque extarent veterum cum Philosophorum tum Poetarum scripta legerent, iis exceptis, quæ atheorum essent, qui etiam humanis aversi rationibus Deum Providentiamque esse negarent: ne scilicet una quæpiam horum illorumve doctrina dumtaxat audita & in pretio habita, quamvis minime vera, animum, ut si vera esset, subiens deciperet. Et vero ipse una in Philosophorum placita intrabat præcedens & manu ducens quasi in itinere, si quod forte occurreret obliquum & insidiosum; eligebatque & proponebat quidquid utile penes singulos philosophos atque verum erat. Ad quorum aliquem ne se omnino adjungerent hortabatur,

ſed ſoli attenderent Deo, & hujus prophetis.

Poſtremo loco docebat eos Theologiam proprie dictam, interpretans illis divinas Scripturas, quarum doctiſſimus explanator præ ceteris fuit. Per hos gradus & hac methodo celeberrimus doctrinarum inſtitutor ſuos Auditores deducere ſolitus fuerat ad Sacrarum Literarum ſtudium. Porro cum illa ætate neque Concilia ſuppeterent, neque Sanctorum Patrum Opera, aut certe pauca, extarent, neque hiſtoriæ Eccleſiaſticæ campus adhuc pateret, jure merito ſtatuendum eſt, omne ſtudium, omnem Theologiam virorum Eccleſiæ addictorum primis illis ſæculis in ſola Sacra Scriptura collocatam fuiſſe: quod tamen neutiquam impediebat, quominus ad hoc ſtudium cum præviis diſpoſitionibus veniretur, iiſque variis, cujuſmodi in Origeniana methodo hactenus deprehendimus.

Nonnullos hic quoque Canones ſubjiciam, quos ad explicationem & intelligentiam Sacræ Scripturæ adhibebat Origenes. „ 1. Qui in Eccleſia docent, „ ne quid a ſemetipſis loquantur, ſed „ omnia ex Scripturis probent atque con- „ firment, S. Pauli exemplo, qui eas „ tam crebro citat, licet Dei Spiritu „ ageretur. 2. Eos damnat, qui Sacram „ Scripturam interpretantur juxta pro- „ prium ſenſum, non ſequentes eum qui „ a Spiritu Sancto eſt; ipſe met vero „ plerumque citat Doctores, qui ante „ ipſum Scripturas explicaverant, licet „ eorum nomina nequaquam proferat. „ 3. Jubet, ne hæreticis facile credamus „ Scripturas citantibus, quas ceteroqui „ tanta cum religione coli vult, ut de „ emendatione nihil ſolliciti vel ipſos ſo- „ lœciſmos in iis relinquamus. 4. Quid- „ quid in illis (ait) nos offendit, nobis „ ipſis adſcribendum eſt; nec a lectione „ deſiſtere debemus, quamvis in obſcura „ & difficilia loca frequenter occurramus; „ cum enim Scriptura ſit Verbum Crea- „ toris, a nobis non intelligi haudqua- „ quaquam mirandum eſt, cujus ne O- „ pera quidem percipimus. 5. Ut lo- „ cum quempiam Scripturæ recte capias, „ omnia loca, in quibus de eadem re „ ſit ſermo, aut in quibus idem verbum „ uſurpari videris, in unum congregan- „ da tibi ſunt. 6. Primo ſimplex & li- „ teralis ſenſus eruendus, deinde myſti- „ cus, quem ipſe Origenes aliis præfert, „ cum illud tamen aſſerat, in qualibet „ Parabola unum eſſe præcipuum, in „ quo ſita eſt analogia; reliqua vero „ Parabolæ membra ad eumdem ſcopum „ non eſſe accommodanda, neque ſingu- „ la verba ſubtilius excutienda. ‘ Hos „ præſertim Canones exhibet Origenes quatenus pertinet ad Sacrarum Scripturarum commentationem: quos per ipſius Opera varie diſperſos excerpſit & collegit D. Abbas Florius in ſuæ Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ libro ſexto.

„ Idem Origenes alibi quoque ait, *Philoc. cap. 15.* „ nihil eſſe utilius nobis lectione Divinæ „ Scripturæ, quæ utilitas haud ſemper „ quidem percipitur, quemadmodum „ ſumpti alimenti effectus haud cito ſen- „ timus; ſed hac lectione crebro repeti- „ ta malas perturbationes & vitia ſenſim „ imminui ac enervari, & quidquid eſt „ in nobis virtutis vires acquirere. Di- *ib. c. 2.* „ vinum Eloquium ſimile eſſe magno Pa- „ latio, in quo plura cubicula, & æ- „ dium partes clauſæ, quarum claves va- „ riis locis diſperſas diligenter inquirere „ debemus, ut eo pateat ingreſſus. In „ Epiſtola ad Gregorium monet, ut e „ Græcorum Philoſophia ſumat notitias, „ ceu quædam Doctrinæ Chriſtianæ præ- „ ludia (προπαιδεύματα) ipſi futuras. Li- „ berales denique artes oppido neceſſarias „ eſſe ad aſſequendam Divinarum litera- „ rum abſolutam intelligentiam, ab o- „ mni errore & ceſpitatione ſejunctam; „ nec aliud quidpiam præſidium præter „ hoc ſuppetere, quo loca obſcura expli- „ centur, æquivocationes tollantur, in- „ terpunctiones recte ponantur, & hu- „ juſmodi alia ſexcenta.

Hæc fere ſunt præcipua quæ circa methodum ſtudendi Sacræ Scripturæ apud Origenem reperimus. Hæc methodus in uſu erat, dum ipſe viveret, in ſcholis Alexandriæ. Huc vero ſumma omnium redit, quod neceſſarium putaret, antequam aliquis hoc ſtudium ingrederetur, ut didicerit humaniores literas, ſtudueritque præſertim grammaticæ, rethoricæ, philoſophiæ, & naturali Theologiæ, ne quid dicam de peritia linguarum, quæ ſunt inſtar clavium,

qui-

quibus aditus in hoc sacrum palatium aperitur.

Easdem ferme dispositiones requirit D. Augustinus libro secundo de Doctrina Christiana. „ Et primo quidem postulat „ ut sciamus, quæ sint Canonicæ Scri- „ pturæ. 2. ut illa quæ in eis aperte „ posita sunt vel præcepta vivendi, vel „ regulæ credendi, solertius diligentius- „ que investigemus. 3. ut quæ in Scri- „ pturis obscura sunt aperire pergamus, „ ad obscuriores locutiones illustrandas „ de manifestioribus sumentes exempla. Notitiam troporum & proprietatum cujusque linguæ necessariam esse statuit ad obscura loca explicanda. Cum figuratæ locutiones ut plurimum a rebus naturalibus, a numeris & ab ipsa musica disciplina ducantur; hujusmodi scientias ad earum intelligentiam multum conferre. Quibus adjungit morum qui apud Ethnicos obtinuerunt, veteris historiæ, mechanicarum artium, Dialecticæ, ac Philosophiæ peritiam. Monet vero ut ex his notitiis quantum satis est retineatur, & nimia curiositas evitetur. *Utilia sunt ista*, ait, *nec discuntur illicite.... si tantum occupent, ut majoribus rebus, ad quas adipiscendas servire debent, non sint impedimento.*

Subsequentibus temporibus eadem servata est methodus, eædemque dispositiones ad hoc studium collatæ sunt. Quod si Scholastici res ipsas tractandi modum aliquatenus immutarunt, quoad rei summam eamdem methodum secuti sunt. Et ideo Concilium Viennense sub Clemente V. posteaque Benedictus XII. constituerunt, ut Monachi grammatica & philosophia erudiantur, quo ad sacræ paginæ studium parati veniant: alia vero posteriora Concilia easdem Constitutiones identidem innovarunt & confirmarunt, ut superius adnotavimus.

Hinc aperte deducitur, si Monachorum scientia librorum sacrorum studio terminetur, hanc scientiam latissime patere, neque illis interdici posse prævias cognitiones, quas memoravimus, hoc est saltem grammaticam & philosophiam, quæ omni tempore habita sunt necessaria prærequisita ad Theologiam, quæ a Sacra Scriptura non differt nisi quoad modum tractandi materias. Ubi enim Theologia in quasdam ordinatas classes argumenta distribuit, singulos articulos probans auctoritate S. Scripturæ; econtra studium Scripturale de se ac privatim institutum in unoquoque libro ejusdem Script. versatur, atque omnes libri partes singulatim & continenter explicat.

Equidem scio (repetam enim) non omnes Monachos studii æque profundi capaces esse, & eorum pluribus simplicem Scripturæ lectionem abunde esse posse; sed de perspicacioribus hic loquimur, quibus solers ingenium est, & ad grave studium capessendum idoneum: contendo autem, hujusmodi Monachis tale studium non debere interdici.

Coactus est D. Abbas idem fateri, ut ex pluribus Responsionis locis intelligitur. Respondens enim ad exemplum a me allatum Luciani Monachi & Martyris, affirmat, *nulla illum scientia fuisse imbutum priusquam mundo valediceret*. Qui cum Edessæ sub Machario Sac. Literas didicisset, *easdem postea docuisse*; & intra illarum cognitionem *omnem ejus stetisse doctrinam*. Post quæ subdit D. Abbas, *hoc exemplo suam sententiam confirmari*; nam sibi visum semper fuisse, *Sac. Scripturæ lectionem & meditationem præcipuum Monachorum exercitium esse debere*. Scientiam ergo Scripturarum possidere licitum est, immo & hujus scientiæ aliis doctores esse permittitur exemplo S. Luciani, siquidem hoc exemplo D. Abbatis sententia confirmatur. *pag. 175.*

Quis enim id negare possit, cum hæc Scripturarum exquisita doctrina veteres Nitriæ Monachos ceu quædam insignis nota discerneret, de quibus narrat Rufinus: *Scripturarum divinarum meditationes & intellectus atque scientiæ divinæ, nusquam tanta vidimus exercitia, ut singulos pæne eorum oratores credas in divina esse sapientia?* *Rufin. de vit. Pat. cap. 21.*

Juvat hic adnotare, *meditationis* verbum in hoc argumento fere accipi pro gravi studio & seria commentatione. Quo sensu illud usurpavit S. Benedictus Regulæ cap. 8 ubi ait juxta singulorum exigentiam in studio Psalterii sive in aliqua alia lectione intervallum quod hyemis tempore inter Matutinum & Laudes ponitur, insumendum esse. *Psalterii vel lectionum meditationi inserviatur.*

Non

Non abs re erit itidem anceps *Scripturæ* imo & *Scripturæ Sacræ* vocabulum hic explanare, illud enim divinos libros non semper significat, sed omne librorum genus de rebus sacris tractantium, aut de morum disciplina, & de Ecclesiastica etiam historia. Habent hunc sensum hæc vocabula in vita S. Eusebii Vercellensis Episcopi, ubi de S. Sylvestro Melchiadis successore fit mentio: *Qui quantæ sanctitatis vir fuerit, nullus qui scripturas sanctas legit ignorat*, seu ut in nonnullis exemplariis legitur, sine ullo addito *Scripturas*. Perspicuum est id non posse intelligi de libris divinis, sed de historia Ecclesiastica, in qua S. Sylvestri gesta memoriæ prodita sunt. Idem luculenter probatur ex verbis Concilii Ducianensis anni 874. cap. 7. Regula S. Benedicti *auctoritate Papæ Gregorii inter canonicas Scripturas & Catholicorum Doctorum scripta est teneri decreta*. Hæc animadversio, quæ magno probationum numero confirmari posset, robur addit iis, quæ a me alias dicta sunt circa studium, de quo meminit Trithemius, apud quem sub iisdem verbis reliquas Ecclesiasticas scientias comprehendi affirmavi.

Quamquam D. Abbas consentire videatur, hasce prævias notiones Monachis inservire posse ad Scripturæ studium capessendum; contendit tamen necessarias non esse, & posse Monachos ad eloquii divini intelligentiam pertingere, cum compunctione & puritate cordis Scripturas legentes ac simpliciter meditantes. Alioqui debuissent *Antonii, Hilariones, Macharii in omnimoda divinarum Scripturarum ignoratione versari, cum non appareat eos Præceptorum & doctorum ope usos fuisse*: licet in dubium venire non possit, quod *sacrarum literarum scientiam apprime calluerint*.

Ad id respondemus, compertum nobis esse, ex privilegio divinitus concesso posse aliquem sine studiorum conatu & labore ad perfectam Scripturarum intelligentiam evehi. At S. Augustinus, qui huic veritati adstipulatus est, adnotavit etiam, „ Deum ab iis tentari, qui talis intelligentiæ gratiam ab eodem expectant, nec præceptorem & adjutorem hujus studii quærunt. Subdit vero id perinde esse, ac si ad ipsum Evangelium audiendum atque discendum nollemus ire in Ecclesias, aut codicem legere, aut legentem prædicantemque hominem audire, hoc obtentu quod S. Paulus in tertium cælum raptus ab ipso Deo Evangelium didicit. “ Ita porro claudit: *Caveamus tales tentationes superbissimas & periculosissimas*. *August. in prol. de Doctr. Chr.*

Ad hanc veritatem confirmandam, exemplo usus fueram Eunuchi Reginæ Candacis. *Quid hæc*, ait D. Abbas, *inter se comparantur? Eunuchus ethnicis commixtus, tenuissimis & imperfectissimis notitiis veritatis imbutus; homo denique in Idololatriæ erroribus natus & educatus, cum viro Christiano fidei principia edocto &c.* *pag. 61.*

Si hæc comparatio de meo esset, de ejus congruentia & æquitate fortasse dubitarem, sed illa jure merito me uti posse reor post S. Augustinum, qui in occasione consimili ea usus est, probaturus hoc exemplo, non esse fidelibus confugiendum ad extraordinaria media, ut Scripturæ notitiam hauriant; sed tritæ & communi viæ insistendum; consulendos videlicet illos, qui ejus pollent intelligentia, & reliquis scientiis dandam operam, quatenus studio sacrarum literarum utiles aut necessariæ sunt; sicuti cum vellet Deus hunc Eunuchum fidei mysteria docere, non adhibuit ad hoc Angeli cujuspiam ministerium, sed Philippo diacono usus est: eique humanis verbis & lingua quod in Scriptura illatectum erat aperuit.

Verum æquiori jure eadem comparatione uti possum post S. Hieronymum, qui mecum ea utitur ad illos refellendos, qui sentiunt posse sine magistro sacris literis operam dari. In quadam itaque ad Paulinum Epistola, allato Eunuchi exemplo, ita loqui pergit. *Ego, ut de me interim loquar, nec sanctior sum hoc Eunucho, nec studiosior, qui de Æthiopia, id est de extremis mundi finibus, venit ad templum, reliquit aulam regiam: & tantus amator legis divinæque scientiæ fuit, ut etiam in vehiculo sacras literas legeret. Et tamen cum librum teneret, & verba Domini cogitatione conciperet, lingua volveret, labiis persona-* *2. ep. 2.*

sonaret, ignorabat eum, quem in libro nesciens venerabatur. Ac deinceps facta de Philippo Diacono narratione, addit Sanctus Doctor. *Hæc a me breviter perstricta sunt (neque enim Epistolaris angustia evagari longius patiebatur) ut intelligeres te in Scripturis Sanctis sine prævio & monstrante semitam non posse ingredi.* Et paulo inferius in eadem Epistola: *Quod medicorum est, promittunt Medici: tractant fabrilia fabri. Sola Scripturarum ars est, quam sibi omnes passim vendicant.*

Idem omnino mihi propositum fuerat evincere, hujus Eunuchi exemplum afferenti. Neque illi, certo scio, refragatus fuisset D. Abbas, si animadvertisset, ad eumdem scopum collineasse S. Augustinum & S. Hieronymum, idipsum probaturos quod ego contendo, nimirum non esse temere præsumendum solitariis, quod Sacræ Scripturæ rectam intelligentiam consequi possint, sine adminiculo scientiæ aut Præceptoris.

Equidem scio cum S. Augustino, quibusdam singillatim difficile non esse, tantum agnitione complecti, quantum necesse est ad bene vivendum, obtinendamque æternam salutem. Sed hic res est de gravi divinorum librorum studio, de scientia & intelligentia, qua circa illos sancti olim Monachi, & magni viri excelluerunt; ad id vero aliis notitiis aliisque scientiis opus esse ajo post S. Augustinum & S. Hieronymum; prætereaque magnum adhibendum esse studium ad acquirendam hanc intelligentiam. „ Tanta est enim, ait S. Augustinus, Christianarum profunditas literarum, ut in eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte pueritia usque ad decrepitam senectutem maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere. " Hujusmodi studium exquisitissimum non est cuilibet ex Monachis necessarium; sed interdici non potest iis, qui ad illud fore idonei videntur, si adminiculis a me indicatis utantur. Saltem hæc perfecta intelligentia Communitatibus in universum necessaria est, ut inibi reperiantur omni tempore viri, præbendi aliis lumen, aliorumque difficultates enodandi capaces: qui mos in ordinatissimis Cœnobiis semper viguit.

ARTICULUS XVI.

Prosecutio ejusdem argumenti: ubi sermo fit de Rhetorica, de Philosophia, & de Theologia.

ITane? Rhetorica, humanioribus literis, Philosophia, Disputationibus, demum Theologia opus erit Monachis ad intelligendam Scripturam? Nunquid eo fine ascetica vita instituta est, ut Oratores, Sophistas & Doctores efficiat? *Macrobii, Auli Gellii lectio, multiplex ille & varius eruditionis prophanæ apparatus, quo tandem pacto cum cognitione mortis & consideratione judiciorum Dei poterunt copolari?* *pag. 118.*

I.

At enim viri eximiæ sanctitatis hujusmodi cognitiones noverunt inter se colligare, utut oppositæ videantur. S. Augustinus earum demonstrat utilitatem in suo de Doctrina Christiana priori libro: S. Gregorius Nazianzenus tanta sententiarum vehementia hunc humaniorum literarum usum propugnat, & adversarios suæ opinionis refellit, ut ipsius verba afferre non ausim, ne forte in aliam significationem transferantur, quam ego vellem. S. Basilius hoc argumentum ex professo tractavit in quodam sermone, ubi hæc stabilit principia: Quod quævis rerum cognitio nihil profutura saluti, respuenda est: Quod ad hanc sacra Volumina per recondita mysteria sat superque nos instruunt, quorum sensus altitudinem, quia ob ætatem, in qua versamur, attingere non admodum facile est, Auctores ideo prophani perlegi identidem poterunt, ut inde exornetur animus, & *ad Sacræ Paginæ lectionem* quodammodo disponatur, S. Gregorius Magnus, sive Auctor Commentarii in librum Regum, idem luculente asserit, atque Ethnicorum operum lectionem ad intelligenda divina volumina magnum afferre momentum contendit; & ait *malignos spiritus a nonnullorum cordibus discendi desiderium tollere; ut & sæcularia nesciant, & ad sublimitatem spiritualium non pertingant.* Et paulo inferius:

Basil. ho. 24.

Greg. l. 5. in l. Reg. c. 13.

ferius: *Aperte quidem dæmones sciunt, quia dum sæcularibus litteris instruimur, in spiritualibus adjuvamur.*

Haud ignarus sum, quod apud priscos olim Patres in dubium vertebatur, num istiusmodi lectionibus Christi fideles licite vacare possent, neque unam hac super re fuisse omnium sententiam. Ipsemet S. Basilius suadet, ne in puerorum institutione, quæ intra Cœnobia exercebatur, gentilium fabulæ usurpentur. At nihilominus non fuerit fortasse difficile diversas illorum sententias conciliare, prophanorum scripta in duplex genus dispertiendo, unum earum rerum quas in„ stituerunt homines, alterum earum, „ quas animadverterunt jam peractas aut „ divinitus institutas. Illud quod est se„ cundum institutiones hominum, par„ tim superstitiosum est, partim super„ stitiosum non est. Quæ ad primum „ pertinent, ea rejicienda sunt, & am„ putanda ab animo christiano. Sed alia „ utiliter inventa sunt, inter quæ lin„ guarum varietas, quæ eatenus disci u„ tiliter possunt, quatenus ad meliora „ conferunt. Jam vero illa quæ transa„ cta temporibus, investigando homines „ prodiderunt, alia sunt ad sensus cor„ poris, ut historia, notitia locorum, „ res naturales, & artes mechanicæ: „ alia ad rationem animi pertinentia, „ ut Dialectica, Rhetorica, Arithmeti„ ca, Philosophia. Quidquid in his su„ perstitiosum est, aut honestatem lædit, „ eradicandum. Quod pertinet ad me„ moriam temporum, ad liberales artes „ & scientias, utile erit Christianis, „ dummodo illud menti obversetur *Ne* „ *quid nimis*: præsertim in rerum na„ turalium experimentis, in Geographia, „ in eventibus anteactarum rerum, & „ in iis quæcumque de locorum situ, „ naturisque animalium, lignorum &c. „ scripta sunt. Quo spectat utilissima „ Sancti Doctoris admonitio, paulo post „ tradita his verbis: Quamobrem vide„ tur mihi studiosis & ingeniosis ado„ lescentibus, & timentibus Deum, „ beatamque vitam quærentibus salubri„ ter præcipi, ut nullas doctrinas, quæ „ præter Ecclesiam Christi exercentur, „ tamquam ad beatam vitam capessen„ dam secure sequi audeant, sed eas so„ brie diligenterque dijudicent, quas ab „ hominibus traditas cognoverint." Utque ostendamus, quanti faceret Sanctus hic Doctor humaniorum literarum studium, satis est animadvertere, quomodo alicubi miretur Julianum Apostatam inter Ecclesiæ Persecutores non recenseri: *An ipse non est* (inqui) *Ecclesiam persecutus, qui Christianos liberales disciplinas docere ac discere vetuit?* *Id. de Civ. Dei l. 18. c. 52. n. 2.*

Igitur statuamus, licere Monachis humanas scientias addiscere, dummodo iis contenti sint, quæ utilitate & honestate commendantur, neque multum in illis tempus impendant; ad eas siquidem tamdiu solum incumbendum est, quantum satis fuerit ut melioris notæ auctores intelligantur & explicentur, quorum cognitio ad Sacræ Paginæ & Sanctorum Patrum notitiam conferre potest. Sic agendo plane cum S. Basilii opinione consentient, qui hoc studium approbat, ut vidimus; quamvis pueros Ascetarum institutioni traditos nolit gentilium fabulis, quæ plerumque inhonestæ sunt, erudiri, sed earum loco suadet enarrari illis sacras historias. Ita majoribus nostris, cum de erudiendis juvenibus ageretur, in more fuit: *Probe enim* (ut ait Trithemius) *judicabant sapientissimi viri, divinas scripturas neminem posse perfecte intelligere, quem literas sæcularis doctrinæ contigisset ignorare.* *Trith. in Chron. Hirsaug. an. 847.*

II.

Hinc ortum habuere tot jussiones & decreta Conciliorum, quibus præter studium humaniorum literarum etiam Philosophicum præscribitur; saltem quatenus ad Dialecticam spectat, quam plurimum arbitrati sunt juvare, ut ad superiores scientias, quibus Religiosi destinabantur, discendas ingenium præparetur.

At D. Abbas contendit, *regulam, ad quam componere nos debemus, nullam aliam esse præter antiquorum Praxim, quos non constat intra Cœnobia Philosophicas scholas erexisse, aut operam navasse huic scientiæ, quæ nata est distractionem & superbiam parere, animi perturbationes ciere, ad pravam æmula-*

mulationem provocare, rixandi & disputandi libidinem ingerere animis illorum, quos se submittere, & aliis obtemperare maxime decet. Pietati ergo & sapientiæ adversantur qui hisce offendiculis & tentationibus integras sodalitates exponunt, quin ulla cogat aut necessitas aut ratio.

Si res ita se haberet, sequeretur Ecclesiam, quæ generales ordinationes & constitutiones circa Philosophicum studium edidit, rem *pietati & sapientiæ contrariam* fecisse, & ab ea cœtus Regularium his offendiculis ac tentationibus exponi, quandoquidem non modo permittit sed & jubet, ut religiosi Alumni hoc studio exerceantur; denique dicendum esset *nulla necessitate, nulla ratione* ad hoc statuendum, fuisse compulsam. Ipsa tamen de sua nos intentione certiores plenissime fecit, quando ait, *ut ipsis Monachis proficiendi in scientia via opportuna non desit*: etenim persuasum illi est, scientiam maximopere conferre non solum ad hoc ut intra Monasteria religiosi secessus quies, & disciplinæ fervor sustineatur, verum etiam ut fides sarta tecta servetur in Regnis & Provinciis; & si quando ab erroribus & hæresibus fuerit impetita, strenue defendatur; quemadmodum accidit omni fere tempore, & singillatim præterito sæculo in Germania; ut mittam hic quæ dici possent de utilitate, quæ ex mutua admiratione virtutis, & scientiæ æmulatione Cleri sæcularis & regularis in Ecclesiam dimanat. Denique scientiæ adscribenda tot præclara ingenii monumenta, quæ populis, religioni & Ecclesiæ multum profuerunt; & eidem scientiæ quamplurimos viros doctrina ac pietate eximios, qui Ecclesiæ gubernacula tenuerunt, acceptos referimus. Ecquis dicet posthac, *nulla necessitate, nulla ratione* hæc studia tractari? Equidem scio, aliquid pravi in tradendæ philosophiæ methodo occurrere posse; sed hic de re ipsa non de modo disputamus. Corrigendi abusus & vitandi offendicula rationes in promptu sunt, quas ego quoque indicavi. At propter abusus, & quorumdam hallucinationes hoc studium penitus damnare, ex quo cæteroquin uberrimos fructus percipimus, iniquum est.

Egregie ad hanc rem faciunt ea, quæ scribit S. Bonaventura ad ignotum quemdam, qui Regulares Mendicantes in eo criminabatur, quod philosophiæ operam darent; & digna profecto sunt, ut hic referantur. „ Audi carissime, ait, sicut
„ in ceteris, pariter & in hoc concor-
„ demus. Fateor, displicent tibi curio-
„ sitates, displicent & mihi, & displi-
„ cent fratribus bonis, & displicent Deo
„ & Angelis suis. Nec defendo circa
„ *scripta puerilia* mussitantes, sed de-
„ testor eos pariter tecum. Unde & ti-
„ bi & mihi consulo, ut habeamus ze-
„ lum secundum scientiam, ne deteste-
„ mur plusquam oportet. Fortassis enim
„ inter peccata *minuta & venialia* com-
„ putandum est. Vix enim grana abs-
„ que paleis colligi possunt, & verba
„ divina sine verbis humanis. Hæc au-
„ tem omnia separantur per zelum com-
„ punctionis & fletum devotionis, quæ
„ faciunt triticum veritatis a verborum
„ paleis separari. Et fortasse videntur a-
„ liqui curiosi, qui magis sunt studiosi.
„ Si quis enim studeret in dictis hære-
„ ticorum, ut eorum sententias decli-
„ nando magis intelligeret veritatem,
„ nec curiosus nec hæreticus, nec Aca-
„ tholicus esset. Cum verba Philosopho-
„ rum aliquando plus valeant ad intel-
„ ligentiam veritatis, & eorum confu-
„ tationes, non deviat a puritate in
„ his aliquando studens, maxime cum
„ multæ sint conclusiones fidei, quæ si-
„ ne his terminari non possunt. Unde
„ si velimus nimis stricte judicare, for-
„ tasse ipsos Sanctos, quod impium est,
„ judicabimus curiosos. Nam nullus me-
„ lius naturam temporis ...... &, ut
„ breviter dicam, pauca aut nulla po-
„ nunt Magistri in libris suis, quin illa
„ reperias in libris Augustini. Unde
„ multa quæ non didicimus per Philo-
„ sophos de dictis Philosophiæ, didici-
„ mus per Sanctos. Ac per hoc non de-
„ bet tibi esse mirum si minus fundati
„ intrantes, fiant in scientia in Ordi-
„ ne fundatiores. Sed esto, quod ista
„ sint reprehensibilia & purganda, non
„ propter hoc retraharis, quia nul-
„ lus ad hoc impellitur, sed is magis
„ amatur, qui magis est talium asper-
„ nator. Nec Prælati talia præcipiunt,

sed

„ sed permittunt. *Nec propter tres vel „ quatuor vitiosos, debet Magister con- „ temnere innocentes.*

III.

Quod ad Theologiam spectat, Gregorius Nazianzenus sermon. 16. in quo Monachos æque ac alios compellat, multa sapienter admonet, quo disputationes de rebus fidei recte exerceantur. *Turpe est profecto* (ait) *in veste ac victus ratione, non sublimiorem sed viliorem eligere, ac genuum callo, lacrymarum fontibus, jejuniis, vigiliis, chameuniis, labore, atque omni corporis maceratione humilitatem præseferre, ac propriam imbecillitatem agnoscere: in divinis autem disputationibus principatum & tyrannidem sibi vendicare.* Post quæ sibi Sanctus Pater hæc objicit: *Quid igitur?* (*interpellabit quispiam ex iis qui ferventioris animi sunt*) *an de Deo tacebimus, idque nobis indicis? Et de qua tandem re potius loquemur? aut quo loco illud ponemus, semper laus ejus in ore meo, & alia Scripturæ loca* (pene innumera) *in eamdem sententiam? Cui leniter* (subdit Sanctus Pater) *& sine acerbitate, ut hinc quoque animi moderationem doceamus, occurrendum est. Non te tacere jubeo, vir sapientissime, sed a pertinaci contentione abstinere; non veritatem occultare, sed præter legem non docere. Nam & ipse vel primus inter eos nomen profiteor, qui sapientiam & doctrinam laudibus efferunt, atque in divinis sermonibus sacrisque studiis tempus atque operam ponunt, aut certe ponere cupiunt. Interim tamen excessum vito, & inexplebilem cupiditatem coerceo: malimque, si mihi utrumque fugere ac mediocritatem assequi non liceat, nimis ignavus esse, quam nimis audax, & temerarius.* Denique S. hic Præsul aliis pluribus in hac materia egregiis propositis, orationem claudit; eam ad quodlibet hominum genus dirigens, ad juvenes, & senes; ad Superiores, & subditos; ad Monachos, & in sæculo degentes, *Monachi & qui in sodalitio vivitis.*

Gregor. Naz. Orat. 16.

Patet hinc quam manifestissime, quis illo ævo vigeret usus inter Monachos tractandarum Theologiæ quæstionum; neque vero quoad hoc potiores regulæ exhiberi posse mihi videntur. Quæ si rite servarentur, Theologicum studium intra Claustra institutum, maximam procul dubio afferret utilitatem.

Idem S. Gregorius orationem 45. mittit ad Evagrium Monachum, a quo sibi fuerat proposita hæc quæstio, quomodo divina essentia simplex esset, cum ex tribus constaret personis. Tantum vero abest ut eum propterea curiositatis arguat, ut potius laudet & miretur etiam, eo quod sibi occasionem præbuerit de talibus differendi: *Prudentiam tuam vehementer suspicio ac summopere admiror, qui talibus speculationibus tantisque quæstionibus causam præbes.* Quod multum a sententia discrepat D. Abbatis, qui de Theologicis materiis, & de Dogmatibus sermonem haberi in Monasteriis vetat, contendens hunc usum simplicitati & humilitati, quarum fit in statu Monastico professio, omnino adversari; quemadmodum & moribus veterum temporum, quibus ascetica vita in sua manebat integritate.

Attamen Synesius in sua Epistola 146. quam ad Monachum quemdam Joannem scribit, de eodem memoriæ prodit, quod Alexandriam profectus fuerit ut Theologicos libros videret, atque eorum explicationem & sensum addisceret. Denique compertum habemus, S. Maximum Abbatem, postquam literis humanis & Philosophiæ in sæculo studuerat, Theologiæ in Monasterio operam dedisse, cujus notitia in disputationibus contra Monothelitas adeo strenue usus est.

Huic auctoritati addi potest illa S. Basilii in Epistola ad Chilonem, qui ex Cœnobita Anachoretam se fecerat, ut refert latina versio. Ibi S. Doctor de omni artificio eumdem certiorem facit, quo Diabolus uti poterat ad ipsum retrahendum a solitudine, suggerendo nempe ex Anachoretica vita occasionem penitus adimi amplius interveniendi ad ea Sacra Concilia, quæ cogebant Episcopi, ut difficultates & dubia resolverent ad Theologiam pertinentia.

Usus fueram hoc loco D. Basilii in meo Tractatu, ut inferrem, quod Cœnobitæ assistebant Synodis ejus temporis; & cum dicere debuissem, S. Basilium de hujus

lucri

lucri spiritualis jactura ad *Chilonem Monachum verba facere*; dixeram, quod illum *redarguit, quia cum se Anachoretam fecisset hac se fraudaverat utilitate*.

D. Abbas factum ipsum non inficiatur, & *hanc objectionem alicujus momenti fore* confitetur, *si S. Basilii esset, cujus revera non est* (ait) *quippe illam excogitavit mendacii pater*. Et re, ut ex Epistola colligitur, narrata, concludit me *hac citatione in errorem impegisse, qui notari meretur in eo viro, cui taliter hallucinari solemne non est*. Nihil magis officiosum dici poterat pro excusatione gravissimi erroris: quod enim nesciverim S. Basilium a diabolo secernere, & illum loco ejus acceperim, ea est profecto non remittenda hallucinatio. Utcumque vero sit, & Diabolus quandoque veritatem enunciat, eaque utitur, ut ad peccatum & mendacium trahat. Quando verbi gratia, tentans Dominum, Scripturæ verba adhibuit, in ore ejus istæc verba veritatis formam non amittebant, quamvis ea prave ad suum intentum torqueret, & Dominum eorum ope seducere vellet. Ita sane, quamvis Diabolus in hac Epistolæ parte Chilonem alloqueretur, & objectio, de qua agitur, non S. Basilii, sed diaboli esset; nihilo minus ad probandum virium haberet, posito quod certum exploratumque sit illud factum, quo utitur Diabolus ut Chilonem a proposito dimoveat. Malignus enim spiritus numquam ad malum allicit nisi sub boni specie, quod bonum semper ut certum & verum supponit, saltem ratione illius quem tentat. Proinde dum Monachum ad relinquendum Monasterium sollicitat, ob ejus oculos ponens commoda, quibus frui posset in parentum domo; revera intelligimus, huic Monacho parentes esse, quibus suppetunt bona ad alliciendum Monachum opportuna. Neque enim diabolus adeo est calliditatis expers, ut tentet hominem repræsentans ei bonum, quod homo ille sciret non esse. Exploratum est igitur, Diabolum, si ipse quidem cum Chilone loquitur, supponere, quod Chilo antequam secederet, Episcoporum conventibus intervenire reipsa posset; secus enim ejus sollicitatio evanesceret. Objectio itaque non desinit *alicujus momenti esse*, quamvis diaboli sit, non vero Sancti Basilii.

Sed ut rectius loquamur, dici posse videtur, eam S. Basilii esse, qui prospiciens, diabolum hac tentatione Chiloni insidiaturum, huic a maligni spiritus fallaciis præcavet. Fateor, hunc D. Basilii locum, prout in prima mei Tractatus editione Gallica legitur, non usquequaque exacta locutione expresseram: at si ex editione latina jus mihi assumam, in qua legitur quod Chilo ex Cœnobita Anachoretam se fecerat: & ex D. Abbatis factum non inficiantis confessione compendium capiam, nempe quod Chilo in priori Cœnobitica vita hisce Conventibus interesset; in suo manet robore argumentum, quod inde colligebam, ac tantumdem habet ponderis.

Id, de quo potiori jure dubitare possemus, in hoc situm est: an Chilo vere fuerit Cœnobita antequam Anachoreta fieret: imo etiam an hoc ipso secessu, de quo agitur, se fecerit Cœnobitam potius quam Anachoretam. Nam quamvis in titulo latinæ versionis, & initio quoque textus latini *Anachoretæ* conditio legatur, nihil tale in græco reperitur. Quin & plures hujus Epistolæ sententiæ quadantenus innuunt, quod Cœnobiticam vitam susceperit Chilo in aliquo remoto Cœnobio. Etenim S. Basilius eum monet, ne statim ad ascetici instituti summitatem seipsum extendat, ne sibi ipsi confidat; ut ad patientiam se præparet objectu criminum, detractionum, calumniarum; ut quietus sit, non petulans in sermone, non litigiosus, sed paratus semper non ad docendum, sed ad discendum; ut suos fratres amet, ut mitis & humilis sit.

Ex adverso autem ait quoque, solitudinem non nisi a feris habitari, ibi ab hominibus magnam esse abalienationem, penuriam doctrinæ, & segregationem a fratribus. Quæ res facit ut putemus, Chilonem e Monasterio, quod S. Basilius prope Cæsareæ Episcopium ædificaverat, in solitudinem transmigrasse, non ut ibi omnino solus degeret, sed ut cum aliquibus solitariis viveret, in cellulis fortasse seorsim positis, ut mos ferebat Anachoretarum, ad differentiam Eremitarum,

tarum, qui ab omni commercio disgregabantur. Ita in vitæ prioris instituto memoratis Episcoporum conventibus adesse potuisset, quemadmodum constat, Monachos interesse consuevisse sermonibus S. Gregorii Nazianzeni, juxta praxim illius temporis, cujus plura alia exempla in promptu esset afferre. Nimio plus satis de peculiari facto disserui-mus; verumtamen illud mihi visum est hac egere dilucidatione.

Objiciunt nobis S. Joannem Climacum,
pag.270. qui ait, *non decere flentes peccata de Theologicis materiis loqui, cum hoc genus disputationum lacrymas exsiccare solitum sit. Nos ante Dei judicium non accusandos, quod sublimes Theologicas veritates investigare omisimus, seu quod ad altissimas contemplationes nequaquam*
271. *evecti fuimus. Profunditatem Dogmatum fidei esse instar Oceani vado carentis; quo si se conjecerit Monachus, maximis periculis obnoxium se reddet.*

Clim.gr. Ad id primum respondeo, solemne es-
27.n.8. se auctoribus spiritualia tractantibus, inter quos S. Joannes Climacus, hoc modo loqui; & nostri temporis auctores asceticos eodem uti sermone, neutiquam interea damnantes studiorum usum. Deinde dico, quod ad primam obiectionem pertinet, religiosum quempiam, cui a Deo lacrymarum donum concessum reipsa foret, satius fortasse facturum, si se a studio abstrusarum Theologiæ quæstionum cohiberet, ne periculo se exponeret doni amittendi. Quod vero ad secundam objectionem spectat, qua monitum continetur omnibus indiscriminatim Christi fidelibus in Imitationis libello exhibitum, sequitur tantummodo, non esse Monachis ad hoc studium unice ac præcipue incumbendum. Ad tertiam denique, id maxime referri ajo ad Anachoretas, & hoc loco a S. Joanne Climaco magnum statui discrimen inter Anachoretam & Monachum. Quo discrimine explicato ait: *Dogmatum ingens est & alta profunditas: mens autem Solitarii non absque periculo insiliet in ea. Tutum non est cum veste neque cum passione aliqua Theologiam attingere.*

Cæterum ex toto hujus gradus contextu apparet, hic non agi de Monachis, qui in commune vitam agunt, sed de Anachoretis, quos inter ac Cœnobitas, ut ajebam, hic Sanctus magnum statuit discrimen. Frustra vero quis dixerit, rationes quas ipse affert utrisque esse communes. In aperto enim est, eas non minus ad sæculares quam ad religiosos pertingere. Cæterum non is ego sum qui negem, in Oceano scientiæ & Theologiæ pericula & scopulos inveniri. Neutrum periculo vacat, ac utrobique occurrunt scopuli, in ignorantia pariter ac scientia: numquam securi fuerimus, nisi hæc pericula jugiter formidemus, nobis minimum fidentes, & multum orantes. Qui sic affectus non est, in magno pereundi periculo reipsa versatur.

ARTICULUS XVII.

De lectione librorum Veteris Testamenti, & Commentariorum in Sacram Scripturam.

MUlta D. Abbas (quod jam initio adnotavi) liberalius indulsit, ut ad nostram sententiam propius accederet. Copiam nobis ille fecit legendi Sacram Scripturam. Patrum quoque Commentaria, atque eorum Morales Tractatus exhibuit. Eo ipso tamen tempore, quo nobis manum tendit & aperit, iterum statim occludit, magnam eorum partem detinens, quæ nobis tribuere velle præseferebat. Ex iis, quæ de lectione Veteris Testamenti disserit, sic se habere intelligimus: quippe ita censet: *plerosque Monachorum sola novi Fœderis lectione ad vitæ sanctitatem contendisse; & licet Veteris lectione interdictum illis non fuerit, nihilominus sanctos viros existimasse, cautius in ea procedendum; prout discimus ex Epistola S. Basilii ad Chilonem, ex ejusdem praxi in Regulis compendio explicatis; ex S. Nili scriptis, & ex ipsa S. Benedicti auctoritate; quippe in Regula notat, primos septem Veteris Testamenti libros cum periculo legi posse in quibusdam temporis circumstantiis, propter animorum imbecillitatem. Cum autem hæc ineptitudo & imbecillitas in multis reperiri possit, & præsertim hoc tempore, quo scientia in majorem Monasticarum sodalitatum partem irrepsit; non debet ejusdem lectio permitti, nisi cum aliqua discretione cordium & spirituum, ne forte pro*

te pro utilitate damnum & abusus erumpant.

Nimirum sequitur, ut hujusmodi lectio non nisi Trappæ Monachis, illisque, qui eadem observantia tenentur, permittenda sit. Nam si huic lectioni obstat scientia, prout satis aperte innuit D. Abbas, cum ea vel ipso fatente in majorem Monasticarum sodalitatum partem irrepserit, subtrahenda erit hæc lectio in his sodalitatibus; in iis vero tantummodo permittenda, in quibus scientia recepta non est; nimirum, ut uno verbo dicamus, illis dumtaxat permittenda, qui vix quod legerint intelligere poterunt.

Sed sane credibile est, D. Abbatem in his Communitatibus illos secernere, qui pietatem in scientia custodiunt. Cum ipse tamen putet, *scientiam Monachis*
pag. 150. *nocere, eorum corda pervertere, eos lethaliter afficere, pietatisque & simplicitatis fundamenta diruere, quibus adhæret ipsorum sanctificatio*; neutiquam inficiari potest, valde esse metuendum, ne nonnisi paucissimi inveniantur in his communitatibus, quibus Veteris Testamenti lectio permitti possit. Ergo ab omnibus fere Monasteriis exulabit hæc lectio, modo Psalmorum librum excipias, cujus lectionem D. Abbas interdicere nequit. Quid magis admirabile, & contra omnium opinionem dici unquam potuit?

In sermones omnium ipse alias incurrit eo quod hac lectione interdixerat Moniales (des Clairéts): & nemo ignorat, quæ in utramque partem scripta sunt. Verum enim vero aliquo jure ita statuere potuisse videtur; nam præterquamquod de infirmiori sexu agebatur, earum ille Superior erat, & privatis ac certis rationibus forte adigebatur, ut illis hanc inhibitionem faceret. Sed nihil ad nos rationes illæ: sermo hic non est de infirmioribus puellis, scientiæ expertibus, sed de regularibus viris, qui ejus regimini nequaquam subduntur, qui in Cœnobiis degunt, ubi viget scientia; uno verbo de omnibus ferme Monachorum cætibus.

Quod si hoc paradoxon primo fundamento ex scientia deprompto innixum visum est absonum & mirabile; admirabilius procul dubio videbitur, ubi alterum ejus fundamentum expenderimus. *Si veteres Patres* (ait) *qui hanc lectio-* pag. 239.
nem permiserunt, usque ad futura tempora animo pervasissent, & Monasticæ disciplinæ fervorem remissurum vidissent, quamque pauci futuri erant Monachi ita dispositi, ut hanc lectionem cum fructu peragere possent; profecto non nisi parcius & cautius eam permisissent.

Haud multum sane honorificum est priscis Patribus, & S. Benedicto atque aliis, credere, quod non cognoverint, quid in hominem cadere possit. Neque enim ad hoc opus erat, ut in futura tempora animo excurrerent. Satis superque erat homines & Monachos, quibus cum vivebant, intueri. Iidem hodie sunt homines, ac olim fuerint, & recti ordinis perversiones sunt omnium temporum.

At si veteres Patres posteriora tempora inspicere nequiverunt, neutiquam fas est ut dicamus ea non patuisse illi, cui omnia tempora aperta sunt & præsentia, Spiritui Sancto videlicet, qui primus antiqui Fœderis æque ac Novi auctor est. Verum enimvero idem spiritus vetus Testamentum ad omnium hominum instructionem scribi voluit. *Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.* Quidquid ibi legimus, ipsa peccata, *scripta sunt ad correptionem nostram.* Postremo Jesus Christus Hebræos, & nos in eorum persona commonefecit, ut sedulo Scripturas investigaremus, ut se in illis reperiremus; *Scrutamini Scripturas.* Quod si ratione alicujus offendiculi, in quod incurrere quis possit Vetus Testamentum legendo, hæc lectio non nisi parce & caute est permittenda; jam ab illa abstinendum erit in Divinis quoque Officiis, ubi his præcautionibus non est locus. Imo & interdicenda erit hæc lectio ipsis Doctoribus atque Ecclesiasticis viris, eo quod illa abuti possint, ut fecere multi, ad propugnandas hæreses; cum nullus umquam fuerit hæreticus, qui falso obtentu Scripturas ipsas fovendis erroribus non adhibuerit. Verum hic non consistunt omnia: age quæ Dominus Abbas disserere pergit audiamus:

ibid. *Si Monachorum proxime superioris temporis dissolutio antiquis Patribus perspecta & cognita fuisset, in hoc satis causæ habuissent, cur casti eloquii veritates non exponeret illiteralibus jocis, intempestivis verborum argutiis, improbis narrationibus, liberioribus explicationibus, allusionibus impiis, malignis, & sanctitate Spiritus, qui Scripturas dictavit, prorsus indignis. Noluissent proculdubio corruptorum hominum innumeræ fere multitudini locum dare, ut effrænatam morum licentiam tam specioso obtentu alere ac tueri possent.*

Hæc plerorumque Cœnobiorum præsentis status delineatio, tetra adeo est ac fœda, ut si congrueret veritati, merito regularium cœtus in summa abominatione apud omnes esse deberent. Ergo ne in iis locis, quæ ideo constituta sunt, ut inibi adolescat sanctitas, ut Scripturarum vigeat jugis meditatio, ut omnium cogitationes & sermones ad Deum, ad ejus veritatem, bonitatem & justitiam referantur, casti eloquii veritates impune contemnentur *illiberalibus jocis*, *improbis narrationibus*, *liberioribus explicationibus*, *allusionibus impiis*? Non reclamabunt Superiores tot abominationibus? Nemo ibi reperietur, qui *innumeræ fere multitudini* obsistat *corruptorum hominum*, qui ex Veteri Testamento ansam arripiunt, *ut in effrænata morum licentia audacius sese tueantur*? Ecquod crimen est, quod sub his postremis verbis, quæ cum nihil dicant singulare, quidquid cogitari potest exprimunt, non comprehendatur? Profecto ista horrorem incutiunt; quæ si ita essent, omnium hominum indignatio adeo execrandis sceleribus debitas pœnas irrogare non sufficeret.

At si hæc in publica luce versantur, & omnium pupillas feriunt, quidni prodit aliquis, qui horrendis dissolutionibus bellum indicat? Quomodo Episcopi, & probi viri eorum punitionem persequi morantur? Ergo ne fieri possit, ut adeo vehemens & elata scelerum vox tantummodo in Trappæ solitudine fuerit audita? Quod si latent hæc scelera (quamquam qui latere possint, cum eorum perpetratio adeo sit frequens & communis?) quare propalantur, ut cœlum & terra erubescant? Delata ne sunt ad Superiorum aures? Sumpta ne est illorum notitia, quantum rei gravitas postulabat, antequam denunciatum veniretur? Urbs Sodomorum, ut ut abominationibus plena, & quamvis clamor scelerum eorum coram Domino increvisset, non antea divinæ vindictæ pœnas persolvit, quam Deus ipse descendisset, quodammodo singulas exquisiturus. Cur ergo nos per summam injuriam damnamur inauditi, inexquisiti? Gravissima accusatio nullum alium fortasse auctorem habet, quam pravi ingenii hominem nescio quem transfugam, qui ut aliquo specioso obtentu desertionis improbitatem elevet, edit in vulgus dictum quod imprudenti cuipiam in re minus seria exciderit; sub monstri specie rem totam enarranti fides adhibetur, excandescit zelus audientis; atrox crimen intenditur; & insontium denique innumera multitudo cum uno fortasse aut duobus malis nullo delectu confunditur.

Sed ne credas quæso, Reverende Pater, ita esse ut narratur. Res aliter omnino se habent. Quotidie intra nostra Cœnobia lebitur Sacra Scriptura ea qua par est reverentia, plerumque flexis genibus & capite aperto. Cum eodem sensu venerationis de ea sermones miscentur: proponuntur difficultates quæ in hac lectione occurrunt, ut illustrentur. Superiores etiam in qualibet Provincia certas constituerunt Sodalitates, in quibus peculiari modo & dedita opera illius studium tractatur sub directione Doctorum, unde prodeunt discipuli alios docendi capaces. Jussi sunt quoque originalium linguarum peritiam sibi comparare, quo planior illis ad Sacræ Paginæ intelligentiam aditus aperiatur. Quod ad hanc rem pertinet, ita apud nos comparatum est; nec asserere dubitarem, utut exiguus sit eorum numerus, qui Prophetæ censeantur in Israel, magnam vim sanctarum animarum ibi esse, quæ non flexerunt genua ante Baal. Interea Vetus Testamentum æque ac Novum legere & meditari pergemus, quando quidem ejus lectio nobis est a S. Benedicto concessa: & donec Ecclesia aliter decernat, hac nos lectione numquam interdici posse putabimus. Quid enim propter

pter nonnullos abusus quos aliquis animadverterit, hac nos suavissima consolatione fraudabimur? Parum aberit scilicet, ut nobis propter easdem causas ipsa Novi Fœderis lectio interdicatur; eædem enim hic occurrunt causæ. Ita brevi librorum sacrorum lectio a Monasteriis omnino exulabit. Ubi vero legentur, si illic legi eos non liceat? Veri ne simile est, ut sæculares & laici potiori jure frui debeant, illi inquam, qui vivente S. Joanne Chrysostomo communiter asseverarunt, eos tantummodo, qui spretis mundi illecebris antra deserti, abruptasque montium crepidines incolebant, uno verbo Solitarios, dignos esse qui divinos hosce libros legant. Verum ad Commentaria veniamus.

Chrysost. hom. 3. de Lazaro

pag. 239. Minime probatur D. Abbati methodus legendæ Sacræ Scripturæ a me indicata; ait vero, se *firmissimis & magni momenti rationibus* adigi quominus eam probet. Quarum prima in hoc sita est; *ægrè fieri posse ut solitarii animus non distrahatur, aut ejus cor non arescat, propter multiplices lectiones, ad quas eum compello, ut Scripturarum Sanctarum intelligentiam acquirat: periculum esse, ne hoc studio magis eruditionem & doctrinam quam pietatem augere satagat*. Secunda eo spectat; *tot Auctorum varia commentatione, legentis notiones omnino perturbari, atque confundi, ita ut tempus & operam perdat*. Tertia innuit, *facile eventurum, ut ii, quibus tot variorum Auctorum Volumina non suppetunt, neque ulla subit ratio quomodo sibi illorum copia fiat, Scripturarum scientiam consequi desperent, & lectionem negligant*.

Singulæ istæ rationes non contemnendæ essent, si mihi propositum fuisset, ut falso ponitur, quemlibet indiscriminatim ad omnes illos Auctores perlegendos cogere. Econtra enim ob nihil aliud multifarios proposui, nisi ut variis singulorum placitis atque ingeniis satisfacerem, & Monasteriorum commodis consulerem; quibus si ex Auctoribus alter desit, suppetere alter potest; seu denique ne librorum eorumdem nimis augere numerum cogeremur, si omnibus & singulis Monachorum eosdem distribuere oporteret.

Addit D. Abbas. *ignotas fuisse Sanctis omnes has methodos, & studendi leges: adhæsisse illos unice Scripturæ Codicibus stabili fide; & ejus auxilio fretos, cujus est tenebras dissipare, & oculis lumen præbere; assidua & repetita lectione ac meditatione ad earum intelligentiam pervenisse; demum nobis hisce viis, quas proprio exemplo straverunt Sancti, insistendum esse.* *pag. 240.*

Absit, ut ego Sanctorum praxim & rationem minus probem, aut methodum, quam magna cum diffidentia proposui, pro quadam lege haberi velim. Et mihi persuasum omnino est, Sanctorum exempla nobis agendi normam esse debere. Haud scio tamen, an methodus, quæ in hoc, & aliis Responsionis locis tamquam a Sanctis usurpata exhibetur, reipsa congruat veritati. Oppositum me ostendisse arbitror supra articulo 15. Neque difficile foret nostram hic quoque sententiam aliis auctoritatibus confirmare. Ratio studendi sacris literis, quæ in hac objectione legitur, eo magis anceps & suspecta est, quod Religiosis, junioribus æque ac provectis, plerumque studio, scientia, ac scientiæ acquirendæ medio destitutis proponitur. Quid his Religiosis in Scripturæ lectione & meditatione agendum erit? Literæ ne semper adhærebunt? Litera illos occideret sæpius, quam vivificaret. Sensum ne mysticum aut allegoricum scrutabuntur? Facile in vitium Origenis impingerent. Quomodo vero apti ad hos sensus investigandos esse poterunt? Literam ne aliquando sequentur, aliquando mysticum & tropologicum sensum? Unde vero singula apposite secernere didicerint? Dei miracula quotidie expectanda non sunt; vult quippe Deus ut tritas sequamur vias, quas ipse indicavit ad hanc intelligentiam acquirendam, utamurque scientia, studio, traditione, & doctrina illorum, qui nos præcesserunt.

At quosnam Commentarios legerat S. Antonius, magnus ille vir, qui uberrimos fructus ex Scriptura sibi comparabat? *pag. 240. 241.* Idem dic de SS. Hilarione, Pachomio, Ephræmo, de Machariis, de Sanctis Patribus, quorum Collationes nobis retulit Cassianus.

Dentur mihi Antonii, Hilariones, Pa-

Pachomii &c. nullum aliud ab iis studium, nullam scientiam postulabo, quam solam librorum sacrorum lectionem ab ipsismet peractam, aut ab aliis, quos ipsi legentes audiverint; hæc illis satis superque erit ut scripturæ intelligentes fiant. Compertum enim est, si de Antonio loquamur, præter peculiare gratiæ donum, qua hic Sanctus plenus fuit, ingenii celsitudinem & perspicaciam, quam Synesius nondum Christianus maximopere miratus est, cujuslibet scientiæ loco illi fuisse; dicique de illo potest quod de Trojano dictum fuit, sine studio habuisse eum quidquid studium & literæ præbere possunt.

Nihilo tamen minus fatendum est, S. Antonium studio dedisse operam, si non legendo, at discipulorum lectiones assidue audiendo, quo pacto Didymi & alii permulti nostro etiam ævo docti evaserunt. Ita saltem intelligenda sunt quæ in ejus vita memorantur; quod sicuti quidquid in reliquis Monachis imitatione dignum animadvertebat, imitari satagit, ita non minori studio flagrabat assiduitatem lectionis aliquorum æmulandi; *alterius legendi æmulabatur industriam*. Paris æmulationis amorem in discipulis accendebat, ita ut in Monte S. Antonii, referente Athanasio, lectio, quæ jure merito quasi quoddam studium censeri potest, inter regularia exercitia peculiare esset: *Erant igitur in monte Monasteria, tamquam tabernacula plena divinis choris, psallentium, legentium, orantium*. Demus, hanc lectionem, hoc studium ad Sacram Scripturam præsertim spectasse; necesse est fateamur, non leve aut perfunctorium, sed grave & acerrimum fuisse, quandoquidem adeo commune & frequens erat.

Hujus rei judicium ferre possumus ex Collationibus, seu colloquiis, quæ hic vir Dei sæpe agitabat cum fratribus, aut cum iis, qui se conveniebant. Haud raro ibi sublimiora argumenta pertractabantur, & abstrusiora Christianæ religionis capita explanabantur, ut patet ex ea Collatione, quam habuit cum magnis illis viris, de qua in historia Rufini: *Et cum sermo de rebus profundis, & mysticis haberetur, cumque de Prophetis & Salvatore plurima tractarentur &c.* Addit Rufinus, cum Paulus Simplex in ea Disputatione quæsivisset, utrum Jesus Christus ante Prophetas esset, S. Antonium *quasi erubuisse*, & silentium Paulo indixisse. Tantum igitur abest, ut hic Sanctus vir ignorantiam probaret, ut potius *de rebus profundis & mysticis, de Prophetis* disserere dulce haberet.

Rufin. de vit. Pat. cap. 39.

Nullus dubito, quin in ejus Monasteriis Patrum quoque scripta legerentur; quippe S. Antonius fidem & traditionem Patrum moriens discipulis commendavit. *Qua propter, ajebat, custodienda est pia fides in Christo, & Patrum religiosa traditio, quam ex Scripturarum lectione, & crebro meæ parvitatis didicistis admonitu*. *Scripturæ* vocabulo non libros divinos tantum, sed quidquid de Christianis dogmatibus scriptum fuerat, sub traditionis voce comprehensum, intelligi perspicuum est. Demum Epistolæ quæ supersunt ab eo conscriptæ, pietatis & doctrinæ spiritualis argumento, aliorum multorum Patrum Epistolis nullatenus cedunt. Quid igitur miramur, S. Hilarionem, qui ab adeo præstanti magistro fuit institutus, Sanctarum Scripturarum scientia excelluisse? Quis ignorat, S. Epiphanium, doctum illum Præsulem in uno ex Monasteriis Palæstinæ a S. Hilarione fundatis, jam inde a pueritia educatum fuisse?

Quod ad S. Pachomium attinet, in ejus Monasteriis usque a primordiis quamdam studiorum normam viguisse demonstravi. Satis est legere utriusque Macharii homilias, ut quilibet convincatur, profundum Scripturæ studium in Monasteriis viguisse. Difficultates vero, quarum solutiones in hisce homiliis exhibentur, manifesto indicant, Sanctis illis Monachis valde curæ fuisse, ut obscura Scripturæ loca, quibus in legendo impediebantur, perspecta atque explicata haberent: Erant denique illi, totidem, ut ita dicam, viventes sibi invicem Commentarii. Haud secus dicendum est de Sanctis illis Patribus, quorum Collationes memorat Cassianus; in quarum decima sexta Josephi Abbatis testimonio demonstrat, sine aliorum præsidio & doctrina, in lectione atque intelligentia sacrorum librorum errores vitari non posse.

De

De S. Ephræmo compertum habemus, singulari luminis gratia illum a Deo fuisse donatum, ita ut sine ullo pœne studio altissimam doctrinam fuerit consecutus. Porro divinæ collustrationes adeo in illo fuerunt extraordinariæ, ut testetur Sozomenus, maximas difficultates, quæ Philosophos torquere solent, fuisse illi apertas & exploratas: in patria vero lingua, nempe Syriaca, modo prorsus mirabili eloquentem fuisse: adeo ut S. Basilius eum omnium suæ ætatis oratorum, etiam inter Græcos, disertissimum judicaret. Non est autem dubitandum, quin multum quoque profecerit ex hujus Sancti Doctoris consuetudine, a quo Sacris Ordinibus, & ipso Sacerdotio initiatus fuit. *Sozom. l. 3. c. 15.*

pag. 241. Quærit D. Abbas, an *S. Basilius, S. Gregorius Nazianzenus, S. Joannes Crysostomus, S. Augustinus, atque alii plerique magnas illas veritates, quæ in eorum Scriptis passim occurrunt, aliunde quam ex ipso Scripturæ textu deprompserint.*

Quis neget, illos ex hoc uberrimo fonte omnia hausisse? Verum antequam studium sacrorum librorum capesserent, præstantes oratores, eximii Philosophi & Theologi fuerant. Nemo jam mirabitur eos sine ullo alio adminiculo in hoc sacro studio tam magnos progressus fecisse. Sed quid narro? Magni illi viri omnium illorum, qui ante se Scripturam explicaverant, commentaria legere non omiserunt, imo & alios, quos in hac scientia excellere putabant, crebro consuluerunt; cujus rei testis locuples est S. Augustinus in suis ad S. Hieronymum Epistolis.

pag. 444. Sed quid opus habent *tot interpretibus, tot paraphrastis, tot commentatoribus, Monachi, quibus in sola Scriptura quærendæ sunt veritates ad vitæ rationem & morum institutionem spectantes?*

Nihil est cur D. Abbatem hæc multitudo Commentariorum offendat, cum ego pluries significaverim, non id mihi consilii esse, ut velim ea ab omnibus in universum legi, sed unum eligi prout cuique magis lubet, ex nutu & judicio Superioris aut alterius prudentis viri. *Non est animus*, ipsemet ait, *quodlibet in Scripturam Commentarium Monachis interdicere*. Nihil aliud ab eo rejicitur quam ingens numerus Commentariorum, quem ego proposui. Nobis ergo hac in re plane convenit. Nam ego pluribus in locis palam feci, non id me velle ut universa legantur, sed ideo magnum eorum numerum adnotasse, ut cuique daretur optio, & hoc vel illud eligeretur. Non omnes libri in Bibliothecis Monasteriorum suppetunt; & ejusdem libri non adsunt plura exemplaria, quæ singulis distribuantur. Commentariorum Estii in Epistolas S. Pauli, non suppetunt verbi gratia viginti exemplaria pro viginti Monachis, quibus aliquod in has Epistolas Commentarium habere opus fuerit. Postremo velle suum cuique est, & singulorum ingenia ac placita inter se discrepant. Has ego mei facti rationes habui.

Quod ad illam spectat veritatum enumerationem, quas commentario in S. Scriptura non egere ait D. Abbas, nihil habeo dicere; nisi quod simplicissimæ veritates quandoque perperam accipiuntur, aut parum intelliguntur, si ut oportet non explicentur & enodentur. Quid magis notum & exploratum esse potest generali hominum obligatione se ad Deum convertendi, vitam in pœnitentia agendi, semetipsos caute custodiendi? de his tamen & aliis id genus argumentis elucubrantur Tractatus, quos supervacaneos existimare non possumus. Singulæ illæ veritates, quarum enumeratio octo pœne integras Responsionis paginas implet, quot Tractatus requirunt? Omnes fere veritates (repetam enim) utut perspicuæ & apertæ videantur, a rudibus & ignaris Monachis, licet piis, perverse accipi possunt. Nihil clarius ea lege, verbi gratia, qua omnes Christianos teneri vult Dominus, ut suam videlicet crucem tollant. At Cassianus quosdam Monachos in suis Collationibus memorat cæteroqui *districtissimos* & zeli plenos, [zeli, inquam, qui a scientia minime regebatur, qui juxta nudam literæ sententiam hoc mandatum accipientes, putarunt se ad ligneas cruces humeris jugiter ferendas obstringi: *Fecerunt sibi cruces ligneas, easque jugiter humeris circumferentes, non ædificationem, sed risum cunctis videntibus* *pag. 141. & seq.* *Cass. Col. 8. c. 3.*

bus intulerunt. Adverſus hos Monachos ſtylum ſuum videtur acuere D. Joannes Chryſoſtomus in ſermone de adoratione crucis. Perſpicuum eſt hæc abſurda ab ignorantia Monachorum regularis diſciplinæ cæteroquin amantium ortum habere. In notis Gazæi ad hunc Caſſiani locum animadverti poſſunt aliæ plures Scripturæ auctoritates, quæ licet de ſe apertæ & claræ, a Solitariis tamen doctrinæ expertibus male intellectæ ſunt.

ARTICULUS XVIII.

De Studiis privatis & peculiaribus, quæ vel ſimplices Monacos, vel Monachos Presbyteros, ac Superiores decent.

POſtquam de communibus ſtudiis, quæ intra Monaſteria peragi poſſunt, diſſeruimus; erit modo ſermo de ſtudiis privatis Monachorum, & de peculiaribus & certis materiis, quarum ſtudium capeſſere privatim liceat. Porro hanc ſtudiorum in communia & privata diſtributionem adhibeo, ut generalem conſuetudinem ſequar, quamvis quod in ſtudiis communibus diſcitur, privatim quoque diſci poſſe neutiquam ignorem.

Conſiderari poſſunt ſtudia vel reſpectu ſimplicium Monachorum, vel illorum qui ſacris Ordinibus initiati ſunt, vel denique reſpectu Superiorum. De primis primo agamus.

I.

Ut methodo, quam Monachi in ſuis lectionibus & ſtudiis ſequi poſſent, majorem lucem afferrem, illos in tres claſſes diſtribueram: prima eorum eſt, qui piis dumtaxat operibus vacare optant, & ſpiritualium auctorum lectione propria ſtudia concludunt. Altera eorum, qui mediocri ſunt eruditione contenti. Tertia demum eos complectitur, qui ad majora aſpirant, & a Superioribus vel ad ſcientiarum cultum deſtinantur, vel ad aliquid Eccleſiæ aut Religioni proficuum.

pag. 386. Contra hanc diſtributionem a D. Abbate reclamatur, quippe quæ, ut ipſe ait, *nova ſit, inaudita*, & ſanctis incognita. Addit *id perinde eſſe, ac diſſenſionem illuc invehere, ubi nulla prorſus debet eſſe diſſenſio, & ſocietatum fundamenta concutere.*

Iſta quidem acerbius dicta ſunt; ſed age videamus, an hæc diſtributio ſit adeo nova, & pernicioſa, & num ipſemet D. Abbas eam admittere cogatur.

Et primo certum eſt, ut Corpus Eccleſiæ, ita Religionis & ſtatus Monaſtici, ex pluribus membris eſſe conflatum, quibus varia officia, & variæ functiones competunt: ex hac vero operationum diverſitate non modo in hoc corpore nullum fieri diſſidium, ſed potius convenientiam partium & mutuam conſpirationem ſuſtineri. Pes non iraſcitur oculo, quod non videat, aut ori & ſtomacho quod non comedat, neve cibos conficiat.

2. Haud minus exploratum eſt, ſolius Dei eſſe, ſuum cuilibet parti locum & gradum tribuere, quem in hujus corporis compoſitione ſervare debeat. Ita nos docet in Epiſtolis Sanctus Paulus.

Plerumque non dignoſcitur, cui miniſterio aliqua perſona a Deo deſtinetur, niſi ex talentis, quibus ab illo fuit donata. Ita prælaturæ illis conferuntur, quibus Deus majorem virtutem, ſapientiam & prudentiam impertivit: officiis & miniſteriis rerum exteriorum præficiuntur alii, qui ad illa perſolvenda magis idonei eſſe probantur: charitatis officiis alii, in quibus ad illa propenſio cernitur. Porro hæc officiorum diſſimilitudo tantum abeſt, ut religioſi corporis diſciat unitatem, ut potius eam quodammodo coagmentet & fulciat. Idem hic de dotibus ingenii, quas cum exploratum ſit maxime inter ſe differre, dignoſcere accurate debemus, ut quemlibet pro captu & viribus ad ſtudia dirigamus, ſicque ordinem Providentiæ ſequamur. Quemadmodum vero privati Monachi falſo quererentur, quod in Superiorum dignitate conſtituti non ſint, cum deſint illis qualitates ad illud munus recte obeundum requiſitæ; ita inique & præpoſtere agerent, qui ingenio ad ſtudia apto carentes ægre ferrent, ſe ad ſcientiarum ſtudia non admoveri.

De hoc negotio ita ratiocinari convenit, sicut de rebus, quæ in Religiosis Communitatibus singulis privatim a Superiore distribuuntur. S. Benedictus vetat ne certa & eadem quoad omnes servetur mensura in hac distributione: ne fiat personarum acceptio, neve ulla levitatis animi cujuspiam ratio habeatur; sed jubet, singulorum respici infirmitatem & indigentiam. Nunquid hæc diversitas nata est invehere dissensionem? Minime me vero. A S. Benedicto egregie circa id provisum est, ut in hac inæqualitate omnia ad unitatem & pacem conspirent: Ait enim: *Ubi quis minus indiget, agat Deo gratias, & non contristetur: qui vero plus indiget, humilietur pro infirmitate, & non extollatur pro misericordia: & ita omnia membra erunt in pace.*

S. Bened. cap. 34.

Simile judicium ferendum est de ingenii facultatibus & donis, quæ inæqualiter personis, ex quibus Communitates componuntur, collatæ fuerunt. Hujus inæqualitatis ratio habenda est a Superiore, ut unumquemque pro sua capacitate, pro naturæ & gratiæ dispositionibus ad studia aliave munera capessenda dirigat. Ubi qui scientiarum altioribus studiis non admovetur, gratias agit Deo pro talentis fratri datis, neque dolet quod studio ut ille non occupetur: Ubi vicissim ille qui ad studia jussu Superiorum incumbit, non extollitur pro scientia, sed humiliatur, eo quod vilioribus & abjectioribus officiis non occupetur, dicitque ex animo cum S. Augustino, aliorum conditionem fore sibi chariorem; omnia membra erunt in pace.

Istud quidem facile dictu est, reponet mihi aliquis: at rarissime & difficillime ad praxim redigitur. Fac ita esse; negari tamen non potest hanc agendi rationem in Ecclesia & in Monasteriis rectissime ordinatis jugiter fuisse servatam.

Ipsemet D. Abbas hanc studiorum diversitatem inter Monachos cogitur accipere, spectata eorum capacitate, & talentorum inæqualitate; quamvis interea dicat, *hanc agendi rationem caute & circumspecte esse usurpandam; videndumque ne in hac re proprii fines instituti transeantur; nisi evidenter pateat Deum propter gloriam suam, & propter Ecclesiæ utilitatem hoc a nobis petere.*

Sed quæ major evidentia supernæ dispositionis expectanda est, quam urgens necessitas, quæ sæpius usuvenit, protegendæ fidei, & propugnandæ doctrinæ Ecclesiæ Catholicæ? Cui ut in hoc rerum statu subvenirent, S. Antonius solitudinem olim reliquit, & Syriæ Monachi ex jugis montium recesserunt, ut narrat Theodoretus. Nunquid deerant Episcopi & Ecclesiastici zelo pleni, qui hæreseos ignem restinguere potuissent? Verum enim vero ubi nimium excreverit hæc flamma, jus est omnibus in auxilium convolare. Neque expectanda est omnimoda conflagratio; ipsæque scintillæ timendæ sunt. Nullum ferme tempus est, quo in Ecclesia id genus necessitates non reperiantur. Præterea morum & quandoque etiam doctrinæ depravatio atque errores, nonne mala sunt quæ quolibet tempore contingunt? Si in his casibus minus urgentibus, jussus Præsulum expectandus est; haud puto, Superioribus Monasteriorum interdictum quominus sibi subditis Regularibus instituendis, & ad harum necessitatum exigentiam expediendis operam impendant, quoties idonei & capaces esse deprehendantur. Sic semper filiorum Sancti Benedicti mentes comparatæ fuerunt; ad hunc scopum collimarunt Pontifices & Concilia, dum censurarum interminatione sanxerunt, ut Prælati regulares suos ad Studia Monachos dirigant; nempe ut ex eo numero aliqui inveniantur, si usus Ecclesiæ poscat, suam operam & laborem conferendi capaces.

Neque id puto omnino discrepare a D. Abbatis sententia, qui ita pergit dicere: *Ubi hæc Dei voluntas haud clare manifestatur, neque congrua certitudine deprehenditur, quandoque licet aliquem Monachum ita dirigere, ut accuratius cæteris ea, quæ suo instituto conveniunt, edoceatur, modo intra fines suæ professionis subsistat; licet propterea ei librorum majorem copiam, & plura studiorum subsidia suppeditare, ut deinceps alios, si id necesse esse videatur, aut verbo aut scriptis erudire valeat.* pag. 228.

Jam ergo privatus quidam Monachus ab aliis discernitur, cui *major librorum*

rum copia, *& plura studiorum subsidia suppeditantur*, *ut deinceps alios aut verbo aut scriptis erudire valeat*. Nonne integrum nobis est idem obtrudere D. Abbati quod nobis ille superius objecit; *id nimirum nihil aliud esse quam dissensionem eo invehere*, *ubi nulla prorsus debet esse dissensio*, *& ipsa religiosi cœtus fundamenta concutere?*

Sed ut apertius dignoscatur, quæ hac super re sit ejus sententia, apposite fiet, quod alium locum Responsionis, inter alia
pag. 159. multa, proferamus, qui mihi rem totam expedire videtur. En ejus verba: *Illi*, *quibus a Deo peculiares aliquæ dotes*, *& ingenii facultates collatæ sunt*, *quive cæteros eximiis quibusdam dispositionibus antecellere videntur*, *nihil impedit quominus juxta divinæ Providentiæ cursum*, *a communibus exercitiis*, *nempe a manuali labore eximantur*; *cæteri vero pro cujusque viribus aut imbecillitate huic labori vacare possent*: *omniaque Superiorum esset sapienter*, *juste*, *& cum charitate disponere*.

Jam ergo extraordinariam a Deo vocationem non expectamus. *Qui dotibus ingenii & eximiis quibusdam dispositionibus præditi reperientur* a labore manuum immunes reddi, interea cæteris in illo occupatis, & ad privata ac certa studia capessenda dirigi poterunt. In hoc vero nihil recto ordini adversatur. Hæc agendi ratio *a divinæ Providentiæ cursu nullatenus deerrat*. Uno verbo diversa hæc officia a Superioribus *discrete*, *sapienter*, *juste*, *& cum charitate distribuentur*. Atque ideo hæc dissimilitudo & varietas occupationum non officiet concordiæ & unitati, quæ in religiosis cœtibus vigere debet, neque regulari disciplinæ: econtra quod *aliquis Religiosus*, *qui a Deo peculiari ingenio & aptitudine donatus cæteris præstat*, *certo cuipiam studio admo-*
pag. 103. *veatur*, *id nihil aliud est quam exceptio quædam Regulam confirmans*, quemadmodum alibi in Responsione legitur. Quodnam Lectores judicium tulerint, nescio; sed an magnum inter meam ac illius sententiam discrimen deprehenderint dubito. Hoc certe persuasum habebunt, nihil causæ fuisse, cur nostra Monachorum in tres classes distributio, spectatis singulorum dispositionibus & facultatibus instituta, ab eo improbaretur.

Neque in hoc tamen quandam generalem obligationem esse contenderim, ut pro sua capacitate quisque Monachorum ad aliquod munus exacte semper adhibeatur. Id totum a prudentia & charitate Superiorum pendere debet, qui dispicient, an ita agere ipsorum Monachorum, & rei quoque publicæ intersit. Nullum etiam Religiosis ipsis jus est petendi has distinctiones; sed expectare debent jussa Providentiæ, quæ ipsis per suos Superiores manifestabuntur. Egregium hac in re nobis exemplum suppeditat Cisterciensis Ordo, in quo nonnulli Monachi, doctrinæ & Ecclesiastici ordinis honore olim in sæculo fulgentes, ex sincero sese humiliandi, & intra Claustrorum septa obscure vivendi desiderio, id genus qualitates de industria premebant atque occultabant malentes pecora ad pascua deducere, quam lectione & magisterio occupari. *Tanta est virtus humilitatis*, ait Cæsarius, *ut ejus amore sæpe ad Ordinem venientes clerici laicos se simulaverint*, *malentes pecora pascere*, *quam libros legere*; *sanctius ducentes Deo in humilitate servire*, *quam propter sacros Ordines vel litteraturam cæteris præesse*. Cæsar. diss. l. 1. 39.
Egregium, inquam, exemplum, ac dignum, quod omnes præclaris ingenii facultatibus præ aliis ornati, imitari studeant! Illud certe consentaneum est, ut sancto perculsi tremore, jugiter metuant, ne donis a Deo acceptis male utantur, & ne de illis elati superbia cum ipso Datore pugnent. Propterea enixe precari debent, ut vel sibi has facultates & virtutes adimat, quibus hominum existimationem lucrari possunt, aut iisdem bene utendi gratiam largiatur.

Hæc præ oculis habenda sunt penitus a Superioribus, quoties aliquos ex sibi subjectis Monachis seligere & secernere opus habent ad peculiaria munera ac certa studia capessenda. Sed necesse est quoque, ut animadvertant, illud quod in se tutius est, nimirum talentorum defectum aut occultationem, tutum non esse quoad omnes in universum; sed aliquibus ingeniis felici quadam dispositione ad scientias comparatis, melius fore consultum, si congruenter exerceantur, quam si diversi gene-

generis officiis, ad quæ peragenda ſuapte natura minime feruntur, & quibus languidiora ac quodammodo viliora redduntur, per quamdam vim occupari velint. Quod ſi his omnibus exquiſite perpenſis ad rem eſſe judicaverint Superiores, ut quoſdam ad peculiare ſtudium adjungant, falſo dixerimus, hos Monachos proprii ſtatus fines tranſiliiſſe, & aliam viam ingreſſos eſſe ab ea, cui ex ſupernæ nutu Providentiæ inſiſtere debuerunt; quandoquidem in hoc ipſo eidemmet Providentiæ aperte obſecundant, cum illa ad nullum alium finem ingenii dotes illis contulerit, niſi ut eas in Eccleſiæ & Ordinis utilitatem adhiberent.

Quamquam hic a me dicta haud multum adverſentur iis, quæ alicubi in ſua Reſponſione ſcripſit D. Abbas; alia tamen in eadem Reſponſione loca legere eſt, in quibus ſibimetipſi minime conſtare videtur; quemadmodum, verbi gratia, ubi omnino rejicit diſtributionem a me initam Monachorum in tres claſſes, ſpectatis eorum talentis & facultatibus. Et in hoc quidem loco de illis loquens, quos in tertia claſſe collocaveram, eos acerrime perſtringit, ac traducit quaſi *regularis ſeceſſus incapaces, ſilentii, orationis, jejunii, vigiliarum & aſſiſten-*
pag. 390. *tiæ ad officium penitus oblitos.*

Fatendum eſt aliquam in his verbis ineſſe aſperitatem. Quotidie in oculos incurrunt hujus tertiæ claſſis religioſi, quos tantum abeſt ut huic inordinationi obnoxios eſſe animadvertam, ut plane aliter mihi comparati videantur. Sed ita ſibi illos effinxit animo D. Abbas, & ad ea, quæ modo innuimus, addit, *notabile abſurdum poſſe contingere ex eo, quod in quopiam Monaſterio literatorum numerus major ſit quam aliorum parum aut nihil in doctrina exercitatorum: nam ſi ex ordinario uſu, & conſtitutis moribus ratio vivendi tranſigatur (cum exemptiones, ut volunt, neceſſariæ ſint, nec ſatis virium ſuppetat hominibus ad vacandum uno eodemque tempore regularibus obſervationibus ac ſtudiis) ſequitur, ut in tali Communitate ſine diſciplina vivendum ſit, ut ibi ceſſent exercitia, & regularia opera prætermittantur. Relaxatio obrepet in diſciplinæ locum, cujus fervor vigere deberet; pietas exulabit; ita ut conſentaneum veritati fuerit dicere, a ſcientia, & ſtudiorum proſecutione hæc incommoda atque has relaxationes ortum habuiſſe.*

Ita profecto extrema imponitur manus tabulæ, in qua recti ordinis perturbatio, quam id genus diſtinctiones inducere valent, vivaciſſimis coloribus exprimitur: neque is ego ſum, qui abnuam oportere omnino tanti mali cauſam e medio tollere, ſiquidem conſtet illud aliter vitari non poſſe. Sed quæro an non idem penitus eventurum ſit caſu, quem approbat D. Abbas: nempe quod *illi, quibus a Deo peculiares aliquæ dotes & ingenii facultates collatæ ſunt, quive ceteros eximiis quibuſdam diſpoſitionibus antecellere videntur, poſſunt juxta divinæ providentiæ curſum a communibus exercitiis, hoc eſt a manuali labore immunes reddi*, ut ad certa ſtudia incumbant. Quod ſi horum numerus præpolleat, ac reliqui hiſce dotibus & immunitatibus deſtituti, pauci ſint; jam diſciplina regularis illico concidet, pietaſque ex eo Cœnobio, in quo id contigerit, omnino exulabit; unica vero tantæ ruinæ cauſa fuerit proſecutio ſtudiorum.

Reponet procul dubio, id numquam eventurum, ſi ſervetur modus & ratio a ſe indicata; nempe ſi exiguus valde ſit illorum numerus, quibus hæc privilegia concedantur: Nolle ſe, ubi quis a natura ingenio excellenti præditus eſt, continuo illum ad peculiares ſcientias excolendas dirigi, neque fas eſſe Monachos ad ſtudia aptos, omnes indifferenter illis animum adjungere. Ob nihil aliud ſæpe talibus ingenii facultatibus divinitus fuiſſe donatos, niſi *ut iiſdem abrenun-* pag. 226
tient, ut eas pedibus proterant, & pro offendiculo habeant atque obice perfectionis, ad quam contendere debent, denique ut eas ſicuti fortunæ bona Deo ſponte ſacrificent. Uno verbo *haud tutum eſſe dicere abſolute, regulares viros pro variis aptitudinibus ad ſtudia eſſe vocandos: & niſi hoc axioma magna cum diſcretione & prudentia ad praxim deducatur, in maximam perniciem facile ruituros.*

Eamdem adamuſſim reſponſionem daturus ego ſum D. Abbati grave abſurdum ſuperius proponenti. Sententia, quæ

in

in modo allatis verbis continetur, omnino eadem est ac illa, quam ipse multis locis astruere conatus sum atque explicare, quamque D. Abbas disertius ac melius explanavit. Ut difficultati satis faciam, quam ipse proposuit, ejus explicatione ac doctrina utentem patietur me, certo scio. Nam revera virorum ad studia aptorum exiguus valde proventus est, ac vix ex centum unus reperietur aptus, & cui suppetant omnes necessariæ dispositiones. Ita prorsus comparatum est ac solemne in S. Mauri Congregatione, ubi ex trium millium Monachorum numero triginta ad summum deliguntur a Superioribus, ut extraordinaria capesſant studia, quamquam adsint alii studii capaces. Hic mihi sermo tantummodo est de illis, qui rem literariam publice adjuvant, secus habitis Magistris & Concionatoribus, atque aliis, quorum munera appellari quoque possunt aliquatenus extraordinaria. De duplici horum genere postea latius agemus. Sed hæc erunt satis quatenus pertinent ad studia simplicium Monachorum. Nonnulla jam dicamus de studiis Presbyterorum.

I I.

In tractatu de studiis Monasticis probare contenderam, scientiam Monachorum quatenus in Clerum asciti sunt, ampliorem esse debere, quam reliquorum; atque hujus sententiæ confimandæ causa, docti & pii nostri Ordinis Scriptoris, qui duodecim floruit sæculo, Pothonis nomine, cujus opus in Bibliotheca Patrum meruit collocari, testimonium protuleram. Hic Auctor, ardentissimo zelo flagrans asserendæ Ecclesiasticæ disciplinæ, pronunciat, solitariam vitam agentes viros prout Clericos & Sacerdotes, non minus teneri regularum ad Clericatum pertinentium, quæ canonibus & Ecclesiæ jussionibus comprehenduntur, doctrinam haurire, quam regulæ Monasticæ, quam professi sunt, cum Deo sese in religioso cœtu dicarent.

D. Abbas haud inficiatur, *Monachos qui Clero sunt adscripti, latiori cognitione indigere, quam illi qui eodem gradu ac ordine minime censentur*: sed *cavendum*, ait, *ne hoc obtentu genus aptitudinis ab iis exigatur ipsorum instituto inconveniens. Nullum dubium esse, quin requisitam capacitatem habuerint, quoties Scripturarum intelligentia subtiliori præ ceteris fratribus præditi fuerint, & quandocumque Religionis principia, & christianæ morum disciplinæ dictata, perspecta habuerint, ita ut latas & spatiosas vias non præferant angustis & arctis, quas Jesus Christus exemplo & verbo nobis monstravit, ac per Sanctorum Doctorum præcepta in eorum homiliis, admonitionibus, & tractatibus ad mores spectantibus nos docuit.*

Quod ad Concilia attinet, quorum lectionem Monachis presbyteris necessariam esse dixi, putat *hanc propositionem defendi non posse; neque hactenus quemquam fuisse, cui in mentem venerit hac obligatione Monachos onerare, atque ad Ecclesiasticorum Canonum studium compellere sub adeo gravi sanctione, nempe ut metuendum sit ne in multam incurrant a Deo Sacerdotibus scientiam sibi necessariam comparare negligentibus intentatam. Huic obligationi numquam adstrictos fuisse laicos* (ut ego censeo) *& ne Ecclesiasticos quidem, quamquam his populorum institutio commissa sit. Meam ratiocinationem exactitudine destitui; ac S. Gregorium a me citatum de cultu & reverentia, non de lectione ac studio primorum quatuor Conciliorum Oecumenicorum loquutum fuisse. Denique Monachos proprie dictis & essentialibus officiis atque obligationibus satis esse devinctos, quæ nimium alioqui ignorant ac negligunt:* (cur id injuriose in omnes Monachos nullo delectu habito dictum torquetur?) *& omnino intempestivum esse novas illis atque imaginatione effictas obligationes superaddere.*

Ut innotescat, quid de hac responsione sentiendum nobis sit, tria in illa distinguenda sunt, lectio canonum, praxis eorum quæ Canonibus continentur, & pœna cui obnoxii sunt qui eorum notitiam & executionem negligunt. Evidens est primo, exerceri non posse quod ignoratur, atque discendum esse antea vel ex lectione, vel ex voce. Certum pariter est 2. quoties Ecclesia aliquid decernit circa fideles, sive Clericos, sive Monachos, sive laicos, propositum illi esse, ut ad executionem illos, proindeque ad notitiam decretorum comparandam obliget. 3. qui de officiis hominis christiani

recte judicare norunt, negare non posse mihi videntur, certæ pœnæ obnoxios esse illos, qui obligationum sibi ab Ecclesia injunctarum notitiam capere negligunt.

His positis assero, non solum licitum esse Monachis scire regulas sibi ab Ecclesia circa ipsorum statum, & si Clero adscripti sint, circa ipsorum ordinem præscriptas, verum etiam illos teneri eadem scire. Quod si his regulis erudiri tenentur, earum quoque textum legere aut lectum audire debent. Ecquis vero ipsis has regulas leget, nisi ipsimet legant? Porro legendi & percipiendi hujusmodi Ecclesiasticas sanctiones officium ab obligatione perficiendi quæ jubentur pendet; ista vero lectionis & usus duo officia ita inter se conjuncta sunt, ut dividi non possint. Docet id eruditus auctor supra relatus in suo tertio libro expressis verbis. *Nam monasticus Ordo sic Regulæ suæ terminis contentus esse debet, ut etiam qualiter eum oporteat sacris obedire Canonibus non ignoret.* Deinceps vero simplicium Monachorum discretione facta ab illis, qui Clerici quoque sunt, asserit istos *& regulæ suæ obedientiam, & sacris Canonibus reverentiam subjectionis exhibere debere.* Non sufficit ergo regulari presbytero, ut Concilia & Ecclesiæ Canones veneretur; neque suo ille satisfacit officio *solo cordis affectu*, nisi lectionem & exercitium subjectionis adhibeat; denique dicendum non est, *ad solos Doctores singulorum notitiam pertinere.* Cujusnam speciei sit isthæc obligatio, impræsentiarum quærere nolo, ostendisse contentus ad rem nostram, saltem lectionem & notitiam Canonum, qui Monachorum & clericorum officia continent, solitariis interdici non posse, quandoquidem se illis subjicere, & obtemperare debent. Pœnam vero a Deo Sacerdotibus ignorantibus intentatam, non dico imminere omnibus & singulis Canones non legentibus, sed generatim illis qui suarum obligationum atque officiorum scientiam omittunt sibi comparare; quarum cæteroquin aliquam partem continent Ecclesiastici Canones.

pag. 35. Quæritur an *S. Benedictus, & sexcenti post illum Monachi, ac Superiores ipsi, noverint olim quod in Conciliis constitutum fuerat.* Quæ autem ratio postulat (ajunt) ut putemus illos viris Ecclesiasticis eruditiores esse in hac notitia debuisse; maxime quum Ecclesiasticorum *studium nullum aliud* fuerit, me quoque fatente, quam *Sacrarum literarum.*

Nullus dubito quin S. Benedictus jussiones & decreta Ecclesiæ ad ejus institutum pertinentia exacte noverit. Ejus ævo Dionysius Exiguus Conciliorum collectionem de græco in latinum versam edidit. Cassiodorus suos Religiosos, ut ea legant, hortatur: *ne videamini* (inquiens) *tam salutares Ecclesiasticas regulas culpabiliter ignorare.* En autem obligationis non obscura significatio. Quid impedit quominus S. Benedictus hujusmodi lectioni vacaverit? quæve ratio suppetit de hac re dubitandi?

Fateor iterum, olim unicum *ferme* studium, cui Ecclesiastici viri operam darent, in Sacra Scriptura constitisse: at tunc temporis pauca aut nulla extabant Concilia, aut saltem nondum in vulgare idioma versa fuerant. Quod si alicubi sine ulla restrictione dixi, tunc *Ecclesiasticos Sacræ Paginæ unice studuisse*; innuebam tempora S. Basilii, quibus nulla alia fere volumina extabant præter Scripturarum Codices, & Superiorum Patrum in hos Commentaria. Verum ubi sententiam meam explicavi relate ad tempora, quæ paulo post S. Basilium sequuta sunt, *olim unicum fere Ecclesiasticum studium, Sacræ Paginæ, Patrum, & Conciliorum fuisse*, affirmavi. Porro quemadmodum processu temporum Ecclesiasticæ obligationes auctæ sunt, subnascentibus passim Ecclesiæ decretis circa eorum institutum & vivendi normam; ita vicissim eorum studium ac scientiam excrevisse, ac latius patuisse constat. Propterea ego dupliciter quod erat propositum edisserui, ut diversitatis temporum ratio haberetur. Non erat vero cur Auctor Responsionis, verborum meorum alteram partem toties refricaret, alteram penitus reticeret.

Cæterum hoc Sacræ Paginæ studium institui consueverat, ut de Origene superius ostendimus, post absoluta humaniorum literarum, Rhetoricæ, Philosophiæ, ac Theologiæ studia. Si ergo D. Abbas Ecclesiasticorum & Monachorum prisci illius ævi studium Sacræ Scripturæ terminis

nis claudere velit, has saltem, ut ita dicam, procemiales scientias illis non deneget. Imo etiam, quandoquidem plures Conciliorum Canones postea editi sunt, qui ad utrosque pertinent, horum lectionem nequaquam ipsis interdicat; præsertim quum eadem lectio a Conciliis quoque & Episcopis præcipiatur. Ut hocce studium planius illis redderetur, collectiones Canonum crebro ab Episcopis factæ sunt quatenus ad Clericos referuntur; quemadmodum de Herardo constat Turonensi Archiepiscopo, noni sæculi Scriptore, qui in sua Præfatione hæc habet: *Quoniam auctoritas Sacra Canonum nulli Sacerdotum Canones ignorare permittit &c.* Si id nulli Presbytero permissum est, absit ut credamus, Solitarios Presbyteratu insignitos ab hac obligatione immunes esse. Illud certe non capio, quo pacto sustineri possit, hanc illis Lectionem non esse concessam. Nequaquam ita visum est Concilio Londinensi anni 1268. quo jubentur cap. 40. Superiores Monasteriorum, ut præter Regulam, Constitutiones quoque Summorum Pontificum ad statum Monasticum pertinentes, & præsertim illas, quæ in Collectione Gregorii IX. sub titulo *de Regularibus* comprehenduntur, transcribere faciant; atque earum lectionem publice fieri edicit in Capitulo bis in anno, nempe ineunte Adventu, & Quadragesima. Salmuriense Concilium anni 1253. idem paulo antea constituerat.

Non repetam hic quæ dixi jam de reliquis scientiis, de Philosophia, & Theologia, quas Reverendissimi Præsules adeo necessarias esse judicant omnibus Regularibus Presbyteris, ut neminem facile ad Presbyteratum hodie promoveant, qui Theologiæ non studuerit. Concilium Tridentinum indicit Episcopis, ne Regulares ad Ordines assumant *sine diligenti examine*; & generatim vult ordinandos Presbyteros ad populum docendum ea, quæ scire omnibus necessarium est ad salutem, & administranda Sacramenta idoneos probari.

Lanspergius Chartusiensis pius auctor, in quadam Epistola ad sui Ordinis novicium Godefridum nomine, enumeratis atque indicatis quibusdam asceticis libris, quos legendos esse admonet, subjungit, oportere ut antequam ad Sacerdotalem gradum ascendat, legat Gabrielem Biel in Missæ Canonem; adhæc S. Bernardi opera, speculum Historiale Vincentii Bellovacensis, in quo Sanctorum exempla referuntur; & quotidie in lectione versetur alicujus Summæ, v. g. Silvestri, aut S. Thomæ; ad hoc ut difficultates, quæ ipsi occurrere possunt circa Confessiones, circa divinas Preces, Censuras & Irregularitates (quæ Monachum non ignorare oportet) enodare sciat.

Hujus argumenti egregiam Epistolam legere est, quam S. Augustinus Valerio scripsit Episcopo suo, postquam ab illo Sacerdotii ordinem receperat. In ea magnus hic vir quodammodo ingemiscit, quod sibi non suppetant omnes illæ cognitiones, quas ad tam sublime ministerium rite obeundum necessarias esse putabat; & dari sibi tempus & otium petit ab Episcopo, ut se ad illas adipiscendas præparet meditatione ac studio Sacrarum Scripturarum. *August. ep. 22.*

Denique ut uno verbo omnia absolvam, ex iis, quæ de S. Fulgentii vita in meo Tractatu retuli perspicue intelligitur, lectionem hoc est studium Monachorum & Clericorum in ejus Monasterio fuisse communem, *communis lectio*. Præterea tunc temporis Clericos instrui consuevisse Ecclesiasticis regulis intra Cœnobia, ut testatur Gregorius Turonensis, loquens de Principe Moroveo, qui ad Monasterium S. Calasii ductus fuit, *ut ibi Ecclesiasticis regulis instrueretur*. *Part. 1. cap. 4.*

Quod a D. Abbate opponitur circa S. Fulgentii institutum; nimirum *fuisse illum sanctitate præditum virum a Deo tuendæ veritati fidei destinatum; singulare autem hoc exemplum esse, ex quo non resultat regula*; ex se concidit, nec refelli meretur, adeo tritum est & ex communi loco desumptum. Aliquid enim singulare esse definit, cum passim ad omnes extenditur: quod si sexcentis exemplis atque historiis, studiorum & scientiæ usus intra Monasteria asseratur, licet singula exempla particularia sint, haud tamen minus ponderis & certitudinis in se habet inductio; hujus etenim argumentorum generis illud proprium est, ut omnem vim & auctoritatem a multis particularibus eventis mutuentur. *pag. 35*

III.

III.

Hactenus loquuti de peculiaribus simplicium Monachorum, & eorum qui Presbyteratus ordine censentur, studiis, convenienter expendemus jam, in quo sita sit Superiorum scientia. Hujusce necessitatem scientiæ demonstravi 1. ex muneribus, quibus Superiores defungi tenentur, docendi scilicet, hortandi, acriter objurgandi, ac tandem suos Religiosos dirigendi, ne diaboli, mundi & carnis fraudibus capiantur, & ne in devia deflectant, in erroris laqueum jam jam ruituri, nisi Superiorum admonitionibus, sapientibusque consiliis jugiter defenderentur.

Secundo quam egerent scientia Abbates priscis etiam temporibus, liquido ostendi ex eo, quod sæpe Conciliis adesse, sententiam suam ferre, ac denique subscribere tenerentur; atque etiam ex Dignitatibus ac muneribus Generalium Vicariorum, & Pœnitentiariorum, quæ aliqui ex illis in celeberrimis Ecclesiis sustinuerunt.

p.22.&s. Quoad primum, arbitratur D. Abbas, *Præpositos regulares Monachorum necessariis dotibus præditos futuros ad hoc ut cum fructu & benedictione gregem sibi commissum regant, si Sanctarum Scripturarum ita periti & intelligentes fuerint, ut documentis in utroque fœdere, & præsertim in novo contentis uti apposite valeant; si ea, quæ sancti viri de eorum instituto scripsere, noverint; si pias morum institutiones, quæ in operibus Patrum ac Doctorum Ecclesiæ inveniuntur, exacte perlegerint; si denique elocutionis donum, sine quo omnes illæ notitiæ inutiles forent, habuerint.*

Bernard, ep. 206. Mihi persuadere non possum, has cognitiones latius patere, quam illas, quas D. Abbas privatis Monachis indulget, si *elocutionis donum* excipias, *sine quo omnes alias notitias fore inutiles* confitetur. Sed cum hoc *elocutionis donum* rarissimum sit, nisi si literarum studium naturali facultati subveniat; quid de Præsule hujus studii experte fiet, utut cognitiones, de quibus modo dicebamus, possideat? Evidens est igitur, Serlonem unum ex primis historicis Cistertii jure laudasse Abbatem sui Ordinis, quod præter intelligentiam Sacrarum Scripturarum, *in liberalibus artibus sufficienter edoctus* esset; & quamquam Serlo *non idem habuerit cum S. Bernardo propositum, nec judicium par*, ut ait D. Abbas; satis tamen ad exacte exprimendum verborum S. Bernardi sensum acutus & perspicax fuit: de eodem enim Abbate Cisterciensi scribit Sanctus hic Doctor, quod ei non defuerit *literatura congruens*; quæ verba nihil aliud significant, quam *liberalia studia*, ut rectissime interpretatus est Serlo. Agemus articulo 20. de scientia Dogmatum, quam Dominus Abbas Regularibus Prælatis, & Superioribus indulgere cunctatur.

Quod ad secundum scientiæ Abbatum argumentum attinet, *fuisse olim Abbates, qui in Conciliis præsentes se exhibuerint*, Auctor Responsionis minime dissentit; *sed nulla, ut illis interessent, obligatione fuisse adactos*; imo sic fuisse comparatum *ut numquam interesse deberent*. Multos quidem ad Concilia se contulisse invitos; sed nullum inde confici posse momentum ad probandam eorum scientiæ necessitatem, *ex triginta enim aut quadraginta Abbatibus, qui Conciliis interfuerunt, ad quater decies mille reliquos fuisse, qui in obscuritate & silentio solitudinis delitescebant*. Denique si aliqui Abbates, aut simplices Monachi Sanctorum illorum Conventuum pars aliquando fuere, *id non tam propter eorum eruditionem, quam propter reverentiam pietatis eorum contigisse*. pag.24.& seq. pag.126.

Ut huic materiæ satis gravi lux effulgeat, tria nobis expendenda sunt. Primum, utrum Abbates Conventibus Episcoporum olim interesse tenerentur. Alterum, verum-ne sit, adeo exiguum fuisse numerum illorum, qui iisdem interfuerunt, uti D. Abbas persuadere conatur. Tertium, an ad Concilia sanctitatis potius reverentia, quam eruditionis nomine vocati fuerint. Singula articulo proxime sequenti discutiemus.

ARTICULUS XIX.

Prosecutio ejusdem argumenti, ubi de obligatione & jure Abbatum interveniendi Conciliis: & de nonnullis aliis eorum Juribus disseritur.

Sola consuetudo cujuspiam Juris firmare valet auctoritatem, præsertim quoties publicâ majestate innixa deprehenditur. Post Concilium Calcedonense, cui plures Archimandritæ & Monachi interfuerunt, & contra Eutychem sententiam dixerunt, admodum pauca celebrata sunt Concilia, ad quæ iidem vocati non fuerint. Tenebantur etiam præsentes se sistere Conventibus, quos Episcopi in sua Diœcesi singulis annis agebant. Primum Aurelianense Concilium can. 19. edicit ut hoc fiat, postquam ab Episcopo Synodi indictio prodierit, *accepta vocatione*. Concilium vero Antisiodorense initum anno 578. signat tempus conventus, atque absolute ait: *Kalendis Novembris omnes Abbates ad Concilium conveniant &c.* Hujusmodi obligatio in Ordine Romano adnotatur, in quo Abbates, dum eorum benedictio celebratur, Synodo se interfuturos promittunt. Concilium Vaurense anni 1368. constituit, ut si aliquo impedimento teneantur, mittant ad Synodum Procuratores. Sed hujus obligationis luculentissimum argumentum sunt pœnæ quibus subjacebant inobedientes. Gualterius Archiepiscopus Senonensis decimo Sæculo, in suis Constitutionibus Abbates & Priores, qui sine causa legitima a Synodo abfuerant, per octo dies ingressu Ecclesiæ interdicit. Innocentius III. Archiepiscopo Rossanensi, quod Abbates ad Synodum venire recusarent consequerenti, ex æquo respondens, copiam illi facit eosdem compellendi. Et ne putaretur id exigi dumtaxat ut ab Episcopo monitiones reciperent, secundum Concilium Lemovicense anni 1031. protestatur, vocari illos *non ut arguantur, sed ut de rebus Ecclesiasticis moderandis consultum præbeant*. In hoc sita est operæ collatio, quam juxta hoc Concilium Episcopus ab his viris doctrina claris expectat ad regimen Ecclesiæ suæ, testificans, eos pro meritis, coronæ, quæ se maneret, participes futuros: *quatenus ipsi spirituales viri, dum mihi per diversas multorum curas dispersо opem ferant ad sublevandum onus, in retributione coronæ mecum participentur*. Nihilominus cum Abbates Cistercienses significarent Innocentio IV. harum Congregationum obtentu cogi se de propria solitudine crebrius exire; inhibuit idem Pontifex, ne ad Synodos vocarentur, nisi tractaretur materia fidei; *pro fide dumtaxat*.

Non me fugit, aliquos illorum solitos se excusare, sive modestiæ causa, uti factitatum a S. Bernardo, qui ne Conciliis Træcensi & Senonensi interesset summa ope nisus est; sive ob alias causas, ob quas petebant dispensationem; Sed saltem quatenus spectat ad Synodos, quæ singulis annis in qualibet Diœcesi agebantur, satis aperte sese prodit hujusmodi obligatio.

Quod si haud pari districtione ad Concilia Generalia atque nationalia proficisci tenebantur, consuetudo tamen, quæ legis aut juris locum in his rebus obtinet, omnino quoad hoc evidens est ac certa, jam inde a Concilio Calcedonensi. Invise Codices, in quibus hæc Concilia cum subscriptionibus exarata sunt; continuo deprehendes Abbatum nomina, qui illis adfuere & subscripsere. Tres & viginti Archimandritæ damnatorium calculum contra Eutychem dederunt in Concilio Constantinopolitano sub Flaviano. Idem factum a pluribus aliis in Concilio ibidem inito sub Anatolio. Quod si S. Auxentius Chalcedonensi recusavit adesse, id eo contigit, quod putaret hunc conventum Concilio Ephesino adversari: sed postea venire compulsus, *cum diligenter & accurate* hujus Concilii acta *legisset*, eidem lubens subscripsit, quod nihil offenderit Concilii Ephesini definitionibus contrarium, *non oportere*, inquiens, *ex ignorantia calumniari hanc Synodum* (Calcedonensem.) Hæc notio facti, quod de S. Auxentio proditum est, valde ab illa discrepat, quam exhibet D. Abbas.

Deposito in eadem Synodo Dioscoro Alexandriæ Patriarcha, cum urgerentur subscriptiones Episcoporum Ægypti, qui numero duodecim aderant, nec non *pag.* 24.

& Ar-

& Archimandritarum ac Monachorum ejusdem Patriarchatus, utrique ante electionem novi Patriarchæ subscribere noluerunt, nempe ut pro recepto apud illos more ex jussu Patriarchæ subscriberent: quod sub cautione admissum fuit, ut narrat Liberatus. *Hoc de Archimandritis & Monachis aliquibus similiter excusantibus in concilio ordinatum est, ut dilationem acciperent.*

Universi Archimandritæ formulæ fidei Justiniani Imperatoris, ut ipsemet in Epistola ad Epiphanium Constantinopolis Episcopum testatur, subscripsere, *sequentes sanctorum Patrum traditionem.*

Idem Imperator in quadam ex suis Epistolis palam facit, id moris sua ætate fuisse, ut dum ordinabantur Episcopi aut Hegumeni Monasteriorum, veterum & recentiorum Hæreticorum condemnationem subscribendo ratam habere cogerentur; seque scripsisse & injunxisse reliquis Patriarchis, ut Dogmatum Origenis damnationem imposterum adderent. *In posterum autem ne aliter ordinentur Episcopi aut Monasteriorum Hegumeni, nisi prius cum aliis omnibus hæreticis, qui de more in libellis anathematizantur, idest Sabellio, Ario, &c. anathematizent.* Denique errorum, qui in scriptis Origenis reperiebantur excerpta a Monachis Palæstinæ confecta fuerunt, iidemque a Pelagio Sanctæ Sedis legato, & postea ab Imperatore damnatorium calculum in hos errores petierunt. Mennas Constantinopolis Patriarcha ex Imperatoris jussu illos damnavit, atque ejus sententia, cui supradicti Monachi subscripsere, ad Vigilium Pontificem atque alios Patriarchas missa fuit; hæc est autem illa sententia cum anathematismis, cui omnes recens ordinati, tum Episcopi, tum hegumeni subscribere tenebantur, ut modo diximus. En, nisi fallor, luculenta demonstratio; ex qua patet, quantam rebus Ecclesiæ ejus ævi Monachi operam & sollicitudinem conferre soliti fuerint. His addas Constantini Pogonati ad Papam Agathonem preces, nempe ut quatuor Monachis ex singulis quatuor Constantinopolitanis Monasteriis ad sextum Generale Concilium adversus Monothelitas coactum mitterentur; uti liquet ex Epistola ejusdem Imperatoris, quæ in fronte hujus Concilii legitur.

Hic non repetam quæ in Tractatu de studiis dixi circa sextum & septimum Generalia Concilia, & circa plures Monachos Conciliis præsentes nomine suorum Episcoporum; ut ii, verbi gratia, de quibus meminit Sanctus Athanasius in Epistola ad Antiochenos: *Aderant & aliquot Monachi Episcopi Apollinaris, ad hoc ipsum missi.* Sexcenta prostant exempla, quæ huc faciunt, in Conciliis Gallicanis, Hispaniensibus, & Anglicis, ubi eodem tempore ubique fere Abbatum subscriptiones reperies. Videantur Concilia, Remense sub Eugenio III. Lateranense, Lugdunense, Pisanum, Constantiense, Basileense, & Tridentinum; obvia erunt ubique Abbatum, & Procuratorum pro absentibus nomina. Imo & aliquæ Abbatissæ pluribus Angliæ Conciliis adfuisse, & subscripsisse inveniuntur.

Certus sum, si omnes numerari possent, quicumque sacris hisce Conventibus præsentes se exhibuere, & subscripsere, pro quadraginta, quos numerat auctor Responsionis, multa millia invenirentur. Verum præterquam quod talis enumeratio nimis esset allatura molestiæ, inutilis quoque est atque impossibilis; quippe ex his Conciliis plura sunt, quorum subscriptiones ad nos usque minime pervenerunt. Cohibere me tamen non possum, quin memorem Concilium Remense sub Calixto II. in quo Abbates supra ducentos consedere. Neque minor fortasse eorum numerus adfuit in alio ejusdem Civitatis Concilio sub Eugenio III. In Lateranensi sub Innocentio III. plusquam octingenti Abbates ac Priores numerati sunt; Epistola vero encyclica pro indictione hujus Concilii illis æque ac Episcopis inscripta reperitur. Magnus eorum numerus interfuit & subscripsit Conciliis Lugdunensibus, secundo & tertio, Viennensi, & Pisano an. 1409. in quo Abbates nostri Ordinis ad minus octo & sexaginta sessionem habuerunt. Haud aliter sese res habuit in Constantiensi, Florentino, Basileensi, & Tridentino. Vide P. Thomassinum Part. 3. Disc. Eccl. l. 3. cap. 13. n. 2. 13. & 15.

Si quæratur autem, quænam causa initio

Ab-

Abbates & Solitarios ad Concilia suaserit appellari; mihi quidem nullum dubium est, quin eorum sanctitatis habita fuerit quadantenus ratio; sed ausim quoque affirmare, gradus quem in Ecclesia tenebant nihilo minorem rationem veteres habuisse; & sententiæ eorum, cujus magna apud Fideles erat auctoritas, multum tribuisse. Neque vero si scientia caruissent, in ea existimatione profecto fuissent. Sed hic non repetam quæ de secundo Lemovicensi Concilio superius attuli.

Petis-ne tibi dari eorum eruditionis indicia? Libellum sapientissime scriptum satis est legas, quem Monachi adversus
Concil. tom. 2. col. 425. Nestorium Imperatori obtulerunt, in quo omnes Patres citantur. Deducendus ne est ab erronea opinione Imperator? Continuo Patres Ephesini Concilii ad S. Dalmatium Abbatem Constantinopolim litteras mittunt, atque eum rogant ut Imperatorem adeat, qui a fautoribus Joannis Antiocheni deceptus fuerat. At quare in Ægypti solitudinibus hujusce Concilii Acta publicantur? Nonne ut ibi,
Concil. tom. 3. col. 126. quæ in eo conventu fuerant gesta innotescant? *Lecta sunt hæc in Ecclesia Monachorum in desertis degentium*. Profecto viri imperiti nihil in his Actis, in quibus tam anceps & subtilis quæstio disceptabatur, capere potuissent. Quid magis præclarum eo, quod legimus in Vita S. Euthymii Abbatis super Concilio Calcedonensi? Duo Episcopi ejus discipuli, Joannes Jamneæ, & Stephanus Saracenorum formulæ fidei, quæ edita fuerat, nequaquam ausi sunt subscribere, antequam de Sancti Archimandritæ Euthymii sententia certiores fierent. Itaque eum cito conveniunt, qui lecto confestim decreto, illud *regulis veritatis exacte congruere* deprehendit; ejusque approbatione vulgata, non illi duo tantum Episcopi, sed omnes illius solitudinis Monachi ejus exemplum lætanter secuti, Sanctum Calcedonense Concilium amplexi sunt, quod approbarunt quoque S. Symeon Stylita, S. Sabbas, & S. Theodosius Abbates.

Vid. Bar. ann. 484. Concilium Romanum contra Acacium sub Papa Felice congregatum, dum Archimandritas Constantinipolis & Bithyniæ tali honore prosequitur, ut ad illos Epistolam scribat, hoc illos præconio celebrat, „ quod præter veræ in Deum „ pietatis constantiam quam tenebant, „ discernendi justos ab impiis, Fideles „ ab infidelibus, Catholicos ab hæreti„ cis, dono divini spiritus haberent in„ dustriam; (& revera ipsi tunc ferme „ soli erant in ea Civitate fidei asserto„ res & defensores.) Proinde, *etsi ni„ hil esset quod eos in causa fidei late„ ret*, quod fatentur in hac Epistola Romani Concilii Patres, opportunum tamen crediderunt ad illos scribere, & quæ in Concilio acta fuerant memorare. Haud aliter se gesserat S. Athanasius erga Solitarios Ægypti, ad quos omnium, quæ Arianæ hæreseos occasione acta fuerant, commentarium transmisit. Ita quoque S. Augustinus monumenta ad damnationem Pelagii spectantia Monachis Adrumeti legenda tradidit, una cum libro de Correptione, & Gratia, ut patet ex duabus Epistolis, quæ in fronte hujus libri extant.

Sexcenta id genus exempla prætereo, quibus luculente demonstratur, Monachos priscorum temporum nequaquam imperitos fuisse; in his vero antiquioribus potius hæsi, quam in aliis subsequentium sæculorum, quod prisco illo ævo vitæ Monasticæ integritas adhuc florebat.

B. Petrus Damiani, qui cæteroquin Petr. Monachorum studium parum amplificat, Damia. in suo opusculo vigesimo octavo tenet, Opusc. fuisse omni tempore iisdem permissum, 28. c. 2. ut, *super omnes, qui aderant*, in Conciliis disputarent; ait enim: *Requirite sancta octo Concilia & maxime sextum & septimum; ibique invenietis, Monachis licitum fuisse disputare absque ullo scrupulo in conspectu omnis Concilii super omnes qui aderant*. Multum profecto aberat, ut Monachis Conciliorum lectionem interdiceret, cum eorum jus Conciliis assistendi, & sententiam dicendi propugnare ac tueri voluerit.

Ubi res ita se habet, mirari non subit, quod Cassiodorus suos Monachos ad legenda Conciliorum decreta hortetur, ne hujusmodi ignorantiæ crimine sese apud Deum obstringant: Neque videri potest novum & inusitatum, quod Grimlaicus cap. 20. Regulæ præscribat, ut Monachi *Canones percurrant*.

His

His Grimlaici verbis D. Abbas *levem quamdam & perfunctoriam notitiam significari* putat. Et quidem vocabulum gallicum (parcourir) latinæ voci respondens, hanc notionem exhibet: sed a Scriptoribus Latinis saltem mediæ ætatis, pro attenta & diligenti lectione usurpatur. Ex multis veterum locis, quæ id probant, tria aut quatuor hic adnotabo. S. Augustinus in Prologo librorum de Doctrina Christiana de quodam servo loquens, qui a Deo legendi facultatem precibus impetrarat, de eo testatur, quod *codicem oblatum legendo percurreret*. Sed locus antiquæ versionis Palladii adhuc magis expresse ad rem nostram facit; nam c. 143. de B. Sylvania fœmina doctissima traditur, consuevisse illam noctes in dies mutare, ut *antiquorum scripta percurreret*, hoc est, studiose legeret. Rufinus c. 7. historiæ suæ, narrat, Didymo oculis capto nihil de memoria excidisse eorum, quæ a legentibus audierat, *percurrentibus aliis*. In quodam Carthaginensi Concilio, quod occasione privilegii quorumdam Africæ Monasteriorum coactum fuit, Bonifacius Episcopus jussit, tabulas, quas Petrus Abbas, atque ejus Monachi proferebant, legi diligenter, his verbis: *Susceptum* (forte melius legas *scriptum*) *quod ingeritur percurratur*: Et mox, *Redemptiolus notarius recitavit*. Liberatus innuens velle se opus quod erat in manibus, prosequi, ait: *cæptum opus percurramus*. Hæc abunde sufficiunt, ad probandum, Grimlaicum in Regula de diligenti & assidua lectione loqui, cum ait, *percurrere canones*.

pag. 64.

Concil. tom. 4. col. 1642. Liber. cap. 2.

Ut demonstrarem, Abbates doctos esse debere, exemplum inter alia attuleram Abbatum Insulæ Barbaræ, quibus Archiepiscopi Lugdunenses Pœnitentiarii ac Vicarii Generalis munus in sua Diœcesi omni tempore demandaverant; quod munus sine scientia exerceri non potest. Quid ad hoc reponit Responsionis Auctor?

pag. 207. *Si ad causas* (inquit) *& initia quibus harum dignitatum collatio debetur, propius attenderemus, facile innotesceret, iis, quibus collatæ sunt, magis ignominiæ & pudori, quam utilitati & ornamento fuisse*. Ac mox acrius invectus adversus Abbates, qui *mitris*, *annulis*, *atque aliis Pontificalis cultus indumentis vestiuntur*, prolixam orationem de his omnibus habet, *quæ ab ambitione & libidine cæteris antecellendi, & altiorem sua professione gradum per alienæ signa dignitatis sibi vindicandi, ortum habuisse* pronunciat.

pag. 209.

Non veniunt hic in quæstionem mitræ, annuli, & Pontificalia ornamenta. Quis nescit, ea sine scientia gestari posse? Itaque demonstrandum erat, munia Abbatibus Insulæ Barbaræ collata, ab eorum ambitione ortum habuisse, aut sine scientia ab illis compleri potuisse. Neutrum tamen horum firmis rationibus umquam probabitur.

Econtra, quod ad primum attinet, facile convinci quis potest, ob nihil aliud quam ob magnam existimationem, in qua Abbates hujus Cœnobii apud Sanctissimos Archiepiscopos fuerant, tali prærogativa condecoratos fuisse. Nam Leydradus hoc privilegium in persona S. Abbatis Benedicti confirmans, scribensque ad Carolum Magnum, Archiepiscopos, qui Benedicti prædecessoribus hoc jus dederant, *clarissimos viros* fuisse testatur. Inter quos numerat S. Eucherium, S. Lupum, & S. Genesium: Abbates vero nominat Ambrosium, Maximum, & Licinium, qui Sanctorum loco habentur. Ipse met Leydradus fuit Præsul sanctitate illustris, qui suam abdicavit dignitatem, ut in claustrum secederet. Benedictus vero, cui hoc privilegium asseruit, Sanctus Anianensis Abbas fuit, cujus virtus ab omni ambitionis suspicione longissime abfuit. Facessat igitur hæc ambitio, de qua Responsionis Auctor verba facit, & cujus hic nullum vestigium apparet. Interea certum est ad hoc munus rite obeundum scientia opus fuisse; neque enim tantummodo agebatur de exercenda Pœnitentiarii potestate, sed de ampla etiam jurisdictione totam Diœcesim visitandi vice Archiepiscopi, tum ob conservandum penitus illibatum fidei orthodoxæ candorem, tum etiam ad impediendum, ne perversorum errorum dogmata illuc aliquando intruderentur, *cognituros utrum Catholica fides recte crederetur, ne fraus hæretica pullularet*. En igitur illustre factum, luculenter assertum & probatum. Quæ vero de Mam-

Mammerto Claudiano in Diœcesi Viennensi, & de Abbate Modesto in Hierosolymitana memoravi, nihilo minus comperta ac explorata sunt. Eorum sanctitas pariter ac eorum scientia pro ipsis loquuntur. Legitima igitur ratiocinatio est, quam inde confecimus.

ad ann. 616. Videre est apud Baronium laudum præconiis illustrata Modesti facta, qui Ecclesiam Hierosolymitanam, in captivitate existente Patriarcha Zacharia a Persis abducto, sanctissime rexit. Non solum enim Sanctus iste Abbas fidelibus ejus Diœcesis suæ curæ commissis numquam defuit; verum etiam Ecclesias & religiosas domos ab hostibus incensas ac dirutas restauravit, quod agens quasi alter Zorobabel apparuit: post reditum autem Patriarchæ ab incæpta officiorum benignitate non destitit.

Omnibus hisce argumentis addidimus aliqua de Ecclesiis Cathedralibus Angliæ, quæ plerumque a nostri Ordinis Monachis regebantur; ac de priscis Laubii Abbatibus, qui Abbates simul & Episcopi erant. Idem dic de quibusdam antiquis Salisburgi Abbatibus, qui eam Diœcesim deficientibus Episcopis gubernarunt.

Hic D. Abbas *Monachos initio*, ait, *Ecclesiasticis muneribus nequaquam destinatos fuisse*; idque probat *ex quadam traditione* Patrum, qui de vita solitaria loquuti sunt.

Necesse non erat hujusce traditionis monumenta proferre. Omnia quæ ad hanc rem congeruntur, lubentes admittimus. Sed illud scire refert, an æqua fuerit ratio Monachis hæc distinctionis signa tribuendi, & utrum sine aptitudine & scientia injuncta munera potuerint exerceri. Sancto Augustino Monacho, & S. Gregorii Magni discipulo debetur institutio Monachorum in Ecclesia Cantuariensi, ad confirmandas illius regionis gentes in fide, quam ibi paulo ante prædicaverant. Hanc institutionem seu fundationem laudat ac probat ipse Gregorius. Ecquis eam improbare possit, cum ob Ecclesiæ utilitatem facta fuerit? Priscis Laubii Abbatibus idem usuvenit, quippe fuerant a Pontificibus ad annunciandam Belgis & finitimis populis Christianam fidem legati. Ad hoc munus exequendum, visum est oportere, ut Episcopali dignitate decorarentur. Quid est quod in hac disciplina merito arguas? Nonne cæteroquin constat, scientia illos opus habuisse?

Porro id genus prærogativæ in usu fuerunt jam inde ab origine Monastici instituti. S. Eusebius Vercellis Monachos instituit, ut suæ Ecclesiæ Clerum componerent. Id attestatur Epistola, quam huic Ecclesiæ scripsit S. Ambrosius. Novi ego, quosdam alio sensu hujus Epistolæ verba intelligere, quod dicant cætum Clericorum Ecclesiæ Vercellensis a cætu Monachorum discrepasse. At sermo de S. Eusebio, S. Ambrosio adscriptus, quique verius S. Maximo Episcopo Turonensi est adjudicandus, & sine ulla controversia antiquissimi Scriptoris fœtus est, fidem facit, hos Clericos alios a Monachis minime fuisse: *Eosdem Monachos instituit, quos Clericos*. Idem factitavit Consul Rufinus in Ecclesia, quam in suburbio Calcedonis extruxerat, in qua posuit Monachos, ut Clericorum officio defungerentur, ut narrat expresse Sozomenus. Idem quoque usurpatum in Ecclesia Episcopali Rhinocoruri, eodem referente Scriptore. Hæc omnia illo ævo facta sunt, quo status Monasticus in sua adhuc integritate florebat. Nullum dubium est, quin supradicti Monachi Ecclesiarum moderatores scientiam habuerint Clericis convenientem; id vero erat, quod unice intenderam hoc loco probare.

Ambr. Epistol. n. 63.

Sozom. l. 8. c. 17.

Sozom. l. 6. c. 31.

Quid attinet ergo de mitris, & de Pontificali cultu hic loci instituere sermonem? Non abnuo, quorumdam fastum aliquam in hoc partem habere potuisse, quibus id genus privilegia concessa fuere: utcumque tamen sese res habeat, multos reperias, quibus Pontifices hæc ornamenta invitis & obsistentibus contulerunt. S. Gervinus S. Riquerii Abbas, & ante hunc S. Anselmus Nonantulæ inter primos hac prærogativa cohonestatos numerantur, quos indubium est hanc concessionem nequaquam sibi per ambitum captavisse; atque idem dic de Sanctis Cluniaci Abbatibus. Ab hujusmodi ambitione longissime aberant profecto Abbates (de la Chaise Dieu); opus enim fuit, ut Lucius III. *in virtute obedientiæ* Lantelmum illustris hujus Cœnobii

nobii Abbatem ad ferendam Mitram compelleret, quemadmodum reliquorum Abbatum majorem partem, licet strenue obsisterent. In promptu esset plura ejusdem notæ exempla referre: sed non est hic locus.

Dici ergo generatim potest, prælationis & honoris signa, dignitatum & privilegiorum concessiones in Abbatum & Monachorum personis nequaquam esse damnandas, quamvis aliqui ob fines indirectos & per obliquas vias illas emendicaverint: ac ipse-met D. Abbas non diffitetur, *fore ut Ecclesia illos communibus* p. 213. *hisce regulis eximat, quoties opportunum sibi videbitur ad populorum ædificationem & disciplinam, atque ad propriam utilitatem; quemadmodum ab ea pluries factitatum fuit, & præsertim in Monasterio Insulæ Barbaræ*. Nunc denique illustre hoc Cœnobium ab acerrimis insectationibus defenditur, quas ex alio Responsionis loco supra retulimus, ubi hæc jura & privilegia Abbatum ambitioni refert accepta; hic vero consentit, Ecclesiam ea pluries indulsisse ad populorum instructionem atque ædificationem. Manent adhuc multis in locis inconcussa hæc jura. Ad ea rite exercenda subsidio scientiæ fuit olim, & nunc quoque est opus. Ut ea abdicemus nulla æqua ratio compellere nos potest, quemadmodum nulla æqua ratio Cisterciensis Ordinis Abbatias constringere valet ad dimittenda privilegia, quæ diu post Ordinis fundationem illis propter easdem omnino causas ac reliquis indulta fuerunt.

ARTICULUS XX.

De Lectione & studio Sanctorum Patrum, & Dogmaticæ Theologiæ. De Critica. Sententia S. Augustini circa studium Dogmaticum.

Si quis ad ea, quæ de studio Sanctorum Patrum in Responsione dicuntur, animum intendat, continuo putet, Monachos huic studio operam navare non posse, nisi *suæ professionis obliviscantur*, p. 259. *& relicta via Sanctorum vestigiis trita, in aliam transferantur penitus oppositam*; nisi denique *adeo sancti instituti veritatem extenuent, & labefactent, alia supponentes fundamenta ab illis, quibus ex divinæ nutu Providentiæ stabilita consistit*.

Quid acrius aut quid vehementius dicere possemus, si religiosos viros in Ethnicorum auctorum lectione unice defixos, ab eadem avertere nobis propositum foret? Multa in id genus lectiones scripsere Sancti Hieronymus, Nilus, Isidorus Pelusiota, quorum auctoritates in Tractatu de Studiis Monasticis citantur aut referuntur; attamen pro certo habeo, nihil tam acre & incitatum inibi inesse, quam quod in Responsione contra lectionem Sanctorum Patrum dictum reperitur. Mirum profecto esset, quod eorum Opera legi non possent, nisi viæ Sanctorum Institutorum vestigiis tritæ desererentur; perinde ac si Monasticorum Ordinum Institutoribus in mentem venisset alias stabilire vias ad Deum ferentes, præter illas, quas totius Ecclesiæ Magistri ac Patres docuerunt esse ineundas; ac ubi quis ea quæ sancti Doctores scripsere, legerit, continuo a sanctitatis & virtutis semita deflectere cogatur. Id mihi quidem nimium a S. Patris Benedicti mente dissitum videtur esse; cum in sua ille Regula dicat, omnia Sanctorum Patrum scripta ad Dei cognitionem & amorem deducere posse, suosque Monachos ut singula legant hortetur: *Quis liber Sanctorum Catholicorum Patrum hoc non resonat, ut recto* S. Bened. c. 37. *cursu perveniamus ad Creatorem nostrum?*

Haud equidem ignoro, D. Abbatem in hac esse sententia, ut hæc verba de Tractatibus ad mores spectantibus, & de Sacrarum Scripturarum expositionibus intelligenda esse tantummodo velit. At quanam ratione, quove fundamento nititur, ut testimonium adeo generatim & clare conceptum limitet atque restringat? Cur nobis ille dimidium panis, quem Pater porrigit, quem Ecclesia concedit, quem immemorabile tempus nobis adjudicat, subtrahere præsumit? Fateor utique, Sanctum Benedictum, ubi de Horarum Matutinarum lectionibus loquitur, post Sacram Scripturam, *expositiones Sanctorum Patrum* id. cap. 9. indicare. Sed ubi privatas Monachorum

lectiones memorat, consimili restrictione non utitur; imo vero omnia, quæ in Sanctorum Patrum scriptis leguntur, ita esse ait comparata, ut nos ad Deum recto cursu ducere possint. Et re quidem vera Dogmatum pariter ac Moralis Disciplinæ cognitio hoc valet efficere; quin & plerumque in operibus Dogmaticis nihil minus moralis scientiæ, quam in reliquis invenimus. Quid plura? In expositionibus Sacræ Scripturæ Patrum labore conscriptis, sæpe tantumdem inest materiæ polemicæ, quantum in ipsis Dogmaticis libris.

Sed frustra laboramus; quidquid in nostræ confirmationem sententiæ attulerimus, judicio quidem D. Abbatis, vanum est, inutile, ac nullius momenti. Non Sylloge omnium S. Augustini Operum ab Abbate Eugipio in gratiam quorumdam Monachorum, & lectionis compendium edita: non auctoritas Cassiodori, qui Patrum lectionem Monachis suis in universum commendat: non Cassiani testimonium, in quodam Opere de Incarnatione a se composito Patres citantis: non denique Sanctorum, Fulgentii, Paschasii Radberti, Anselmi, Bernardi, & innumerorum Monachorum, qui Dogmaticis scriptis perlegendis operam navarunt, manifestissima exempla quidquam probant, Patrum Dogmatica scripta Monachis nuncupata frustra citamus. Hujusmodi studium illis esse permissum, evincere ista non valent. Omnia hæc exempla singularia sunt: Exempla, inquam, virorum Sanctorum, quos Deus ad Ecclesiasticas dignitates vocare statuerat, Sancti Fulgentii, verbi gratia, & Sancti Anselmi. Cassianus & Sanctus Bernardus, viri extitere a communi hominum conditione remoti. Cassiodorus denique ad Aulicorum cœtus amandandus.

Si acribus & incitatis loquendi modis, quibus ad oppugnandam methodum lectionis & studii Sanctorum Patrum a me propositam utitur D. Abbas, unice caperemur; facile nobis persuaderetur, maximum inter meam atque ejus sententiam interesse discrimen, nec nisi difficillime convenire invicem posse. At nihilominus (quis credat?) eadem est utriusque nostrum in hac materia notio, idem systema. Unam uterque opinionem opinamur, ad unum scopum tendimus, unius consilii sumus. Quid nos ergo disjungit? Cur in contentionem mutuo venimus? Nemo erit profecto, qui id non miretur, aut petat sibi dari hujus assertionis indubia argumenta. Id vero exequi promptum est. Verba ipsa Responsionis audiamus.

Si quis diceret, antiquos Patres & Monachos nequaquam culpæ dedisse cuipiam Solitario, quod omnibus id genus notitiis operam impenderet; eosque in ea fuisse sententia ut putarent, quosdam ex illis in hoc studii genere ex professo versari posse, dummodo ex legitimæ auctoritatis arbitrio studeant; consentanea diceret veritati.

Jam ergo, ut patet, inter nos convenit; neque enim hos fines egredi mihi propositum est, si per hæc quidem verba, *ex legitimæ auctoritatis arbitrio*, Superiorum voluntas significetur, quibus integrum est quosdam ex suis subditis apto ad hoc studium ingenio præditos, ad illud capessendum dirigere, quoties Ecclesiæ aut Ordinis utilitas postulaverit.

Si vero quis dicat (pergit Responsio) *visum illis fuisse, hoc studium tam late diffusum Monasticæ professioni conveniens & proprium esse, falso id dixerit, neque umquam hoc illis in mentem venit.* pag. 262.

Et ne mihi quidem; si voce *proprii* quiddam intelligas a Monastica professione inseparabile, ita ut vere Monachus esse nequeat qui horum studiorum expers fuerit. Si vero contendas, hæc studia ab ea professione omnino esse aliena, ut hoc admittam non sinit Regula S. Benedicti, non sinunt majorum exempla. Fateor itaque, neque necessarium esse, nec consentaneum quidem, ut omnes indiscriminatim Monachi ad magna hæc studia animum adjiciant; sed quosdam ex illis ad hæc studia satis idoneos, a Superioribus ad ea tractanda dirigi, quoties opportunum judicaverint, posse, defendo. Ut breviter dicam, Dogmaticum studium a Monastico instituto

nequa-

nequaquam alienum est; & quicumque ad hoc studium apti probantur esse, ad illud incumbere possunt, quin sui status limites egrediantur, aut a communi regula desciscant: quippe Regula S. Benedicti pariter ac traditio huic opinioni favet; quamquam hæc traditio non omnes & singulos generatim complectatur, sed eos tantummodo, qui hujus scientiæ capaces erant.

pag. 264. Ab hac opinione D. Abbas minimum discessisse videtur, ubi ait; *quidquid ab exemplis in meo Tractatu allatis colligi potest, in hoc situm esse, quod aliqui Monasticæ professionis viri fidei Dogmatibus studuerint, & de hac materia scripserint; iidemque nunc quoque id facere licite possint, si ad hoc Providentiæ nutu vocentur.*

Nec mihi quidem revera consilium est ab his exemplis aliud colligere; prout ex superiori explicatione, & ex mei Tractatus apertis verbis manifestissime patet.

Sed hæ rationes (addit D. Abbas) *nimis infirmæ sunt, quam ut probare valeant, hoc studium Monachis de se convenire.*

D. Abbas sæpius inculcat hæc verba, *convenit, proprium est*, quæ vel semel explicare haud abs re fortasse fuisset. Eorum æquivocationem ego quidem jam inde a tertio harum Animadversionum articulo tollere conatus sum: hic vero ibi dicta denuo repetam: Nimirum si per hæc verba innuere velit, Dogmaticum studium a statu Monastico omnino esse alienum, ita ut qui ad illud instituendum recte comparati sunt, animum ei adiicere non possint, nisi continuo a suæ statu professionis exorbitent; id ego quidem defendi non posse arbitror, & meæ opinionis gravia argumenta mihi suppetere contendo ex Regula, atque ex majorum exemplis, videlicet ex Orientalium & Occidentalium Monachorum traditione. Hæc a me in Tractatu de studiis demonstrata sunt; neque probationes in medium adductas ita infirmas visas esse puto lectoribus æquis, ut visæ sunt D. Abbati.

pag. 231. Notio verbi, *convenit*, hic exhibita, cum illa consentit, quam exhibet in sua Responsione D. Abbas, ubi suam de Ecclesiasticorum scientia opinionem edisserit, & sibi videri, ait, *profundam atque exquisitam Conciliorum & Patrum lectionem Ecclesiasticis viris convenire quidem, sed absolute illis necessariam non esse; quovis tempore nonnullos eorum extitisse, qui sine hoc adminiculo, atque hujus studii expertes, ad magnæ virtutis fastigium evecti, in sanctitatis viam quam ipsi inierant alios perducere; hujusmodi viros nostris quoque temporibus non deesse, nec unquam defuturos.*

Eadem omnino ratione, eodem sensu, contendimus & nos, Dogmaticum studium Monachis convenire, illis videlicet, qui ad id genus cognitiones acquirendas idonei sunt; & Superioribus jus esse dicimus illos ad ea studia dirigere, quin a suo statu propterea avocentur. Ut quis jure sibi sumat de propria religione notitiam capere, satis est quod Christianus sit, & hujus disciplinæ ac scientiæ ingenium capax a natura teneat. Peculiaria Monachorum officia nihil de hoc jure detrahunt. Adde quod in solitudine degens, a rerum sæcularium tumultu remotior, & in tranquilliori statu collocatus, ideoque ad hoc studium comparatior est. Præterea sæpe contingit, ut munus ei incumbat alios docendi, quando videlicet (ex supernæ nutu Providentiæ vel Sacerdotali gradu condecoretur, vel ad Magistri aut Superioris officium promoveatur. Religiosi Ordinis interest, ut qui ad hæc studia sunt a natura facti, aut omnes, aut certe aliqui ad ea excolenda veniant; nempe ut officiis & muneribus, quibus religiosæ sodalitates ineluctabiliter tenentur, satisfieri possit. Si nemo ibi reperiatur Dogmaticæ scientiæ omnino peritus, quomodo subnascentes difficultates expedientur, aut quomodo ea quæ credere oportet, imperiti docebuntur? Eundum-ne erit ad externos, ut doctrinæ subsidia comparentur? At ne hoc quoque fieri persæpe licet, eo quod in solitudine desit commoditas atque opportunitas. Nunquam deponendus esset de manu calamus, & quovis temporis momento viri in Civitatibus degentes consulendi forent. Interea tamen errores sensim sine sensu intruduntur; ut crebro nimis experientia magistra cognovimus,

Ecclesiæ quoque permagni intereſt, in Monaſteriis præſertim in agro poſitis Theologiæ Dogmaticæ peritos viros inveniri, ut multas quæſtiones quæ identidem occurrunt, & prompta ſolutione indigent, enodare atque illuſtrare valeant. Doctores & doctos neque ſemper, nec ubique obvios habemus. Interim pſeudoprophetæ ſurgunt, & errores diſſeminantur. Ita in Germania ſæculo præterito accidiſſe nimium compertum eſt. Permultis in locis, velut in oppido S. Galli, Kempis, Corbeiæ in Saxonia, & alibi, ſoli ferme Monachi fidem ſtrenue tutati ſunt ac ſartam tectam conſervarunt; atque hæc eſt cauſa, cur ibi ad noſtri Ordinis Monachos ſacrorum adminiſtratio in ſuffraganeis Eccleſiis ex antiqua conſuetudine contributa adhuc pertineat.

Prætermittere omnino non poſſum hoc loco exemplum Venerabilis Durandi Caſtrorum Abbatis, qui circa dimidium decimi ſæculi florebat. Cum ejus ætate perniciosam doctrinam contra animorum immortalitatem quidam Walfredus diſſeminaſſet, ipſe totis viribus obſiſtens adeo ſtrenue ſe geſſit, ut hæreticus rationum & eloquentiæ pondere obrutus cedere coactus fuerit, & naſcentis erroris curſus continuo ſubſtiterit.

Walfredus ſpargit doctrinæ ſemina falſæ,
Corpus & una animam morte perire docet.
Inſurgit contra vero ſermone Durandus,
Et gladio linguæ dogmata falſa ſecat.

Talia refert Chronicon Epiſcoporum atque Abbatum Caſtrenſis Diœceſis, quod extat tomo ſeptimo Spicilegii. An expertem ſcientiæ Abbatem in hac rerum circumſtantia Eccleſiæ magis profuturum fuiſſe putamus?

Sed Ethicæ Chriſtianæ ac Monaſticæ ſtudium D. Abbas Solitariis non denegat, ideoque permittit, ut legant Patrum Morales Tractatus. Cur ergo Dogmaticum ſtudium illis præſertim, qui perſpicaci ingenio prædìti ſunt, denegare præſumit? Nunquid Dogmata minus ad religionem pertinent, quam moralis diſciplinæ capita? Proclivius eſt, ut ait Origenes, in doctrina, quam circa mores errare.

Origen. ho. 9. in Jerem.

In hac mea opinione duces & magiſtros habeo plane conſentientes S. Auguſtinum, & S. Hilarium; a quorum doctrina recedere puto qui D. Abbatis ſententiam tuentur. Sed res de qua agimus, majoris eſt momenti quam ut eam leviter, & perfunctorie tranſigamus. Licebit ergo, ut in ea aliquantulum hæreamus.

S. Auguſtinus in explanatione Pſalmi 130. quid de hac re plane ſentiat graviſſimis verbis ediſſerit. Ut ejus ſententiam recte concipiamus, notandum 1. S. Doctorem alloqui homines mere fideles & laicos; nemini autem dubium eſſe poteſt, ſcientiam plebi & laicis convenientem prout Chriſtifidelium nomine cenſentur, Monachis etiam convenire, qui ſaltem medium inter Clerum & plebem locum ſervant. Certum itaque & exploratum eſſe debet, ſcientiam, ad cujus acquiſitionem S. Auguſtinus in hoc ſermone fideles hortatur, illius ſcientiæ, quæ Monachos decet, fines nullatenus egredi.

2. Explicans S. Doctor duodecimum verſum Pſalmi ſupracitati, *Si non humiliter ſentiebam &c.* utitur diſtinctione lactis, & cibi ſolidi, tamquam fundamento ſuæ explicationis. Verbum divinum in ſua eſſentia, inquit, cibus eſt Angelorum. *Panis ergo eſt; inde vivunt angeli: ecce panis paratus eſt tibi.* Ad panem ſive ſolidum cibum analogice refert ſublimiora Fidei myſteria, puta *æqualitatem Verbi cum Patre*, *æqualitatem Spiritus-ſancti cum Patre & Verbo*. Has veritates ſolidum alimentum tunc eſſe contendit, quando illas, quatenus in hoc mundo datum eſt, clare & perfecte cognoſcimus: *Cum videro quæ non poteram videre, & cepero quæ non poteram capere.*

Econtra ſub lacte, quod imbecillioribus animis, hoc eſt incipientibus convenientius eſt, agnitionem comprehendit myſteriorum humanitatis Jeſu Chriſti; *quod tibi factus eſt Chriſtus ad infirmitatem tuam*; nec non & humilem atque ſubmiſſam Veritatum fidem, quas animæ provectæ niti debent ut clarius intelligant. *Videre Verbum non poteſt? credat, hoc eſt, ſugat. Securus eſt, quia*

cum

cum creverit manducabit, quod non poterat antequam sugendo cresceret.

3. S. Augustinus damnat ut temerarios, qui solido cibo uti volunt, antequam lactis usu roborentur; hoc est, qui ad altiores religionis veritates contemplandas, nondum in fide confirmati & exercitati, audacter feruntur. De illis in hoc Psalmi versiculo Spiritum-sanctum loqui putat; quibus nimirum, in pœnam superbiæ, qua simplices cognitiones quodammodo dedignati, ad investigationem veritatis, quæ ipsorum vires excederet, sese extulerunt, *si non humiliter sentiebam, sed exaltavi animam meam:* sæpissime accidit, ut in errores impingerent, atque illis tenacius adhærescentes defectu luminis, demum ab Ecclesiæ gremio miserabiliter divellerentur. Itaque cæco impetu ducti, semetipsos a lacte submoverunt, quo enutriri poterant, si beneficæ ac sapienti matri humiliter se submisissent, credentes ex animo quæ nondum capiebant. *Sicut qui ablactatus est a lacte super matrem suam, sic retributio in animam meam.*

3. Quod ad rem nostram præcipue facit, illud est, quod S. Doctor hæreticorum temeritati atque audaciæ, ineptam moderationem, sive ut rectius dicam, pusillanimitatem opponit, tamquam extremum illorum, qui contrariam nec minus periculosam viam sectantes, *cum audierint quia humiles esse debent, demittunt se, nihil volunt discere, putantes quia si aliquid didicerint, superbi erunt, & remanent in solo lacte.* Animas hujusmodi nimium timidas & imbecilles notat (indice Augustino) divina Scriptura S. Pauli verbis in Epistola ad Hebræos: *Et facti estis, quibus lacte opus sit, non solido cibo.*

5. Inter hæc duo extrema medium a S. Doctore indicatur, quod in hoc situm est, ut quis se initio lacte enutriat, & confirmet, hoc est, agnitione & studio simplicium & moralium Veritatum, quæ facilius & cum majori pietatis lucro percipiuntur, exerceat; deinde ad altissima & maxime recondita mysteria, quæ sunt solidus cibus, contemplanda extollatur. *Sic enim Deus vult nos lacte nutriri, ut non ibi remaneamus, sed crescendo per lac ad solidum cibum perveniamus. Non ergo,* inquit Augustinus, *tibi dicitur, Humilis esto, ut non sapias; sed, Humilis esto propter superbiam, altus esto propter sapientiam.*

Animadvertendum tamen est, duobus hisce postremis capitibus non tam Augustini, quam omnium catholicorum doctorum, qui hunc Psalmum jam antea exposuerant, sententiam explicari. Et quamquam illi persuasum non sit, eorum expositione Psalmistæ sensum exacte reddi; ad hujus tamen doctrinæ summam, quæ S. Hilarii (ut alios mittam) esse deprehenditur, libentius accedit. " S. Hilarius ait, homini inconveniens esse, Hilar. in Ps. 130.
„ ut exaltet cor; sed nihil esse impedimento, quominus exaltet sensum, & animam. Excelsus animo sit, & corde submissus. *Tenendus ergo humilitatis & altitudinis modus est, ut corde humiles, sensu vero & anima simus excelsi.*

Ex hac doctrina tria, ut mihi quidem videtur, colligi possunt, certissima ac prorsus indubitata quæ D. Abbatis sententiæ recta opponuntur. Primum, quod Dogmatica Theologia Monachorum instituto adeo non sit contraria, ut universis etiam Christifidelibus convenire possit. Evidens enim est, citatos Doctores de sublimioribus veritatibus loqui, cujusmodi sunt Trinitatis Mysterium, Divinarum personarum æqualitas, Attributa &c. Porro illas non tantum ut objectum fidei proponunt, sed etiam contendunt, omnibus satagendum esse, ut eas intelligant, ac penitus introspiciant; quod sine gravi & improbo studio non possumus.

Secundo, inepta moderatione creditur, quod propter officium humilitatis sanctarum rerum cognitio angustioribus finibus sit claudenda. Omnes Christifideles manere in humilitate pariter tenentur; nec hujus virtutis officium ad Monachos singillatim pertinet: at non ideo quia humiles esse debeamus, altissimarum sanctarum rerum notitiam nobis interdici putandum est; e contra vero nulla res magis in humili & modesta cogitatione homines detinere valet, quam hujusmodi veritates, quarum splendor firmiores animas præstringit, statim ac defixo in eas obtutu hærere velint, & sublato velamine intueri præsumant.

Tertio; cum periculosum sit in hunc latum Oceanum provehi sine perito nauta, ac sine clavo, hoc est sine connexis & certis principiis; non est cur juniores Monachi ordinato doctrinæ cursu hujus studii principia addiscentes in aliorum offensionem incurrant; quandoquidem niti debent ad perfectiorem & absolutiorem mysteriorum intelligentiam pro suo quisque ingenio pervenire; quod exequi sine periculo nequeunt, si methodo & principiis destituantur. Mihi igitur persuasum est, quicumque Dogmaticum studium Monachis denegant, eos adversus S. Augustini & S. Hilarii hactenus expositam sententiam aperte pugnare.

Hæc doctrina confirmari quoque posset sequenti ratiocinio, quod gravissima & firmissima soliditate atque evidentia pollere mihi videtur. Nempe Ethicæ Christianæ principia cum Dogmatica scientia necessario connecti, inde patet, quod vera pietas in Dei cognitione consistit, & quo perfectior est ista cognitio, eo redditur quoque pietas plerumque solidior. Hujus ope scientiæ apparentes contradictiones, quæ in divinis Attributis reperiuntur, sive ea seorsim consideremus, sive mutuo comparemus, conciliantur. Ab ea discimus, quomodo Deus licet ubique per immensitatem adsit, simplex nihilominus in sua natura persistat. Quare cum infinite potens & sanctus sit, peccatum permittat. Quomodo Adami culpa, qua Christianæ religionis dogma capitale & præcipuum continetur, infantibus imputari possit, salvis divinæ justitiæ regulis. Quid sit, cur justus Deus justos sinat in hoc mundo opprimi, impios vero in prosperitate exultare; ac sexcenta hujusmodi alia, quæ virtutem & pietatem eorum, qui de divinis Attributis notitiam in se ipsis non habent, nec ab aliis receperunt, commovere ac labefactare valent. Christianarum summa virtutum his veritatibus nititur: humilitas, patientia, conformitas divinæ voluntati &c. ab earum cognitione pendent. Quod si Monachis Dogmaticum studium interdicatur, quomodo invenientur, non dicam subditi, sed Superiores, quid id genus difficultates expedire, & nutantem pietatem tam in se ipsis quam in aliis sibi commissis, fulcire valeant.

Præterea si Monasticæ professionis hominibus Theologicum studium interdicitur, expositiones quoque Patrum in Divinam Scripturam, velit nolit D. Abbas, erunt illis interdicendæ: Augustinianæ, verbi gratia, in Psalmos, in S. Joannem, in S. Paulum, quæ nihil minus Dogmaticæ materiæ continent, quam cetera ejus opera; aut certe quæ in his Expositionibus ad Dogmata spectant, ab iis quæ ad mores tantum, erunt secernenda; quod difficile factu, ne dicam impossibile foret. Quid quod hæc discretio nulla ratione niteretur, cum hos sermones Sancti Patres ad populum habuerint, & vulgus fidelium ex iis doctrinam & pietatem hauserint? Numquid Monachi consimilem inde fructum colligere non possent? Si ita est, Monachis subtrahenda quoque foret lectio multorum S. Bernardi sermonum, qui de dogmaticis materiis tractant, quamvis illos Monachorum efflagitatu compositos, & his quoque præsentibus recitatos fuisse compertum sit. Sermonum etiam, quos hic Sanctus Abbas de animarum visione beatifica ante resurrectionem composuit, lectio interdicenda illis erit, ne forte hujus Theologici dogmatis cognitione destituti, in aliquem errorem incaute offendant. Denique prohibendi erunt a lectione Tractatus de Gratia, & aliorum multorum hujus Sancti Operum, in quibus Theologica Dogmata ex proposito discutiuntur; quamquam D. Abbas omnia S. Bernardi scripta sine ulla distinctione a Monachis legi permittat. Hinc patet, in quantas hujus Dogmatici studii subtractio difficultatum tricas nos conjiciat; ac jure merito ex hactenus dictis colligimus, Dogmaticam Theologiam a disciplina morali sejungi non posse.

„ Propterea S. Gregorius Nazianze- *Greg. Nazianz. Orat. 20.*
„ nus vere ajebat, eos, qui vel solos
„ mores, vel solam doctrinam confecu-
„ ti sunt, ab altera autem deseruntur,
„ sibi videri nihil a luscis differre. Ad
„ horum calamitatem accedit, quod in-
„ venustam ac indecoram faciem exhi-
„ bent, sive aspiciant, sive aspiciantur.
„ At quibus utraque laude excellere,
„ velut

„ velut ambidextris esse contigit , hi „ nimirum omnibus numeris absoluti „ sunt, ac cum alterius vitæ beatitudi- „ ne vitam agunt.

Cum hæc ita se habeant, quid a Dogmatum scientia & studio Monachi ceteroquin idonei prohibentur? Quid totum hoc studium inter angustos fines quorumdam Catechismorum, & *trium vel quatuor mensium intervallo* concluditur? Adeo ne graviter peccarent, si vel in his Catechismis diutius versarentur? Adeo ne periculosum est, Dei cognoscendi modum & rationem addiscere? Fateor id mihi esse imperceptibile. Utcumque tamen sit, consentit denique D. Abbas, ut supra innuimus, *Veteres Patres & Monachos nequaquam culpæ dedisse cupiam Solitario, quod omnibus id genus notitiis operam impenderet; eosque in ea sententia fuisse, ut putarent quosdam ex illis in hoc studii genere ex professo versari posse, dummodo ex legitimæ studeant auctoritatis arbitrio*, hoc est, ut ego sentio, ex Superioris nutu & voluntate.

Et re quidem vera complures Monachorum cum fructu & benedictione Dogmaticæ Theologiæ operam dederunt, ut eorum scripta testantur. Episcopi sanctitate conspicui stimulos illis aliquando ad scribendum addidere, quos tamen antea studio exercitatos, & ad scribendum idoneos fuisse omnino existimandum est. Præterea Doctores & Præsules sanctissimi Dogmatica Opera solitariis persæpe nuncuparunt, eosque ad ea semel & iterum legenda excitarunt, quemadmodum S. Augustinus Tractatum suum de Correptione & Gratia, qui profecto dogmaticus est. Efflagitantibus Solitariis scripsisse constat S. Epiphanium libros de Hæresibus, Dogmaticum opus, quam quod maxime, cui addendus est ejus liber inscriptus *Ancoratus*, quem itidem nonnullis Monachis nuncupavit. Id vero factum in primordiis Monastici Instituti. Quid plura desideras?

Conc. t. 3. col. 1180. Magnus Solitariorum numerus scripserunt olim ad S. Cyrillum Alexandrinum, ut sibi de quibusdam difficultatibus circa fidei Symbolum occurrentibus responderet. Quibus morem gerens Sanctus Antistes, rescripsit Epistolam prorsus Dogmaticam, ad propositas difficultates enodandas; atque eorum studium dogmata Christianæ Religionis medullitus cognoscendi, disertissimis verbis miratur atque commendat. *Etenim divinas doctrinas desiderare, & sacrorum dogmatum rectitudinem studiose persequi, quis non valde admiretur?* Quibus addit, hoc studium, atque hunc laborem a mercede nequaquam vacuum futurum, atque in id genus cognitionibus consistere vitam æternam.

In Armenia erroneas opiniones quibusdam spargentibus, ejus regionis Monachi continuo Proclum Constantinopolitanum Episcopum certiorem faciunt: (patet hinc quod superius dicebam, Monachos videlicet errorum & falsæ doctrinæ cursum sua eruditione & scientia sæpissime retardasse:) ad quos Proclus elegantem misit Epistolam, totam Dogmaticam, in cujus extremo illos hortatur, ut in amore & studio fidei orthodoxæ constanter, & immobiliter maneant, ac traditionibus adhæreant, quas acceperant a BB. Basilio, & Gregorio, aliisque; qui in una & eadem fide, ac ipsi, quondam fuerunt. Conc. t. 3. col. 1432.

Monachi quoque Constantinopolitani Agapito Pontifici olim significarunt, Anthimum, quem Imperator in hujus Urbis Episcopali throno collocare volebat, corde Eutychianum esse. Denique S. Leo adeo de Monachorum hujus urbis doctrina & zelo servandæ fidei certus erat, ut gravissimis hisce verbis illos alloqueretur: *Collaborate nobiscum, & quanta potestis devotione id agite, ut falsitate destructa & fidei soliditate defensa, secura per totum mundum pace potiamur.* Vid. Bar. ann. 535. & 536.

Antequam hoc caput absolvam, unum verbum dicam de Critica, quandoquidem eam D. Abbas studio Patrum conjunxit. Nec miror admodum, huic illum studio exitiale bellum indixisse, cum ejus abusum tantummodo respexerit, adversus quem nihilo minus vehementer a me declamatum est. Verum prudentior, ac sapientior est, quam ut illam damnet absolute, quod ea aliqui abutantur. Ipsemet Critices normam in sua Responsione frequentissime adhibet, quamquam illam maximopere aversari videatur; ita ut contra Artem Criticam disputanti pag. 275. & 5.

idem

idem prorsus acciderit, quod ei circa studia literarum accidisse notavi; nimirum illius utilitatem suo-met exemplo probavit. Ineptam ergo Criticam abjiciamus, aptam, & legitimam amplectamur, quæ ubique necessaria est, cum nihil aliud sit, quam rectus judicii, & intelligentiæ usus. Illa opus est, ut genuinas historias a falsis dijudicemus; ne superstitiosis narrationibus, vanis opinionibus, inanibus deliramentis, & visionibus, fictis aut ambiguis miraculis, suppostititiis Patrum scriptis temere fidem habeamus. Venerabilis Guigo, quintus Cartusianorum Generalis Critices normam utiliter adhibuit, ubi serio examine dijudicat inter Epistolas Divi Hieronymi, legitimas nempe ab apocryphis discriminando. Eadem adhibenda in rebus fidei & religionis, cautissime tamen & cum summa moderatione, ne indiscriminatim omnia sine ulla ratione & lumine accipiantur: *Omnia probate, quod bonum est tenete. Qui credit cito, levis est corde.* Sanctissimi denique Monachi Critices regulas in textu Sacræ Paginæ exercuerunt, versiones cum testu originali conferentes, prout a S. Martyre Luciano factum, qui Septuaginta versionem ad Hebræos Codices diligentissime recognovit, atque emendatiorem edidit. Jampridem quoque adnotavimus S. Stephanum Cistercienſium Abbatem adhibitis peritis Hebræis ad Sacra Biblia in suo Monasterio emendanda solerti labore incubuisse. Adeo verum est, Critices notitiam ipsis Solitariis esse in sanctioribus rebus necessariam.

Ægre adducor ut credam, D. Abbatem in hæc principia minime consentire: at-
pag. 276. qui dicere poterit, imo reipsa dicit; *viro critico frenum injici nullo modo posse.* Si ita esset, molestissima absurda pati cogeremur; atque eo deveniretur, ut vel omnia sine ullo examine & indiscriminatim recipienda essent, vel medicina malo deterior adhibenda. Sed non deest suus huic scientiæ modus, ut tot illustrium virorum, qui ejus ope utiliter Ecclesiæ inservierunt, exempla aperte convincunt. Regulæ vero, quas in meo Tractatu pro legitima crisi instituenda indicavi, impedire valent, ne quis ea abutatur.

ARTICULUS XXI.

Privata & certa studia Monachorum novis rationibus confirmantur, desumptis ab ingenti Episcoporum & magnorum virorum numero, quos Monasteria edidere. Cœnobii Lerinensis Elogium.

INter varia argumenta, quibus probare conatus sum, a primis usque temporibus studia in Cœnobiis exculta fuisse, pene innumerabilem Episcoporum & magnorum virorum seriem allegaveram, qui inde prodiere, ad digne fungendum tali ministerio prorsus comparati. Auctor ve- pag. 37.
ro Responsionis contendit, *nihil exactæ & exquisitæ rationis in hoc argumento inesse. Nam si ex his Monasteriis* (ait) *quinquaginta Monachi electi, ad Episcopatus honorem educti sunt; ex adverso centum mille fuerunt, qui ibi totum vitæ cursum absolverunt in humilitate, in silentio, in suæ professionis integritate. Summa igitur redit ad paucos viros, quos Providentia dispositione extraordinaria a reliquis discrevit.*

Sed veniam dabit, ut ego quoque illi reponam, nihil exactæ & exquisitæ rationis in hac responsione inesse. Licet enim concederemus (quod nequaquam ita est) exiguum Episcoporum numerum e Monasteriis prodiisse, atque hos extraordinario nutu Providentiæ a reliquis fuisse discretos; adhuc tamen verissime dici posset, eos in Monasterio scientiam consequutos fuisse ad id muneris necessariam, posito quod a teneris annis ibi fuerint educati, prout de multis, iisque insignioribus constat. Ac proinde legitima esset consecutio quam ducimus, studia nimirum, saltem privata & particularia intra hæc Monasteria in usu fuisse.

Ad id dupliciter respondet. *Primo, quod in hoc casu verisimile est contigisse,* pag. 37.
ut viri isti a Deo majori talentorum numero, perspicaciori ingenio, singulari præ ceteris intelligentia, & ad scientias aptitudine donati his omnibus impensius ac felicius uterentur, ideoque ad majora præ ceteris fratribus proveherentur.

Verum hæc responsio meæ sententiæ patro-

patrocinatur. Nam si in acquisitione scientiarum, impensius fratribus ingenio usi sunt, sequitur ut omnes ad earum studium incumberent. Quis ignorat, non omnes pariter in scientiis proficere, nec singulos qui studio vacabant, ad Episcopatum natos?

Secundo, quod *si Monasteria totidem fuerunt seminaria, ad viros doctrina erudiendos, & dignos Episcopatu reddendos constituta; vere asseritur, necesse fuisse, ut ad consecutionem scientiæ, cujus ope excelsi gradus munera digne exequi possent, dirigerentur. Sed cum id nulli umquam in mentem venerit, frustra hæc ratio adhibetur ad probandum, Monachos teneri in Ecclesiastica scientia eruditionem sibi comparare.*

Numquid ego talia aliquando pronunciavi? Aliud est si quis dicat, quum plures Monachi de propriis Monasteriis ad Episcopatum fuerint educti, inde colligi posse, excultas fuisse apud illos scientias: aliud, Monachos studuisse ut ad has dignitates eveherentur. Ideo studebant, quia studium sibi permissum, imo & necessarium erat, ut in solitudine sustinerentur, ut pietatis fructu atque doctrinæ prodessent sibi, & fratribus, quoties necessitatis aut charitatis lege obstringebantur. Eorum merita & egregiæ dotes mundo innotescebant. A septis claustrorum, plerumque inviti, educebantur, ad regendas Ecclesias. Hujus vero muneris partes feliciter adimplebant. Numquid propterea sequitur, ut docti esse in Ecclesiastica scientia tenerentur, ad hoc ut Episcopi fierent?

Sed hoc non impediit, quominus Cœnobia Episcoporum seminaria evaderent. Hujus rei in Monasteriis S. Martini, Lerinensi, aliisque permultis, exempla prostant. Sed ab hoc longissime aberant S. Cœnobitæ, ut sibi Episcopalis dignitatis consecutionem proponerent. Legitur quidem in S. Aureliani Regula articulus, qui est ordine 46. ad illos pertinens, quos ad hanc dignitatem de Monasterio educi contigerit. *Si vero Deo propitio ita proficeretis, ut aliquis ex vobis ad Episcopatum expetatur, ipse solus egrediatur.* Sed non innuunt hæc verba, quod Monachi ad Episcopalem dignitatem excitarentur aut compararentur: quod rarissime & præter communem consuetudinem factum memoratur. Existimatione & fama virtutis, sanctitatis, ac scientiæ, quibus intra Claustra exornabantur, hos sibi conciliabant honores, quamquam nonnisi inviti promoventibus viderentur acquiescere. Inepte igitur & contra meam sententiam dixeris, mihi visum fuisse, *demptis circiter centum Monachis, e. g. qui in aliquo gradu & dignitate collocati fuerunt, reliquos ad centum mille omni cura & studio incubuisse, quo his gradibus & honoribus digni redderentur, numquam ad eos ceteroquin perventuri.* Viri illi studio dediti omnem operam & laborem adhibuerunt, ut pro sui instituti dignitate vitam agerent, & suæ professionis officiis perfungerentur. Quod reliquum fuit, supernæ dispositioni referendum, quæ illos a proprii status cancellis omnino invitos extraxit. Et licet non omnes ad hos honores evocarentur, una tamen erat omnium & communis exercitatio, neque in versas classes ii qui ad Ecclesiasticas dignitates assumendi erant, a reliquis distinguebantur. Omnes eadem studia tractabant, aut tractare poterant; omnes iisdem lectionibus operam dabant. Quod si nonnulli eorum ad Ecclesias Episcopali ministerio moderandas apti comprobati sunt, ordinario studiorum cursu, & communibus exercitiis hanc aptitudinem acquisiverant. Studia ergo & scientiæ, quæ adeo necessariæ sunt, ut quis Ecclesiæ ministerio digne fungatur, in Monachorum Sodalitiis impense colebantur. pag. 38

Frustra vero dicas, quod *nihil sunt ii, qui è claustris ad Ecclesiarum regimen educti fuere, si cum innumera pœne multitudine eorum, qui intra Cœnobia perstiterunt, comparentur.* Fac ita esse; at id nihil impedit quominus eadem omnes præsidia habuerint, quibus in scientia proficerent. Ingeniorum varietas, & singularis quorumdam ad scientias aptitudo illos inter se mutuo distinxit. Quamquam nihil vetat ut dicamus, magnum eorum numerum, qui in proprio statu permanserunt, haud minus doctrina præstantes fuisse, quam qui illis in animarum regimine præferebantur.

Quod attinet ad Episcoporum numerum, qui e Monasteriis prodiere, valde major est procul dubio, quam aliqui putant.

tant. S. Pachomius, Cœnobiticæ vitæ primus institutor, dum adhuc viveret complures ex suis discipulis ad Episcopatum vidit assumptos. Ex solo Abbatis Isaaci Monasterio, de quo in Vita Sancti Joannis Chrysostomi fit mentio, Theophilus Patriarca Alexandrinus septem aut octo Monachos ad Ecclesias Episcopales moderandas evocavit. Post medium quartum sæculum, plures ex Episcopis Constantinopolitanis, Monachi fuerant, quemadmodum & plerique Orientalis Ecclesiæ docti viri, atque aliarum Sedium Antistites. *Fateor*, ait D. Abbas, *in Oriente, quamplurimos ex Solitariis ad Episcopatum evectos*. Idem in Oriente nostra quoque memoria usu maxime pervulgatum est. Haud vero secus contigit pag. 284. in Occidente. Non erat in Galliis Civitas, quæ non optaret maxime aliquem ex Monachis S. Martini Præsulem sibi dari, ut Severus Sulpitius testatur. Lerinense Cœnobium sanctissimos Episcopos, *per omnes Provincias*, ut ait Cæsarius illius loci splendidissimum lumen, distribuebat. Haud minori studio discipuli S. Columbani expetebantur. *Quis locus vel civitas non gaudeat ex beati viri disciplina rectorem habere Pontificem vel Abbatem?* Porro eadem de innumeris aliis Monasteriis referre in promptu esset. Numerum ergo Episcoporum, qui inde educti fuerunt, quis posset accurate persequi?

Optime, inquies: sed numquid tam magna scientiæ vis sustinendis Episcopi oneribus necessaria est? *De doctrina Episcoporum, qui priscis Ecclesiæ sæculis fuerunt, præclare nimis, ac præter rei veritatem aliqui sentiunt..... Omnino veritati consentaneum est dicere, quidquid* pag. 40. *olim in optimo Præsule requirebatur, in Sacræ Scripturæ intelligentia, quæ quidem profunda esset atque exquisita, tantummodo stetisse*.

Æquum sane ac prudens de Episcoporum scientia judicium profert Divus Gregorius Nazianzenus sermone 21., ubi ait, ignorantiam rem esse non ferendam in Pastore, qui errantes in viam reducere, & regendorum a se populorum difficultatibus lumen afferre debet. Huc spectant S. Leonis verba: *Si in laicis vix tolerabilis inscitia, in iis qui præsunt, nec excusatione digna est, nec venia*. C. Si in laicis. dist. 37. Fateor, si scientia Scripturarum, eaque *profunda*, præstet Episcopus, nihil majus in illo desiderari. Sed exilis admodum & jejuna erit in illo hæc scientia, nisi reliquas ad hoc studium feliciter instituendum necessarias notitias sibi comparaverit. Sine inferiorum scientiarum præsidio nemo ad illam intelligentiam pertinget. Pronum est in errores labi nescientem Theologiæ principia. *Multi errores & lapsus ex eo contigerunt, quod viam multi non invenerint, qua esset in sancta lectione insistendum & progrediendum*; rectissime ait Origenes. Philoc. cap. 1. Quomodo de fide, & de Scriptura accurate disputabit, qui principiorum notitia caret? De quibusdam etiam veritatibus traditionis documenta desideramus, ut Scripturam intelligamus. Itaque si studio Sacræ Paginæ pro Episcoporum scientia contenti sumus, cum illud accuratissimum & exquisitissimum, ut asserit D. Abbas, esse debeat; alias cognitiones præire necesse est, ut hæc perfecta Scripturæ peritia acquiratur, quæ cognitiones tamquam principia & necessaria fundamenta ponuntur.

Non aberit a veritate qui dicat, S. Augustinum in ascetica vita, antequam Presbyter fieret, omnes notitias ad librorum sacrorum studium prærequisitas optime calluisse. At nihilominus Presbyter ordinatus, petit sibi dari tempus & otium vacandi orationi, ac in meditatione & studio Sacræ Scripturæ diutius versandi, nempe ut ad eam fidelibus enunciandam idoneus evaderet. De hac re egregiam illam ac plane mirabilem scripsit Epistolam ad Valerium, qui se licet invitum sacerdotem constituerat. Quid ergo agere deberent illi, quibus eadem doctrinæ emolumenta non suppetunt ad eloquii divini exquisitam intelligentiam? Aug. in Epist. 21.

Permultis aliis exemplis, quanta in Episcopis scientia olim requireretur, indicare possumus. Quod Ammonio Monacho Ordinis S. Pachomii accidisse novimus, huc apprime facit. Cum hic Tabennas venisset, quemadmodum ipsemet in Epistola ad Theophilum Patriarcham Alexandrinum narrat, a Sancto Abbate Theodoro, qui inspiratione divina Bolland. 12. Maii pag. 349. fore

fore eum aliquando Episcopum præscius erat, traditus confestim fuit Theodoro Alexandrino, & Ausonio Cœnobitæ, *ut in divinarum scripturarum intelligentia præclare ab illis erudiretur*. Fuerat hic *ib. pag. 319. n. 60.* Theodorus S. Athanasii discipulus, & Alexandriæ in Ecclesia Peroeæ *Lector*, non modo in Græca lingua, sed in Ecclesiastica præsertim doctrina apprime versatus, quam a tanto præceptore tenebat, prout legimus in vita S. Pachomii. Huic ut morem gereret S. Pachomius græcam linguam addidicit, ac eum præceptorem statuit illorum qui Alexandria venerant, atque aliorum qui Tabennas sese contulerant. Quanta Ausonius eruditione polleret, ignoramus: sed verisimile admodum est maximam in eo fuisse, quandoquidem magnus Ausonius appellatur, ὁ μέγας, ut ab alio juniore ejusdem nominis secernatur. Duobus hisce Magistris Theodorus Abbas Ammonium contradidit, ut erudiretur scientiis, quarum usus illi futurus erat in Episcopali dignitate, ad quam assumendum esse divinitus cognoverat.

Hic Ammonius in mentem redigit quæ narrantur a Palladio de Sancto Abbate Ammonio, qui adeo miris modis *Pallad. Histor. Laus c. 12.* conatus est, ne renunciaretur Episcopus. Multis de causis ejus electio expetebatur, potissimum vero propter ejus eximiam eruditionem, quod erat nimirum καθ' ὑπερβολὴν φιλόλογος. Notat enim citatus auctor, illum non modo Vetus & Novum Testamentum memoria retinuisse, sed in Origenis, Didymi, atque aliorum Patrum lectione adeo fuisse exercitatum, ut ad sex mille & sexcentos versus illorum memoriter recitaret. Non omnes illos tamen, qui a Monasteriis ad hasce dignitates evocabantur, hujus Ammonii scientiam, aut Basilii, Chrysostomi, Epiphanii adæquasse contendo; sed nullum mihi dubium est, quin ad obeundas Episcopi partes satis fuerint comparati, omniaque didicerint ut plurimum in Monasteriis, in quibus multi eorum a teneris annis fuerant enutriti.

S. Epiphanius, qui Monasticum institutum professus est jam inde a pueritia *Sozom. l.6.c.32.* ἐκ νέου, ut refert Sozomenus, præter Sacræ Scripturæ studium, animum ad alia quoque intenderat; ut elucet præser tim ex Opere de Hæresibus, quod composuit persuasu quorumdam Monachorum; qui inepte admodum & intempestive tale opus exoptassent, si dogmaticas materias legere nefas illis fuisset. Et quidem ad hanc lucubrationem illum cohortati sunt, quo tempore Monastica disciplina nihildum a primitiva puritate desciverat. Quæ de Epiphanio diximus, ad Theodoretum quoque, & alios innumeros egregios Antistites pertinere possunt, qui prima eruditionis, æque ac pietatis & virtutis elementa Monasticæ professioni referunt accepta.

Fateor, *ad Episcopatum nonnumquam assumptos, qui modice eruditi erant*, tunc *pag. 218.* præsertim quum sanctitas eximia eruditionem supplevit, sed novimus etiam, utriusque habitam fuisse rationem; & Ecclesiasticas regulas infringi constat, quoties inerudit ad has dignitates extolluntur. Itaque redargui non posset Metropolites, qui sequutus has regulas, Ecclesiis suæ Provinciæ Pastores ad exercenda hæc munera minime idoneos præfici nollet.

Ex narratione de Episcopo Wlstano a *pag. 219.* D. Abbate allata, utut vera sit, non sequitur ut B. Lanfrancus Archiepiscopus Cantuariensis nulla fuerit ratione fretus cum eum deponere vellet propter ejus inscitiam, & rudem simplicitatem, propter quas contemptibilis, & suo gradu indignus reddebatur; quod si constet; Deum ejus depositioni per miraculum intercessisse, vix tamen credo minus illi fuisse probatum Lanfranci consilium, quod regulis Ecclesiasticis congruebat. Utcumque vero sit, exceptione hic loci jure modo uti possumus, quam Responsionis Auctor tot locis opponit; nimirum id esse factum singulare, & inusitatum, a quo nihil consequitur. Aliquantulum igitur anceps mihi esse videtur conclusio, quam ipse ex hoc exemplo colligit; & haud scio, an omnes *pag. 220.* cum illo consenserint, *Episcoporum laudem & commendationem non in scientiæ profunditate & eruditione consistere, sed in simplicitate & sanctitate vitæ*. Utraque conditio necessaria est; verum excepto casu altissimæ sanctitatis, mihi persuasum est cum Sancto Thoma, modicam virtutem cum scientia, virtuti

quæ

quæ sit expers scientiæ, esse anteferendam.

pag.210. Preces, quas Lupus Ferrariensis apud Hincmarum fieri impetravit pro Hilmerado electo Ambiani Episcopo, ea quæ hic a me dicuntur, plane confirmant. Non multa ille quidem doctrina pollebat: sed ad suæ tamen & aliorum saluti consulendum & collaborandum idoneus erat.

Apposite vero fiet, quod hic sermonem aliquantulum protrahamus de Lerinensi Monasterio, quod Sanctorum Episcoporum & doctorum Monachorum seminarium fuisse paulo ante notavi. Ne-
pag.201. que id abnuit D. Abbas; sed contra se facere non putat, ait enim: *Docti quidem Monachi in hac sodalitate fuerunt. Sed illud potissimum hic agitur, ut sciamus primo, quo in loco operam studiis dederint; deinde in quo sita esset eorum doctrina, ex qua adeo inclaruerunt*. Quod ad primum caput pertinet, asserit, S. *Eucherium, qui de disciplina, quæ ibi obtinebat, accurate disseruit, nihil de scientia dixisse; & in S. Honorati Vita, quæ illustris hujus Sodalitii exercitia studiose commemorat, aperte innui, Sanctum hunc virum aliud nihil habuisse in quo acquiesceret præter orationem & psalmodiam*. Qualis vero fuerit eorum scientia, palam facit, ubi ait in sola Divinæ Scripturæ intelligentia sitam fuisse. Age vero utrumque caput expendamus, & maxime primum.

Quandoquidem S. Eucherii Episcopi Lugdunensis narrationi stare lubet, videndum num revera de horum Monachorum scientia nihil ille memoriæ prodiderit. Sanctus hic Præsul duos ante Episcopatum filios ex justo conjugio habuerat, Veranum & Salonium: quorum uterque Monasticum institutum professi in Cœnobio Lerinensi sub S. Honorato fundatore & primo Abbate, postea Episcopi renunciati sunt. Ex S. Eucherii Epistola, quam Salonio scripsit mittens ei librum de obscuris Sanctarum Scripturarum capitulis, intelligimus hunc ejus filium *vix dum decem annos natum eremum ingressum*, atque ibi prima documenta a S. Honorato recepisse, *inter illas sacras manus non solum imbutus es, verum etiam nutritus sub Honorato patre illo*: deinceps vero a S. Hilario Episcopo Arelatensi post S. Honoratum, altiorem hausisse doctrinam: *cum te illic beatissimi Hilarii, tunc insulani tironis, sed jam nunc Summi Pontificis, doctrina formaret per omnes spiritualium rerum disciplinas*. Denique postremam illius disciplinæ manum imposuisse Salvianum, & Vincentium: *ad hoc etiam te consummantibus sanctis viris, Salviano atque Vincentio, eloquentia pariter scientiaque præeminentibus*. En igitur tres, ut ita dicam, doctorum ordines nactus est Salonius in Lerini insula: S. Honoratum pro disciplina pietatis & virtutis; S. Hilarium pro doctrina spiritualium rerum, sive id de Sacra Scriptura, sive de rebus moralibus intelligas; ac denique Salvianum & Vincentium pro scientia & eloquentia. Nam quid adhuc restabat Salonio discendum, postquam a S. Hilario per omnes spiritualium rerum disciplinas deductus fuerat? Quidve minus expectandum erat ab his duobus magnis viris, Salviano & Vincentio Lerinensi, cujus Admonitorium maximum est doctrinæ & eloquentiæ specimen, ac perenne contra omnes hæreses, antiquas, novas, & futuras monumentum?

Sed præclarum S. Honorati elogium a S. Hilario ejus discipulo compositum, haudquaquam ista singillatim persequitur. Ibi enim S. Hilarius de se loquens ait tantummodo, „ sed ad hoc benignissimo præceptore, cui suam debebat conversionem, primum lacte nutritum, & postmodum cibo, ac profluo cœlestis fonte sapientiæ potatum. Atque utinam (ait) tantum angustia spiritus mei recepisset, quantum ille studebat infundere. Præparasset me profecto vobis & desiderio vestro dignum dedisset, & *successorem sibi idoneum nesciens erudisset*. “ in Episcopatu videlicet; nam S. Hilarius plebi Arelatensi hoc elogium nuncupat, quod eloquentiæ eximii hujus discipuli luculentissimum est testimonium. Notatu vero digna sunt verba illa, *nesciens erudisset*, cum ostendant, non dedita opera, nec ullo ad Episcopatum respectu S. Honoratum S. Hilario doctrinæ præcepta tradidisse, sed in hoc communes dumtaxat regulas in suo Monasterio constitutas sequutum fuisse. Ut breviter dicam, id

ne-

nequaquam factum ex supernaturali quadam vocatione & impulsu; nesciebat enim, S. Hilarium futurum Episcopum, *nesciens*; sed ex communis educationis instituto, quod in reliquos juniores Monachos pariter servabat.

Verumenimvero quæ de Salonio narravimus, satis indicant, quæ tunc temporis vigeret scientia apud Lerinenses Monachos; & quam diligens opera in eorum eruditione & disciplina a S. Honorato impenderetur: quandoquidem parum habens quod Magistros illis ex numero suorum fratrum præberet, quos inter doctum Vincentium; adhibuit præterea Salvianum, non in suo quidem Cœnobio fratrem, sed *carorum suorum unum*, prout testatur S. Hilarius in elogio supra citato.

Porro iis quæ hactenus animadvertimus, addi potest, admodum esse verisimile, Vincentium in cœtu horum Monachorum eam sibi comparasse doctrinam, quæ illum in tota passim Ecclesia celeberrimum reddidit; quippe qui antequam asceticum institutum amplecteretur, arma tractaverat: neque vero probabile ullo modo est, illum in bellica disciplina studiis perquam inimica, tam magnam vim acquisivisse doctrinæ. Magnum itaque, ut opinor, momentum inest rationibus ex Epistola Sancti Eucherii desumptis, ad studiorum usum in Lerinensi Abbatia luculenter demonstrandum; nec D. Abbatem in sua assertione diutius perstiturum arbitror; quod nempe Sanctus Eucherius nullum de horum scientia testimonium posteris reliquerit.

Sic se habuit disciplina celeberrimæ hujus Abbatiæ, ad quam ex omnibus mundi regionibus qui ad religiosam professionem animum adjecerant, confluebant. *Certatim jam illuc omnis regio quærentes Deum dirigebat*. Quoddam quasi lyceum virtutis & scientiæ esse videbatur, universi orbis nationibus apertum & patens. *Etenim quæ adhuc terra, quæ natio in Monasterio illius cives non habet?* Sanctus Honoratus singulos qui sese offerebant, velut ulnis effusis patentibusque brachiis excipiebat; ita ut omnes Christum quærentes ad eum confugere viderentur, quemadmodum Sanctus Hilarius in ejus elogio testatur. Sed insuper nulla tunc regio extitit, quin Episcopos de numero Alumnorum ejus concupierit sibi præsidere, juxta S. Cæsarii testimonium. Tale igitur fuit Monasterium Lerinense, quod omnium Galliæ Cœnobiorum exemplar fuit & prototypum. Cum autem studia in ipso vel a propriæ fundationis tempore, nempe circa annum 400. floruerint, atque ibi celeberrimi doctores inventi sint erudiendis Monachis destinati, in dubium non est vertendum, quin & reliqua ejusdem vestigia tenuerint.

ARTICULUS XXII.

Afferuntur argumenta desumpta ex magno illustrium Scriptorum numero, qui in Monasteriis floruerunt.

NAturaliter insitum est homini civi, ut suæ jura patriæ tueatur, a qua ortum duxit; subjecto, ut sui principis commodis & utilitatibus studeat; religioso, ut sui Ordinis prærogativas asserat. Nemo est qui sic agentes damnet, atque adeo non probet, dummodo hanc agendi rationem veritas moderetur, & amor sui ipsius, qui optima corrumpit, certos fines transilire non cogat. Ab hujusmodi errore longissime abest D. Abbas: non solum enim generatim Ordini Monastico, & speciatim Ordini S. Benedicti, cujus ipse membrum est, indebitas prærogativas non tribuit; verum etiam eas subtrahit, quas nemo hactenus in controversiam vocavit.

Sunt autem hæ prærogativæ; quod S. Benedicti Ordo insignem atque utilem operam Ecclesiæ & Regnis sæpissime navavit: Quod literas & doctrinam multorum sæculorum intervallo sustinuit, sive gymnasiorum & Academiarum præsidio, sive antiquorum Codicum transcriptione & cura: Quod denique innumeri magni viri, atque illustres Scriptores eum celeberrimum reddiderunt. Neminem reperias in antiquitate mediocriter versatum, qui hunc ab illo honorem abjudicare conatus sit, utut in Ordinem Monasticum parum propensus visus fuerit; atque adeo ipsi hæretici in hoc consensere.

Nihi-

Nihilominus auctor Responsionis, nescio qua ratione permotus, palam aperteque profitetur se omnibus hisce prærogativis adversari, quæ omnimoda æquitate niti videbantur; & perinde quasi non esset Monastici Ordinis filius, eum ab hoc honore dejicere tentat, quem externi lubenter ei attribuunt. Fortasse putat, Monachorum statum omnem gloriam, omne decus non a prærogativis hujus sæculi, quarum penitus oblivisci debet, sed a cœlestibus & spiritualibus mutuari. Sed ut rem sic se habere permittamus, nihil impedit quominus pariter injuriose facere putemus eum, qui hujus sæculi prærogativas in controversiam vocat, aut illi subtrahit, quam qui cœlestes & spirituales dubias & disceptabiles reddit; & ne ipse quidem D. Abbas, non minus ac alii, suæ Abbatiæ privilegia & bona dimittere voluerit. Porro nihil nostro Ordini antiquius unquam fuit iis privilegiis, quæ in Responsione oppugnari cernimus, ita acriter vehementerque, ut aliud nihil in ea pari cum ardore & studio urgeater. Hæc agendi ratio in homine præsertim hujus professionis & dignitatis aliquanto insolens & nova videtur.

Singula igitur hæc capita alia ex aliis discutienda sunt, & a postremo incipiendum, quod est de inclytis viris, & de Scriptoribus Ordinis, quos Responsionis auctor ad nihilum ferme redigit, aut subtrahendo celebriores, aut reliquos exhibendo modo tamquam supra communem conditionem evectos, modo ut regularum infractores, modo denique ut ineptos & ridiculos. Si in animum induxeris illustrium Monachorum numero aggregare S. Basilium, S. Joannem Chrysostomum, S. Gregorium Nazianzenum, S. Hieronymum, S. Gregorium Magnum; Monachos fuisse liquido negabit. Si connumeres S. Epiphanium, S. Ephrem, S. Isidorum Pelusiotam, S. Nilum, Cassianum, S. Fulgentium, S. Theodorum Studitam, S. Bernardum &c. continuo audias, hos viros fuisse extraordinaria vocatione discretos, & a proprii status finibus nutu Providentiæ eductos. Frustra ex scientia Lupi Servati, Trithemii, atque aliorum hujusmodi aliquod captabimus emolumentum; hi enim citra suæ professionis dignitatem sæcularibus studiis operam dedere. Scripta Walfridi Strabonis, Notkeri, Salomonis, Ruthardi, Hubaldi, & consimilium aliorum, aliud nihil sunt quam inutiles nugæ; *& nemo nescit nostra quoque memoria Monachos inveniri, qui nec admodum graviora, nec religiosiora, nec sanctiora pertractant.* Denique laudatissimorum Scriptorum Catalogus ad nihilum recidet. Id vero in hoc articulo expendemus, reliqua capita, quæ modo innuimus, in progressu disputaturi.

I.

S. Joannes Chrysostomus, quem citat, *ex albo Monachorum expungendus est, æque ac S. Gregorius Nazianzenus, & S. Basilius; quibus velim addas S. Hieronymum. De S. Gregorio Magno utrum fuerit Monachus, ambigi potest.* pag. 178

Ita sane pars haud exigua uno eodemque tempore nobis eripitur, sed age videamus, num id juste & cum ratione fiat.

Ac primo quidem haud scio, an D. Abbas auctores habeat potiores D. Thoma, qui in sua Apologia adversus Gulielmum de Sancto Amore, rem ponit tamquam certam & exploratam, quod S. Gregorius Nazianzenus, S. Basilius, S. Joannes Chrysostomus, S. Hieronymus, & S. Augustinus asceticum institutum professi sint. S. Petrus Damiani, ante S. Thomam, extra omnem dubitationis aleam id esse asseruerat: *Basilium, Athanasium, Augustinum, nec non & Hieronymum nulli dubium est Monachos fuisse.* Si certiora & potiora duobus hisce Scriptoribus monumenta suppetant D. Abbati, ex quibus judicium ferre possimus, ea quæso in medium proferat.

S.Thom. 20.Opus. c. 2.

Pet. Damia. Op. 28. c. 2.

2. Magnum pondus accedit ad probandum, S. Joannem Chrysostomum professioni Monasticæ nomen dedisse, quod quadriennio vixerit cum Solitariis Eremi Antiochiæ, posteaque in quoddam specus se abdiderit, ubi duos adhuc annos transegit, ad imitationem veterum Monachorum, qui postquam in vita communi & Cœnobitica sese exercuerant, in solitudinem secedebant anachoretarum ritu

tu victuri. Pro aliquo etiam præjudicio valet ejus egregia Apologia pro statu Monastico adversus illos conscripta atque edita, qui inique ac importune de hoc statu loquebantur; cui adjiciendus est liber, in quo eumdem statum cum regia dignitate confert.

Sed Socrates & Soxomenus de ejus Monastica professione adeo aperte meminerunt, ut a nullo in dubium verti posse credamus, modo scriptores isti attenta cogitatione legantur. Socrates enim ait, „ eum relicta judiciaria professione, cui se daturus erat, quieti potius se tradidisse, & vitæ tranquillioris institutum imitatione Evagrii amplexum fuisse. Mutato habitu & incessu animum lectioni sacrarum literarum intendisse, irremissam Ecclesiarum curam gerentem. Persuasisse autem Theodoro & Maximo condiscipulis olim suis, ut idem vitæ genus tenuis, ac frugalis amplecterentur, e quibus Theodorus postea Mopsuestiæ Civitatis Ciliciæ factus est Episcopus, Maximus vero Seleuciæ Isauriæ. Tum itaque isti (pergit Socrates) Monasticam disciplinam τὰ ἀσκητικὰ addidicerunt sub Carterio & Diodoro, qui tum Monasteriis Antiochiæ præerant, (ἀσκητήρια.) Quandoquidem vero certum est ex eodem Auctore & ex aliis pluribus Ecclesiasticis monumentis, Evagrium S. Gtegorii Nazianzeni discipulum, Theodorum, & Maximum Monachos vere fuisse; sine ulla ratione dixeris, S. Joannem Chrysostomum minime talem extitisse. Sozomenus eamdem rem cum Socrate, licet aliis verbis, enarrat expresse atque evidenter, dum ait: „ Quum autem causas in foro dicturus, idque vitæ genus amplexurus speraretur, sacros versare libros, & secundum Ecclesiasticas sanctiones philosophari statuit. Et Philosophiæ hujus doctores eos habuit, qui tunc temporis celebrium Monasteriorum, προεστώτων ἀσκητηρίων, rectores erant, Carterium, & Diodorum; &in eadem sancta disciplina socios nactus est Theodorum & Maximum. „ Quid luculentius afferri potest ad probandum, hunc Sanctum Doctorem vitæ asceticæ institutum professum fuisse?

Socr. l. 6. c. 3.

Sozom. l. 8. c. 2.

Quod attinet ad S. Basilium, ipsemet „ in Epistola ad Eustathium Sebastenum narrat, se cum totam ferme juventutem humanarum scientiarum studio impendisset, postea easdem fastidivisse, & ad admirandam veritatis Evangelii lucem respexisse; quod cum legisset, commotum se fuisse verbis Jesu Christi viam ad perfectionem monstrantis in omnium rerum abdicatione: tunc optasse invenire aliquem fratrem, qui hoc vitæ institutum elegerat, ut se illi sociaret. Et cum multos invenisset hujusmodi in Alexandria, multos etiam per reliquam Ægyptum, & alios in Palæstina ac Mesopotamia, vidisse denique nonnullos etiam in patria. Ad illorum itaque imitationem humile indumentum, crassam vestem, cingulum, & de corio impolito calceamenta se sumpsisse. Et quamvis multi dogmata eorum calumniarentur, affirmarentque ipsos non rectas de Deo habere opiniones, se postea præsentem orthodoxe de fide illos sentire deprehendisse. Exinde vero Monasterium virorum ædificavit in vicinia alterius puellarum, in quo ejus soror Macrina Præfectæ officio fungebatur. In eo porrò S. Basilius circiter sexennium magna cum austeritate vixit. Ex prima ejus Epistola cognosci potest vitæ ratio quæ in illo Monasterio custodiebatur: & in Epistola quoque decimanona illam eleganter descriptam habes. Socrates ait, illum, unaque S. Gregorium Nazianzenum vitam solitariam elegisse, τὸν μονήρη βίον προέκριναν. Ad Episcopatum assumptus aliud extruxit Monasterium prope Cæsaream, Monachos vero semper in comitatu habebat. Quid quod ipse fuit Monachorum in Ponto Pater? Socrates autem & Sozomenus testantur eum omnia in illa Provincia Monasteria fundasse. Auctor ipse fuit quoque Regularum quæ inibi servabantur; & sua denique Monasteria rexit ut Superior, teste Sancto Gregorio Nazianzeno, τοῖς ἐκεῖσε φροντιστηρίοις ἐπιστατεῖ. Ecce igitur tibi Sanctus Basilius, omnia relinquens, ac vestem mutans ad Monachorum exemplum, qui plura erigit Monasteria, quibus ipse præest atque Regulam constituit; qui multos annos cum suis Monachis una vivit,

Basil. Epist. 79.

Socrat. l. 4. c. 26.

Gregor. Nazian. orat. 2.

vivit, & ad Episcopatum evectus prope suam Ecclesiam Monasterium erigi jubet, ut Monachos secum jugiter habeat. Profecto validiora argumenta afferri non possunt, ut S. Basilius Monachus fuisse probetur.

S. Gregorius Nazianzenus, qui in eremum pariter secesserat, ubi vitam solitariam agebat, ab amico Basilio permotus in Ponti solitudinem se contulit, ut se illi sociaret. Uterque ibi plane angelicam vitam ducebat. „ Ibi cum amico
Gregor. Nazian. Epist. 9. „ gaudebat de concordia animorumque „ conjunctione fratrum eorum, qui ab „ hoc sapienti directore dii efficiebantur. Ibi una ad virtutis certamen contendebant, & ad eam incitationem, „ *quam scriptis legibus ac regulis obfirmarunt*. Ibi post vigilias, post Psalmodiam, ac studium, diurnas operum „ vices & labores agitabant, ligna comportantes, & lapidicinas exercentes, „ arbores conferentes, & irrigantes. Sed nihil asperius genere vitæ illius Monasterii, quod idem Sanctus Pater describit Epistola octava, quæ tota legi meretur, ubi ait se cum Basilio collaborasse in componendis Cœnobitarum & Solitariorum Constitutionibus, ἐν ὅροις γραπτοῖς καὶ κανόσιν ἠσφαλισάμεθα. Proinde qui ejus vitam conscripsit jure mihi dixisse videtur, quod *Monachus esse potius elegerit quam mundanus*. Quo Socratis sententia confirmatur, qui ait, hunc & Sanctum Basilium solitariam vitam amplexos fuisse.

pag. 40. *Sanctum Hieronymum Monachum extitisse negat* D. Abbas.

De Monachatu S. Hieronymi aperto ipsius-met Sancti Doctoris testimonio certi sumus. Nam quod Paulos, Antonios, Hilariones in suorum Præceptorum loco agnoscit; quod Eremum petit, ut ægritudine & lacrymis propria peccata luat; quod abdicatis omnibus vitæ commoditatibus in Monasterio vitam agat cum fratribus; satis mihi hæc indicio esse videntur, eum vere Monachum fuisse. Novi equidem, Erasmi quæ fuerit sententia de Monachismo illius temporis, quem ab hodierno differre putavit; sed id hoc loco non agitur. Saltem fatetur Erasmus, S. Hieronymum eo ritu Monachum fuisse, quo cæteri illius ætatis Solitarii. Quod Bethleemi in Monasterio vixerit, ipse-met sæpius affirmat: *Nobis in Monasterio hospitalitas cordi est*, ait libr. 3. contra Rufinum. In prologo vero septimi libri in Ezechielem: *Monasterii solitudinem hospitum frequentia commutamus*. Denique Epistola 98. ad Sanctum Augustinum, *Sancti fratres qui nobiscum in Monasterio Domino servire festinant, oppido te salutant*. Sed quid multa? idem ipse pluribus in locis Monachum se nuncupat, quemadmodum in Epistola 61. ad Paulinum Antiochiæ Episcopum, qui se invitum ordinaverat presbyterum; in qua leguntur hæc verba: *Si sic presbyterum tribuis ut MONACHUM nobis non auferas, tu videris de judicio tuo; sin autem sub nomine presbyterii tollis mihi propter quod sæculum dereliqui, ego habeo quod semper habui: nullum dispendium in ordinatione passus es*. Denique in Epistola 62. ad Theophilum Patriarcham Alexandrinum scribit, se ab adolescentia in monasterii clausum cellulis, *magis esse voluisse aliquid quam videri*. Ubi adeo clara & certa occurrunt testimonia, plane non intelligo qui dici possit, S. Hieronymum nunquam Monachum fuisse.

At Deus adhibere eum voluit, ut suæ pag. 182. *magnitudine doctrinæ Ecclesiam illustraret atque erudiret: & animadvertendum est, fuisse eum studiis accuratissime exercitatum antequam sæculo se abdicaret, legendæ vero Sacræ Scripturæ in Eremo dumtaxat incubuisse.*

Quid vero illi indicaverat, se a Deo ad Ecclesiam illustrandam dirigi, nisi ipsa vis ingenii quod ab eo acceperat ad id præstandum idonei? Angelica revelatione id illi innotuisse compertum nobis non est. Vocationis ad studium indicia nemo ab eo postulavit, ipse nulla umquam exhibuit. Ecclesia, Pontifices, universi Christifideles quod in eo eximium deprehenderant Doctorem, quem informare numquam sibi proposuerant, vehementer lætabantur. Eidem ipsi nulla alia studiorum meta fuerat proposita, quam scire aliquid, sine ullo scientiam palam præferendi consilio, quemadmodum in Epistola ad Theophilum paulo ante citata testatur: *Magis esse voluerim aliquid quam videri*. Fac eum studiis accuratissime fuisse exercitatum antequam in ere-

eremum secederet. At hæc fuerant studia humanarum literarum, & Philosophiæ; Sacræ vero Scripturæ non item.

Cum aliqua saltem veri specie dici nequit, legendis dumtaxat divinis Codicibus eum fuisse in solitudine occupatum; quippe novimus ideo impetitum quod prophanos Auctores lectitaret, sui defensionem scripto suscepisse, ut patet ex Epistola ad Magnum Romæ oratorem. Denique constat, nullum genus fuisse lectionum, cui operam non dederit, & omnes Scriptores qui ante se scripserunt, teste Sancto Augustino, ab eo fuisse perlectos.

pag. 40. De S. Gregorio *aliquam res patitur difficultatem*, ait D. Abbas, *& an Monachus fuerit, ambigitur.*

Id vero est nodum in scirpo quærere. Satis est legas ejus homiliam 12. & caput 38. quarti dialogorum libri, ubi ait se cum esset Monachus vidisse quemdam Maximum, Probi filium, de quo ibi pergit loqui; *quem ipse jam MONACHUS Monachum vidi*. Post adeo clarum & apertum testimonium alia referre nihil attinet. Non possum tamen quin auctoritatem Bonifacii IV. subjungam, in quodam Romano Concilio sex post S. Gregorii obitum annos habito, ajentis, *Apostolicæ sedis compar Gregorius, Monastico habitu pollens.* pag. 40.

Numquid porro sequitur, subdit D. Abbas, *ut S. Gregorius doctus evaserit in Monachorum cœtu?*

Id vero maxime sequitur, nisi quis in animum inducat, eum consecutum fuisse scientiam Scripturarum, & Ecclesiasticam doctrinam, qua ante Pontificatum abundabat, inter Urbanæ Præfecturæ negotia potius quam in Claustrorum silentio. Quod adeo parum verisimile est, ut donec apertis & minime dubiis argumentis comprobetur, nulli umquam persuaderi possit.

II.

Solitariis magnorum virorum exemplo utentibus ut suis studiis patrocinentur, occurrit Responsionis Auctor alia ratione, quæ in hoc sita est, quod illi viri supra communem hominum conditionem fuerint evecti, seu quod eorum studium intra fines Sanctæ Scripturæ claudere-tur; aut denique, ubi ab exemplorum gravitate & auctoritate minus se reprimi putat, fidenter ait, hos homines a Regulis desciviſſe, & ad studia a suo instituto aliena animum adjecisse.

Primo horum capitum fretus asserit, Sanctum Epiphanium *virum extitisse plane mirabilem, & supra communem conditionem evectum; ex cujus inductione nihil sequitur*. Idem ait de S. Ephræm, pag. 178. de S. Isidoro Damiatensi, de S. Nilo pag. 43. Vetere, de Cassiano, de S. Fulgentio, & seq. de S. Theodoro Studita, de S. Bernardo &c. *Exceptiones sunt istæ, quæ non impediunt, quominus subsistant Regulæ.*

Ita sane: exceptiones istæ atque aliæ innumeræ hujusmodi ostendunt, non omnes Solitarios doctrina pariter excelluisse, neque omnes pari cum istis ingenio præditos fuisse; at neutiquam probant, eos doctos evasisse aliorum studiorum præsidio præter ea quæ ceteris quoque erant permissa. Regulas jam expendimus alibi, quarum nulla studiorum usum Monachis interdicit, quædam etiam studia præscribunt aut permittunt.

Si hæc exempla cum Regulis pugnassent, sancti illi viri, aut certe eorum aliqui hoc vitium pervidissent. De suamet ipsorum agendi ratione utpote Regulis contraria cæpissent sibi diffidere, ideoque antevertissent prospicere fratribus & lectoribus, ne sic postmodum extra ordinem agerent. Prætendissent in sui excusationem Superiorum jussa, aut Episcoporum & Ecclesiæ missionem, qua fuerant ad studia contra instituti leges compulsi. Denique non defuisset aliquis studiorum accusator, & necesse illis fuisset scripto sese defendere. Verum aliter evenisse multo intelligimus. Haud crediderunt id sibi negotii dari, studiorum suorum ut ratio constaret, neque id quisquam ab illis postulavit. Econtra omnium laudes sibi conciliarunt, quoties aliquid ab illis editum ingenii monumentum, unde commune pietatis lucrum manavit. Quid igitur est cur eorum vestigiis nobis insistendum non sit?

Extraordinaria quadam, inquis, vocatione ad studia missi sunt. Verum hanc vocationem intellexeruntne illi esse extraordinariam? Quod si intellexerunt, indicandum erat fratribus, ne forte in illo-

rum offensionem incurrerent, aua ansam illis suo exemplo præberent ineundi viam a proprio instituto alienam. Proinde unusquisque illorum, aut certe aliquis ita loqui debuisset. Cavete, fratres, ne quis vestrum meo agat exemplo. Ego quidem extraordinaria vocatione ad studia missus sum. Absit ut Dogmaticos tractatus legatis, quos ego lego; multo magis, ut elucubretis. Hoc ad illos tantummodo pertinet, quos Deus ad hæc studia supernaturali vocatione dirigit. Ne eos quidem libros legendum vobis est hujus argumenti, quos vobis nuncupo. Cum doceo, nequaquam a vobis audiendus sum. Ut doceam vos, missionem habeo & vocationem: vos vero non item, ut quæ vobis inscribo percurratis, aut quæ vos doceo intelligatis. Hac quantumlibet inepta oratione compellare debuissent fratres suos S. Epiphanius, Venerabilis Beda, Paschasius Radbertus, B. Lanfrancus, S. Anselmus. Verum longe abfuit, ut sic loquerentur; imo plane aliter: Legite, ajebant, Dogmaticos libros, quos ad vos mittimus, quosque hoc animo conscripsimus, ut vobis eruditioni essent. Expedit, ut hæc a vobis argumenta percipiantur; laude vero digni estis, quod harum rerum explanationem postulatis. Accipite, legite, studete. Hæc aut his consentanea dixere S. Epiphanius, S. Maximus Abbas, S. Fulgentius, Venerabilis Beda, S. Pascasius Radbertus, S. Anselmus, Sanctus etiam Bernardus, cum suos dogmaticos libros ad Fratres aut alios Monachos mitterent. Si quæ igitur fuit supernaturalis atque extraordinaria vocatio, ipsis quidem non innotuit. Nempe vacabant studiis, libros conscribebant; quod via non ordinaria divinitus vocarentur, ignari. Ergo ex æquo & bono agebant, quemadmodum & nos optima fide agere nobis videmur, imo potiori, ac illi, ratione; quandoquidem Conciliorum auctoritas, decreta Pontificum, & nostrarum jussa Constitutionum cum nobis faciunt, quibus illi caruere. Hæ vero Constitutiones in alterius Regulæ loco nobis esse debent, utpote quibus nos ipsos subdidimus, cum vota in Religione nuncuparemus.

Hinc patet, subtili huic & longe accersitæ speculationi, circa supernaturales atque extraordinarias vocationes, multa inesse nova & singularia, quibus suspecta redditur. Nam 1. valde mirum est, quod ea nulli, præter Auctorem Responsionis, in mentem venerit, quodque Deus unicum fundamentum vocationis tot illustrium virorum in Orientis atque Occidentis Ecclesiis illi soli patefecerit.

2. Cum omnis extraordinaria ac supernaturalis vocatio a regula excurrat, adeoque parum tuta sit, ac suspecta; admirationi locus est, quod nemo ex his viris supra communem conditionem evectis, nemo sanctitatis laude conspicuus, nullus Abbas, nullus Scriptor Ecclesiasticus id sibi sumpserit, ut a Solitariis periculum amoliretur, quod ab hujusmodi vocationum imitatione illis creari poterat; quod nemo denique fuerit, a quo admonerentur, omnes illos egregios viros quoddam esse offendiculum iis, quibus cupido incesseret eorum vestigia sequi: Verbi divini promulgationem, Theologiæ Dogmaticæ studium, Ecclesiæ defensionem, isthæc singula sanctis illis viris propter extraordinariam vocationem permissa, reliquis esse interdicta a propria cujusque Regula. Æquos lectores appello, valde-ne probabile sit, Deum ad id temporis, usque ad D. Abbatem, adeo gravem admonitionem distulisse, qua communiter & in universum omnibus Solitariis opus est. Sane nulla subest ratio, cur id nobis persuadeatur; e contra magna veri species in hoc sita est, quod omnibus semper visum sit, Monachos ad has scientias discendas, ad hæc onera sustinenda idoneos, & Superiorum voluntate directos, licite posse & cum merito iis occupari. Age vero cetera persequamur.

Palladii exemplum (inquit Responsionis Auctor) *minime dignum erat ut citaretur. Nempe fuit Palladius fluctuantis animi Monachus, qui locum & stationem crebro mutabat. Modi haud multum huic dissimilis fuit Evagrius Ponti.* pag. 179.

Pronum est ita male habere eos, quorum vel exemplo vel auctoritate premimur. At quidni pariter actum est cum Cassiano, cujus discursationes & itinera

eum.

eum Palladio æquare videbantur? Ambo suorum itinerum easdem habuere causas, nempe ut optimorum sui temporis Monachorum exempla cognoscerent, & memoriæ traderent. S. Basilius & S. Hieronymus eamdem ob causam Ægyptum peragrarunt. Verum auctoritas, quæ S. Benedicti ac proborum omnium testimonio Cassiano asseritur, in causa fuit cur Cassianus cum Palladio minime censeretur. Illud quidem accedit, quod Palladio sit ceteroquin anteponendus propter doctrinæ soliditatem, sed ex eo quod iste pietatis, ut ita dicam, itinera susceperit, minime sequitur ut rejiciendus sit.

Quod ad Evagrium spectat, fuit quidem ille Origenista æque ac Palladius, tunc temporis, quando in hos errores condemnationis calculus nondum latus fuerat; quæstiones vero Theologicæ, quas in suo *Monastico*, ut refert Socrates, disputavit, satis ostendunt hoc studii genus apud Monachos iis temporibus usurpatum. " In hoc libro, teste eodem Socrate, scriptum ab illo egregie fuerat, " de Deo non nisi admodum caute & " circumspecte disputandum esse; nec " supremum illud ens, cujus infinite simplex est natura, a nullo accurate definiri posse.

Socrat. l. 3. c. 7.

Ea vero fuit illius virtus ac pietas, ut cum se ad Episcopatum a Theophilo Patriarcha Alexandrino evectum iri persensisset, statim fugæ se dederit; cujus facti occasione Sanctus Abbas Ammonius, qui sibi aurem præciderat ut hanc effugeret dignitatem, aliquem ei scrupulum injecit. Quæ res palam facit, in qua apud illum existimatione virtutis Evagrius esset.

Id. l. 4. c. 23. Sozom. l. 6. c. 30.

Idem Socrates laudat Evagrium, quod duos libros carminum composuerat, quorum alter ad Solitarios inscribebatur, alter ad virginem quamdam, quosque hic Auctor non posse ait nisi cum admiratione legi. Laudatur quoque Gregorius Patriarcha Antiochenus, qui in Monachorum numero fuerat, ut egregiorum carminum Scriptor.

Marcus etiam S. Benedicti discipulus suis carminibus notus & laude dignus extitit. *Quam parum decet hæc laus Monachum!* clamat D. Abbas. At S. Gregorius Nazianzenus, S. Paulinus, qui solitarii extiterant, & maximorum pontificum loco habebantur, carmina scripsere. Decet-ne hæc laus Episcopos? Si eos excusat carminis argumentum; S. Benedicti gesta, quæ ejus discipulus metrice descripsit, satis eum ab omni culpa liberant; & si quo casu liceat Monacho versus scribere, ut aliquando evenire posse annuit D. Abbas; tunc vero maxime cum scribenda est Patris & Præceptoris vita, quod contigit Marco.

pag. 114. pag. 339.

De S. Bernardo expeditius fuisset, ut antea, dicere, *nunquam illum ad studia animum adiecisse*, quam extraordinarium agendi cursum comminisci pro defensione studiorum illius, & ne quis ejus exemplo tueri possit studia Monachorum. Sed Responsionis Auctor in priori hac sententia non diu perstitit, ac paulo post fatetur, *quod si S. Bernardus ad Sacrarum literarum intelligentiam, S. Ambrosii, S. Augustini & S. Gregorii studium addidit, id totum fuit circa res quæ ad ejus statum & professionem pertinebant.*

pag. 30. pag. 43.

Ergo vere adhuc dicimus, nihil extraordinarium aut reliquis non permissum in ejus studiis fuisse. Quid ergo ad extraordinarias vias confugimus? Sed in hoc veritatis est summa, quod legentibus ejus libros de Consideratione & Gratia, atque ejus sermones Dogmaticos in Cantica omnino persuadetur, S. Augustini & aliorum Patrum dogmatica scripta ab eo accurate perlecta fuisse, non minus ac regulas seu canones Ecclesiasticos circa disciplinam. Nam ubi magis Theologici Dogmatis quam in ejus libro de Gratia reperias? aut in iis quæ scripsit adversus quaternitatem Gilberti Poretani, de unitate & simplicitate Dei in sermonibus supra Cantica?

Nullus erit dicendi modus, si immorari velimus singulis exceptionibus vitæ extraordinariæ, atque aliis hujusmodi, quas Responsionis Auctor viris magni inter Solitarios nominis accommodat, qui doctrina & studio præ ceteris excelluerunt. Sat mihi erit tria majoris momenti exempla discutere, nimirum S. Fulgentii, S. Joannis Damasceni, & S. Nili Junioris.

S. Fulgentii exemplum quod toties pag. 48.

ob culos ponitur propter ejus doctrinam atque eloquentiam, nihil probat. Vir etenim fuit divinitus electus, ut unus ex celeberrimis Ecclesiæ Pastoribus esset.

Jure merito sæpius ob oculos ponitur adeo egregium exemplar, S. Fulgentius, qui suos Alumnos eo ritu instituebat, quo ipse fuerat institutus; apud quem inferioris longe existimationis erant Monachi, qui operibus tantum manualibus vacabant, ac ii, qui corporearum virium ad illa exercenda expertes, ad studia lectionesque sedulo incumbebant; qui similiter Clericis Monachos educabat, atque exercebat iisdem lectionibus & studiis; *communis mensa, communis lectio*; qui denique tunc præsertim jucundabatur, cum in disputationibus sibi ab aliquo Monachorum suorum dubia difficilia ad Sacram Scripturam proponerentur. Hæc omnia refert illius vitæ scriptor.

Addit D. Abbas, *nullum dubium esse, quin ei Deus talenta impertierit illius vocationi consentanea; quin hic vir sanctitate longe maximus ea excoluerit & auxerit assidua S. Scripturæ lectione; & ipsi denique ejus Superiores satius esse duxerint illum ex quadam dispensatione, quæ ad alios non extenditur, studiis Ecclesiasticis admovere, & a communi lege eximere. Vos ipsi scitis* (pergit D. Abbas suos alloquens Monachos) *nos quoque ita egisse cum quibusdam fratribus, neque vero sic contra intimum animi sensum agere putavimus.*

Meam igitur sententiam oppugnans operam abutitur; nam quid ego aliud unquam statui, nisi licere Superioribus, quoties ad rem esse putant, Monachos pro cujusque talentis ad studia dirigere, eosque ab aliis muneribus *eximere*? Quod si id D. Abbas *intimo animi sui sensu* profitetur, lis est dirempta, saltem quoad rei summam. Jam non erit quæstio nisi de studii materia in hoc casu: qua de re postea disputabimus agendo de studiis extraordinariis. Ceterum quamvis S. Fulgentius præcipuam studiorum suorum partem Sacræ Scripturæ dicaverit, facile ex ejus scriptis intelligitur, non fuisse ab eo prætermissas alius generis lectiones, quæ ad Scripturam rectius intelligendam adjumento esse poterant; & cum S. Augustini discipulus semper fuerit habitus atque appellatus, quam appellationem jure merito nactus est; id satis ostendit, quod in hujus præstantissimi magistri doctrina fuerit apprime versatus.

S. Joannes Damascenus omnem scientiam, qua plenus fuisse dicitur, a Cosmo discere potuit, dum adhuc in sæculo viveret: at Monasterium ingressus, cujusdam solitarii disciplinæ traditus fuit, qui ei munivit viam ad amandum Deum ac timendum, indiditque omnium scientiarum, quas in sæculo didicerat, contemptum, & oblivionem. pag. 120.

Ferat æquo animo D. Abbas nostram circa hæc facta animadversionem; nos ea putamus historicæ veritati non usquequaque congruere. Constat enim, omnia hujus Sancti opera, quorum nonnulla de rebus philosophicis, pleraque de Theologicis agunt, ab eo fuisse in Monasterio composita. Nec satis ei fuit illa composuisse; sed recognoscere libuit, atque ea accuratius limare atque expolire. *Libros etiam quos prius elaborarat, contractos recognoscebat, exornans, expoliens, castigans accuratissime dictionem, sententiam, numerum, constructionem &c.* Adeo multum abest, ut omnes scientias, quas in sæculo acquisiverat, in Monasterio oblivisceretur. Vita S. Joann. Damasc.

Quod S. Nilus Gregorii Nazianzeni operum lectioni intentus fuerit, mirum videri non debet, ait D. Abbas; *quid enim magis Monachum decet quam scripta perlegere Ecclesiastici Doctoris, qui Monasticæ professionis amore flagravit, ac ubique de ea præclare & cum laude loquitur?* pag. 178.

Optime: at S. Nilus de S. Nazianzeni scriptis disputationes habebat, atque ea memoriæ mandabat. Non ita multa in hoc Sancto Patre ad Ascetarum institutum pertinentia deprehendimus; vix enim alia tractat quam Theologica, aut de rebus Ecclesiasticis, atque adeo sublimi & grandi stylo omnia; de rebus Monasticis obiter tantum. Illius opera magnam partem carmine scripta sunt, quorum aliqua ad Monachos inscribuntur: unde colligitur, Sanctissimos Solitarios,

nios, qualis profecto erat S. Nilus, indiscriminatim legisse scripta Patrum, pro suo quemque placito & captu, minime secernentes moralia, & Scripturæ explanationes a ceteris illorum scriptis. Quod si licuit S. Nilo in S. Gregorii Nazianzeni lectione versari, eo quod iste Sanctus Pater *Monasticæ professionis amore flagravit, atque de ea præclare & cum laude locutus est*; quem Ecclesiæ Patrem posthac reperias, in cujus lectione versari non liceat, cum omnes in illius sensa convenerint, & plerique hujus professionis extiterint?

Cohibere me non possum, quin unum hic verbum addam de S. Isidoro Damiatensi, quem par est credere, ait D. Abbas, *divino impulsu egisse, atque ejus affectionibus obsecundasse*, non minus ac S. Nilum, Cassianum &c. tunc quum sua scripta elucubrarunt.

Dicendum ergo pariter est, quod ille juxta *divini spiritus impulsum* propha-
pag. 43. nas historias tam sæpe citaverit, ac illam præsertim Xenophontis; nec non juxta ejusdem *affectiones* omnes illos auctores legerit, quorum sententiæ in ejus Epistolis referuntur, & quorum Elenchus in fronte illius Operum extat. Sed rectius dixerimus, singulas hujusmodi extraordinarias vias, quas comminiscitur Dominus Abbas, perquam communes esse agendi rationes; cum nihil magis rationi consentaneum sit, quam rebus utilibus studere juxta dispositionum & aptitudinis cujusque mensuram, juxta Superioris, cui quis subditur, præscriptum, ac juxta materiæ, de qua agitur, exigentiam.

III.

Tertio loco Responsionis Auctor sibi videtur luculenter ostendere, occasione studiorum & scientiarum, quæ sæculis octavo, nono, & decimo viguerunt,
pag. 215. extremas perturbationes & perversiones in nostra Monasteria irrepsisse. Atque *ut hæc veritas certa esse videatur, & nulla relinquatur ambigendi ratio; exhibet magnorum virorum Elenchum*, qui il-
pag. 128. lis sæculis apud nos floruere; statuitque eorum memoriæ *malum ad extrema processisse*, & iniquitatis, *ut ita dicamus, consummationem ac plenitudinem in Sanctuario visam esse*. Et ut ostendat, *quomodo in tantam perniciem Monachos studia projecerint*; id ex eo factum ait, quod *qui inter illos magnum literarum nomen adepti fuerant, ac præ ceteris excellebant, unice earum studio intenti, a suæ professionis officiis sese immunes reddiderunt, & facile a communi via desciverunt. Ad hæc studia Superiores ipsi animum adjicientes, ac tempus in illis insumentes, inutiles facti sunt iis quibus præerant*, subtracto *exempli, sollicitudinis, orationis & instructionis* præsidio, quo subditos juvare & sustinere debuerant.

Insolens procul dubio ac novum forte videbitur hoc systema, neque obiter, sed accurate refellendum. Nos autem hic contenti erimus præcipuas auctoris hallucinationes breviter persequi atque indicare.

Ut ejus ratiocinatio constare possit; necesse est 1. ut docti illi Monachi, & magni viri, quorum scientia per tria illa sæcula perniciem attulit Monasteriis, majori numero tunc fuerint, quam umquam alias, & literæ tunc maxime viguerint; cum plane absonum sit, ceteris paribus, has perturbationes literatis viris hoc potius quam alio tempore ascribere. 2. Ut in iisdem Monasteriis in quibus præstantes illi viri vixerunt, aut quæ illi moderati sunt, hæc disciplinæ remissio acciderit. Nam in aliis Monasteriis, quæ cum illis ita parum conjuncta fuerint, ut eorum corruptela ad se pervadere non potuerit, si easdem disciplinæ relaxationes fuisse dixeris, nihil ad rem. 3. Ut omnino certum & exploratum sit, doctis illis viris, potius quam aliis domesticis aut externis causis, puta belli aut egestatis, eorum Cœnobiorum labem esse tribuendam. 4. Ut argumenta quæ ad hoc probandum afferuntur, sint omnino manifesta, certa & determinata; non vero meræ conjecturæ parum firmis rationibus nixæ, vagæ & generales, aut testimonio fultæ quorumdam auctorum, quorum nulla est auctoritas, aut quorum sententiæ perperam intelliguntur.

His positis, haud vereor dicere, nihil minus defendi posse, quam hoc systema.

Nam primo magnus ille numerus doctorum virorum octavi sæculi ad nihilum ferme recidit, hoc est ad septem : ex quibus S. Anselmus Archiepiscopus Cantuariensis, cum quo ita agitur honorifice, ut hujus corruptionis particeps statuatur, non vivebat octavo sæculo, sed undecimo & duodecimo. Præterea S. Marcellinus auctor est supposititius, aut saltem ex S. Suidberti vita, quam scripsit, in crimen vocari non potest. De Antonio Melissa ignoratur quo tempore vixerit; duo vero ejus libri, qui extant in Bibliotheca Patrum, aliud nihil sunt quam loci communes ex Patribus collecti. Verum quod hi libri ab hæreticis primum editi sint, Bellarminus & alii censent caute legendos, ut suspectos. Ita ut magnus ille numerus eruditorum octavi sæculi ad quinque redeat; nimirum ad Venerabilem Bedam, ad Jonam, ad S. Joannem Damascenum, ad Cosmum ejus præceptorem, & ad Paulum Diaconum Montis Cassini. Hi sunt, qui suamet ipsorum scientia signa extulerunt remissioris disciplinæ, Beda in duobus Monasteriis a S. Benedicto Biscopo fundatis & rectis, cujus successores, sicut & Beda, sancti viri fuerunt : Jonas in Abbatia Fontanellæ sub S. Wandregisillo, & sub S. Ansberto, quamquam illius crimen sit, hujus postremi vitam scripsisse: S. Joannes Damascenus in Monasterio S. Sabbæ, in quo, ut ait D. Abbas, *tradita illi fuere amoris & timoris Dei præcepta, ac inditus scientiarum omnium contemptus* : Denique Paulus Diaconus in Monte Cassino statim ab ejus reparatione, quo nihilominus Germaniæ Apostoli quæsitum ibant sanctitatem, & unde Carolus Magnus consilium & normam mutuatus est in restaurandis Galliarum Monasteriis. Quid proponi poterat magis inverisimile? Expendamus quæso sæculum nonum.

In hoc sæculum congeruntur ab Auctore Responsionis quinque & quadraginta illustres viri; quorum tamen pars aliqua minuenda est, qui numquam Monachi fuere, ut Theodulphus Aurelianensis Episcopus, & Freculphus Lexoviensis; vel qui inepte geminantur, distinguendo v. g. Wandelbertum Prumiensem ab alio S. Galli, qui numquam extitit; vel qui tandem ad aliud sæculum spectant, ut S. Odo, Richerius, Aimoinus Floriacensis. Reliqui sunt igitur ad summum triginta novem, quorum aliqui fuere Abbates, vel Monachi Cœnobii Fuldensis, Hirsfeldiensis, Sangallensis, Corbejensis, Ferrariensis, Prumiensis, Epternacensis, Hirsaugiensis, &c.

Porro compertum est, Fuldensem Abbatiam in magno tunc viguisse disciplinæ fervore, si demas tempus, quo recta fuit ab Abbate Ratgario, qui præ nimia asperitate & inflexibilitate in hoc Asceterio turbas excitavit, ita ut Monachis ad Carolum Magnum eundum fuerit, compellendi causa hunc Abbatem ad remittendam immodicam duritiem, quæ eo usque processerat, ut sævas illis & immanes pœnitentias indiceret, ut dies festos & missas privatas illis subtraheret, & aliis innumeris modis ac laboribus intolerabilibus Religiosos opprimeret. Sancti Galli quoque Abbatia rectissime ordinata tunc temporis erat, ut patet ex ejus Chronicis, ex Sanctis viris qui ibi vixerunt, nec non ex egregiis ordinationibus illic constitutis, quemadmodum etiam in Abbatia Richena-Wiensi, cui tunc præerat Walafridus Strabo cum aliis quam plurimis Monachis, non minus virtute & morum honestate quam doctrina conspicuis. Abbatia Corbejensis numquam alias tot Sanctos viros edidit, quos inter S. Adelhardum, S. Paschasium Radbertum Abbates, S. Anscarium Regnorum Septemtrionalium Apostolum, S. Hildemanum, qui e Monacho Episcopus Bellovacensis renunciatus est &c. Secundum Parisiense Concilium, jam a me citatum, per se satis eorum continet Apologiam. Ferrariense Cœnobium haud minus tunc inclarescebat sub S. Aldrico, & venerabili Lupo, ejus Abbatibus, quorum alter S. Adonem Ecclesiæ Viennensi tradidit. Hirsaugium eo sæculo in suis erat primordiis, atque in primitivo regularis disciplinæ vigore, sub regimine honestissimi, & doctissimi Abbatis Liutberi, atque illius successoris. Quamquam studia in hac Abbatia semper floruerint, id non obfuit, quominus nonaginta quinque Monasteria diversis temporibus fundaverit, & reformaverit, ut colligitur ex eadem histo-

historiæ, quæ nobis objicitur, qua de re mox erit sermo. Prumii fuere eo fæculo Abbates, Vener. Marcovardus, Egilo, sub quo Lotharius Imperator depositis regiis insignibus, rudi Monastica veste se induit; atque S. Ansbaldus. Sub Marcovardo floruit Wandelbertus cujusdam Martyrologii Auctor.

Quidnam de tot piissimis Abbatibus & Monachis judicium feremus? Si Responsionis principia sequamur, duorum alterum necesse est statuere, vel quod sancti & pii nequaquam fuerint, vel quod
pag.128. tales evaserint *dum interea a suæ professionis officiis sese immunes redderent, & omne tempus comparandis scientiis insumerent, ac inutiles denique fierent quibus præerant.* At quo fundamento ista nituntur? Nempe quorumdam scriptorum sententiis, quæ nihil certi exhibent, & ubi de studiis ne verbum quidem. Trithemii testimonium ex ejus historia Hirsaugiensi recenter edita depromptum, quidvis magis probat, quam quod
pag.123. intenditur. Nam quamvis ad annum 839. loqui auspicetur de Nostri Ordinis relaxatione, intelligendus tamen est de illius ævo, *nostris temporibus*; & mirari subit, quod D. Abbas nono sæculo tribuat quæ de suo scribit Trithemius, qui vergente sæculo decimoquinto usque ad initia decimisexti vixit.

Sed quod adhuc mirabilius videri debet, in eo ipso loco, quo utitur D. Abbas ad probandum Trithemii auctoritate, nostri Ordinis ruinas nono Ecclesiæ sæculo ab amore & cultu scientiarum ortum habuisse; Trithemius econtra ostendit, propter studiorum præsidium virtutis & sanctitatis exempla tunc temporis in hoc Ordine enituisse. Memorata enim consuetudine Fuldensis Cœnobii, ubi duodecim præstantiores Monachi adhibebantur ut essent in hac Academia divinarum & humanarum scientiarum Doctores; nominatisque duodecim aliis Monasteriis, in quibus eadem consuetudo obtinebat, postremo de Hirsaugiensi loquens, *in eo*, ait, *per multos annos & magnæ sanctitatis religio viguit, & studium scripturarum Monachis in usu continuo fuit.* Ad alia deinceps Monasteria sermone progressus, antiquis monumentis constare ait, quod studium literarum ibi diu multumque floruerit, atque ipsius ævo, nimirum sæculo 15. nullum ibi illius studii remansisse vestigium. *In omnibus Monasteriis prænominatis veterum lectione constat nobis manifeste, per multos annos studium maximum viguisse scripturarum, cujus hodie, quantum ad imitationem pertinet, in nullo penitus remansit vestigium.* Quid inde evenit? Omnimoda pene ruina sequuta est Ordinis S. Benedicti in tota Europa, ut colligit Trithemius his verbis. *Propterea Ordo Sancti Patris nostri Benedicti, per totam Europam ubique quondam potens, gloriosus, & venerabilis, ad nihilum pœne redactus est; & quantum in numero Cœnobiorum, & merito personarum olim crevisse legitur, tantum in utroque NOSTRIS TEMPORIBUS pœne quotidie invenitur deficere; & amissis turpiter Cœnobiis, jam cunctis Ordinibus esse miserabilior.* En illud illustre Trithemii testimonium, quo utitur D. Abbas, ut probet Ordinis eversionem nono sæculo ab usu studiorum derivasse; quamquam certissime constet, Trithemium hoc loco de temporibus suis verba facere, & soli Monachorum inscitiæ eas labes referre, quas D. Abbas scientiæ tribuit. Æquos Lectores appello; judicent, sit-ne penitus manifestum, hanc esse Trithemii sententiam. Ac ne aliqua dubitandi causa remaneat; satis est verba subjungere, quæ proxime sequuntur: *Duo siquidem Ordinem nostrum quondam insignem reddiderunt, vitæ scilicet meritum, & eruditio Scripturarum: quorum a Monachis dum alterum negligitur, ad alterum raro pervenitur.* Huc denique redit adeo generalis atrocisque censuræ fundamentum qua sanctissimi noni sæculi in nostro Ordine Monachi, solo scientiæ ac studiorum nomine, impetuntur.

Neque ea mitior est erga duos ex maximis illius temporis in Oriente viris, Theodorum Studitam, & B. Theophanem. S. Theodorus sanctitate pariter ac doctrina celeberrimus, extrema mala pro fide pertulit, exilium, vincula, famem, solo Eucharistiæ cibo diu vitam sustinens. Inter adversos tamen fortunæ casus incensum studium continendi in fide & regulari disciplina sibi subditos Monachos numquam remisit, ut apparet ex Epistolis, quas in exilio ad illos scripsit, atque ex

ejus plane mirabili Testamento, in quo illos enixe hortatur ad servandam in omnibus S. Basilii Regulam, *plene & non dimidiata ex parte, ut solent quidam.* Huic sane aptari non potest eorum Superiorum forma, *qui omne tempus in studiis insumentes, inutiles iis quibus præerant reddebantur.*

Resp.

B. Theophanes ex mutuo consensu ab uxore divertit, ut Monasticum institutum amplecteretur; numquam vero Monachorum præfectum permisit se renunciari, transcribendis Codicibus sibi victum quærens. Hi sunt, quibus Responsionis Auctor Monasteriorum in Oriente perversiones adscribendas esse statuit.

Idem erit de sanctissimis decimi sæculi viris pronunciandum. Sanctum Odonem, S. Majolum, S. Odilonem, licet laudibus a S. Bernardo cumulatos & in Sanctorum loco habitos cuncta labefactasse & subvertisse putandum erit, eo quod studia literarum amaverint. Jam non ut Reformatores Cluniacensis Monasterii, sed ut relaxationis auctores illos excipiemus, quippe qui unicum corruptelæ principium, hoc est studia invexerunt. Huic numero accensendus erit S. Joannes Abbas Gorziensis, qui non minus studia quam morum honestatem & regularem disciplinam ferventi zelo prosecutus est; ita ut cum esset Monasterii Cellerarius sive Œconomus plerosque Patrum Latinorum legerit, & ejus attracti regularitate ab omnibus Europæ provinciis alumni ad eum confluxerint. Haud secus agemus cum S. Udalrico Episcopo Augustano, cum S. Wolfango Ratisponensi, & cum aliis multis, qui non minus in literas & studia propensi, quam recti Monasteriorum Ordinis assertores fuerunt. Denique ne ipsi quidem Ven. Durando Castrensi Abbati parcendum erit, qui medio decimo sæculo egregiam navavit operam strenue adortus perniciosam doctrinam, quam quidam Walfredus in Occitania sparserat adversus animæ immortalitatem, cujus doctrinæ cursum eloquentiæ vi secuit, *gladio linguæ.* Vides jam, quam enormes consequentiæ ex nimio zelo expellendi a Monasteriis doctrinæ & scientiæ cultum ducantur.

IV.

Neque id satis est: traducendi præterea sunt tamquam inepti & ridiculi plures ex Scriptoribus nostri Ordinis, & nonnulla illorum scripta pro *inutilibus nugis* exhibenda. Fateor quidem, si eorum scripta, quæ de Musica, de Arithmetica, de Geometria, de Astrolabio, atque aliis hujusmodi tractant, seorsim & nullo respectu ad causas, quibus ad ea exaranda permoti sunt, consideremus; dignos fortasse videri eos posse, ut ideo parvi æstimentur. Sed cum ea in gratiam externæ juventutis, quorum educatio & institutio ipsis fuerat demandata, composuerint; non est cur in deridiculo omnino propter hoc habeantur; præsertim si alia eorum studio composita noverimus, propter quæ commendari magnopere debeant.

Numquid enim, ex. gr. hominis otiosi & nihil agentis notam inuremus Walafrido Straboni, quod de Arithmetica & de dimensionibus libros conscripsit; quamvis de rebus Ecclesiasticis utiles & accuratos tractatus ceteroquin composuerit? Jure-ne Remigium Antisiodorensem contemnemus, quod scripserit Commentaria in Donatum, & Priscianum, quos juvenibus prælegebat, postquam adeo egregia in Epistolas S. Pauli & in Missæ Canonem elucubravit? Æquius ne fuerit despicatui habere S. Notkerum, quod librum de musica & de symphonia ediderit; reliqua autem ejus opera, pia atque utilia, præsertim ejus Martyrologium, nullo loco ducere? Quare deridebimus Sanctum Abbonem Floriacensem Abbatem, virum suæ ætatis doctissimum, quod librum scripserit de calculo Victorii, tamquam Arithmeticæ speciosæ opus; quam tunc temporis omnibus Ecclesiasticis necessariam alioqui putabant pro notitia temporis Paschæ; perinde ac si alia hic Auctor scripta eruditorum calculo commendata neutiquam evulgaverit, cujusmodi sunt ejus Apologeticum, Collectio Canonum, illius denique Epistolæ, quas Dominus Pelletier, publici status Administer, dignas duxit, ut Pithoeanorum Collectaneis insererentur.

Si hac judicii norma utaris, nullum propemodum vel laudatissimum Scriptorem invenies, quem deridere non possis. Fac, verbi gratia, ut aliquis de liberalibus studiis, aut aliis hujusmodi argumentis adolescens scripserit; numquid propterea pia & religiosa scripta ab eo postea composita minimi faciemus? Quis non videt, hac ratione muniri viam ad illudendum Sancto Augustino, quod de musica scripserit; Synesio, docto illi ac eloquentissimo Præsuli, quod longo sermone de Astrolabio disseruerit, ut in fine illius Operum cernere est; S. Joanni Damasceno propter ejus de Categoriis tractatum; S. Anselmo propter ejus librum de Grammatico; S. Bernardo propter Antiphonarii recognitionem? *Quam inutiles nugæ!* dicet aliquis. Rectius dicamus: Quam ineptus ratiocinandi modus! Sed me reprimam, atque harum exclamationum modum & finem faciam. Satis est, manifesto, ut opinor, demonstrasse, argumenta, quæ in Responsione afferuntur contra nostram a Scriptorum numero desumptam probationem in studiorum patrocinium, infirma esse & rejicienda; adeo ut ratiocinatio nostra suo adhuc pondere constet, & eorum exemplo nostrorum studiorum usus sine ulla dubitatione comprobetur.

ARTICULUS XXIII.

Alia argumenta, desumpta a Cœnobiorum Academiis & Bibliothecis; ubi incidit sermo de manuscriptorum utilitate. Respondetur ad Objectum magni momenti, & accuratius demonstratur, studia cum opere manuali Monachorum non esse incompatibilia.

Nihilo mitius in Responsione actum est cum nostris Academiis, gymnasiis, & Bibliothecis, quam cum illustribus, magnisque viris, atque Scriptoribus; Manuscripta vero tanta cum irrisione & contemptu inibi excipiuntur, ut jam quærendum sit, quibus rationibus adeo infensa judicia nitantur.

I.

Quid illa scholarum & Collegiorum enumeratio, (inquit Responsionis Auctor) *vel si longius adhuc produceretur, probat; nisi quod Monachi reipsa studuerint? At quod illis ita fuerit agendum, non probat.*

Satis est, quod ita agere potuerint, atque adeo ita egerint cum Ecclesiæ approbatione, & cum populorum gratia. Licuit illis S. Basilii vestigia tenere, qui puerorum institutionem in Regula permittit, quamvis eos permanere in Monasterio non cogat, nisi si proprio nutu se Religioni addixerint, ubi ad ætatem hujus propositi capacem pertigerint. S. Joannes Chrysostomus in Apologia Vitæ Monasticæ ait, traditos pueros usque ad viginti ætatis annos intus educari & custodiri posse.

Quod ansam dedit erectioni harum scholarum in Monasteriis pro instructione populorum, fuit Collegiorum & Academiarum magnus illa ætate defectus; ita ut erudiendæ juventutis cura Monachis S. Benedicti demandari cœperit, quamquam ea nihil haberet cum eorum professione commune. Sola necessitas in causa fuit, ut hoc illis munus imponeretur. pag. 204.

Magnum est profecto, ad id agendum *necessitate* quadam fuisse compulsos, cui se propter publicam utilitatem subjecerint. Satis idonea hæc ratio est, ut illas Academias ab omni reprehensione liberet. Sed & cum illis facit auctoritas Regulæ S. Basilii; ad quam S. Benedictus nos remittit in sua. Hac super re æquius erit in nos procul dubio vulgi judicium, quam D. Abbatis.

At Monasticis Sodalitiis tantum abfuit (pergit Responsio) *ut ex hoc incœpto beneverteret, ut propterea in dissolutionem, disciplinæ remissionem, in magnam etiam inscitiam prolapsa sint, prout fidem facit omnimoda & generalis Ordinis Monastici defectio.*

Novum non est D. Abbati, quod omnes perturbationes Monastici instituti studiis & doctrinæ tribuat, quamquam idoneis & certis argumentis destituatur. Sed etsi constiterit, aliquam in Ordine rela-

relaxationem ab usu scholarum fluxisse, nihil aliud inde colligas, nisi ita esse comparatum, ur optimis rebus abuti possimus. Hinc in puerorum receptione, qui in Monasteriis Deo oblati, Religioni addicebantur, abusus deprehensi sunt, quibus permoti Religiosi montis Cassini sub Desiderio Abbate, sanxerunt, ne imposterum apud se pueri reciperentur, prout testatur Petrus Damiani. Ut vero his Academiis Monasteriorum dissolutionem tribuendam concesserimus, qua ratione iisdem tribuatur subsequuta Monachorum *inscitia*, quæ est effectus studiis contrarius, non intelligimus. Cæterum ex eo quod aliqua fortasse in quibusdam Monasteriis sit disciplinæ perturbatio, non opinor continuo dici posse, Ordinem in *omnimoda & generali defectione* jacere. Militant adhuc Deo fideles servi intra septa Claustrorum; neque putandum est, solem justitiæ in uno dumtaxat loco splendescere. *Nusquam arbitreris lucere*
Guil. ep. ad Frat. de Monte Dei n. 6. *Solem communem diei nisi in cella tua; nusquam esse serenum nisi penes te; nusquam operari gratiam Dei nisi in conscientia tua.*

II.

Si audias Auctorem Responsionis, *non* pag. 49. *est accurata illatio, quam ducimus ex Bibliothecis Monasteriorum, & ex opera, quam Monachi in exarandis Codicibus ponebant.* Id vero erit nobis mox
pag. 51. enodandum. *Quilibet librorum cumulus, sive grandis, sive exiguus, indiscriminatim Bibliotheca vocabatur. Hoc vocabulum fucum facere potest; competit enim Biblithecæ Scorialis, & Vaticanæ, æque ac illi, quam S. Petrus Damiani suis fratribus reliquit, e triginta circiter voluminibus conflatam.*

Ego vero adjiciam, hoc vocabulum in restrictiori adhuc significatione sumi posse, quippe Veteres Codicem, in quo sola Biblia continebatur, *Bibliothecam* nominabant.

pag. 50. *Si quis animadvertat*, inquit Auctor, *S. Benedictum præcipere, ut initio Quadragesimæ sumantur de Bibliotheca libri, qui in manus tradentur Monachorum; statim affirmaverit eam omnino tenuem & pusillam fuisse.*

Ego quidem hujus illationis nexum non video. Quamvis enim hæc Bibliotheca viginti millia librorum comprehendisset, quid obstat quominus S. Pater idem fieri jussisset? *Erat, fateor, tunc in cunabulis illa sodalitas*: Sed & Vivariense Monasterium parum a suis aberat initiis, cujus nihilominus Bibliotheca omni librorum genere abundabat, quos Cassiodorus in eam congesserat. Ex hac præcipue Bibliotheca, cujus notitia accurata & certa nobis suppetit, & ex aliis quibusdam illius similibus, meam ego confeci inductionem. Fortasse Casinensis ipsa æque dives initio fuit; fortasse etiam pauperior & exigua. Nihil certi hac de re proferre possumus; nisi quod cum singulis privatim Monachis Codex legendus distribueretur, plurimi adhuc superer ant, ut absoluta lectione primi alter suppleri posset. Quod procul dubio sæpe fieri contingebat, attento horarum numero, quas S. Benedictus cuique Monacho ad legendum indulget.

Certus sum, ait D. Abbas, *Bibliothecam, qualem conflavit Cassiodorus omni librorum genere refertam, neque a D. Benedicto, neque a D. Bernardo componendam umquam fuisse.* pag. 52.

Non video quæ ratio suppetat ita prorsus asserendi. Nam si dixeris, hoc inde argui, quod S. Benedictus *se a studio humanarum literarum vindicaverat, consilio & voluntate, quam sibi Deus injecerat, omnino indignum illud existimans*; nimium ita probaveris; nam sequeretur, ut ab institutione & disciplina puerorum, qui in ejus Monasteriis offerebantur, plerumque antequam elementa scirent, abstinendum illi fuisset. Aliud est humanas literas discere, ut illis immoremur, aliud earum notitiam ad alia dirigere, quæ cognitu necessaria sunt. Quomodo sine illarum adjumento Sacram Scripturam, atque Opera Sanctorum Patrum, ad quæ legenda Regulæ præscripto adstringimur, intelligemus?

Quod attinet ad S. Bernardum, esto quod *ostendat ex totius vitæ ratione, se nullam aliam novisse scientiam præter illam Jesu Christi Crucifixi*, non obstat quominus communibus & ordinariis mediis usus sit, ut ad hanc scientiam pertingeret, suosque discipulos ad eam ma-

suducceret. Inter alia studium Divinæ Scripturæ & Patrum visum est illi consentaneum medium, quodque illud adhibuerit, bene ipsi, bene ejus discipulis, bene toti Ecclesiæ fuit. Tot præclarorum illius operum fructu hodie careremus, nisi ille studiis operam navasset. Sane oportuit, latissime diffusis cognitionibus instructum atque comparatum fuisse, ut tot, tanta, tamque accurata conscripserit.

pag. 52. *Sed ut de Cassiodoro loquar, fuit ille vir aulicus, ab aulæ & sæcularis pompæ gremio digressus, ut in secessu vitam ageret.*

Cassiodorus in sæculo quidem vixerat, pravis tamen sæculi opinionibus numquam abstractus, toto vitæ suæ cursu in maximis muneribus integerrime & citra ullam reprehensionem se gesserat. Sed ut omnia uno verbo absolvam, sapientissimus fuit, cumque in animum induxisset secessus locum & rationem sibi informare, quos sua ætate in Monastica perfectione excellere noverat, prudenter consuluit. In his erat Abbas Dionysius Exiguus, ejus intimus & persamiliaris, cum quo dialecticæ una studuerat, quemque ita cum laude commemorat, ut prorsus existimandum sit, eum egregium Asceticæ vitæ exemplar extitisse. Præ-
Cassiod. Divin. lit. c.32. terea Cassiodorus Asceterium Montis Casini fortasse viderat, utpote a suo Monasterio non longe dissitum; & præclara S. Benedicti, qui tunc adhuc in vivis erat, fama per totam Italiam late diffusa, permovere eum potuit, ut a tanto Monasticæ vitæ præceptore consilii sui perficiendi rationes & lumina peteret: cum vel ille barbarus & Arianus Rex Totila Santissimum Patriarcham invisere voluerit. Denique illa ætate Sanctissimi Abbates & Monachi in tota Italia florebant; ac mirum prorsus videtur, quod Responsionis Auctor ibi non secus ac alibi recti ordinis perversiones & corruptelas deprehendat; ita ut Cassiodorus *ad*
pag. 52. *suos discipulos a dissolutionibus Monachorum, quos ante oculos habebant, retrahendos opportunum duxerit omni illos lectionum genere distinere.* Non satis percipio, quomodo id cum testimonio S. Gregorii componi possit, qui iisdem temporibus asserit se fere in omnibus Italiæ Monasteriis tot pietatis & honestatis specimina animadvertisse, quibus referti sunt ejus Dialogi, & tantum Sanctorum proventum, ut fuerit ad hoc opus scribendum compulsus, scripti materiam Italiæ finibus concludens, velut ipse testatur.

Ceterum constat, Cassiodoro penitus innotuisse S. Benedicti institutum ac rationem, cum ad ejus exemplum tum Cœnobium Vivariense, tum multas Anachoretarum sedes propter suorum Monachorum secessum in proximo monte fundaverit. *Habetis*, inquit, *montis Castelli secreta suavia, ut velut Anachoretæ, præstante Domino, feliciter esse possitis.* Denique liquido apparet, ab eo fuisse perlecta Cassiani Opera Monastica, quorum suis discipulis lectionem commendat; & haud scio an pulchrior Vitæ Monasticæ species exhiberi possit ea, quam ipse in suo Psalmorum Commentario tradit his verbis. *Cœlestis in terra vita, & imitatio fidelium Angelorum: spiritaliter in carne vivere, & mundi vitia non amare: vitam præsentem contemnere, & futuræ beatitudinis gaudia semper exquirere: ad postremum ipsius templum fieri, cujus imaginem conditio humana suscepit.* Talem hic Aulicus vitæ Monasticæ formam animo designaverat: atque eo consilio ad lectionem & meditationem Sacræ Scripturæ discipulos sedulo hortabatur, ad cujus intelligentiam ut omnes suas orationes, omne studium, & reliquas omnes lectiones dirigant expresse jubet. Ad hanc tantummodo rem adeo divitem Bibliothecam construxerat omnimoda librorum supellectile refertam; quibus recte uti posse Monachos persuasum habebat, ad divina volumina enucleatius percipienda. Quod vero tenuem librorum sumptum S. Petrus Damiani reliquerit Monachis suis, hoc inde factum, quia illi deerant modi libros comparandi, quibus Cassiodorus abundabat. Neque solus Cassiodorus in Aula vixit: Sanctus quoque Maximus Abbas Imperatori Heraclio ab Epistolis fuit, quemadmodum Cassiodorus Regi Theodorico: neque id muneris obfuit, quominus vitæ asceticæ sectatores perfecti postea evaserint; non secus ac Arsenius, qui in Aula pariter vixerat.

Cassiod. Divid. lit. c.29.

ibid.

In Psal. 103. v. 17.

Quid-

p. 53. Quidquid a nobis circa veteres Bibliothecas afferri potest, judicio D. Abbatis, *probat tantummodo, Monachos in scribendi arte fuisse peritissimos atque exercitatissimos. Sed falso ita arguitur: In quodam Cœnobio ingens olim extitit Bibliotheca: ergo ibi studia colebantur. Constat enim esse in Monasteriis Bibliothecas, quibus Monachi nullatenus utuntur.*

Id nimium fortasse verum est: at eo consilio hæ Bibliothecæ nequaquam constructæ fuerunt, ut nemo illis uteretur: Neque enim rationis compotes viri inani & ~~stulta~~ laude abripiuntur possidendi libros, neve hac mente tales sumtus faciunt, ut quæ congerunt volumina legi nolint. Quod præsertim iis temporibus quadrat, quibus sola manuscripta in usu erant, quæ majori labore atque impensa parabantur, quam nostra typis excusa. Argumentum ex Bibliotheca Trappæ desumptum adversus ea quæ dicimus nullum pondus habet. Etenim pro certo habeo, D. Abbatem in erigenda Bibliotheca sui Cœnobii tam magnos sumptus minime facturum fuisse; nisi eam jam antea a se comparatam illuc transtulisset. Non committam

ibid. igitur ut dicam, *Trappenses Cœnobitas viros esse apprime scientiis eruditos, eo quod in eorum Cœnobio dives adsit Bibliotheca.* Sat scio quam inepta foret hæc illatio: fidenter tamen pronuncio, Cassiodorum, atque alios, quicumque magnis sumptibus & summo cum labore Bibliothecas in suis Monasteriis adornarunt, id sibi tantummodo proposuisse, ut in Monachorum usum cederent, ita ut iis non uti Monachos dedeceat, quemadmodum expressis verbis ait Cassiodo-

Cassiod. Divin. lit. c.16. rus: *Magnæ verecundiæ pondus est habere quod legas, & ignorare quod doceas.* Huc mea redit ratiocinatio, nec puto super hac re posse quempiam secus ratiocinari.

III.

p. 52. *Ratio, quæ ab usu describendi & transcribendi libros desumitur,* judice D. Abbate, *omnino rejicienda est. Nam Monachi ex opere manuum suarum victum sibi quærebant, scribebantque libros, ut eos divenderent.* (Imo vero ut sibi usui essent; nam pauci admodum fuere qui librorum mercaturam exercuerint.) *Eorum multi in transcribendis libris certam & quotidianam operam ponebant. Nam cum illis sæculis ope scripturæ fieret, quod postea editione typographica factum est, id in publicam utilitatem atque omnium commodum facile vertebat. Hinc vero colligere quidem possumus, quosdam Monachos exarandorum Codicum artem optime calluisse, minime vero aut doctiores aut sanctiores propterea evasisse.*

Non recte ergo S. Martinus transcribendis libris juniores Monachos unice occupabat, orandi exercitium ætate provectis reservans. Nempe scite & prudenter nihil erit actum nisi quod nostris congruerit notionibus. In Ascetarum Sodalitiis non omnes Monachi Codicum exscriptores fuerunt. Ex iis vero, qui huic rei dabant operam, quidam artis scribendi erant tantummodo periti, quidam etiam doctrina excellebant, ut S. Theodorus Studita, B. Theophanes, S. Nilus Junior græci: Vener. Beda, Rabanus Maurus, ipsemet S. Hieronymus, latini; qui sua scripta, & aliquando etiam aliena transcribebant. Novimus, S. Hieronymum, cum Treveris ageret, exscripsisse opus Hilarii de Synodis. Hinc patet, non solum omnes Antiquiores scribendi arte præstantes fuisse, sed & illorum quosdam scientia inclaruisse.

Hos inter Monachos Exscriptores aderant certe quamplurimi (pergit D. Abbas) *qui suorum Codicum vacua bonarum æque ac futilium rerum indigesta congerie nonnumquam ad libitum implebant; quemadmodum a tot doctis viris animadversum est, & præsertim ab illustri D. Baluzio in ejus egregiis notis ad Capitularia.*

Ad Manuscriptorum censuram fovendam Capitularia & notas D. Baluzii, qui manuscripta tanti facit, atque iisdem apposite sæpius utitur, in medium produci valde miror. Locum ipsum, quem citat D. Abbas in sua Responsione, satis est animadvertere, ut manifesto pateat, frustra Baluzii præsidium emendicari. Porro illum hic integrum referrem, nisi inde sumpta objectio contra manuscripta a seipsa satis refelleretur.

Quip-

Quippe non de ipsis manuscriptis agitur, sed de vacuis intermediis, quæ a quibusdam levissimi ingenii hominibus *bonarum pariter ac futilium rerum indigesta congerie* implebantur.

Sed unde cupido isthæc incessit male excipiendi scriptionis laborem, ex quo ubberrimi fructus passim dimanarunt? quidve intererat adeo inclementem animadversionem in *quamplurimos Monachorum Exscriptorum* conjicere; cum satius fuisset hoc nomine in crimen vocare nescio quos nebulones, qui ubi inciderant in residua paginarum, quæ ab Antiquariis vacuæ fuerant relictæ, aliqua proscripta fabula, aut quolibet alio quod sese illis primum offerebat, ea implere soliti erant. Parum aberit jam, ut *Monanachis Exscriptoribus quamplurimis* stolidorum quorumdam audaciam tribuamus, qui cum in Exemplariis elegantes literarum typos miniato opere ductos invenirent, impune abscindebant, nihil pensi habentes optimos libros corrumpere, & scripturam quæ a tergo erat deperdere. Ita sane assiduus labor male rependitur horum Monachorum, qui otium & vitam insumpserunt, ut nobis sarta tecta servarent Sacræ Scripturæ, Patrum, Conciliorum, atque aliorum Scriptorum Volumina, quibus hodie careremus, nisi illi hunc scribendi laborem adhibuissent. Viri sæculares, & ipsi etiam heterodoxi (quod sine cujusquam offensione dicimus) æquius agunt, dum assiduitatem & curam majorum nostrorum impensius laudant. Sublata eorum opera quomodo fuisset Traditioni consultum?

Hujusmodi laborem D. Abbas perinde ac quemdam ludum existimat *in sola digitorum agitatione positum*. At si hujus occupationis usus hac tempestate obtineret, & major temporis pars nobis esset in hoc insumenda, profecto intelligeremus ambo experti, asperioris eam esse pœnitentiæ genus. Jam tum foret illi persuasum, *opus Monachorum manuale* haud quaquam a nobis *in nihilum redigi*, dum scribendi exercitium certi & quotidiani laboris loco exhibemus. Novi equidem, alia præter hoc manualia exercitia in Monasteriis usurpata, sed hoc, non minus ac reliqua, utile atque commune fuisse pro certo habeo. Tot Solitarii sanctitatis laude conspicui in illud penitus incubuerunt, ut mirum videatur, scribendi exercitium tam male hodie apud quosdam audire. Ita propemodum in crimen vocantur S. Martinus, atque ejus discipuli, S. Lucianus Martyr, atque alii innumeri; denique aperte obtrectatur Paulino, qui in Vita S. Martini eximie hunc laborem his carminibus extollit.

> Exercere artem prohibet; conceditur unum
> Scribendi studium, quod mentem, oculosque, manusque
> Occupet, atque uno teneat simul omnia puncto
> Aspectum visu, cor sensibus, ordine dextram.

Quid in hujus laboris patrocinium honorificentius ac splendidius dici potest, quæve auctoritas tanti viri, Paulini inquam, auctoritatem adæquaverit? Denique si de hoc labore inique sentis, necesse est damnes quoque priscos Cistertii Monachos, quorum multi in eo sese occupaverunt. Gulielmus S. Theodorici in Epistola ad Fratres de Monte Dei, quam in exitu vitæ scripsit cum esset simplex Monachus in Abbatia Siniacensi Ordinis Cisterciensis, loquens de opere manuali, quod Solitariis convenire potest, reliquis anteponenda esse putat illa, quæ cum spiritualibus exercitiis propius conjunguntur, cujusmodi est libros describere, *scribere quod legatur*. Non quod persuadere velim, *Monachos Cistercienses in suæ institutionis exordiis certum & constans exercitium in scribendo collocasse*, nempe huic labori unice operam dedisse, ut mihi tribuit D. Abbas: sed illud pro certo habeo, satis apud eos commune & in magno pretio habitum tunc temporis fuisse: quod magnus exemplariorum numerus, quæ in Bibliothecis Cistertii, Claræ Vallis, Longi Pontis, Vallislucentis atque alibi supersunt, evidenter convincit, non minus ac cellulæ, *scriptoria*, quæ ad hunc usum erant destinatæ.

Denique Responsionis Auctor contendit, nulla alia volumina transcribi consuevisse in Monasteriis rectius ordinatis, *præter divinos libros & Sacram Scripturam*; idque probari ex orationis formula, *quæ scriptioni præmittebatur*, uti affer-

affertur a D. Luca d' Achery in notis ad Abbatis Guiberti opera. *Benedicere digneris Domine hoc Scriptorium .... ut quidquid divinarum Scripturarum ab eis lectum vel scriptum fuerit &c.*

At certo colligitur ex aliis hujusmodi orationibus quæ recitabantur non ante manualem quidem laborem, sed singulis Dominicis diebus, quando per claustra & officia Monasterii ordinatim procedebatur; certo, inquam, colligitur, has voces, *divinarum scripturarum*, latiori significatione esse accipiendas, prout a nobis alias adnotatum: quod probant quoque carmina ab Alcuino composita, locum indicantia, in quo libri conscribebantur.

Alcuin. car. 126.

Hic sedeant sacræ scribentes famina legis,
Nec non Sanctorum dicta sacrata Patrum.

Hic saltem divinis libris superadduntur Patrum scripta; & palam est, sub una aut duplici specie reliquas omnes librorum, quos exscribere mos erat, species comprendere voluisse. Antiqua exemplaria omnis generis scientiarum, in nostris Monasteriis exarata id luculenter testantur. Neque vero diutius immorabor in afferendis ad hanc rem monumentis. In Tractatu de Studiis, Nicolaum Claraevallensem meminisse dixi harum Cellularum, ubi scribebant Antiquarii, atque illius singillatim, in qua scribebat Herricus Regis Ludovici Junioris frater, qui in Claræ Vallis Monasterio cucullum Monasticum induerat. Rainaldus unus ex primis Cistertii Abbatibus, postremo statutorum capite jubet, ut *in omnibus scriptoriis, ubicumque ex consuetudine Monachi scribunt, silentium teneatur sicut in claustro.*

Nic. Clar. Ep. 35. & 39.

Sed jam hic afferam gravem objectionem desumptam ex tertio libro Rituum Cluniacensium, capite 10. ubi agitur de *Præcentoris* officio, qui aliter vocabatur *Armarius*, hoc est Bibliothecarius, quod ille curam haberet Bibliothecæ, quam veteres *armarium* quandoque nuncuparunt. Porro *ibi non legimus* (ait D. Abbas) *Bibliothecam studiis scientiarum inservire, neque a Bibliothecario libros ad studendum distribui. Id solum negotii dabatur illi, ut notaret præscriberetque quod in Choro erat psallendum, quive ritus servandi. Ea res existimandi copiam præbet, in ea Bibliotheca Ecclesiasticos libros tantummodo fuisse, quos nos appellamus Rituales, nempe Graduale, Antiphonarium, Sacramentarium, Lectionarium, Processionale, & alia hujusmodi. Hinc vero liquido demonstratur, ingentes Monasteriorum Bibliothecas non esse idoneum argumentum ad asserendam scientiarum in his Monasteriis culturam. Nam Bibliotheca Cluniaci, Monasterii illa ætate celeberrimi, non tenuis quidem & exigua, sed magna & dives procul dubio fuisse credenda est.*

pag. 87.

Hæc objectio, quam perpetuis Auctoris verbis libuis afferre, ne illius vis minueretur, omnino plausibilis videtur: sed ut ejus infirmitas detegatur, sufficit rerum statum aliquantulum nosse. Si constet, in Bibliotheca Cluniacensi nullos alios tunc temporis libros fuisse præter Rituales, cedo unde Monachi lectionum suarum argumenta sumpserunt? Si enim dixeris, nullas ab illis haberi consuevisse lectiones, id vero nullo modo ferendum est. Præterea ex quadam Epistola Petri Venerabilis Abbatis Cluniacensis discimus, Guigonem, illustrem illum Magnæ Cathusiæ Priorem ab eo petiisse, ut sibi commodaret nonnulla Sanctorum Patrum scripta, & nominatim illud S. Ambrosii adversus Symmachum Præfectum, S. Prosperi adversus Cassianum, & Epistolas S. Augustini & S. Hieronymi, quos libros profecto non putes in Choro legendos. Basilius, qui Guigonem excepit, ab eodem Cluniacensi Abbate aliqua petiit S. Ambrosii opera. Petrus vero hos libros ad illum mittens, commodati schedam exigit, juxta S. Hugonis præscriptum, ne quis liber commodato tribuatur sine scheda. Inerant ergo in hac Bibliotheca libri doctrinales, S. Hugonis ætate. Præterea D. Lucas d'Achery secundo tomo Spicilegii edidit Epistolam Concilii Constantiensis, in qua Patres hujus Concilii Monachos Cluniacenses rogant, ut ad se confestim mittant complures Sanctorum Patrum atque aliorum libros, quos soluto Concilio se restituturos promittunt, ut sibi interim usui essent adversus Hæreticos & Bohemianos, qui brevi ad Concilium accessuri

Pet. Ven. l. 1. Ep. 23.

Spicile. tom. 2. pag. 577.

suri erant. Hi libri sunt, S. Ambrosii *de paradiso animæ*, *de Sacramentis*, *super S. Lucam*, *in Psalmos*: opera S. Fulgentii, præter duo S. Augustini volumina, quæ antea fuerant ad Concilium missa, quorum alterum scripta continebat adversus Manichæos, Donatistas, & Faustum; alterum vero lucubrationem de Baptismo infantulorum. Ergo non solos Rituales libros in hujus Abbatiæ Bibliotheca, sed & Doctrinales fuisse necesse est; & insuper colligitur, magni tunc nominis hanc Bibliothecam extitisse, quandoquidem ex illa Patres Concilii Constantiensis librorum subsidium quærebant.

Sed tandem, ut brevi expediam, superest adhuc nobis vetus Bibliothecæ Cluniacensis Catalogus, per columnarum seriem in magna tabula optime dispositus, in quo animadvertere est prope sexcenta volumina, non modo Sacræ Scripturæ, atque Explanationum ejusdem, omniumfere operum Veterum Patrum; sed & Historiarum, Philosophiæ, Humanarum literarum, uno verbo omnium ferme scientiarum. Ceterum in hoc Catalogo nullus ex Ritualibus libris a D. Abbate notatis occurrit.

Cur ergo, inquies, S. Udalricus de solis libris meminit, quorum erat usus in Choro? Responsio in promptu est. Nempe sibi unice proposuerat de Ritibus agere, & de iis præsertim, qui spectant ad Divinum Officium. Insuper in amplioribus Cœnobiis, puta in Cluniacensi, duplex erat Bibliotheca; altera Choro inserviens, in qua libri Ecclesiastici tantummodo servabantur: altera pro lectione Monachorum volumina continens, hoc est libros scientificos & asceticos. Prima harum Bibliothecarum Præcentori commendabatur, qui Ecclesiasticas ceremonias ordinabat: Altera certo alicui ac peculiari Bibliothecario, qui ejus curam habebat. Ita explicata fiunt omnia: verum etiamsi istud nescíremus, Exemplaria tamen manuscripta, quæ ex Veteris Bibliothecæ ruinis Cluniaci supersunt, item vetus librorum Catalogus, & alia supra memorata satis evincunt, Bibliothecam hujus illustris Abbatiæ valde magnam ac divitem prout illa ætate fuisse.

Idem, ceteris paribus, dici posset de reliquis Nostri Ordinis Cœnobiis, quamquam pleraque exemplaria inde fuerint direpta, distracta, & quandoque etiam exusta. Supersunt adhuc tamen præteriti temporis vestigia, quæ certi judicii materiam præbent. Extant hodie volumina manuscripta supra quingenta in Bibliotheca Montis Casini, licet plura inde fuerint extracta, & in Vaticanam, aliasque Bibliothecas translata. De hoc numero rarissimus ille & fortasse unicus Codex, ex quo P. Lupus ducentas viginti quinque Epistolas decerpsit, spectantes ad Synodos Ephesinam, & Calcedonensem, quæ in nova Conciliorum Collectione a D. Baluzio denuo editæ fuerunt.

Ut in Italia consistamus, celebris Bibliotheca Ambrosiana Mediolani nullis aliis fere Latinis Manuscriptis abundat, quam quæ fuerant olim Bobiensis Abbatiæ, in qua reliqui adhuc nihilominus sunt antiquissimi Codices, veluti Opera S. Cypriani, & alia hujusmodi. In Ambrosiana pariter servatur Josephi Historia de Judaicis Antiquitatibus in corticibus exarata ante annos circiter mille ducentos, quæ ex Bobiensi Abbatia fuit olim educta.

In Galliis veterem adhuc Catalogum Bibliothecæ Corbejensis tenemus, quæ in hoc Regno ex ditioribus fuit habita, cujus utilitatem percepit Respublica Literaria, inventis sexcentis circiter manuscriptis Codicibus, qui ex ea reliqui fuerunt. Magnas quoque fuisse Bibliothecas Abbatiarum, Lerinensis, Majoris Monasterii prope Turonas, Floriacensis, Sancti Benigni Divionensis, Sancti Germani Pratorum, S. Remigii Remensis, S. Theoderici, S. Cornelii Compendiensis, Montis S. Michaelis, Beccensis, Luxoviensis, S. Martialis Lemovicensis, quæ fuit olim Abbatia, & S. Mauri des Fossez, aliarumque multarum, earum quæ adhuc supersunt reliquiæ satis ostendunt; ut mittam hic Bibliothecas Sancti Dionysii, & alias, quæ ab hæreticis expilatæ fuerunt.

In Germania adhuc videre est Bibliothecas S. Galli, Einsidleensem, S. Udalrici Augustæ, S. Emmerani Ratisponæ, Richenaviensem &c. in quibus extant magni pretii exemplaria manuscripta. Tri-

themius in Bibliothecam suæ Abbatiæ ultra sex mille Codices congesserat. Fuldensis vero & Corbejensis in Saxonia, atque aliæ permultæ direptæ fuerunt. In omnibus his magni pretii Bibliothecarum ruderibus adhuc inveniuntur omnis generis scientiarum & artium libri; qui vel hodie aperte demonstrant, jus mihi fuisse inferendi ex numero & qualitate librorum, quos nostræ Bibliothecæ olim continebant, studiorum genus & amplitudinem, quæ in nostris Monasteriis tractabantur.

IV.

Antequam ulterius progrediamur, ad rem fuerit magni momenti objectionem penitus excutere, quæ generatim contra studia Monachorum torquetur. In hoc vero sita est, quod non modo hæc studia S. Benedicti Regula nequaquam innuit, sed etiam manualis labor in ea præscriptus necessario excluditur; quippe exercitia a Regula proposita adeo inter sese colligantur & invicem subsequuntur, ut nullum diei vacuum tempus relinquant, neque studendi copiam ullam faciant. *Si huic* pag. 59. *viro Dei* (S. Benedicto) *propositum fuisset*, inquis, *studia in Monasteriis constituere, rationes ab eo fuissent indicatæ, quibus hoc exercitium peragi possit. Studendi ratio præcipua tempus est: quoniam vero in regularium exercitationum distributione nullum temporis spatium studio tribuit; vel ex hoc patet, nullam illum studii rationem habuisse, nec studium in exercitationum Monasticarum numero collocasse*. His positis, regularitatis labem in Monasteriis a studiis deducit D. Abbas, utpote quæ *manualis operis abrogationem*, pag. 473. ut ipse ait, invexere. Porro opus manuale, ut ipsi quidem videtur, *proprium & essentiale Monachorum officium* censeri debet, atque adeo citra ullam immunitatis spem ab omnibus persolvendum. Quod si studium cum labore manuum simul esse non potest, e claustris penitus est abigendum, cum ipsius causa destruatur & intereat ascetici instituti essentiale quoddam caput, ut putat D. Abbas.

Hoc ratiocinium longius produci posset, præveniendo applicationem principii supra a me positi articulo 7. ubi demonstrare contendi, ex eo quod studium in Regula S. Benedicti nequaquam fuerit interdictum, censendum esse permissum. Etenim si urgeamus ratiocinationem juxta Responsionis principia propositam, illud solum ex silentio Regulæ permissum censeri debet, quod cum *essentiali* Regulæ ipsius exercitio simul esse potest, puta cum labore manuum juxta sententiam D. Abbatis. Proinde si cum hoc labore studium incompatibile est, nullatenus est permittendum, quamvis Regula illud expresse non vetet. Ut hanc difficultatem omnium, quæ contra studia proponi possunt, fortasse gravissimam enodemus, tria expendenda sunt. Primum, an manualis labor revera sit essentiale & omnino indispensabile exercitium, sive spectato generatim Monastico instituto, sive speciatim quoad Ordinem Sancti Benedicti. Alterum, utrum temporis spatium, sive duratio, quæ a Regula labori assignatur pariter obliget. Tertium, an cum labore studium conciliari possit.

Quoad primum, contendit D. Abbas, pag. 145. *facile demonstrari posse ex omnibus Monachorum Regulis, & ex doctorum Ecclesiasticorum sententia, quod nullum in Ordine Monastico exercitium, nulla regularis functio, validius fuerit constituta, aut potiori auctoritate firmata, quam opus manuale*. Hoc *exercitium fuisse quodammodo* pag. 156. *do consecratum adeo unanimi omnium consensu*. Uno verbo, in eo, ut superius innui, sitam esse *essentialem Monachorum occupationem*. Porro an ita sese res ha- pag. 473. beat, quærendum est.

Et primo quidem citra omnem dubitationem statuimus, hoc exercitium non esse adeo essentiale & indispensabile, ut quispiam Monachus esse non possit sine ejus executione.

Omnis obligatio, qua ad opus manuale præ cæteris hominibus solitarii tenentur, descendit a legibus particularibus, & Regulis, quarum major pars illud quidem tamquam magni momenti exercitium præscribit, minime verò quasi essentiale munus, adeo ut omnem dispensationem excludat, nec omitti a quopiam possit, quin Monachus esse desierit.

Meta præcipua, quam sibi Regularum Auctores proposuerunt manualem labo-

rem imperantes, hæc est, ut suppetat ratio vitandi otium, & subigendi corpus; utrumque vero obtineri absolute potest sine corporis labore. Abbas Paulus, qui in solitudine vitam agens quingentis & ultra Monachis præerat, ne minimum quidem laborabat, ut narrant Palladius & Sozomenus, innuentes, unicum illius exercitium in oratione stetisse. Idem refert Palladius de Abbate Apolline, cujus pariter regimini plusquam quingenti fratres parebant. In Monasteriis S. Martini nullus alius obtinebat manuum labor, quam Codicum transcriptio; quin & hoc munus junioribus tantum Monachis imponebatur, senibus sola oratione occupatis. Demum ut paucis conficiam, S. Thomas aperte tuetur, Monachos ratione sui status non magis teneri ad opus manuale quam Laicos, & obligationis rationes utrisque esse communes: nempe vitæ necessitates, otii fugam, & eleemosynam, quæ proximo est elargienda. Porro his officiis integrum cuique est satisfacere per alia exercitia quæ Monachis æque ac sæcularibus loco esse possunt corporalis laboris.

Sozomen. l.6.c.29. Palad. c. 23.&52.

S.Thom. 22. quæ. 187. a 3.

Ipsemet D. Abbas ab hujus doctrinæ summa minimum discedere videtur in alio Opere, ubi ait, quod *si omnes in claustris degentes ad scientias adipiscendas apti, longæque & assiduæ lectionis capaces forent, jure diceretur, intellectualibus operationibus exerceri eos posse, excluso manuali labore: sed ubi animadvertimus, paucos admodum ita esse comparatos, ut scientiis vel sanctioribus animum adjungere queant, evidenter patet falli eos, qui studiorum praxim invehere in Monasteria præsumunt.*

Diff. 21.

Laboris ergo necessitas in Monachorum Claustris a Monastici instituti natura non pendet, juxta hujus loci sententiam, sed ab ingeniorum dispositione, quorum plura cum nequeant perpetuæ & ordinatæ lectionis, quæ labori manuum substituatur, intentionem sustinere, hoc ipso labore indigent ut otium fugiant.

Superest itaque obligatio ex vi Regulæ, quæ Monachis quibuscumque opus manuale injungit. Nos hic de Regula Sancti Benedicti dumtaxat agemus, ne a proposito nimium excurramus; quærendum autem est, num in ea manualis labor præcipiatur, tamquam essentialis & citra quamcumque immunitatem obligatio.

Triplex vero quoad hoc distingui potest sententia. Prima eorum est, qui hanc obligationem omnino essentialem esse putant, quæ est opinio D. Abbatis in locis quos notavimus. Alii censent, laborem a S. Benedicto præscribi ut exercitium ad consequendam sui instituti perfectionem necessarium; necessarium, inquam, non quibuslibet singillatim Monachis, sed eorum Communitatibus in universum; ita ut ex duabus Monasticis Sodalitatibus, quarum altera usum operis manualis custodiat, altera prætermittat; prima, quatenus ad hanc rem perfectior sit, & ad Sancti Benedicti spiritum propius accedat. Id vero tueri mihi propositum fuit in Tractatu de Studiis Monasticis, ubi manualis laboris necessitatem multis argumentis stabilire conatus sum. Denique tertia opinio, quam permulti celebres scriptores tam ex nostro Ordine quam extranei propugnant, huc redit, quod S. Benedictus laborem injunxerit ad otii fugam, atque ut suorum Monasteriorum, quæ fundationis exordio pauperrima erant, necessitatibus subveniret: Nunc vero quum Monasteriis reditus & bona temporalia suppetant, desiit laboris obligatio, dummodo studii vel alterius laudabilis exercitationis subsidio otium vitetur. Hanc vero tuetur sententiam Petrus Venerabilis in controversia, quam habuit cum Monachis Cistercienfibus. *Quocumque bono exercitio, otiositate fugata, Regula custoditur.* Cui adstipulantur, Hæften in suis Regulæ disquisitionibus, Thomassinus in sua disciplina, atque alii complures.

Pet. Ven. l. 1. Ep. 28.

Sed ne prolixius de hac materia disputemus, illud apprime certum & exploratum esse debet, obligationem ad laborem a Regula injunctum non esse indispensabilem quoad aliquos singillatim, qui justis de causis eximi ab illo possunt. In hoc universi consentiunt, atque ipsemet D. Abbas huic propositioni dat manus. De hac obligatione juxta loqui possumus, ut de illa quam Deus injecit hominibus in Adami persona, cui præcepit ut terram coleret. Hæc

obligatio ad omnes homines generatim pertinet, sed non privatim ad singulos; ac veluti Episcopus, Pastor, Judex hujus exercitii legitima immunitate gaudent, & opus Deo magis acceptum, ac Reipublicæ magis utile peragunt, suo quisque munere fungentes, quam si agrum colendo laborarent: ita dici potest, Solitarios, qui divinæ nutu Providentiæ a manuali labore eximuntur, ut quibusdam utilibus studiis vacent, a perfectione sui status minime recedere, dummodo congruis dispositionibus ad studia se conferant.

Igitur hæc obligatio ad summum respicit Communitates in universum: & vere dicimus, laborem in iis nequaquam supprimi, licet cum aliquibus singillatim Monachis dispensetur propter legitimas causas, reliquis de Communitate laborem non omittentibus. Proinde hoc sensu plane cum studio labor colligari potest, quæ erat tertia difficultas in hac materia, mox a nobis enodanda, ubi fuerit discussum quatenus obliget temporis spatium labori a Sancto Benedicto assignatum, de quo secundo loco oritur difficultas.

Porro si ad Regulæ verba quis paululum attendat, facile sibi persuaserit, non eam esse Sancti Patriarchæ mentem, ut velit suos Monachos tantumdem temporis prorsus & necessario in labore manuum insumere, quantum ipse
S. Bened. c. 48. innuit. Loquens etenim de hoc labore prout penes se consideratur, utitur verbo *debent*, quod quamdam implicat obligationem, *certis horis occupari debent in labore manuum*. Ubi vero de hujus laboris duratione pronunciat, adhibet verbum, *credimus: Ideoque hac dispositione credimus utraque tempora ordinari*, laboris manuum, & lectionis
id. c. 64. divinæ. Et ubi loquitur de Abbatis quoad hoc discretione, ait: *Abbas sic omnia temperet ut fortes sint qui cupiant, &*
id. c. 41. *infirmi non refugiant*. Denique alibi edicit circa opus manuale, & prandii horam tempore æstivo, ut Abbas res ita ordinet, *qualiter & animæ salventur, & quod faciunt fratres, absque murmuratione faciant*. Itaque constat, S. Benedictum commisisse prudentiæ Abbatum, ut quamdiu laborandum Monachis sit definiant; sicuti eorum voluntati permittit officii dispositionem, si forte quam ipse diligentissime constituit, eadem illis parum ordinata videretur.

Quod attinet ad tertiam difficultatem, conciliari posse ajo laborem cum studio, in primis si ad illud applicentur qui a Superiore idonei judicati sunt, opere manuali in Communitate propterea numquam intermisso. Ipsemet D. Abbas non pag. 158. & 169. abhorret ab hac sententia; postquam enim recensuit quæ de hac re a me dicta sunt in Tractatu de Studiis, ait, quod *si revera in hac opinione versamur*, ut putemus studio substitui posse laborem respectu tantummodo quorumdam singillatim Monachorum, *sublata est difficultas. Quippe cum vix decem ex millibus Monachi* (ita loquitur) *hujus studii, de quo agitur, capaces inveniantur; integræ Congregationes in manualis operis exercitio, prout Regulæ jubent, adhuc permanerent; & exemptionibus raro introductis, nulla legis infractio sequeretur, nec quidquam obesset quominus hæc lex in suo vigore consisteret*. En igitur plana ratio conciliandi cum studio laborem; verum an aliter quoque conciliari possit videamus.

Tria genera studiorum supra discrevimus, quorum alia communia, alia particularia, alia denique extraordinaria sunt. Studia quidem communia, quæ ad juventutis instructionem sunt comparata, sine regularis laboris detrimento tractari possunt, si totum aut aliqua pars temporis, quod dandum est lectioni, in tradendis juventuti necessariis scientiis impendatur. Patet, hanc fuisse S. Benedicti mentem, cum non sit credibile, eum voluisse, ut juniores alumni tantum temporis lectioni darent, quantum in sua Regula generatim præscribit. Et quidem hoc sensu Richardus de S. Angelo Monachus Casinates sæculodecimo quarto hunc Regulæ articulum explicat, in quo de lectione Monachorum agitur: putat enim ita esse intelligendum, ut in Monasteriis, ubi pueri institui solent, adsint duo Magistri, unus Grammaticæ, alter Theologiæ, quas docebunt juniores Monachos per illud temporis intervallum, quod lectioni dicatum est.

Id initio factitarunt Cistercienses Patres,

tres, ut patet ex Statutis Abbatis Rainaldi. Nam articulo, qui inscribitur, *de pueris literas discentibus*, legimus, quod tempus eruditioni juniorum atque tyronum destinatum, sit tempus lectionis, *quibus tempore lectionis discere liceat*. Idem statutum subjungit, non esse recipiendum Religionis Tyronem *nisi post quindecim ætatis suæ annos*. Unde argui potest, sub hoc studio non primam puerorum institutionem, & linguæ latinæ elementarem disciplinam fuisse comprehensam, sed superiores scientias; pueri enim hac ætate plerumque grammaticæ præcepta addidicerunt, præsertim si apud se statuerint Religioni nomen dare.

Rainal. Stat. 76. al. 70.

In nostri Ordinis Monasteriis, ubi educabantur pueri a parentibus oblati jam inde ab ætate quinque aut sex annorum, credibile est, tempus etiam laboris in illis erudiendis impendi consuevisse, cum pueri hac ætate nondum laborem pati possint. Quod legimus in S. Benedicti Vita de quodam puero, quem ruina parietis, qui tunc construebatur, elisérat, *de puerulo ruina confracto*, intelligendum omnino est de aliquo jam firmæ ætatis adolescente; quandoquidem S. Benedictus postquam illum sanitati restituit, ad manuarias operas confestim remisit cum aliis operariis. Jam vides præter lectionis tempus, illud etiam regularis laboris erudiendæ juventuti dari potuisse sine ipsius laboris detrimento; cum reliqua Communitatis pars in hoc exercitio jugiter permaneret juxta Regulæ præscriptum, dum interea Præceptor & juniores Alumni communibus hisce studiis occupabantur.

Gregor. l. 2. Dial. c. 11.

Studiis vero privatis & particularibus tempus lectioni destinatum impendebatur, nempe quaternæ circiter in diem horæ, præter illud intervallum, quod quisque sibi sumere poterat nocturno tempore. Binas horas matutinas Regula per totum annum lectioni assignat, excepta quadragesima, qua trium horarum fit lectio. Præterea a mense Octobris usque ad Quadragesimam, tempus quod a prandio usque ad vesperas reliquum erat, legendo insumebatur, id vero facere licebat etiam per horam meridianam tempore æstivo.

Si quæras de nocturnis horis, quas numerus duodenus explebat, quæque spatio inæquali juxta anni tempestates currebant; cum S. Benedictus certam cubitus horam non signet; post Matutinum & Laudes, quæ ad summum ternis horis absolvebantur, par saltem horarum sumi poterat de reliqua nocte, septem quietis horis cuique remanentibus. Adeo ut hoc pacto quinque aut sex horæ lectioni seponi quotidie potuerint, extra tempus divini Officii, atque operis manualis. Id vero satis superque erat ad acquirendas scientias, quibus quisque opus habebat.

Superest jam ut de studiis extraordinariis dicamus. Assentitur D. Abbas, *si qui eximiis ingenii dotibus præditi fuerint, eos a communibus exercitiis immunes reddi posse*, nempe *a manuali labore*; *& licere illis majorem librorum copiam atque alia subsidia suppeditare, ut queant in posterum alios erudire aut verbo aut scriptis*. Alibi quoque ait, *ambigi non posse*, *loquendo de studiis prolixis & ordinatis*, *quæ quis aggreditur ex Superioris jussu, quin Superioribus liceat nonnumquam aliquos suorum fratrum ad hæc studia dirigere, atque illos a communi labore eximere. Nam Ecclesiæ, aut ipsi Monasterio tam magnam utilitatem fortasse allatura sunt eorum studia, & literarum profectus, ut æquissima ratio suadeat cum illis dispensari, ne Ecclesia, aut Monasterium utili opera fraudentur, quam horum Fratrum doctrina præstare olim poterit*. Porro hæc dispensatio Regula ipsa firmatur, quæ a Culinæ ministerio Cellerarium, aliosque Monachos eximit, *qui majoribus utilitatibus occupantur*.

pag. 159. & 160. pag. 228. pag. 157.

S. Bened. c. 35. S. Thom. 2. 2. qu. 187. art. 3. ad 3.

Propter eamdem causam S. Thomas *ab opere manuali excusari* statuit, *qui operibus spiritualibus* (puta Lucubrationibus & Concionibus) *vacant*. Cujus assertionis duas rationes affert; primo quod hæc munera totum requirant hominem: deinde quod eadem capessentes digni sint, ut suus sibi victus non desit. At non idem erit dicendum de illis, qui studiis privatis & particularibus occupantur, *qui prædictis operibus non quasi publicis, sed quasi privatis vacant*: neque eos propter hujuscemodi studium excusari putat D. Thomas ab opere manuali; quæ opinio cum

cum ea, quam in Tractatu de Studiis exhibui, apprime consentit.

Haud equidem puto, aliter quoad hoc visum fuisse priscis Orientis Solitariis. Nam quod attinet ad studia communia, compertum est ex Regula S. Basilii, aliisque veteribus monumentis, præceptorem adhiberi solitum, qui pueros literas doceret. Novimus pariter, Tabennis fuisse Magistros, quos inter sub Abbate Theodoro S. Pachomii discipulo Theodorus Alexandrinus & Ausonius Pereæ hoc munere defuncti sunt. Tabennates admonet S. Isidorus Pelusiota, ne horum Doctorum numerum nimis augeant.

Ex quodam libro recens vulgato circa hodiernum Ecclesiæ Græcæ statum colligimus, nostra adhuc memoria in monte Atho, & per ejus ambitum viginti circiter Monasteria reperiri, quorum Monachi regularitate disciplinæ & austeritatis fervore antiquis Solitariis nequaquam sunt inferiores; ubi ii, qui in Clerum non sunt adscripti, omnigenis laboribus & opificiis extra Divini Officii tempus occupantur; at Diaconi & Presbyteri horum laborum immunes, post Officium & Orationem transcribendis & conferendis libris veteribus cum novis tantummodo vocant.

Inter Latina Cœnobia Lerinensem Abbatiam Doctoribus abundasse, qui literis juniores alumnos erudiebant, vidimus supra. Hoc munere ibi functus est Vincentius Lerinensis vir celeberrimus. Sed quæ de hoc argumento alibi * dixi, hic non repetam.

*art. 21.

Typus Regularis Disciplinæ, quam S. Benedictus in suis Monasteriis constituit, ab his exemplaribus ortum habet, adeoque studiorum praxim involvit. Priscæ hujus disciplinæ indicium sumi potest ex studendi ritu, qui secundo Ordinis sæculo obtinuit in duobus S. Benedicti Biscopi Monasteriis; nam hic Sanctus Abbas eo modo constituerat hujusce rei observationem, quo viderat factitari in septemdecim Cœnobiis, quæ in Galliis, Italia, & Anglia dedita opera lustraverat. Sub illo Venerabilis Beda didicit ab aliis Monachis omnes scientias, quas postea confratribus suis tradidit, dum Abbas interea cum reliqua Communitate labore manuum occuparetur, ut narrat ipse Beda loquens de Abbate Esterwino: *Fratrumque simillimus aliorum, ut ventilare cum eis, & triturare, oves vitulasque mulgere, in pistrino, in horto, in coquina, in cunctis Monasterii operibus, jocundus & obediens gauderet exerceri.* Inter Monasteria, quæ adierat S. Benedictus, numeratur Luxoviense, in quo nemo ignorat, a S. Columbano opus manuale fuisse institutum: nec minus compertum est, studia scientiarum tractari ibidem consuevisse. S. Bertinus, duoque ejus socii, Mommolinus, & Ebertranus, qui inde exierant, ut S. Audomarum apud Belgas inviserent, fuerunt viri *in fide perfecti catholica, & in Ecclesiasticis disciplinis, atque in divina scriptura eruditi.* S. Bonifacius quamvis Fuldæ illustrem Ecclesiasticarum scientiarum Academiam fundasset, non ideo tamen suos Monachos ab opere manuali immunes esse voluit, nam ex eo sibi victum quærebant, *proprio manuum suarum labore contenti*, congruenter iis, quæ factitari viderat, atque ipsemet usu didicerat in Anglia; unde evocavit præceptores ad docendum in Academiis, quas apud Germanos erexerat, *scientiaque varia imbutos venire fecit.*

Vita S. Bened. Biscopi n. 8.

Vita S. Audom. n. 7.

Othlon. l. 1. n. 25.

Nono sæculo S. Benedictus Anianensis redintegrato Regulæ usu in quamplurimis Galliarum Cœnobiis, inibi Lectores præfecit, ut reflorescerent studia, nulla ceteroquin facta laboris imminutione, quemadmodum perspicue ostendi articulo 13. ad quem Lectorem mittimus ne eadem iteremus. Eadem praxis undecimo sæculo denuo viguit per diversas Monasteriorum Reformationes. Videsis quæ scribit Willelmus Gemeticensis de operibus priscorum Monachorum Beccensis Monasterii, quod ceteroquin doctrinæ & scientiæ fama adeo inclaruerat. Willelmus Malmesburiensis refert, Abbatem Herluinum, pistorio opificio, fimi transportatione, & hujusmodi aliis abjectis operis exerceri solitum; dum interea Lanfrancus, qui erat ad hos labores ineptus, publicas scholas profiteretur, in quibus Dialecticam atque alias scientias docebat. S. Godefridus, qui postea ad Ambianensem Episcopatum evectus fuit, cum quinquennis

VVillel. Gemet. pag. 261. VVillel. Mollib. de Pont. Ang.

Vito S. Godefridi apud Surium.

Deo

Deo fuisset oblatus in Abbatia S. Quintini prope Peronam, jussu Abbatis *disciplinas tum liberales, tum Monasticas* diligenter addidicit.

Denique in Concilio Viennensi anni 1311. sub Clemente V. sancitum fuit sub gravioribus pœnis, ut Abbates juniores alumnos instruere faciant *scientiis primitivis*, hoc est Rhetorica & Philosophia, ut proficiendi in scientia via illis opportuna non desit. Post illud tempus nulla umquam instituta fuit in nostro Ordine Reformatio, quæ itidem studia non redintegraverit, opere manuali numquam propterea suppresso. Hæ Reformationes Constitutionibus a sancta sede approbatis fuerunt corroboratæ. Concilia vero Generalia Superiores ad studiorum subsidia Monachis suppeditanda compulerunt. Ea res præcipue fecit, ut Patres Concilii Coloniensis juberent, Abbates immunitatem *a sordidioribus officiis* Religiosis suis elargiri, *quos comperint divinis literis intentos*. Quæ verba non modo quidquid pertinet ad Sacram Scripturam, sed & Theologiæ ac Sanctorum Patrum studium comprehendunt, ut probavi articulo 15. Hoc sensu intelligenda sunt quæ in Vita S. Joannis Gorziensis legimus, hunc nimirum fuisse adeo *divinarum literarum libris intentum, ut eminentissimorum Doctorum fere nullus eum præterierit*.

Vita S. Joann. Gorzen. nu. 83.

Hactenus per hunc triplicem ac diversum Ordinis S. Benedicti statum euntes, quatenus pertinet ad studiorum rationem, demonstravimus ex ipso usu & disciplina, studium non esse cum opere manuali incompatibile: & si quando cum aliquibus Monachis propter peculiares causas fuit dispensatum, hoc nihilominus exercitium in Communitatibus jugiter substitisse. Ultimis hisce temporibus prolixitas laboris imminui tandem debuit, eo quod divina Officia multum excreverint post S. Benedictum, cujus ætate majores missæ solis Dominicis & diebus festis celebrabantur. Nostra vero memoria, quum hic ritus quotidie servetur, si id fiat hora quam notant Rubricæ, tempus a Regula labori assignatum retineri non potest. In quibusdam Cœnobiis Cistercienſibus Reformatis cantantur hæ missæ sex ante meridiem horis; id eoque plus temporis superest labori; at id fieri non potest apud nos, quorum Cœnobia intra aut prope Civitates sita sunt; quamvis forte hic ritus ab ordinaria Ecclesiæ consuetudine minime dissideret.

ARTICULUS XXIV.

De studiis privatis, sive particularibus apud Monachos Cistercienses, & Carthusianos. Idea horum studiorum a S. Hieronymo descripta.

Cum in Ordinem Cisterciensium & Carthusianorum ut plurimum viri ætate jam confirmata reciperentur, minus propterea necessarium fuit, ibi studia constitui ad puerorum eruditionem, velut in Ordine S. Basilii, & in nostro, ubi admittebantur pueruli, quibus instructione opus erat. Qui in duobus illis Ordinibus modo memoratis Monasticum institutum amplectebantur, utpote viri puerilem disciplinam emensi, satis scientiæ ad legendum, & privatim studendum plerumque possidebant, si literis in sæculo operam dederant: Si vero literarum expertes erant, externis officiis ut plurimum exercebantur.

At nihilominus vel ab ipsis Cisterciensis Ordinis primordiis, scholarum usus apud illos obtinuit, ut in literis confirmarentur ii, qui ante quindecim ætatis annos Ordini nomen dederant. Harum Scholarum meminere prima Ordinis Statuta cap. 79. aut 80. juxta aliqua Exemplaria, ubi leguntur hæc verba. *Nullus puerorum doceatur literas intra Monasterium, vel in locis Monasterii, nisi sit Monachus, vel receptus in probatione novitius: quibus tempore lectionis discere liceat.* Inde contigit, ut cum puellam Hildegundem, quæ in hujus Ordinis Cœnobium virili veste induta sub Josephi nomine se receperat, minus emendate legentem Abbas audisset, magistrum increpaverit, eo quod junioris hujus alumni instructionem negligeret.

Constat tamen, plerosque illorum, qui in Monasterium Claræ Vallis concedebant, puta sub S. Bernardo, viros fuisse jam absolutos, & scholarum subsidio minime egentes, ad hoc ut lectionum

fructum caperent, quæ illis privati studii loco esse poterant. Hinc fit, ut Jacobus de Vitriaco loquens de hujus Ordinis Monachis in sua Occidentali historia, dicat, nonnullos illorum *Scripturarum intelligentia*, *alios gratia prædicationis*, *& gratia ædificationis præpotentes* fuisse.

Petr. Blef. Epist. 86. Quod ad eorum lectiones spectat, Petrus Blesensis in elogio hujus Ordinis testatur, quod Monachis quoscumque libros non contemnendos fuerit *legendi libertas*. Idem Auctor, qui sub hujus Ordinis initia in vivis erat, in alia Epistola, ad quemdam Cistercii Priorem, eum statim laudat, quod in virtutis exercitio quotidie magis progrederetur; & in extrema Epistola respondet ad quasdam quæstiones literarias a Priore sibi propositas circa suum *de Præstigiis fortunæ* librum, cujus argumentum nihil sane minus est quam asceticum, ut ex fragmentis, quæ supersunt, conjicere licet. Quæ res satis ostendit, quam vere in illa alia Epistola Petrus Blesensis affirmaverit, Cistercienfibus Monachis libros quoscumque *legendi libertatem* fuisse.

Id. Ep. 4.

Sed ut de studiis particularibus, & privatis horum Monachorum judicium feramus, legenda est Epistola, quam Philippus Eleemosynæ Abbas, olim Prior Claræ Vallis sub Sancto Bernardo, scripsit ad Abbatem Lætiensem, quod est nostri Ordinis in Annonia Monasterium. In hac Epistola, quæ est ordine 24. gaudium præsefert, quod hic Abbas Sacræ Scripturæ & Patrum studio sese addixerat. *Non parum mihi gaudium præstat, quod audio & scio vos sacris literis assuetum, & Sanctorum Patrum ingenia revolvere, quos in auctoritatis arce mater Ecclesia reposuit & evexit.* S. Augustinum reliquis Patribus præfert, cujus quædam Opera in Bibliotheca suæ Abbatiæ reperiri admonet, atque ea transcribendi Abbati copiam facit, si lubeat ad se mittere *scriptorem, & membranas*. Hæc opera sunt Commentaria in Job, libri contra Felicem Manichæum, contra Pelagium, & Cælestium, contra duas Epistolas Pelagii, singula prorsus dogmatica, & Controversiarum plena, quorum lectionem D. Abbas Monachis suis nequaquam sane permitteret. Attamen hæc Opera cum aliis in Bibliotheca Abbatiæ Eleemosynæ reperiebantur. Philippus vero, qui fuerat S. Bernardi discipulus exhibet horum operum communicationem Abbati Lætiarum: *Si alicubi reperire non potestis, & omnino vultis habere*. Et vel ex hoc patet, quod eorum lectionem non improbaverit; imo & sibi & Monachis suis ceteroquin idoneis permiserit, juxta Petri Blesensis verba supra relata, *legendi libertas*.

Satis est manifestum, quod Religiosi hujus Ordinis lectioni S. Augustini sedulo præ aliis incumberent, exemplo B. Hugonis Fonteniacensis, viri sapientis, & literarum scientia clari, qui licet omnia bonæ frugis & spiritualia scripta libenter perlegeret, *præcipue tamen librorum S. Augustini erat ardentissimus amator*; & hunc Sanctum Doctorem tanta prosequebatur veneratione, ut die illi sacra mori optaret; quod & cælitus impetravit. Heribertus, qui e Cisterciensi Monacho consecratus fuerat in Sardinia Archiepiscopus, hanc historiam narrat, & item aliam huic consimilem de quodam Monacho Claræ-Vallensi, quem haudquaquam nominat.

Heribert. de mirac. l. 2. c. 38.

id. l. 1. c. 9.

Ubi vero Jacobus de Vitriaco Cistercienses Monachos laudat ut prædicationis gratia præpotentes, innuere procul dubio mihi videtur eos, quos Romanus Pontifex adhibuit, ut hæreticos Albigenses publice confutarent. Arnaldus Cistercii cum aliis duodecim Abbatibus, ac pluribus sui Ordinis Monachis, hujus legationis caput erat. Eorum Monachorum præcipui fuerunt Petrus de Novocastro, & Radulphus, quos Petrus de Vaux-Sernai appellat in sua historia *viros perfectæ & sanctæ scientiæ*. Hic Auctor de Petro singillatim loquens, qui postea martyrium subiit, eum fuisse refert *in lege peritum, in sermone facundum, & plene in schola Christi* (hoc est intra Monasterii septa) *didicisse quod doceret*.

Non sine *fundamento* igitur, ut contendit Responsionis Auctor, affirmavi *Monachos Cistercienses ab exordio suæ institutionis studiis scientiarum sese addixisse*: ac miror quod ait D. Abbas, *ne verbum quidem in eorum primis statutis occurrere, unde inferri possit, quod studio operam*

pag. 87.

pag. 88.

operam dederint. Ut tibi suadeas, rem aliter se habere, legendum tibi est tantummodo caput, quod superius innui *de pueris literas discentibus*.

Compluribus historicis monumentis ad hujus rei fidem faciendam usus fueram, nec non & rationibus inde petitis, quod S. Stephanus tertius Cisterciensium Abbas plures Hebræos oppido peritos adhibuerat ad emendationem Codicum Sacræ Scripturæ; tum ex eo quod permissum fuerit juveni Principi Othoni, qui professionem Morimundi emiserat, ad Universitatem Parisiensem pergere, studiis operam navandi causa: præterea ex auctoritate S. Bernardi, qui in quodam ex suis sermonibus in Cantica testatur, sibi non esse propositum literarum studia vituperare; & ex illa Abbatis Gilleberti, qui de quibusdam sui Ordinis Superioribus conqueritur, quod non modo negligerent se ita comparare, ut suos possent Monachos doctrinæ præceptis imbuere, sed & eos qui studio se dederant, redarguerent.

pag. 104. Quod ad primum argumentum attinet, contendit D. Abbas, factum S. Stephani Cisterciensis *suæ sententiæ patrocinari, cum inde pateat præcipuum ejus studium atque exercitium in Divinis Scripturis stetisse*. Optime quidem; sed ad hoc studium normam criticam adhiberi cernimus, quam improbat D. Abbas. Insuper materiæ enucleate discutiuntur, & Doctor assumitur, doctor, inquam, Hebræus, cui non nisi caute & prudenter fidendum erat in mutationibus & emendationibus Sacri Textus. Tantumdemne pateretur D. Abbas in suo Monasterio peragi?

pag. 95. Othonis exemplum (ait) *nullius est ponderis; quippe juvenis Principis conditioni, auctoritati & gratiæ Leopoldi ejus patris, & domus Austriacæ indultum est quod ei denegari non potuit*. Ceterum id factum fuit CONTRA *morem* (ait Manriquez Scriptor Hispanus; qui quomodo illa ætate domum Austriacam!) Sed fieri-ne potuit, ut viri tam magna pietate conspicui, cujusmodi fuerunt primi hujus Ordinis Patres, humanis rationibus ducti, eam rem permiserint, quæ in hoc juvene omnem religionis ac pietatis sensum abolitura erat, juxta D. Abbatis principia, neque verti fuerint adeo grave vulnus Ordini infligere? Sancti, inquam, illi ac pii viri, qui vel ubi minimum de rebus suis agebatur, Principes intrepide ac libere alloquebantur, prout in gratiam Stephani Episcopi Parisiensis olim se gesserunt apud Ludovicum Crassum, & sæpe alias.

Sanctum vero Bernardum, putat D. Abbas, *non alloqui Monachos*, dum humanarum scientiarum studia se nullatenus improbare præsefert; *nam licet suos sermones coram Religiosis sibi subditis recitaret, noverat tamen illos in quorumlibet aliorum manus perventuros, & nolebat alicui offensionis causam præbere*. 105.

Sed ne ipsis quidem Monachis offensionis causa præbenda erat, qui ex illius verbis conjicere poterant, humanarum scientiarum studium in ipsis etiam laudari; nam generatim & sine ulla restrictione dixerat, se illud studium nullatenus improbare. Præterea quorsum in his sermonibus libuit de Gilberti Poretani erroribus, de Coloniensium hæreticorum atque aliorum complurium sectis disserere? Quid referebat hos errores longa confutatione persequi, si mens fuisset Dogmaticam & Polemicam Theologiam Monachis interdicere? Nonne hæc agendi ratio illis offensioni esse poterat? pag. 105.

Quæ de Gilleberto Abb. retuli, *ne minimum quidem*, ais, *difficultatem attingunt*.

At mihi secus multo videtur. Illud enim denique constat, Gillebertum de quibusdam Superioribus conqueri, quod ad disserendum de rebus spiritualibus se comparare negligant. Numquid hujuscemodi facultas sine studio acquiritur? Propositum ergo illi erat saltem, ut Superiores studerent. At quo tandem modo studio se addicerent, qui antequam Superiores essent, ab illo abhorruerunt? Præcipue vero quosdam Abbates redarguit, qui *propria non contenti inscitia contemnunt aliorum scientiam; & invidi æstimatores sapientiæ studia stoliditatem interpretantur, sobriam subtilitatem insaniæ vel jactantiæ denigrant nota*. Plane similiter etiam nunc agitur aliquando cum quibusdam Superioribus, qui amant studia scientiarum: *Malumus*, dicebant olim quidam Religiosi Abbati Trithemio, *Malumus Abbatem*

batem aratorem, quam oratorem. Idem fere dictitantes inducit Gillebertus quosdam sui Ordinis Monachos.

„ Inueram in Tractatu de studiis, „ mihi consilium esse silentio præterire „ fundationes Collegiorum Lutetiæ, Tho- „ losæ, & aliorum, quæ dehinc data o- „ pera condita fuere, ut Cisterciensis „ Ordinis Monachis inservirent, ad uni- „ versitates illas studiorum causa adven- „ tantibus; eo quod non nisi sæculo se- „ cundo ab Ordinis exordio hujusmodi „ Collegia erecta fuere, ac proinde tali „ ævo, quo a primæva Regularis disci- „ plinæ institutione Cistercienses aliqua- „ tenus desciverant: & sane non sine „ acri Patrum oppositione Parisiense Collegium incæperat. Præterire ista libuit, nec ullnm inde in studiorum commendationem apud Patres Cistercienses argumentum conficere præsumpsimus; ideoque prolixa narratio, quam ex Matthæo Parisiensi atque aliis refert D. Abbas contra horum Collegiorum Fundationem, inepte mihi obtruditur; potissimum enim confirmat quæ pluribus locis professus sum, ac præsertim capite 12. Primæ Partis, ubi affero, sane multo majora absurda in publicis Universitatum studiis, quam in scholis privatis Cœnobiorum contingere posse. Quamvis enim Monachi in dictis Collegiis habitent a Laicorum consortio semoti, nihilominus quia multoties simul conversari coguntur, sive studiorum causa, sive cum ad gradus sunt promovendi; idcirco eo quandoque rediguntur, ut vix possit fieri, quin infectum mundi aerem identidem attrahant, Monasticam pietatem sensim sine sensu corrumpentes, quæ omnino a sæculari contagione debet esse remota. Majori adhuc cum intentione verborum hac super re memini in progressu me disputare, ut patet ex Capite 10. Secundæ Partis. Et hæc sint dicta ad confutandum, seu potius declarandum quod hoc loco in Responsione affertur, perinde ac si ea mihi Collegia probata fuerint, & ad nostrorum studiorum patrocinium inde argumenta detorserim.

pag. 69. & seqq.

Multum nihilominus abest ut hæc Collegia ausim damnare, postquam Conciliorum & Summorum Pontificum auctoritate & suffragio fuerunt corroborata Vide hac de re Constitutiones Benedicti XII. & Alexandri VI. pro Cisterciensium Ordine. Concilium Coloniense anni 1536. profitetur, non fore sibi injucundum, quod quidam Religiosi ingenii præstantia, & morum probitate ornati ad hæc Collegia non procul ab Universitatibus fundata mittantur. Eadem res legitur permissa in Concilio Remensi anni 1581. Remense vero anni 1585. ait sibi videri id magni momenti esse: *Operæ pretium esse putamus, ut aliquot ex junioribus qui sint bonæ indolis, in Academias bene Christianas proficisci permittantur literis humanioribus, Theologicisque operam daturi, modo in Collegiis regularibus &c.* Haud secus statutum fuerat biennio ante in Conciliis Turonensi & Burdegalensi. Quæ statuta omnino consentanea sunt Concilii Tridentini Decretis, quibus injungitur Ordinariis, ut procedant adversus eos, qui studiorum causa ad universitates missi, extra hæc regularia Collegia habitare præsumpserint. Si Matthæus Parisiensis omnia hæc Pontificum & Conciliorum statuta vidisset, & nisi animo nimis infesto fuisset in Regulares Mendicantes, qui his Collegiis utebantur, non ita fortasse ea insectando exarsisset.

Concil. Rem. tit. de Reg. n. 5.

Concil. Trid. sess. 25. c. 4. de Refor.

Pro iisdem Collegiis Apologiam scripserunt S. Thomas & S. Bonaventura adversus Gulielmum de Sancto Amore; & licet metuendum sit ne animorum distractio, & disciplinæ labes in hæc Collegia obrepant, prout revera quam sæpissime accidit proter immunitates & privilegia, quorum nimius usus invaluit; arbitrari tamen fas est, Ecclesiam, cui hæc absurda innotescunt, nolle has fundationes penitus improbare, ex quibus potest magna utilitas consurgere, dummodo Ecclesiasticæ regulæ, & Monasteriorum Constitutiones inibi accurate serventur. Ignoscent mihi æqui lectores in hac a proposito brevi digressione, cui ansam præbuit studiorum Cisterciensium commemoratio, ac Monachorum nostri Ordinis patrocinium; hi enim universitatum haud raro sunt membra, aut ibi Doctorum partes implent, puta Duaci & Salamanticæ; aut demum ipsimet sunt earum moderatores, & magistri, ut Salisburgi.

Sed

Sed ut ad Carthusienses veniamus, ipsi quoque studiis plurimum se dederunt, ut ostendi exemplo Vener. Guigonis, quinti Magnæ Carthusiæ Prioris, qui ceu quoddam exemplum, quod reliqui in hoc Ordine imitarentur, fuit. Addi huic possunt quamplurimi magni viri ejusdem Ordinis, qui cum pietate magnam conjunxerunt applicationem ad lectiones particulares, quas ego a studiis non separo quoties assiduæ sunt & graves. Hujusmodi fuerunt illæ, quas ipsemet peragens suis quoque Monachis injungebat S. Hugo, qui ex Priore Vitamni in Anglia Lincolniensis Episcopus fuit renunciatus. Dum in Refectorio una cum fratribus vesceretur, intentis auribus ad lectionem, & erecto ad Deum corde jugiter permanebat. In sua vero cella sumenti cibum perpetuo erat ante oculos apertus liber. *Non segnem operam sacris impendebat Codicibus, quos Religiosis quibuscumque necessarios, & maxime vitam ducentibus solitariam dicebat. His enim pro deliciis & divitiis tempore tranquillo: his bellico in procinctu pro telis & armis, his in fame pro alimonia, his in languore pro medela Monachis utendum esse memorabat.* En quale apud se Sancti illi Monachi judicium tulerint de libris, de lectionibus, de peculiaribus studiis, quibus operam navare poterant. Eodem modo mihi videntur comparati esse debere quicumque Monasticum institutum professi sunt.

Neque pii illi Solitarii asceticos tantummodo libros legere contenti erant: evolvebant quoque Opera Patrum, quæ de Dogmatibus & fidei argumentis tractant. Ex libris, quorum se participem fieri petiit Guigo a Petro Venerabili Abbate Cluniacensi, erat Codex Divi Ambrosii adversus Præfectum Symmachum, & S. Prosperi contra Cassianum, in quibus profecto non agitur de rebus ad vitam asceticam pertinentibus, quibus D. Abbas Monachorum studia concludi statuit.

pag. 109. *Sed quænam est hæc illatio!* inquit Responsionis Auctor: *Sermo est de Generali Ordinis, viro doctissimo & sanctissimo, qui magnam vim scientiæ adeptus fuerat, antequam in solitudinem secederet, abdicata Decani dignitate, quam in Ecclesia Gratianopolitana obtinebat. Lucernam hanc de sub modio eductam posuit Deus supra candelabrum. Quid mirum, si quarumdam veritatum notitiam sibi comparare voluerit?*

Prorsus id mirum non est; sed ne grave quidem ulli esse debet, quod Superiores peculiaribus veritatibus, quæ ad Ecclesiæ Dogmata spectant, erudiantur. In Monachis etiam privatis, quibus ad hæc cognoscenda satis perspicax ingenium est, hujusmodi studium improbari non debet, quoties Superioris judicio & nutu ad illud dirigantur propter suum aut Ecclesiæ bonum.

Venerabilis Guigo studia quibus occupabatur (subdit D. Abbas) *ad seipsum referebat, non vero ad suos Fratres.*

Cur igitur statuit, ut nota Critica, qua Epistolas D. Hieronymi ipse discreverat, in fronte Exemplarium, in quibus Sancti Doctoris Epistolæ transcribebantur, locaretur? Nonne eo, ut Fratres universi cum hac discretione & crisi has Epistolas legerent? Opus-ne erat hac censura illis, quibus lectio simplex proponebatur? Quid refert, dixisset aliquis, hæc vel illa Epistola vere sit S. Hieronymi, nec ne, modo utiliter legatur?

Quid magis consentaneum, & probabile, pergit D. Abbas, *quam quod docto Superiori cupido incessat cognoscendi, qua fuerit causa cur S. Prosper Cassiani fidem & in rebus Religionis opinionem suspectas haberet, cum ceteroquin opera Cassiani jugiter præ manibus suorum fratrum esse debeant? An inde potest generatim inferri (ut fit) hujusmodi sanctos viros in Ordine Carthusiensi ad libros animum intendisse, quos in Orthodoxæ fidei & Ecclesiasticæ doctrinæ defensionem conscripserant veteres Patres?*

Ut hanc conclusionem ducamus, præter Opus S. Prosperi adversus Cassianum, quod ceteroqui prorsus est dogmaticum, illud etiam facit S. Ambrosii contra Symmachum, cujus nulla est cum materiis asceticis analogia. Nonne igitur perspicuum est, Guigonem dum petit ut sibi transcribendi hæc Opera copia fiat, ea non

Pete. Venerab. l. 4. Epist. 38

non sibi soli obiter legenda destinare, sed & in Carthusiæ Biblioteca servanda pro suorum Fratrum eruditione dispone-re? Basilius quoque Guigonis successor rogavit Petrum Venerabilem, ut sibi *quosdam Ambrosianos libros* commodaret, quos Petrus ad eum mittere se non posse sine mutui scheda respondet, juxta constitutionem, quam hac de re jusserat S. Hugo. Non solum igitur Bibliis, aut Patrum in Biblia explanationibus, librisve asceticis, divites illæ Carthusianorum Bibliothecæ, quas eximie laudat Guibertus, abundabant; sed & omnibus Patrum scriptis tum ad eminentiorem dogmatum doctrinam, tum ad spirituales materias pertinentibus. Quod si inde, Solitarios ad Dogmaticam Theologiam æque ac ad asceticos tractatus animum omni tempore adjunxisse colligimus, non propterea *in harena ædificamus*, sed stabilibus fundamentis superstruimus, quibus non nisi levia & caduca responsa obtrudi possunt.

Denique ut studiorum particularium materiam gemmea fibula, ut dicitur, concludamus, studendi methodum hoc loco referemus, quam Sanctus Hieronymus exponit scribens ad Lætam, Romanam illam sapientem matronam, pro instructione Paulæ Junioris ejus filiæ. Vult „ quippe Sanctus Doctor, ut illa pro „ gemmis & serico divinos codices amet, „ in quibus non auri & pellis Babyloni„ cæ vermiculata pictura, sed ad fidem „ placeat emendata & erudita distinctio. „ Discat primo Psalterium, his se can„ ticis avocet, & in Proverbiis Salomo„ nis erudiatur ad vitam. In Ecclesiaste „ consuescat quæ mundi sunt calcare. „ Job virtutis & patientiæ exempla se„ ctetur. Ad Evangelia transeat, num„ quam ea positura de manibus. Apo„ stolorum acta & Epistolas tota cordis „ imbibat voluntate. Cumque pectoris „ sui cellarium his opibus locupletaverit, „ mandet memoriæ Prophetas, Penta„ teuchum, & Regum, & Paralipo„ menon libros, Esdræ quoque & Est„ her volumina. Ad ultimum sine peri„ culo discat Canticum Canticorum: ne „ si in exordio legerit, sub carnalibus „ verbis spiritualium nuptiarum Epitha„ lamium non intelligens vulneretur. „ Caveat omnia apocrypha. Et si quan„ do ea non ad dogmatum veritatem, „ sed ad signorum reverentiam legere vo„ luerit, sciat multa his admixta vitio„ sa. Cypriani opuscula semper in ma„ nu teneat. Athanasii Epistolas, & „ Hilarii libros inoffenso decurrat pede. „ Illorum tractatibus, illorum delectetur „ ingeniis, in quorum libris pietas non „ vacillet. Ceteros sic legat, ut magis „ judicet quam sequatur. " Sed quoniam difficile foret hæc omnia exequi inter numerosæ familiæ curas ac strepitus, cujusmodi erat domus hujus Romanæ mulieris; monet illam S Hieronymus, ut natam erudiendam mittat ad Monasterium Bethleemiticum, in quo *Monasterio nutrietur* sub disciplina Eustochii, ibique nesciet sæculum, & Angelice vivet. Ibi inveniendus illi erat Magister, qualis in Epistola describitur, a quo hæc puella, quemadmodum ipse cupit, educetur atque instituatur. Hac vero educatione non tam erat animus mulierem doctam efficere, quam sanctitate imbuere; *sic erudienda est anima quæ futura est templum Dei*. Patet hinc quam manifestissime, juxta S. Hieronymi sententiam, has lectiones, hæc studia egregie conferre ad charitatem in Deum, atque ea peragi posse in Monasteriis virorum, quandoquidem in puellarum Sodalitiis exerceri potuerunt.

Hieron. lib. 2. Epist. 15. ad Lætam.

ARTICULUS XXV.

De Studiis extraordinariis penes Solitarios: de eorum Compositionibus, Concionibus, & Missionibus.

De studiis communibus ac particularibus Monachorum hactenus disputatum est; ad postremum studiorum Monasticorum gradum jam venimus, quæ in eo genere exercitationum sita sunt, quibus Cœnobitæ a suis Superioribus occupari possunt. In hoc numero privatas elucubrationes quæ universis postea communicantur, tum publicas Conciones & Catecheses, denique missiones extraordinarias, locamus. Nullum ex his officiis probare videtur D. Abbas; quas

vero

vero rationes opponit æquum est ut discutiamus.

I.

Monachi qui aliquid parant in lucem edere, vel Tractatus scribunt, vel Patrum Operæ ad manuscriptos Codices recognoscunt, aut versiones concinnant.

Circa Tractatuum compositionem hæc pag. 335. habet D. Abbas. *Si contigerit Monachos ad scribendum compelli S. Leonis hortatu, ut Cassianus; multiplici Sanctorum Præsulum ac illustrium Virorum suasione, ut S. Bernardus; nemo crimini dabit quod calamum arripiant. Si vero ex suomet ingenio, cui omnes diffidere debent, ad scribendum ferantur, nihil est quod timere non possint; summopere autem periculosum est cupiditatem aucupandi famam in Monachis excitare.*

Postremam hujus alternationis partem ego quoque libenter probo; atque hac super re perspicue quid senserim, intelligi potest ex pluribus Tractatus mei locis, præsertim vero ex fine tertiæ Partis, ubi Divi Hieronymi verba protuli, quæ D. Abbati adeo visa sunt diserta & venusta, ut sibi adeo præclare vertenda duxerit. Ceterum inibi profitetur, *se prorsus non capere, quomodo vir asceti-* pag. 457. *ci instituti tenax animum ad scribendum adjiciat, ut in publico orationem habeat; nisi forte evidens Dei jussum illum compulerit.* Denique eos *commiserat, quos vel animi levitas, vel naturalis cupido ad scribendum trahit, his* autem *infeliciores eos existimat, qui, quos regere ex officio debent, ad id genus munia temere occupant.* Ex his atque aliis modo relatis verbis D. Abbas sentire videtur, Monachum quempiam alicui operi insudare tuto non posse, licet a suo Superiore ad illud admoveatur, & hanc provinciam ex obedientia suscipiat; opus autem illi esse peculiari Dei ordinatione, quæ per alicujus Pontificis auctoritatem, aut plurium Episcoporum nutum innotescat. Quod si ita sese res habeat, fatendum est, multos priscorum temporum Ascetas, quos Sanctitate illustres cognoscimus, temporis jacturam fecisse; dum suas vigilias reipublicæ consecrarent, uti factitarunt; atque ex iis paucos admodum extitisse, qui legitime fuerint ad scribendum vocati.

Nam ut de S. Bernardo tantummodo dicamus, quem D. Abbas exhibet tamquam exemplar; constat eum suapte sponte de Consideratione libros scripsisse, & ad Eugenium III. Pontificem misisse. Opus vero de Gratia, & ejus Apologiam, efflagitante Gulielmo de Sancto Theodorico; item aliud opus de Præcepto & dispensatione, Monachorum Sancti Petri Carnutensium impulsu composuit; ut plura alia mittam ejus scripta, quæ sola ductus ædificationis & publicæ utilitatis causa, nemine cogente, elucubravit. Propterea necessarium haud esse videtur, ut Monachi non nisi *Sancti Leonis hortatu, aut multiplici Præsulum, atque illustrium virorum suasione* ad scribendum compellantur. Raro fit, ut privati Cœnobitæ, utut cæteroquin docti & perspicaces, valde sint noti magnis hujusmodi Viris, nisi antea sapientiæ suæ specimina ediderint. Solis Superioribus noscere integrum est eorum ingenii facultates, & ad hæc studia aptitudinem: & ab ipsis solis ut plurimum expectandum est vocationis indicium.

Cisterciensis Ordo hac super re admodum circumspectus & cautus ita statuere satis habuit: *Nulli liceat Abbati, nec Monacho, nec novitio libros scribere, nisi forte cupiam in generali Abbatum Capitulo concessum fuerit.* Quam con- Gilbert in stitutionem Gilbertus Abbas attente con- Cantic. siderans, providentissimam esse ait; *ne-* serm. 47. *que enim passim omnibus hæc permitten-* num. 2. *da licentia*; atque hos ingenii promicantis impetus, quos assimilat agitationi fontis Siloe, non esse admittendos nisi descendente Angelo, eo, inquam, Angelo, a quo Monachi jussa expectare debent, ut recte agant, hoc est a Superiore. Demum magnum nonnumquam fructum ab his operibus sperandum, *magna texendi verbi utilitas*, sed hunc faustum exitum tunc obtineri, *cum alicui hoc opus permittitur, vel magis cum exigitur ab eo.* Hæc agendi ratio fere custoditur in omnibus recte ordinatis Cœnobiis, ac singillatim in Congregatione S. Mauri, ubi nihil edere licet sine Capituli Generalis aut Superiorum majorum assensu. Hanc

ni fallor, sequi debent vocationem Cœnobitæ in his operibus elucubrandis, nempe ut Superiorum jussa aut saltem consensum expectent: constat vero, neque Sanct. Bernardum, neque primos Cistercienses Patres ulterius aliquid postulasse.

Non inficior, Superiores aliquando falli posse eligendo personas, quas ad hæc munia dirigant: at Religiosus illis subditus, quem nulla alia præter obedientiæ officium, ratio movet, tutus esse mihi videtur, dummodo publicæ lucis periculum satis perspiciens, modum jugiter servet, neque e modestiæ finibus, & sui instituti officiis, quibus nihil ipsi esse debet antiquius, umquam recedat.

pag. 303. *Quis audivit unquam* (ait D. Abbas) *requiri ad hoc ut quis Monachus sit, ut inscriptionum antiquarum, Codicum Manuscriptorum, & numismatum notitia polleat?*

Fateor equidem, id novum omnino esse & inauditum, neque putaverim aliquid a me uspiam excidisse, quod ad hanc sententiam accedat. Quam vellem indicari mihi locum, in quo ista pronunciavi! Ac ut singillatim quod mihi objicitur persequar, ubinam reperies me dixisse, *requiri ad hoc ut quis Monachus sit ut inscriptionum antiquarum notitia polleat?* Nonne expressis verbis contra affirmavi, studium inscriptionum „ peculiariter amplecti neminem nostrum „ cogi, sed ipsas, cum res postulaverit, „ licitum esse invisere? Annon & D. Abbas quandoque utitur auctoritate & præsidio Græcorum ac Latinorum Poëtarum, aque ex historia Romana, cujus elegans compendium affert, argumenta petit, quibus Tractatum de studiis Monasticis oppugnet, quamquam hæc genera lectionum prorsus abdicaverit?

Haud perspicue minus quid de scientia numismatum sentiam explicavi; dixi enim, Monachos ab hoc studio im- „ munes probabiliter futuros, quod ni- „ mium curiositatis sæpissime excitat, „ unde facile possent ab utilioribus di- „ strahi proprio instituto apprime con- „ sentaneis. Hujusmodi quidem studium „ utile esse, sed sæculares magis quam „ Cœnobitas decere. Dum ita loquimur, multum profecto abest ut affirmemus, *requiri ad hoc ut quis sit Monachus, ut numismatum scientia polleat.*

„ Haud equidem pernego, me subjunxisse, „ Monachos, qui aliquid in pu- „ blicum sunt edituri, posse, cum res „ postulaverit, numismatum Collectioni- „ bus, quos docti viri concinnarunt, juvari. Ita factitatum est a Cardinali Baronio in Annalibus; itemque a D. Tillemontio, quem Monachus quispiam imitari tuto potuerit, in ejus egregiis ad Ecclesiasticam historiam Commentariis. Sed plane aliud est dicere, his Collectionibus, cum res postulat, utendum esse, aliud *ad hoc ut quis sit Monachus, requiri ut numismatum scientia polleat.*

Quærendum postremo, utrum affirmaverim, *Monacho opus esse, ut manuscriptorum notionem habeat.* Sed tamen intelligo, his verbis, juxta stylum Responsionis, significari quod Monachus esse non desinat qui manuscriptorum scientia pollet, & hoc studii genus nostro haudquaquam adversetur instituto. Quod si hæc sit propositionis sententia, fateor, haud secus mihi videri. Age rationes expendamus, quas Responsionis Auctor contra hoc studium allegat.

Utile quandoque est, fateor, nova detegere, nonnumquam etiam indifferens; dicendum tamen, quod si propterea mutetur vis ac summa conditionum, quæ ad gloriam Jesu Christi, ad Ecclesiæ ædificationem, & ad hominum sanctificationem institutæ fuerunt, jam tunc detegendi labor periculo vel suspicione non vacat. ibid.

Ego vero hoc amplius addam, quod si *nova detegendi labor vim & summam immutare valet harum conditionum*; non modo periculi plenus est ac suspectus, sed omnino etiam malus & perniciosus. At si contendas, studium manuscriptorum, cui operam damus e. g. in recognitione Operum Sanctorum Patrum, statum nostri summam immutare, publicum judicium appello, judicium quoque (si licet) summorum Pontificum, itemque Cardinalium ac Episcoporum, qui plerumque testati sunt, nihil melius a nobis peragi potuisse, nihil Ecclesiæ utilius, nihil nostræ professioni convenientius. In promptu esset eorum hac de re testificationes in medium adducere, si necef-

necessarium videretur. Infeliciter nobiscum agitur, quod hujusmodi labor D. Abbati displiceat, cujus nomen & approbationem unice amamus & colimus.

Numquid parum existimas (inquit D. Abbas) *tempus, quod insumendum est in accurata manuscriptorum collatione, in variarum editionum comparatione, atque aliis hujusmodi necessariis discussionibus?*

pag. 330. Neutiquam profecto id parum existimamus: nam magno constat labore, atque adeo injucundo, si ex solo hominum judicio retributionem expectaremus; homines enim jactum esse putant illud tempus, ex quo nihil splendidum, nihil grande resultat.

ibid. *Nonne hisce immorans Monachos jacturam temporis facit, cum longe sibi convenientiora & utiliora agendo occupari possit?*

Quid in recognitione Patrum, & in manuscriptorum collatione deprehendis, quod nostro instituto minime conveniat? An eorum lectionem? At hæc lectio nobis a Regula permittitur, imo & injungitur. An manuscriptorum usum? Verum nihil aliud sunt manuscripta quam majorum nostrorum labor, & hæreditas nostra atque depositum, quod illi nobis tradiderunt, & commendarunt, ut usui esset. Quis vetat quominus iis utamur ad reipublicæ utilitatem? Displicet-ne collatio librorum editorum cum manuscriptis? Sed quid nos magis decet, quam labor, qui ad Sæcularium usum suscipitur? Dicamus hic cum S. Hieronymo: Si canistros, corbesve ex junco faceremus, si folia palmarum necteremus, utique non redargueremur, & hic labor plausibus exciperetur. Sed ubi ingenii labores suscipimus, Reipublicæ atque Ecclesiæ emolumento futuros: ubi Patres atque alios Ecclesiasticos Scriptores emendatiores edere curamus; id vero flocci-penditur, videmurque tempus inaniter contrivisse, nihilque egisse, quod nostro instituto conveniat; atque utinam in nos deterius aliquid propterea non torqueatur.

Hieron. Prol. 3. in Job. *Si aut fiscellam junco texerem, aut palmarum folia complicarem, ut in sudore vultus mei comederem panem, & ventris opus sollicita mente pertractarem; nullus morderet, nemo reprehenderet. Nunc autem quia, juxta sententiam Salvatoris, volo operari cibum qui non perit, antiquam divinorum voluminum viam sentibus virgultisque purgare, error mihi geminus infligitur: corrector vitiorum falsarius dicor, & errores non auferre, sed serere.* At nihilominus, hujus Magni Doctoris exemplo, laboribus hisce nostris insudare pergemus, quidquid alii dixerint, dum Ecclesia atque respublica suo illos suffragio comprobarint.

Adde quod emendandis Veterum scriptis majores nostros sanctissimos viros imitamur, qui ante inventam typographiam huic labori operam impense navarunt. Sat mihi erit B Lanfranci & S. Anselmi exempla referre, quorum ille, ut ex ipsius vita cognoscimus, Sacræ Scripturæ & Patrum libros variorum Codicum collatione emendavit, *& hoc non tantum per se, sed etiam per discipulos suos fecit.* Hujus rei monumeuta adhuc extant in quibusdam Exemplariis ejus manu castigatis, ut in illo Cassiani, quod servat Bibliotheca Abbatiæ S. Martini Sagiensis, in quo sub decimæ Collationis finem ista leguntur: *Hucusque ego Lanfrancus correxi.* In Exaemeron quoque S. Ambrosii, in David Apologiam, & librum Sacramentorum qui & hodie cernitur in Abbatia S. Vincentii Cenomanensi, suas curas & vigilias impendit; atque idem peregit in Anglia. Vita Lanfran. c. 15.

Hujus exemplo S. Anselmus, ut legimus in ejus Vita, *libros, qui ante id temporis nimis corrupti ubique terrarum erant, nocte corrigebat, & sanctis meditationibus insistebat.* Nos quidem semper præclarissimum pulcherrimumque ducemus tantorum virorum vestigia sequi, itemque Paschasii Radberti & Cassiodori, qui Biblia recognovit *sub collatione priscorum Codicum*, ut ipse refert. Non possum quin rursus hic repetam quod a S. Stephano Cisterciensi Abbate olim fuit factitatum, cum doctos Hebræos adhibuit ad Collationem Codicum Sacræ Scripturæ cum linguis originalibus, haudquaquam veritus, ne hic conferendi manuscripta labor parum suæ professioni conveniret. Vita S. Anselmi l. 1. c. 10. Cassiod. Præfat. div. lit.

De Versionibus nihil hic dicam; eo magis quod huic capiti nihil objiciat Responsio. Exempla Dionysii Exigui, qui Vete-

Vetera Concilia, Ambrosii Camaldulensis, qui Græcos Patres vertit, itemque Titelmani Carthusiensis, Auctoris novæ versionis S. Dorothei; atque aliorum multorum, qui omnium calculis comprobantur, satis hunc vertendi usum ab omni reprehensione liberant.

I I.

Nunc ad Conciones redeat sermo, quæraturque, utrum concionandi munus professioni Monasticæ ita adversetur, ut
pag. 358. censet D. Abbas; qui ait, *Ecclesiam posse extraordinaria agendi ratione Monachos ex ipsorum naturali statu educere, quoties illi hæc ordinis perturbatio ad consolationem populis afferendam, & ad fidei ædificationem patrocinatura videatur: sed quod velit quispiam unius Monachi obtentu, qui è solitudine ad hoc munus subeundum evocabitur, plura Monachorum millia, qui jugiter in Monasterio delitescent, ad hanc provinciam capessendam se comparare, & scientiis semetipsos imbuere, quarum nullus ipsis usus erit, id ab omni denique rationis & veritatis specie abhorrere putat.*

Quis non credat hæc legens, nobis propositum fuisse ex omnibus Monachis totidem Concionatores efficere? At nihil magis ab opinione nostra dissitum est. Quippe id unum propugnamus, prædicationis munus neutiquam Monachis inhiberi, nec eorum professioni ullatenus adversari: cum S. Benedictus in sua illud Regula non interdixerit, & ipsemet usu præstiterit, suosque discipulos ad præ-
pag. 59. dicandum miserit.

D. Abbas contra censet, *falsum æque ac periculosum axioma esse, si quis dixerit Monachis S. Benedicti permitti ut ea faciant quæ ipsa fecit, quæque in sua ipse Regula non interdixit.*

Attamen hoc axioma suo confirmavit suffragio Bonifacius IV. in Concilio Romano, ac deinde Urbanus II. in Concilio Nemausensi; eorum vero auctoritate usus est D. Thomas, ut probaret, concionandi munus adeo Monachis non inhiberi, ut potius ad ipsum rite persolvendum reliquis *magis idonei sint ex exercitio sanctitatis quod assumpserunt.* Quæ vero inibi sequuntur Divi Thomæ verba vix ausim referre, nisi esset operæ pretium illius hac de re sententiam nosse. Ait porro: *Stultum est autem dicere, ut per hoc quod aliquis in sanctitate promovetur, efficiatur minus idoneus ad spiritualia officia* (concionem, instructionem,) *exercenda. Et ideo stulta est quorumdam opinio dicentium, quod ipse status Religionis impedimentum affert talia exequendi.* Et ne aliquis putet eum ita loqui tantummodo quoad Regulares mendicantes, suam confirmat sententiam auctoritate Bonifacii IV. qui idem decrevit anno 610. relate ad Monachos illius temporis: Ex hoc vero decreto, quod in Jure Canonico ab his verbis incipit, *Sunt nonnulli nullo dogmate fulti &c.* D Thomas locutiones ad suam exprimendam sententiam desumpsit.

S. Thom. 2. 2. qu. 187. art. 2. ad 10.

Porro Bonifacius IV. suum communit decretum hoc axiomate, nempe cum S. Benedictus suis Monachis id genus officia non interdixerit, ne quidem esse illis interdicenda. *Neque enim Beatus Benedictus, Monachorum præceptor almificus, hujusce rei aliquo modo fuit interdictor.* Minime ergo fuit istud axioma a nobis excogitatum; sed eo usi sumus post duos Pontifices, ac duo Concilia, Romanum anni 610. cujus meminit Vener. Beda, ac Nemausense anni 1096. cui præfuit Urbanus Papa II. Refertur etiam in Collectionibus Ivonis Carnotensis, Gratiani &c. Petrus Damiani eodem usus est in fine Opusculi 28. & post hunc D. Thomas in argumento consimili. Judicet nunc Lector, an hujusmodi *axioma falsum* dici possit ac *periculosum*; & num verius fatendum sit, *Monachis S. Benedicti permitti ut ea faciant, quæ ipse Sanctus Pater fecit, quæque in sua Regula non interdixit*; ad Regulæ silentium ejus exemplo accedente, quo hujus axiomatis pondus ac vis nequaquam sane minuitur, sed contra magis augescit.

Hæc duo igitur sejungenda non sunt, quæ sejungit tamen D. Abbas, de S. Benedicti exemplo tantummodo loquens, ac dicens, *quædam charismata & spiritualia officia Ordinum Institutoribus & personæ quam sustinent ita adhæsisse, ut*

ea

ea discipulorum conditioni minime conveniant. Quæ illi egerunt congruenter Regulis a se institutis, imitari ac sequi debemus; at si quis velit quidquid ab illis gestum est exequi, pervertit regulas, atque omnia perturbat: fratres a dependentia retrahit, ac eorum Patribus & Magistris pares reddit. Denique Superiores sermocinari, colloqui, & sui copiam patientibus facere & possunt & debent; officia vero hujusmodi privatis Monachis interdicta sunto.

Non inficior quædam esse quæ quum Superioribus & multo magis Ordinum Institutoribus conveniant, eorum subditis atque eorum discipulis minime convenire possunt; propria utrorumque officia inter se facile dignoscuntur. Contendo tamen, si quid ab aliquo Ordinis Institutore gestum est, cujus non meminit Regula, utque ab ejus discipulis gereretur sæpius imperatum, licere illud imitari ejusdem Instituti sectatoribus, accedente Superiorum jussu. Sanctus Benedictus concionandi munus obiit, erga Idololatras, qui prope Montem Casinum incolebant; horum vero ingentem multitudinem, teste Gregorio, *prædicatione continua* ad fidem vocabat, & crebro *pro exhortandis animabus* discipulos mittebat ad hos Neophytos, & ad Monasteria fœminarum in vicino posita. Ergo illi, qui hujus Sancti Patriarchæ Regulam sectantur, citra ullam suæ professionis labem geminum hoc exemplum imitari possunt, maxime quum ipsemet S. Benedictus præcipiat, ut in omnibus ejus Regulæ aut majorum exemplis nosmetipsos accommodemus: *si nihil agat Monachus, nisi quod communis Monasterii Regula, vel majorum exhortantur exempla.* Quod si S. Benedicti atque ejus discipulorum prædicationis munus obeuntium exemplum in consequentiam & imitationem deduci non poterat, cur nos Sanctus Pater hac de re nullibi admonuit, ut par erat; & quomodo S. Gregorius purioris disciplinæ Ecclesiasticæ ac regularis amator ferventissimus, dum hoc retulit exemplum, nihil addidit ad præcavendum ejusdem usum atque imitationem apud Monachos?

pag.352. At *prædicationis* vocabulo, inquis, *æquivocatio subest; neque enim eo sensu olim usurpabatur, quem hodie recipit. Omne genus exhortationum, instructionum, aut actionum publicarum hac voce denominari solebat: quæ nunc propria quodammodo est eorum sermonum, qui publice ad populum habentur,* & *homiliæ* olim dicebantur.

Sanctus tamen Gregorius *prædicationis* nomine designat quod a S. Benedicto agebatur; & discipulorum ejus ad Neophytos ac Religiosas fœminas missionem *exhortationum* vocabulo innuit. Sed quid istuc refert? Quo libet nomine vocentur, exhortationes, institutiones, sermones; constat tamen a S. Benedicto & ejus discipulis ad populum habitos fuisse. Sequitur ergo ut nobis quoque liceat hodie ipsum facere cum requisitis permissionibus, quemadmodum & nostri antecessores factitarunt. Ceterum ex Epistola Isidori Pelusiotæ ad Monachum Theopompum, liquet, hunc Solitarium publicos & solemnes sermones recitasse; cum eum hortetur S. Isidorus, ne nimis tumida utatur oratione in publicis ad populum sermonibus. *Isid. Pel. l.1.ep.62* *pag.362.*

Illud denique certum est, ait D. Abbas, *Monachum S. Benedicti posse ad populum de Deo sermocinari, si legitima ad hoc vocatione ducatur: at si prædicationem commune exercitium quis faciat, & hujus muneris praxim addiscere velit, Sancti Patriarchæ consilio & dispositioni ipsius Regulæ adversatur.*

Nihil hic contra Regulam fieret, nam de hac re in Regula ne verbum quidem. Sed tamen fateor, ejus scopo & menti contrarium fore, si quis prædicationem *commune exercitium fecerit*, ita ut omnes S. Benedicti Monachi concionatorum munus sibi arrogare præsumant. Nihil tale apud nos in consuetudine positum est, neque umquam mihi in mentem venit istud affirmare. Hoc unum dumtaxat propugno, a quibusdam singillatim Monachis concionandi munus exerceri posse, si ad ipsum rite persolvendum fuerint apti, servatis regulis ab Ecclesia præscriptis.

Quod si ita est, quis neget, par esse, ut ad istam provinciam capessendam delecti, de Deo & de ejus verbo digne loqui discant? Vitione dabitur S. Joanni Chrysostomo, quod verbi ministerium fate-

ſategerit digne adimplere in homiliis, quas ad populum Antiochenum è ſolitudine rediens habuit? In dicendo quidem cura juſto laborioſior non decet: ſed nimia quoque negligentia ferenda non eſt. In primis Verbi divini dignitas poſtulat, ut luculento ſermone tradatur; & audientium cœtus pariter meretur, ut res divinas explicaturi incomptam & inornatam dicendi methodum abdicemus. Alioqui vis ipſa veritatis valde imminuitur, & periculum eſt, ne auditores veritati obſiſtant propter concionatorum ineptitudinem. Denique teſtem appello S. Auguſtinum, qui divini verbi præcones vult eloquentia eaque chriſtiana & minime fucata pollere; ipſum quoque D. Abbatem appello, qui quaslibet notitias inutiles Superioribus futuras exiſtimat, *ſi elocutionis dono* careant.

pag. 22.

III.

pag. 357. *Nemo inficias iverit* (inquit) *Monachos vel ab ipſo Monaſticæ inſtitutionis exordio in partem Apoſtolicæ ſollicitudinis fuiſſe vocatos, & ad populorum converſionem miſſos; ita ut nationes incredulæ eorum Miniſterio lumina fidei receperint.*

Et revera ſi quis id de pluribus Monachis affirmaret, neutiquam a veritate abhorreret. In hoc numero recenſentur illi, quos D. Joannes Chryſoſtomus in Phœniciam atque Arabiam miſit: S. Auguſtinus cum triginta ſociis a D. Gregorio in Angliam miſſus: S. Amandus in Belgium: S. Wilibrordus & S. Wlfranus in Friſiam & Bataviam: S. Bonifacius in Germaniam: S. Anſcarius in regiones ſeptentrionales: S. Adalbertus in Ruſſiam; itemque hujus nominis alter in Poloniam, aliique innumeri.

Hujuſmodi tamen Miniſterii (pergit D. Abbas) *quod ut magnum quiddam atque præclarum nobis exhibetur, ſumma redit ad nonnullas inſtructiones ſeu catechiſmos, complectentes fidei rudimenta; & ad id quod præſtitit S. Benedictus erga quoſdam Idololatras, quos erudire curavit.*

Abſonum profecto & inauditum hoc eſt, quidquid eximium a Monachis geſtum umquam fuit, adeo elevare, ſpecie oppugnandi eorum ſtudia. Magnum quiddam eſſe viſa eſt S. Joanni Chryſoſtomo populorum Phœniciæ ad fidem converſio. S. Gregorius Magnus audita Anglorum converſione, maxima perfunditur lætitia, ut liquet ex pluribus ejus Epiſtolis: Et S. Auguſtinum in illa regione Apoſtolum monet, ne forte ſuperbia efferatur occaſione miraculorum, quæ Deus per ejus miniſterium operabatur. Eadem mente atque eodem lætitiæ ſenſu afficiuntur Gregorius II. & Gregorius III. propter Fidei in Germania progreſſus, quos S. Bonifacii laboribus acceptos referunt. Gregorius IV. atque ejus ſucceſſores haud minora grati animi ſigna teſtati ſunt erga S. Anſcarium Septentrionis Apoſtolum. Tot populi propriam converſionem illis ſe debere fatentur. At ſi D. Abbati credimus, egregia hæc facinora, & alia quamplurima ad nihil aliud *rediguntur quam ad nonnullas inſtructiones, ſeu catechiſmos.* Si iſta vel ab extraneo dicerentur, vix eſſent æquo animo ferenda.

Putaſ-ne, ſanctiſſimis illis viris leves quaſdam inſtructiones ſive catecheſes ſat fuiſſe ad convertendas inhumanas gentes, ut plurimum indociles, & omnigenis erroribus, ac vitiis obrutas? Non eſt opus eruditione & doctrina (fatebor enim), ad hoc ut quis catecheſes jam ab aliis concinnatas ſimpliciter enunciet, aut legendas tradat pueris, viris, & ſi lubet, etiam mulieribus. At ſi erudiendi ſint populi, de quibus modo dicebam, ſi ab eorum erroribus, vanis cogitationibus, libidinibus retrahendi: ſi efficaci perſuaſione ad myſteriorum noſtrorum fidem perducendi fuerint: ſi Gentium ſuperſtitiones evellere, mentes & corda horrore criminum, quæ falſorum Deorum exemplo fuerant quodammodo conſecrata, percellere: ſi denique odium ejus quod credebatur & amabatur, fidem, metum & amorem ejus quod antea ignotum erat, inſerere oportuerit; nemo id conficiet, aut confecit umquam doctrina & ſcientia deſtitutus infuſa aut acquiſita; nec populorum millia, integras Provincias & Regna ad fidem videris converti nuda & jejuna horum dogmatum enunciatione: Eſt unus Deus in tribus perſonis; Verbum homo factum eſt pro nobis; Vitium abji-

abjiciendum est, colenda, & exercenda est virtus: utut verba apprime diserta ab optimæ notæ catechismis deprompta adhibeas. Necesse est, efficaciter instruas, urgeas, vehementer horteris, acriter objurges, valide refellas: *ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere*. Denique jacienda sunt Ecclesiarum fundamenta, erudiendi & ordinandi sunt Sacerdotes: hæc autem omnia sine scientia & magna vi doctrinæ peragi nequeunt.

Excipiet procul dubio Dom. Abbas, & denuo obtrudet, lectiones, quas ipse Monachis indulget, sat superque esse ut evadant missionarii, ministri, imo & Episcopi omnibus numeris absoluti. Sed ut plura mittam, quæ super hac re forent dicenda, atque ut prætereant in multis rerum eventis has lectiones non suffecturas: parum est has lectiones permittere, nisi utiliter legendi ratio suppetat, ac nisi studium permittatur, sine quo, ut ostendi, minimum legendo proficimus. Denique studium dogmatum, si qui sunt ad illud idonei, iis inhiberi non debet, cum eorum notitia ad hæc munera rite persolvenda omnino sit necessaria.

Hic memorare possem Apostolicas excursiones, quas quidam ex nostris cum fructu, & approbatione Præsulum ac populorum nuper absolverunt in Pictavorum regione, in Occitania, atque alibi, pro heterodoxis ad rectæ fidei normam reducendis, erudiendisque Neophytis; cui labori insudarunt quoque Patres de Congregatione S. Vitoni. Et vel hinc patet, quanti intersit viros Dogmaticæ Theologiæ, & concionatoriæ artis peritos in Cœnobiis reperiri; & quam sit absurdum hujusmodi peritiam tunc sibi comparare velle, cum res urget, atque instat necessitas. Neque cæteroquin raro ad has rerum angustias devenitur, sed crebro sese offert occasio utilem Ecclesiæ operam navandi, si doctrinæ talenta & vocatio non desint.

Plura adhuc essent de hoc argumento dicenda, si ad universa, quæ objicit D. Abbas, respondere vellemus. Sed cuilibet pronum erit hæc objecta revincere, si principia totius ratiocinationis a me posita opportune ad singula transferat, ac jugiter meminerit, non esse mihi propositum hæc ministeria tamquam communia omnium Monachorum exercitia proferre; sed ut iis tantummodo permissa, quos Superiores voluerint ad ea dirigere spectatis eorum talentis ac dispositionibus. Id vero D. Abbas quantumlibet appellet extraordinariam vocationem, per me licet quidem; haud enim quæro de nomine, modo de re nobis conveniat.

ARTICULUS XXVI.

De Opere Manuali Monachorum: & utrum quædam studia legitima sint causa dispensationum, atque exemptionum.

Ego quidem mihi videbar non contemnendam navasse operam in manualis laboris patrocinium, cum illius obligationem asserui contra plurimos graves Auctores, qui arbitrati sunt, studia legitimam esse causam, propter quam ab hoc onere eximantur ipsi quoque Monachi S. Benedicti. Sed longe aberrare me intelligo, si enim credas Auctori Responsionis, quidvis aliud perfeci magis, quam quod proposueram; atque *illud eludere* pag. 148.
conor, dum quæro utrum loco operis manualis aliquod exercitium, quod æquipolleat, puta scientiarum studium substitui queat.

Siquidem hæc quæstio in fronte capitis posita, apta est manualis laboris assertionem eludere; quidni dicamus pariter, Sanctum Thomam sæpissime elusisse certissima Religionis principia, dum ea in quæstionem vocat non modo in titulis articulorum suæ Summæ, sed etiam initio Resolutionum, dicens: *Videtur quod sic, Videtur quod non*, ipsa repugnante rerum veritate. Nunc vero de D. Abbatis censura quid judicas?

Sed ulterius progreditur, atque illud addit, me postquam validissimis & urgentissimis rationibus laboris obligationem demonstravi, *de hujusmodi rationibus minimum laborare, easque declinare, licet* pag. 145.
sint manifestissimæ. Mihi esse pro nihilo traditionem, & Sanctorum, Doctorumque Ecclesiæ sententiam; denique me nihil aliud quærere, quam speciosos ob-

tentus ad hujus exercitii praxim extenuandam , quod omnium auctoritate & consensu nititur.

Hæc accusatio adeo mihi rationis modum transire videtur , & genuinæ meæ sententiæ adeo opposita , ut vix percipiam , quomodo id non animadvertat D. Abbas . Fateor quidem , me , postquam manualis laboris obligationem liquido demonstraveram , expendisse rationes , quæ Superioribus occurrere possunt cum aliquibus dispensandi . In hoc vero malui S. Augustini notiones exhibere , quam meas. Porro Sanctus Doctor has rationes ad tria capita redigit , nimirum ad nimiam corporis imbecillitatem vel ægritudinem ; ad exilem quorumdam complexionem , qui nobili loco nati sunt ; denique ad publica aut Ecclesiastica munera, ex. gr. alicujus Regularis , qui concionandi provinciam legitime susceperit , aut qui alios doceat , & rei publicæ laboret, ex peculiari Ecclesiæ aut Superiorum suorum jussione.

Jam vides , me in hoc numero minime collocasse eos , qui studia spontanea ad propriam eruditionem, atque ædificationem amplectuntur . D. Abbas *spontaneorum* studiorum nomine me in crimen vocat, perinde ac si putarem , regulares personas ex propria deliberatione studiis operam dare posse. Non ita ego censeo ; quandoquidem sæpe affirmavi , totum hoc negotium a Superioris nutu & voluntate pendere . Attamen hæc studia ideo appellavi spontanea , quod ab ipsis Religiosis quodammodo eligi videantur ; plerumque enim contingit , ut cum se ad studii seu lectionis certum quoddam genus magis propendere sentiant, hujusmodi propensionem Superiori manifestent , a quo sibi illud studium facile permittitur, siquidem eorum peculiari eruditione atque ædificatione terminetur . Haud vero crediderim , hanc agendi rationem a D. Abbate improbari posse. *Ambigi non potest* (ait) *loquendo de studiis prolixis & ordinatis , quæ quis aggreditur ex Superioris jussu , quin Superioribus liceat nonnumquam aliquos suorum fratrum ad hæc studia dirigere , atque illos a communi labore eximere . Nam Ecclesiæ , aut ipsi Monasterio tam magnam utilitatem fortasse allatura sunt eorum studia & literarum profectus , ut æquissima ratio suadeat cum illis dispensari ; ne scilicet Ecclesia aut Monasterium utili opera fraudentur , quam horum Fratrum doctrina præstare olim poterit .* pag. 156.

Egomet quidem planius aut luculentius meam sententiam explicare nequivissem . Ceterum gaudeo D. Abbatem tandem aliquando aperuisse quid sentiat de vocatione ad studia extraordinaria , pro qua nihil aliud postulare videtur , quam Superiorum directionem , quatenus ipsis integrum est quosdam ex sibi subditis Regularibus ad id genus studia adplicare , ad quæ præ cæteris natura comparatiores sunt . Hoc autem animadvertere permagni interest , nempe ut uno verbo eliminentur omnes difficultates , in quas pluries incidimus nescientes, quid ipse extraordinariæ vocationis, quam ad hæc studia postulat, nomine intelligeret . Deinceps vero quæramus , quid de studiis communibus & ordinatis tyronum ipse censeat. Huc spectant ejus verba, quæ sequuntur.

Quod si hæc studia considerantur ut justæ causæ eximendi a labore manuum sive eos qui erudiunt , sive tyrones quorum eruditioni servitur ; id nihil aliud est , quam ipsum laborem prorsus velle sublatum. ibid.

Paulo acrius ista dicuntur ; hinc vero illa quæ supra retuli , fortasse descendunt ; *mihi esse pro nihilo traditionem Sanctorum , atque Ecclesiasticorum Doctorum* ; & me *nihil aliud quærere quam speciosos obtentus ad hujus exercitii praxim extenuandam* . Mox intelligemus , quas afferat aculeatæ reprehensionis rationes.

Quandoquidem insidet animo hæc sententia , ut Religiosi Alumni Philosophicum & Theologicum cursum emetiantur in ea latitudine quam antea ostendimus , & ut ad hæc accedat Ecclesiasticæ scientia , nimirum Ecclesiæ historia , Concilia , Canones , denique Patrum & Scriptorum Ecclesiasticorum accurata lectio ; non modo futurum est , ut Religiosi Alumni suorum studiorum tempore a manuali labore reddantur immunes ; sed insuper nullum dubium est , quin exacto quoque studiorum curriculo eamdem immunitatem sint habituri. ibid.

Nem-

Nempe his verbis innuitur, fore ut cum hæc ſtudia tam late pateant, ut humanum ævum minime ſufficiat ad accuratam intelligentiam comparandam; ii, qui ad has ſcientias incumbunt, laboris exemptione fruantur toto vitæ tempore. Præterea cum ego abſolute velim, ut putat D. Abbas, omnes indiſcriminatim religioſos viros hiſce ſtudiis in tota ſua latitudine operam dare, ſequitur ut ego horum ſtudiorum obtentu opus manuale prorſus tollam.

Ad hujus abſurdi conſecutionem nihil habeo dicere niſi duo aut tria verba. 1. Non eſt mihi ea ſententia, ut omnibus Monachis Philoſophiæ & Theologiæ, quoad late patent, ſtudendum velim. Utriuſque diſciplinæ breve compendium, aut aliquis Concilii Tridentini catechiſmus dilucide explicatus, ſatis eſſe poſſe mihi videntur eorum pluribus, qui apto ad ſcientias ingenio minime ſunt comparati, quemadmodum in ſecunda Tractatus Parte expreſſe notavi. 2. Reliquæ diſciplinæ, non omnes cuilibet illorum conveniunt, licet ad ſtudia capeſſenda a natura ſint facti; ſed ut plurimum ſufficit ut una dumtaxat a ſingulis excolatur. 3. Cum hæc ſtudia privatim fieri conſueverint, neceſſe non eſt omnibus ad ea intentis exemptiones & immunitates propterea elargiri.

Hinc ſequitur, hujuſmodi exemptiones ad ſummum lectoribus & auditoribus, qui Philoſophiæ & Theologiæ ordinata methodo operam navant, reſervari. Ambarum diſciplinarum curſus intra quinquennium fere abſolvuntur: & inde univerſis tyronibus exigendus eſt annus Recollectionis, qui quaſi alter Novitiatus haberi poteſt, ut communem exercitiorum conſuetudinem reſumant in reliquum vitæ tempus, ſepoſita qualibet diſpenſatione, licet aliquod particulare ſtudium deinceps aggrediantur. Hæc praxis obtinet in Congregatione S. Mauri, ubi de 180. Monaſteriis ex quibus ea conſtat, viginti circiter tantum ſtudiis communibus mancipantur, unum vero, aut duo ſtudiis extraordinariis. Et in his ipſis Monaſteriis vigent quædam manualia opera, quibus regulariter omnes ſatisfaciunt, nulla adhibita diſpenſatione: legimus; menſæ miniſtramus; lavamus; ædes ſcopis mundamus (nam vel hoc neceſſe jam eſt ut vitæ quæ apud nos agitur ratio reddatur) ne quid dicam de minutis officiis, quibus privatim quilibet occupatur, & a quibus non abeſt moleſtia & labor. Cæterum alia quotidie unam horam laboris retinent. In Congregatione Sancti Vitoni ne ipſi quidem ſtudiorum tyrones ab opere manuali eximuntur.

Quod attinet ad reliqua exercitia, ſtudiorum tyrones alternatim diſpenſantur, una & altera die ſinguli, a Matutino, a Prima & Completorio, exceptis feſtis & Dominicis diebus, quibus non eſt immunitati locus. Ceterum omnibus aliis exercitiis ſatisfaciunt, quamvis Reſponſionis Auctor rem aliter ſe habere ſignificet his verbis: *Ubi vero ſtudiorum curſum abſolverunt, & communia exercitia reſumere debent, nova quadam neceſſitate ſibi videntur ad ea compelli*: perinde ac ſi ſtudiorum tempore eadem omnino neglexerint. pag. 393.

Hinc patet, D. Abbatem perperam de rebus noſtris admonitum, gravia hujuſmodi facta recenſuiſſe, quæ a veritate diſcordant; atque illud denique univerſis conſtabit, caſus diſpenſationis, de quibus actum eſt, ad ſummum pertinere ad quoſdam privatos, minime vero ad totum Sodalitatis Corpus, in qua illi vivunt, atque ubi ritu ſolito opus manuale ſubſiſtere debet.

D. Abbas præterea ſubjungit, quod *cum in deſuetudinem abierint ruſtica opera, quorum cauſa olim agros petebant Monachi, laboris ratio collocata eſt in quibuſdam exercitiis & occupationibus regularibus, quæ laboris nomen nequaquam merentur, quæve, ſi accurate loqui velimus, nihil aliud ſnut quam otioſa oblectamenta.* pag. 171.

Ergo terram fodere, ligna ferre, lavare, menſæ miniſtrare, in hortis denique ac alibi laborare, nam in his manuale opus noſtrum conſiſtit, otioſa erunt oblectamenta. Ego quidem pro certo habeo, nihil in hac agendi ratione eſſe quod non congruat principiis D. Abbatis, qui levioribus rebus aliquos ex ſuis Monachis occupare nonnumquam ſolet, ut eorum viribus laborem accommodet. Ipſemet diſpenſationes permittit, & in

& in quibusdam circumstantiis eas impertitur. *Scitis*, ait ad Fratres, *nos ita egisse aliquando cum quibusdam ex vobis, quin nostræ sententiæ putaremus vel minimum adversari*.

pag. 48.

Grave itaque illi esse non debet, quod a nobis dispensatione donentur aliquando illi, qui ex Superiorum jussu diuturna & prolixa opera aggressi sunt. Haud scio vero, an aliquid minus benignum in nos torqueri possit, quam quod in sua Responsione jactat, nimirum hos Monachos *sese a communibus regularitatibus sine ulla hæsitatione eximere: Superiores* autem, *qui has exemptiones nihil pensi habent, eas facillime impertiri: accuratam & regularem agendi rationem, & subjectionis obsequium ab illis nesciri; atque illud vere dici posse, ex iis Sodalitatibus, in quibus literarum studia vigent, regularum cognitionem & usum abesse; ac denique silentii loco mutuas collocutiones perpetuo agitari*.

pag. 341.

Qui ista generatim & indistincte de Monasteriis profert, injurius esse videtur iis Sodalitatibus, in quibus hæc studia cum ædificatione fiunt. Ut enim de nostra dumtaxat Congregatione loqnamur; admodum pauca sunt Monasteria, in quibus in publicam literarum utilitatem laboratur, ex quibus illud S. Germani Pratorum præcipuum est. In hac porro communitate, quæ ex quadraginta Cœnobitis conflatur, non nisi duodecim fere hujusmodi literariis laboribus operam impendunt. Ex his duodecim Cœnobitis nonnulli a regularibus exercitiis diurnis aut nocturnis quibuscumque sese numquam eximunt, quamvis ipsorum labor sit apprime gravis: reliqui nullis aliis exemptionibus gaudent, quam quibus studiorum tyrones, hoc est a Matutino, Prima, & Completorio, idque alternatim: sed a communibus regularitatibus nullo pacto dispensantur; & affirmare possum sine ulla aliorum offensione, testes appellans quicumque illos notos habent, eos rigore disciplinæ, obedientiæ integritate, & odore pietatis reliquis omnibus nullatenus esse inferiores. Nunc tandem ista professi, quid de D. Abbatis suppositione pronunciandum sit, æqui lectoris judicio relinquimus.

Fortasse quispiam dixerit, Responsionis verba falso a nobis intelligi quasi sint in nos dicta, cum ea possint generatim accipi, quin nostra Congregatio specialim attendatur.

Sed frustra id dixerit; nam fit eo loco mentio de illis, *qui a Superioribus ad magna opera aggredienda in reipublicæ literariæ bonum diriguntur*. Palam est autem, præterquam in nostra Congregatione, nullibi hactenus ex certa ac peculiari Superiorum directione hujusmodi literarios labores susceptos fuisse.

Sed ut minimum dubitari possit de opinione, quam super hac re fovet Responsionis Auctor, legenda sunt præ aliis quæ ipse ait pagina 465. *Res numquam ad id perturbationis & corruptelæ devenisset, si modestiæ ac moderationis ratio substitisset, in qua Patres Congregationis S. Mauri sese triginta abhinc annis continebant, tunc cum certum librorum numerum in lucem emiserunt, quibus Bibliothecæ Asceticæ nomen ab illis impositum, & quibus nihil aliud comprehendebatur quam nonnulla Patrum scripta, quorum lectione Monachi facilius cognoscerent proprii instituti rationes & officia; ac unde haurirent veritates sibi ut Christianis & ut Monachis necessarias. Sed nequaquam mirum est, eumdem agendi scopum atque eadem consilia quoad hoc non fuisse servata, cum eveniat raro, ut in eodem loco res constanter permaneant, & diutius absint mutationes, quæ omnino vitari non possunt*. Nemo est qui non aperte videat, hanc esse D. Abbatis mentem, ut putaverit, triginta abhinc annis Congregationem S. Mauri ad id perturbationis & corruptelæ devenisse, atque has mutationes & disciplinæ remissiones subiisse: eas autem esse ascribendas extraordinariis studiis, quæ in publicum bonum a quibusdam in ea Fratribus suscepta fuerunt. Porro hæc opinio parum benigna, addam vero si licet, & nulli fundamento innixa mihi videtur.

Et in primis ajo, eam parum esse benignam, ne quid gravius dicam. Nam ut sibi jus assereret talia enunciandi adversus Congregationem, cujus aliquod nomen est in Ecclesia, necesse habuerat plura ex Monasteriis hujus Congregationis invisere, eorum mores & disci-

pli-

plinam attente inspicere; atque hanc perquisitionem recens instaurare, nempe ut de præsenti statu regularis disciplinæ, quæ in nostris Monasteriis viget, & de mutatione, quæ relate ad superiora tempora contigit, quam accuratissime certior fieret. At longe abfuit ut id faceret. Quomodo ergo licuit illi publicum & in scripto ferre judicium, adeo injuriosum & ita comparatum, ut Congregationis famam, quam in Ecclesia hæc Congregatio acquisivit, minuere possit? Quomodo licuit illi Ecclesiam ipsam ædificationis argumento fraudare, quod ipsa in hac Congregatione se nactam esse putabat? Qua tandem ratione mundo persuasum esse voluit, eum sibi illusisse, benigne hactenus de ea Congregatione sentientem? Hæc agendi ratio numquid in alio veniam mereretur?

Denique vero hanc opinionem nullo fundamento niti assero. Ea quippe nonnisi ex studio particulari quorumdam Monachorum publicis operibus desudantium comprobatur. At quærendum erat, num ante triginta hos annos hujusmodi operum labores ferverent. Nonne dudum editæ fuerant Notæ P. Menardi in Sacramentarium Sancti Gregorii, in Concordiam Regularum, in Epistolam Sancti Barnabæ, ejusdem diatriba de unico Dionysio? Nonne multa jam elucubraverant Patres Millet, & Quatremaire? Nonne Robertum Pullum ediderat jam D. Hugo Mathoud: Lanfrancum vero, & Guibertum D. Lucas d'Achery, qui ante illud tempus suum Spicilegium inceperat, quod postea perfecit? Denique D. Gregorius Tarisse, Superior Generalis nostræ Congregationis nonnullos Monachos in omnia Ordinis Gallicana Monasteria, & in ea præsertim nostræ Congregationis ante illud tempus miserat, scrutaturos ac perquisituros Bibliothecas, & Archivia, ut quidquid in illis ad Ordinis historiam & Ecclesiæ ac Reipub. utilitatem conferre poterat, inde depromerent. Hinc ortum habuere deinceps novæ Patrum editiones, nostrorum Sanctorum Acta, Spicilegii continuatio, uno verbo reliqua universa opera, quæ in publicam lucem postea vulgata fuerunt.

Verum ut sciamus, quæ fuerit nostrorum Patrum mens circa studia scientiarum ante illud tempus, quod notat Responsionis Auctor, satis est legere Decretum, quod a Capitulo Generali jam tunc exierat super institutione quorundam filiorum familias in nostris seminariis. Satis est inspicere nostras Regulæ declarationes, quæ impressæ fuerunt anno 1646. in quibus Philosophiæ & Theologiæ, literarum etiam Græcarum & Hebraicarum & Sacræ Scripturæ certa & ordinata studia præscribuntur. Satis est denique consulere adnotationes P. Menardi in Concordiam Regularum editam anno 1638. & quantum ad rem nostram attendenda præcipue sunt ea verba: *Atque inde ignorantia, vitiorum mater & nutrix, atque etiam ærugo animarum acedia ex hujusmodi rerum fastidio nata, universam Monasteriorum disciplinam radicitus exstirparunt.* Hæc nostrorum Patrum animis triginta ab hinc annis sententia insederat.

Concord. Reg. pag. 1087.

Nihil igitur post illud tempus quoad id in regulari observatione immutatum fuit: eadem agendi ratio servata quæ antea circa studia obtinuerat: & si quæ foret contigit immutatio, æquum est ut Deo humiliter infirmitatem nostram testemur, & emendari etiam atque etiam nitamur: at minime puto jus esse Auctori Responsionis nos propterea in crimen palam vocare, & publicam notam inurere, aut hujusmodi mutationem ascribere literariis laboribus, quibus aliqui ex nostris nuper in publicum bonum desudarunt.

Fas erat saltem ante hujus rumoris diffusionem Superiores de hac re benigne admonere, ut integrum illis esset quæ perturbari inceperant, coordinare. Nam quo magis autoritas & fama, quas sibi D. Abbas merito apud omnes conciliavit, publice commendantur, eo gravior & altior plaga nostræ Congregationi per ejus scripta infligitur: & ægre persuaderi poterit non modo iis qui illum noverunt, & perquam honorifice observant & colunt, sed adhuc magis posteris omnibus, ea quæ de nostra Congregatione ipse affirmavit, non esse omnino veritati consentanea, ac certa, neque illi satis explorata & comperta fuisse.

Interea si petas quem habeat D. Abbas auctorem & indicem eorum omnium, quæ adversus nos passim venditat, idem hic respondebo quod alibi monui. Nempe omnem ejus notitiam inniti fortasse narrationibus quorumdam parum sanæ mentis, a quibus significata illi fuerint quæ apposita ipsis esse visa sunt ad suam ipsorum apostasiam & instabilitatem aliquo specioso colore illinendam & obducendam; aut certe hæc omnia illum accepisse ex epistolis furtim ad se missis a quibusdam Congregationi infensis. Id illi fuit satis, ut publico scripto toti Congregationi dicam intenderet, ut eam inauditam condemnaret, & relaxationis in regulari disciplina palam argueret. Id illi fuit satis, ut Superiores traduceret quasi parum sollicitos & nihil pensi habentes suos alumnos a communibus exercitiis immunes reddere. Denique id satis illi fuit, ut studii, ac scientiarum amatores viros reprehenderet, utpote qui omnia regularis disciplinæ capita infringant. Mihi sane displicet in hac necessitate versari, ut hæc omnia singillatim persequar & exagitem: sed si ea silentio præterirem, facile omnes putarent, me illa non posse refellere; amoris vero & observantiæ officium, quo prosequi teneor illud Corpus, cujus ut membrum sim feliciter mihi contigit, me ad asserendum illius decus & nomen omnino compellit, interea quoad fieri potest parcendo nomini Trappensis Abbatis quem unice colo & observo.

Ceterum credibile valde est, eum ex eodem fonte hausisse quæ narrat de Academia ante aliquot annos erecta in Cœnobio S. Michaelis in Lotaringia de Con-
pag. 397. gregatione S. Vitoni. Contendit quippe D. Abbas *talem fuisse hujus Academiæ exitum, ut ab erigendis hujusmodi Academiis Monachos posthac retrahere debeat.* Age videamus, quænam ex hujus Academiæ fundatione sequuta sint adeo gravia incommoda & offendicula, ut quarumcumque Academiarum erectionem suspectam reddere valeant. *Nihil hic particulatim recensebo*, ait D. Abbas, *quod nolim quempiam offendere*. Perinde ac si istud silentium non offenderet magis quam ipsa rerum manifestatio. Sed fortasse appendicula marginalis, ad quam asteriscus hoc loco in Responsione appositus remittit, amplius quiddam indicabit. En appendiculæ verba: *Jam inde a primo fundationis anno hos conventus solvere coacti sunt, ut perniciosos effectus averterent, qui inde consequi potuissent.* Huc redeunt omnia; nihil certi, nihil reipsa constantis hic proditur, quod textus Responsionis præseferre videbatur; sed omnia vaga & indeterminata, imo intricatiora per hanc appendiculam redduntur. Cum ea enim notet, coactos fuisse Superiores has Academias sive hos conventus solvere, ut peniciosos effectus, qui consequi potuissent, averterent; colligitur, hujusmodi effectus tunc nondum inde consequutos fuisse, quod ipsis responsionis verbis opponitur, quæ expresse innuunt, talem hujus Academiæ exitum fuisse, ut ab erigendis hujusmodi Academiis Monachos posthac retrahere debeat. Adde quod ne hoc quidem reipsa contigit, ut ii conventus solverentur; cum ex eo tempore sex annos substiterint, & nunc quoque subsistant; perniciosi vero effectus omnino rediguntur ad quasdam Annotationes, quæ inde prodierunt in Bibliothecam D. Dupin. Judicent Lectores, an hujusmodi effectus adeo sint graves & formidolosi, ut *Monachos imposterum ab erigendis Academiis retrahere debeant*. Hoc saltem indubium est, non ita sensisse Superiores Congregationis Sancti Vitoni, qui nedum istam Sancti Michaelis Academiam solvere umquam noluerunt, verum etiam earum numerum auxere, quibusdam aliis recens fundatis; cum propria experientia edocti sibi persuaserint moratiores & sanctiores apud se illos esse, qui præ ceteris studia colunt, & doctrinæ laude coruscant.

Ex his rerum argumentis a me recensitis inferri potest, non esse ita facile credendum quibusdam relationibus, quarum auctores verisimile est fuisse viros infensos aut transfugas, vel etiam si lubet, nostrarum observationum juxta rei veritatem minime gnaros. Neque id novum est, sed omni ævo pariter contigit: & S. Augustinus hujusmodi ingenia maledica describens in suo Commentario in Psalmos, unum ex illis inducit ita loquentem: *Quis me hic quærebat? Ego putabam quia charitas*

esset

August. in Ps. 99. n. 2. *esset hic. Et paucorum molestia irritatus* (pergit Sanctus Doctor) *dum non perseveraverit implere quod vovit, fit desertor tam sancti propositi, & reus voti non redditi. Jam vero cum inde exierit fit & ipse vituperator & maledicus, & dicit ea sola, quæ quasi se pati non potuisse asseverat. Et aliquando vera* sunt quæ hic narrat (inquit S. Augustinus.) *Sed vera mala malorum toleranda sunt propter societatem bonorum.* Ut vero injustum quodammodo est bonos cum malis confundere, ita injurium est dedecoris noxam utrisque exhibere ferendam: tunc vero Ecclesiam ædificatione, quæ ex optimis exemplis dimanat, fraudaveris, cum ea a vitiosis & pravis minime distinxeris, siquidem ista, ut contendis, certa, & explorata dignoscantur.

Novi equidem, S. Bernardum in sua Apologia, adversus Relaxationes Monachorum Cluniacensium invectum fuisse. Sed ut S. Bernardi in reprehendendo auctoritatem hic prætermittam, hanc ab illo reprehensionem expresserunt preces & hortatus, probissimi & piissimi Abbatis hujus Ordinis, nempe Gulielmi S. Theodorici, qui Cluniacensis Ordinis quodammodo membrum se esse præseferebat, ut pleraque illius ævi Gallicana Cœnobia communicatione hujus Ordinis censebantur. Præterea Sanctus Bernardus intima hujus Ordinis nequaquam curiose scrutatur. Monachorum Cluniacensium pietatem, humilitatem, & reliquas virtutes non attingit, quippe quæ soli Deo sunt cognitæ. Quasdam tantummodo observationes, & aliquos exterius prodeuntes defectus reprehendit, in iis quæ spectantes ad comestionem, ad potum, ad vestimenta, quæ omnia externa sunt, quæque usus omnino indifferentia reddebat. Interea tamen dum ea reprehendit, primos hujus Reformationis Auctores honorifice secernit, & ab omni nota defendit, Sanctum Medelacum, Sanctum Odilonem, & Sanctum Hugonem; neutiquam illos damnans, qui Regulæ nonnullas mitigationes intulerant, ut multorum imbecillium capacitati illam accommodarent. Denique Sanctus Bernardus incipit a gravi redargutione adversus Cistercienses, qui specie severioris disciplinæ, & accuratioris Regularum observantiæ, periculo sese objecerant amittendi, quod vitæ asceticæ caput est & summa, nimirum charitatem & humilitatem.

ARTICULUS XXVII.

Incommoda & absurda, quæ a studiis & scientia proveniunt. Hæc incommoda & hi perniciosi studiorum effectus cum iis quos parit ignorantia, juxta ponuntur & comparantur.

NIhil est quod in sua Responsione D. Abbas prolixius persequatur, quam absurda & perniciosa effecta, quæ ipse putat studiis & scientiæ esse adscribenda. Nos in pluribus harum Animadversionum locis nonnulla jam attigimus; sed necesse est hac de re fusius disputare, antequam hujus operis finem faciamus.

Et primo quidem contendit, „ Mo- pag. 102.
„ nachos tunc omnino se ad scientiarum
„ cultum convertisse cum morum pie-
„ tatem & sanctimoniam deseruerunt;
„ ad cujus rei fidem faciendam num-
„ quam tantam ait disciplinæ remissio- pag. 123.
„ nem contigisse, quanta sæculis, octa-
„ vo, nono, & decimo contigit, qui-
„ bus magnus, si umquam alias, Mo- pag. 350.
„ nachorum studia colentium proventus
„ extitit. Ibi regulam, regularitatem,
„ disciplinam, ædificationem, exemplum
„ obliterari & negligi, ubi constituta
„ sunt studia. Verum ne singillatim omnia persequar quæ sunt hujus argumenti, quamplurimis locis in ejus libro sæpius inculcata; sat fuerit animadvertere enumerationem decem plagarum, quas sub libri finem studiis & scientiæ, sive potius meo de illis Tractatui tribuit, procul dubio alludens ad decem plagas, quibus olim sub Pharaone Rege percussa fuit Ægyptus.

„ Prima huc redit, quod per hunc pag. 460.
„ Tractatum toti Ordini maculam &
„ vulnus inflixerim, ubi demonstrare co-
„ natus sum, antiquos Cœnobitas scien-
„ tiarum studio sese dedisse: quod idem
„ est, ait D. Abbas, ac eos simplicita-
„ tis & humilitatis spiritu destitutos exhi- pag. 452.
„ bere.

„ bere. 2. Hoc pacto animorum collectionem e claustris eliminari, & pro „ ea distractionem irrepere. 3. Spiritum
pag. 463. „ orationis scientia aboleri. 4. Humilitatem labefactari. 5. Regulares ob-
pag. 464. „ servationes suum vigorem studiorum „ causa deperdere. Regna & Reges hoc „ pacto fraudari iis adminiculis spiritualibus, quæ a Monachorum orationibus olim sibi comparabant. 7. Populos „ eorum salutaribus exemplis destitui. „ 8. Inde consequi laboris suppressionem, „ & otii introductionem. 9. Sollicitudinem quoque ac studium afferendi „ privilegia & exemptiones. Decima „ tandem plaga, quæ *omnium est deterrima*, sive potius aliarum cumulus & „ compendium, hæc est, quod late diffusi studii methodum edentes, vitæ „ Monasticæ professionem Deo summopere acceptam deformamus, atque illi proprii decoris & ornamenti, propter quæ mundi oculis speciosa olim „ visa fuit, potissimam partem eripimus, nempe solitudinem, silentium, „ secessum, humilitatem, mortificationem, laborem, simplicitatem, orationem; atque eam omnibus armis spoliamus, quibus ad defendendam Ecclesiam, & propugnandam veritatem „ quondam usa fuit.

Cum has decem plagas a meo studiorum Tractatu infligi putet Responsionis Auctor; nequaquam inopportunum videatur parumper in hac materia versari, quo me ipsum & opus damnem, ubi inde tam luctuosos effectus consequi re ipsa comprobetur.

Patet ex descriptione, quam modo animadvertimus, D. Abbati persuasum fuisse, malos effectus, quos studia & scientiæ parere possunt, & quandoque etiam pariunt, vitari omnino non posse, saltem id iis Communitatibus, in quibus studiorum cultus viget. Etenim si his absurdis, & incommodis occurrere licet, & de facto occurritur; & si in meo Tractatu summa ope nisus sum ut omnes afferrem præcautiones, quas necessarias duxi ad hoc ut ea incommoda removerentur, professus alioquin satius esse studiis & scientiæ valedicere; non video quæ supersit ratio adeo vehementer impetendi nostrum de studiis Tractatum. Ego autem defendo nedum magnum privatorum hominum numerum, hoc est celeberrimorum Sanctorum Ordinis Monastici, verum etiam integra ascetarum sodalitia hos scopulos & hæc offendicula vitasse, & quotidie vitare. In meo quoque Tractatu omnem operam contulisse mihi videor, ut hæc studiorum absurda & incommoda præverterem aut propulsarem. Immerito igitur hujusmodi plagæ tum Communitatibus ipsis, tum meo Tractatui tribuuntur, perinde ac si a studiis prorsus superari non possent.

Infinitus, ut ita dicam, sanctorum virorum numerus vitæ sanctimonia profecerunt studiis literarum intenti; S. Basilius, S. Gregorius Nazianzenus, S. Hieronymus, S. Gregorius Magnus, Venerabilis Beda, S. Paschasius Radbertus, S. Anselmus, S. Thomas, S. Bonaventura, & aliorum hujusmodi multa millia. Neque vero propterea spiritum humilitatis, simplicitatis, recollectionis, mortificationis, orationis amiserunt. Dionysius Exiguus Abbas proponi potest ceu quoddam hujusce rei exemplar. Noverat ille cum excellenti sapientia miram simplicitatem conjungere. *Fuit in illo*, ut Cassiodorus illius familiaris testatur, *cum sapientia magna simplicitas, cum doctrina humilitas, cum facundia loquendi parcitas*. *Cassiodor. divin. lit. c. 23.*

S. Paschasius Radbertus itidem cum studio ac scientia spiritum humilitatis jugiter servavit, adeo ut numquam ad recipiendum Sacerdotii ordinem adduci potuerit, quo se indignum judicabat; & in fronte suarum Epistolarum, atque aliarum lucubrationum sese appellare consueverit *Monachorum omnium peripsema*. Juxta eumdem humilitatis sensum moriens vetuit, ne quid umquam de se scriberetur, & cum Monasterii famulis sepeliri voluit. Sexcenta vero hujuscemodi exempla in medium afferre promptum esset.

Denique ipsis oculis nosmetipsi quotidie cernimus intra nostra Cœnobia, quorum ordinatiora & morigeratiora hic in testificationem appello, eos, qui ad studia incumbunt, haud raro ceteris humiliores, disciplinæ observantiores, & secessus magis amantes esse. Ad summum ergo quidquid mali deprehendi potest,

teſt, a ſtudiis communibus ortum ducet, quæ in Philoſophicis & Theologicis curſibus peraguntur. Et fateor quidem in iis aliqua abſurda contingere poſſe, & nonnumquam reipſa contingere, quemadmodum in ſtudiis particularibus. Sed ſi ipſis rerum argumentis convincimur, nonnullos ſingillatim Monachos poſſe cum his ſtudiis ſeſe in officio continere toto vitæ tempore; quare non poterunt intervallo quatuor aut quinque annorum in ſtudiis communibus? De iis hic loquor, quæ fiunt intra Monaſteria, non vero de iis, quæ in Univerſitatibus, quæve revera gravioribus offendiculis obnoxia eſſe noſcuntur. Id procul dubio facere licebit, ut quotidie fieri cernimus, dummodo Superiores de præficiendo optimo Doctore, qui pietate non minus ac ſcientia tyrones inſtituere velit, ſint apprime ſolliciti, atque iis invigilent; dummodo tandem qui ſtudiis abutuntur ab iiſdem omnino removeantur.

Sed licet hæc ſtudia communia aliquibus abſurdis atque incommodis obnoxia fuerint, quærendum tamen eſt, an commodis & utilitatibus, quas eadem ſtudia præſtant, compenſentur; & num ab inſcitia æque gravia, imo fortaſſe graviora mala timenda ſint. Etenim non video plane, cur ſtudiorum incommoda magnopere metuentes & ſollicitè propulſantes, eorumdem bona & utilitates, malaque ex ſcientiæ defectu provenientia minime conſideremus.

Mihi videtur in primis, magnum hoc quiddam eſſe, quod ope ſtudiorum Monachi ad peragendas cum fructu lectiones a Regula præſcriptas apti reddantur: quod Sacræ Scripturæ & Patrum intelligentiam adipiſci queant, a præpoſtero ſenſu in iis legendis feliciter tuti: quod hac via ingenii facultates divinitus ſibi collatas exerceant: quod ad utilem operam proprio Ordini, Eccleſiæ, ac Reipublicæ navandam comparentur, ut eorum majores fecere; aut ſaltem in ſua illi ſolitudine fructuoſius occupari poſſint, quam ceteri, qui nullum ad ſcientias aditum ſibi aperuerunt.

Deinde mihi videtur D. Abbas conſiderare ſtatum Monaſticum ut quoddam ens metaphyſicum, & ſingulos Solitarios ut totidem Angelos, quorum cogitationes, motus, & affectiones modo uniformi, invariabili & perpetuo ad idem objectum intendere debeant, ſine ulla mentis vel levi & innocua evagatione ad alias res, quæ Deus non ſunt. Hujuſcemodi ſtatus omnino revera deſiderabilis eſt, atque ad illum omnes Solitarii aſpirare debent. Verum ii conſtant corpore, & fortiti ſunt ſpiritum limitatum, qui diu in eodem objecto ſine diſtractione verſari non poteſt, quin egeat hanc intentionem paulisper remittere. Eorum quoque voluntas adeo parum eſt firma, ut neceſſe habeat affectiones & motus identidem variare, ut faſtidium & ſatietatem devitet: Veluti corpus levamento & remiſſione eget, ita ſpiritus & voluntas nonnumquam opus habent contentionem ſuam in varia objecta dirigere, ne nimium defatigentur. Caput etiam nimis intentam applicationem ferre non poteſt, quin frangi quodammodo & debilitari periclitetur. At quæ animum relaxandi magis innoxia ſuccurrit ratio, quam ſtudium? Quod ſi velimus omnium generatim Chriſti Fidelium obligationes & officia eo uſque provehere, quo provehuntur illa Monachorum, cum Deum totis viribus, tota mente, & tota anima diligere teneantur; cum eorum cogitationes omnes in cœlum indeſinenter erigi & cœleſtia ſapere debeant; cum eorum vita omnino in oratione & contemplatione tranſigenda, & quodammodo in Deo cum Jeſu Chriſto occultanda ſit; cogemur dicere, rem eo devenire, ut omnes Chriſti fideles quacumque alia applicatione & quolibet ſtudiorum genere prohibeantur non ſecus ac Religioſi: perinde ac ſi his officiis ſatisfacere non poſſent, omnes ſuas actiones, atque adeo illas, quæ magis ſunt indifferentes, ad Deum referendo.

Præterea quædam reperias haud raro ingenia acuta, perſpicacia, & fervida, quæ diu in levibus, & planis argumentis hærere nequeunt. Itaque illa quandoque abſtruſarum tractatu materiarum exercere neceſſe eſt, ut ipſorum acerrima vis & volubilitas ſiſtatur & coerceatur; atque id ſtudio efficitur. Ideo in Scriptura Sacra magnas Deus difficultates rebus plane obviis & uniuſcujuſque captui accommodatis immiſcuit, ut eam omni-

omnigenis ingeniis exæquaret, juxta mentem Sancti Augustini, qui de illa ait, *Omnibus accessibilis, quamvis paucissimis penetrabilis: Invitat omnes humili sermone, quos non solum manifesta pascat, sed etiam secreta exerceat veritate.*

August. Ep. 371.

Animadverti etiam debet, non unum & simplex, sed varia ac multiplicia esse in Ecclesia, in Religiosa professione, & in sæculo bene agendi exercitia. Qui in solitudine degunt utilem operam navant orando; sed præter orationes, quas homines studio dediti neutiquam abjiciunt, non minus aliquando aliarum ope exercitationum, ac præsertim studendo prodesse possunt. An putas ex. gr. virum religiosum, cui rerum temporalium sui Monasterii cura demandata est, fraudare Reges & Regna suis orationibus, ac populos exemplo, quoties propter negotiorum gestionem necessariam, divinis officiis & communi fratrum labore abesse cogitur? Imo vero indubium est, obedientiæ meritum, & piarum propensionum ad communia exercitia exequenda humile sacrificium illi esse orationis loco; ac modestiæ & regularitatis exemplum in exterioribus se prodens abunde supplere reliquis omnibus officiis, quibus in sua vivendi ratione deesse videtur. Solitarius studiis intentus non minus ac ceteri plerumque orat. Sed quamquam nullis aliis orationibus præter communes satisfaceret, orationis extraordinariæ tamen defectum alias sarciret, dum studio & doctrina ad alios erudiendos & pietate imbuendos idoneus redditur; quod orationis loco illi esse potest. *Multitudo sapientum sanitas orbis terrarum.* Quid quod, si rem æqua lance velis expendere, Religiosus qui trium horarum spatium quotidie in opere manuali insumit, haud minus Reges & Regna suis orationibus fraudat, quam ille, qui idem tempus studio impendit: quod si contendas laborem manuum vice orationis esse, studium quoque modo religioso institutum haud minus meritorium esse fatendum est.

Postremo in Religiosis Ordinibus fundationis aut Reformationis initia ab eorum incremento & progressu distinguenda sunt. Per aliquod tempus sine studiis & cultu scientiarum sustineri possunt ascetica instituta in suis exordiis, quando viget maxime fervor disciplinæ, qui spiritui & cordi alimentum præbet. Nimirum eæ veritates, quæ novæ penitus videntur, feriunt animum. Primitiæ divinæ gratiæ quæ intus operatur tam suavi delectatione Neophytorum corda demulcent, ut non sinant ea in alia objecta transferri. Egregii novitas instituti, atque exempla, quæ cernuntur in Fratribus, pio quodam ac delectabili spectaculo imaginationem penitus afficiunt. Sed ubi hæc omnia desinent nova videri; cum acies, propter quam exquisito sensu percipiuntur, hebes & obtusa fuerit; cum primus nascentis ardor gratiæ paulo deferbuerit; cum imaginandi vis regulari, & uniformi vitæ assueverit; jam tum se prodet usus intentæ cogitationis actus revocandi per novas rerum notiones, quæ cordis in Deum motus tantisper intermittent, ut rursus majori cum vi & delectatione ad eumdem ferantur. Ita sanctæ veritates, quæ de se antea animum percutiebant, denuo afficient, ubi novis & ex antiquitate ac historia petitis argumentis instructas sese exhibuerint: ac imaginandi vis novis hisce notionibus distenta, rerum mundanarum vanis imaginibus deludi se non patietur.

Verum enimvero utut concesserim, varia absurda & incommoda ex studiis Monachorum exoriri, haud pauciora tamen ex ignorantia proveniunt. Quorum præcipuum & quam maxime perniciosum est hebetudo, ex qua ad lectiones cum fructu peragendas inepti redduntur; nisi cæteroquin acerrimo polleant ingenio, quod rare evenit Solitariis, quorum acies solitudine & silentio facile obtunditur.

Ex legendi fastidio oritur secessus tædium, & quædam necessitas vacandi tantummodo corporis laboribus, quorum exercitatio artifices & mechanicos facit, non spirituales & mysticos; imo valet animum distrahere, ac reipsa distrahit magis quam ipsum studium.

Hinc Solitarii, qui minimum spiritualitatis habent, indociles fiunt & morosi, præsertim si rudi & aspero ingenio a natura facti illud non expoliverunt aut mitigarunt studio literarum. Hinc nonnisi difficillime propositis veritatibus,

& Su-

& Superiorum exhortacionibus commoventur, religiosarum rerum assiduitate & usu quodammodo occallescentes, & pulcherrimis notionibus perquam levissime affecti.

Neque propterea minus in suo sensu pertinaces, aut in suis opinionibus temerarii deprehenduntur. Cum lumine scientiæ careant quo ad amplectendas potiores partes in ambiguitatibus occurrentibus manuducantur, cumque illorum Superiores plerumque eas enodare non sufficiant; casus aut affectus eos in sententiam pertrahit, cui obstinate adhærent, perinde ac si potissimis rationibus ad eam amplectendam fuissent adducti.

Ex hisce noxiis affectionibus animi ortum habent inurbanitas, mutua sermonis asperitas, infestæ & inconditæ admurmurationes, proborum Superiorum in his Communitatibus inopia; ac denique distractio, & relaxatio disciplinæ, quæ omnino fere vitari non possunt. Superiorum temporum experientia id comprobavit, & posthac infauste comprobabit, donec studia & scientiæ suppetias ferant, quo perniciosi hujusmodi effectus arceantur.

Quisnam enim huic malo mederi posset? Extraneorum commercio præclusus est aditus. Intus nemo est, sive Superior, sive subditus, qui docere, illuminare, exhortari, arguere valeat, aut alios denique dirigere sciat; ita ut contingat hisce Communitatibus, quod S. Theresia ne suis monialibus contingeret magnopere verebatur, nimirum sapientium moderatorum inopia. Ad hoc evitandum malum, eam quæ fuerit „ Superiorissa electa, obtestatur in nomine „ Jesu-Christi ut curet semper ab Episcopo aut Provinciali pro se & suis „ Monialibus obtinere, quatenus libere „ possint cum viris doctis de rebus ad „ spirituale & internum regimen pertinentibus communicare; præsertim si „ Confessarii earum ordinarii quantumcumque probi ac pii viri, minus do„ ctrina ac scientia valeant. Avertat e„ nim hoc malum ab illis Deus (ait), „ ut in omnibus duci se patiantur ab „ imperito Confessario, licet pius ac de„ votus ipsis esse videatur, & re ipsa „ talis sit. Scientia potissimum confert „ ad hoc ut omnia recte & sapienter di„ sponantur; neque impossibile est viros „ doctos simul & spirituales invenire. Hanc de Moderatoribus doctis aut imperitis fovebat sententiam egregiæ sanctitatis fœmina sapiens & illuminata.

S. Teresa strada della Perfez. c. 5.

Hunc de ignorantiæ effectibus locum commodius absolvere nequeo, quam referendo duodecim plagas, quas Cardinalis de Turrecremata a defectu scientiæ in Monasteriis oriri statuit, Tractatu 114. sui Commentarii in Regulam S. Benedicti. „ Primum malum est cæci„ tas ignorantiæ, quæ mater est cun„ ctorum errorum. 2. Immunditia mul„ ta. 3. Quod qui cum infirmitate Mo„ nasteria intrant, vel qui infirmitatem „ ibi incurrunt, non curantur. 4. De„ fectus attentionis in Superioribus, qui „ de profectu subditorum minimum sunt „ solliciti. 5. Quod qui in Monasteriis ab „ hostibus spiritualibus impugnantur non „ habeant vim ad resistendum. 6. Quod „ Sacramenta conculcantur. 7. Corru„ ptio Simoniaca in receptione fratrum. „ 8. Quod in multis Monasteriis carna„ liter vivitur. 9. Quod temporalia spi„ ritualibus præponantur. 10. Quod pec„ cata valde non timentur. 11. Defe„ ctus bonorum spiritualium. 12. Duo„ decimum malum, quod provenit in „ Monasterii ex defectu eruditionis, est „ defectus personarum. In hanc perniciem adducuntur Monasteria ex defectu scientiæ, prout huic Cardinali visum est: nullum autem dubium est, quin hæ duodecim plagæ haud minus sint metuendæ, quam illæ decem, quas Dom. Abbas studio ac scientiis attribuit.

Ergo utrobique absurda & offendicula nasci possunt, tam occasione scientiæ, quam inscitiæ. Quæ nascuntur ex scientia persequutus est D. Abbas vehementer, acriter & diserte; atque ita rem propositam amplificavit, & per tot partes sub aspectu posuit, ut unius vice plagæ decem exhibuerit. At si rem ipsam propius inspiciamus, labem humilitatis iterum & tertio ab eo recenseri intelligemus, nec in novem prioribus plagis quidquam reperiemus, quod decima non includat.

Sed si vel minimam labem aut plagam noster de studiis Monasticis Tractatus asceti-

ascetico instituto inflixisset, id nimium valde profecto esset. Ipse mihi haud levem culpam viderer admisisse, & mecum infeliciter agi putarem, quod non modo tam perniciosam exempli imitationem aliis prodiderim, verum etiam quod studium & laborem contulerim ad vineam Domini depopulandam, & sepem disciplinæ illius infringendam, ut illuc distractionem, superbiam, cenodoxiam, calliditatem inveherem, pro secessus amore, pro humilitatis & simplicitatis spiritu, ex quibus hujus vineæ pulchritudo consurgit. Væ mihi, si tanti criminis reatu me obstrinxissem! Merito quidem vereri debeo, ne aliquatenus offenderim vitæ ratione a regulis dissentanea: sed ægre adducor ut credam, tot mala ex meo Tractatu oriri posse, dummodo restrictiones, quas afferre curavi, diligenter observentur. Ceterum ii, qui eum legere haud dedignati sunt, plane aliter ac D. Abbas de eo pronunciarunt. Haud scio, an iidem lecta ipsius Responsione sententiam mutaverint; sed plane arbitror, paucis meam opinionem hactenus visam esse *periculosam*. Utut sese res habeat, hoc opus Ecclesiæ, atque omnium proborum & sapientum virorum judicio submitto, emendaturus quæcumque ipsis emendatione egere videbuntur.

Viderit tamen D. Abbas, qui me nimium studiis tribuisse putat, an ipsemet scientiarum defectui nimium tribuerit. Utraque magnis offendiculis obnoxia esse possunt. Sed hoc interest, quod inscitia nulli bono comparata est: at scientia ad rem aliquam utilis esse potest, atque aliis prodesse, quin de suo silentio & recessu emergat. *In privato publicum negotium agit*. Certe hoc boni importat, quod vir studiis intentus nec sibi nec aliis gravis est. *Si te ad studia revocaveris*, ait Seneca, *omne vitæ fastidium effugeris, nec noctem fieri optabis tædio lucis: nec tibi gravis eris, nec aliis supervacuus*. Sed rectius cum S. Hieronymo in ejus Epistola ad Monachum Paulinum dicamus: *Sancta rusticitas solum sibi prodest; & quantum ædificat ex vitæ merito, tantum nocet, si contradicentibus non resistat*.

Seneca de Tranquil. c. 3.

Ex iis, quæ de ignorantiæ effectibus hactenus disseruimus, nolim intelligi, propositum fuisse D. Abbati eam in claustra invehere, aut fovere. Novi enim illum hanc a se amoliri opinionem, ac præsertim ubi ait: *Dixerit profecto quispiam, mihi in animo esse, ut Monachi in ignoratione rerum omnium vivant. Absit. Fateor, necesse esse, ut Monachi aliquam scientiæ partem attigerint; cavendum tamen est, ne eorum scientia vitæ rationem, quam professi sunt, disturbet aut pervertat. Hujusmodi itaque esse debet, ut eos non reddat imbecilliores, aut in officiorum suorum contemptum trahat, sed econtra ferventiores, accuratiores, & Regulæ ac disciplinæ tenaciores exhibeat*.

pag. 466.

Constat ergo, a D. Abbate omnem illam scientiam, quæ vivendi rationem, quam Monachi professi sunt, non disturbat aut pervertit, quæque ipsorum fervorem & exactitudinem auget, ipsis permitti. At Monachos antea Christianos esse novimus, quam ascetico instituto addictos. Sequitur ergo, ut quidquid scientiæ Christianis convenire potest, iisdem permittendum sit: lectio & intelligentia Sacræ Scripturæ tam Veteris quam Novi Testamenti; cognitio Ecclesiasticorum Dogmatum; instrumenta discendi, prout fas est, eamdem Scripturam, & Dogmata. Debent ergo ita se comparare, ut eorum studium instituere per se possint, aut docile ingenium adhibere aliis docentibus. Vulgus fidelium a Pastoribus, ab Episcopis eruditur. Unde suam Monachi eruditionem harient, nisi si intra Claustra rationes discendi suppetant, & Religiosis permittantur scientiæ primitivæ, ut cum Conciliis loquar, quæ illos ad supradictas cognitiones expeditos reddant? *Cur trium ad summum mensium intervallo concludenda erit lectio eorum*, quæ pertinent ad Christianam doctrinam? Numquid Religiosi, quorum nonnulli aliquando Fratrum suorum Moderatores erunt, tantillo temporis spatio addiscere poterunt quidquid alios docere tenebuntur, cum illis docendi & regendi provincia demandata fuerit? Quomodo subditorum suorum vel maxime docibilium difficultates enodabunt, doctrina & ipsis doctrinæ acquirendæ modis destituti? Quoad præci-

pue nostra a D. Abbatis sententia perpetuo discrepabit. Utut latissimum lectionum campum Solitariis ipse permittat, hæ lectiones ferme inutiles & infructuosæ plerisque fient, dum ex iis proficiendi rationes & media inferioribus ac Superioribus neget. Hinc sequitur, omnes hasce lectiones non impedire, quominus in eamdem quam effugere vellet, ignorantiam recidat.

ARTICULUS XXVIII.

Utrum Monachorum scientia causa fuerit hæreseon, quæ in Responsione nobis opposita ibi tribuuntur.

INter perniciosos effectus, quos ex studiis & scientia Monachorum fluxisse autumat D. Abbas, nullum acrius, & si dicere ausim, infestius persequitur, quam hunc de hæresibus, quarum nomine eosdem Monachos aperte coarguit.
pag. 46. & seq. Nam cum urgeri se conspiceret *objectu utilis & egregiæ operæ, quam olim Monachi scriptis & eruditione sua Ecclesiæ navarunt*; uno calami ductu hanc Monachorum operam inducit & delet, contenditque, *innumeros esse, qui ingentia mala eidem Ecclesiæ intulerunt, atque eam vulneribus nondum ad hunc diem obductis, & cruorem usque ad mundi exitum extillaturis misere sauciarunt.*

Neque hic substitit; sed longa enumeratione facta multarum hæreseon, quarum auctores Monachos facit, iis accessionis nomine etiam Lutheranam, & reliquas sectariorum ejus attribuit. Et perinde quasi hæc satis minime fuerint, adeo extra modum erumpit (nam ita
pag. 47. loqui cogor) ut dicat, *lugendum hunc rerum statum, in quo hodie mundus conspicitur, & latissimam pene omnium conspirationem adversus maximum Regem, qui unus inter Christianos Principes pro fidei defensione pugnat summa tum religione, tum animi magnitudine, testimonium esse manifestissimum, ex quo patet quanto studio Monachus ille Apostata suas falsas & impias opiniones constabilire nisus sit. Hi sunt videlicet* (continuo subdit) *perniciosi effectus, qui a studiis scientiaque Monachorum oriuntur.* Animadversiones, quæ relate ad hunc locum animo succurrunt, promere non ausim; at sane ista legi sine aliquo horroris sensu vix posse arbitror.

Denique coronidis loco pronunciare non dubitat, *quoties damna quæ Monachi per scientiæ abusum Ecclesiæ attulerunt, & utilitates, quarum eadem scientia recte utentes causa esse potuerunt, juxta ponere, & invicem comparare libuerit: neminem fore, qui non fateatur, satius ad Ecclesiæ gloriam, ad quietem & sanctificationem fidelium futurum fuisse, si in ignoratione hominum, in claustrorum obscuritate Monachi delituissent, & in perenni silentio sese cohibuissent.*

Quidni pariter dicamus, satius futurum fuisse, quod S. Joannes Chrysostomus, S. Epiphanius, S. Ephrem, S. Hieronymus, S. Fulgentius, S. Gregorius Magnus juge silentium sibi indixissent? magis Ecclesiæ profuturum fuisse, quod S. Maximus Abbas, Venerabilis Beda, S. Joannes Damascenus, S. Bonifacius Germaniæ Apostolus, S. Paschasius Radbertus in suorum Claustrorum latebris & obscuritate mansissent? denique magis consentaneum futurum fuisse, quod S. Anselmus, S. Bernardus, atque alii innumeri, qui asceticam vitam amplexi, egregium in Ecclesia exemplum præbuerunt propria tum eruditione & doctrina, tum vitæ sanctitate; quod magni, inquam, isti viri in omnium ignoratione versati fuissent, & nemo vidisset Monachos studiis, & scientiis intentos? Nempe sequitur, satius futurum fuisse, si neque scripta Patrum, neque Concilia, neque Historiæ, quæ omnia doctorum Monachorum labore servata cognoscimus, minime superfuissent: Satius futurum fuisse, ut scientiæ in omnimoda oblivione jacuissent, quam ut in Collegiis & Academiis, quarum doctores & moderatores per plura sæcula Monachi extiterunt, excolerentur: Satius tandem futurum fuisse, ut plura Regna omnino in tenebris Gentilitatis mansissent, quam ut lumine fidei ope Monasticæ prædicationis, & scientiæ collustrarentur. Haud equidem puto. ad hæc affirmanda delapsurum D. Abbatem; attamen hæc singula ex ejus principiis necessario consequuntur.

Age igitur has hæreses singillatim expen-

pendamus, & quæramus, an revera abusus scientiæ Monachorum in causa fuerit, ut eæ orirentur. Hæreses, de quibus meminit Dom. Abbas, sunt Eutychis, Theodosii in Sedem Hierosolymitanam intrusi. Nestorii, Severi, (ut ordinem sequar quo eas enumerat) Timothei Æluri, qui Eutychi patrocinatus est, ac Dioscori in Ecclesia Alexandrina. Præterea hæreses Pelagii, Cælestii, Petri Fullonis, Fausti, Adelphi, Euchitarum, Sergii, Pyrrhi, Sabbatii, Henrici, Abbatis Joachimi, Begardorum, Beghinarum, & Abailardi. Hæresis denique Lutheri; & sectatorum ejus, Œcolampadii, Buceri, Jacobi & Joannis Eremitarum Ordinis S. Augustini, & alterius Joannis Monachi Præmonstratentis; ut mittam Trithemium, qui *Dei judicio magi nomen & famam sibi ascivit, quod sui oblitus officii occultis & vanis scientiis operam dederit*.

pag. 46. & seq.

Sed hæc singula accuratius examinemus; jamque patebit, aut nihil illius inductione probari, aut oppositum ejus, quod intendit D. Abbas, aperte demonstrari.

Etenim ut hæ probationes admitti possint, constare debet 1. hæreticos aut hæresiarchas modo relatos doctos viros fuisse. Contra vero si plures ex illis inscitia laboraverunt, argumentum inde petitum ipsius D. Abbatis sententiam revincet: & si constiterit doctos & imperitos pares numero fuisse, non magis scientiæ abusus doctorum virorum adversus studia faciet, quam imperitorum exempla adversus defectum scientiæ.

2. Constare debet, scientiam, qua abusi sunt, aliam fuisse præter illam, quæ ad Scripturam pertinet, quamque D. Abbas Monachis permittit: secus enim argumentum, quod ab eorum exemplis desumitur, æque D. Abbati ac mihi officeret.

3. Hos Hæreticos falsa dogmata quæ procuderunt, disseminasse cum adhuc intra Monasteria degerent, non vero postquam inde exierunt per apostasiam, aut ubi ad Ecclesiasticas dignitates fuerant evecti; siquidem eo casu errores refundi possent in eorum apostasiam, aut gradus elationem, minime vero in scientiam, qua in Monasterio abusi non fuerant.

4. Hos hæreticos vere fuisse Monachos, non vero Regulares Mendicantes, nam his D. Abbas copiam studendi facit.

5. Hoc etiam posito, fuisse illos viros doctos & citra ullam dubitationem Monastici instituti sectatores; constare debet, eos secum traxisse reliquos solitarios qui doctrina pariter abundabant; & reliquos hosce solitarios iisdem minime restitisse, aut eos a Monasterio pellendo, aut connitendo, ut eorum errores damnarentur. Si enim restiterunt, abusus scientiæ illorum, non ipsa scientia, qua reliqui tam bene usi sunt, his erroribus ortum præbuisse dicendum est. Age vero ad horum principiorum amussim singula exempla componamus; provideo autem animo fore ut pateat, nullum eorum D. Abbatis sententiæ admodum patrocinari.

Porro incipiendum est ab uno ex illis, quæ postremo attulit, nempe a Sabbatio, cum reliquorum omnium hujus Catalogi tempore vetustissimum sit. Quam vero utilitatem inde sibi sumere possit D. Abbas ad probandum assertum suum, neutiquam percipio. Refert Socrates, Sabbatium ex Judæo se fecisse Christianum, & a Martiano Episcopo Novatiano ordinatum fuisse presbyterum: quum vero ad Episcopatus dignitatem ambitione contenderet, ab hominibus suæ factionis discessisse προκαλύμματι χρώμενον τῇ ἀσκήσει, *simulatione vitæ Monasticæ excolendæ*, juxta literam antiquæ versionis; *vitæ austerioris* juxta Vallesium: Et ad ultimum Quartodecimanis adhæsisse. In reliquis ejus gestis & casibus non est cur moremur, cum ad rem nostram non faciant. Habes hic Judæum, Presbyterum Novatianum qui se Monachum esse præsefert, ut sibi ad Episcopatum aditum patefaciat. Ergo Monachorum scientia hæreseon causa est. Mirum illationis genus! Quænam est Sabbatii hæresis? Judæus, Novatianus, Presbyter fuit, antequam vitam monasticam simularet. Adhæret Quartodecimanis, ut cum Hebræis in celebratione Paschæ conveniat. Doctus ne an indoctus fuerit, incompertum est. Quidquid sit; D. Abbas adversus Monachos inde argumentum conficiet, quamvis Sabbatius non nisi in speciem vitam Monasticam professus fuerit. Huc redit ratiocinatio, quæ ex Sabbatii exemplo conflatur.

Socrat. l. 5. c. 21.

De

De Nestorio non constat an fuerit Monachus, licet *in suo Monasterio* suburbano Antiochiæ, quod ipse forsitan ædificaverat, aliquandiu sit commoratus. Certe Theodoretus, cui ille notus esse poterat, de ipsius Monachatu ne verbum quidem habet, ubi eum posteritati depingit, haud secus ac alii ejus ætatis historici. Innuit tantummodo, venisse eum *V.Baron. an.418.* Antiochiam, ordinatum fuisse Presbyterum, & prædicandi officio præfectum, cum pœnitens & mortificatum vitæ genus præseferret. Utcumque sit, ex Socrate cognoscimus, maximam ejus aptitudinem in eloquendi facilitate stetisse, ceterum fuisse virum perquam ignorantem, ἀγνοοῦντα τὸν ἄνδρα. *Socrat. l.7.c.32.* Cum ad Sedem Constantinopolitanam fuisset evectus, tunc denique suam hæresin protulit, divinam Sanctæ Virginis maternitatem oppugnans. Exinde ingredienti Chorum ad officii celebrationem Monachus quidam aditum præcludere nisus est, clamans, januam illam homini hæretico esse occludendam. Reliqui Solitarii palam aperteque illi adversati sunt, & ab ejus communione discesserunt. Inter alios Basilius Abbas, & Thalassius Monachus & Lector cum ei indicassent, opinionem, quam fovebat, regulæ fidei adversari, illius jussu a lictoribus comprehensi, expoliati, verberati, in carcerem detrusi, catenis vincti, & in omne miseriarum genus projecti fuerunt. S. Cyrillus coacta Alexandriæ Synodo, scripsit non modo ad Clerum Constantinopolitanum, sed etiam ad Abbates ejus Urbis, eorum zelum commendans, quo usque ad illam diem pro fide steterant, & cohortans eos ut perseverarent. Haud secus post Synodum Ephesinam misit literas ad S. Dalmatium Archimandritam Monasteriorum Urbis, quibus eum de omnibus, quæ in Concilio gesta fuerant, certiorem reddidit. Sanctus hic Abbas, qui e suo Monasterio post annos quadraginta nunquam discesserat, altera Epistola accepta, in qua Patres Concilii eum admonebant de indignis modis, quibus a ministris Imperatoris Theodosii Junioris excipiebantur in causa Nestorii, cui favebat Imperator; Sanctus hic Abbas, inquam, de suo tunc secessu exiit suorum Monachorum caterva comitatus, qui cereos manibus tenentes ad Imperatoris palatium perrexere, ab eoque quod optaverat impetravit. Propterea vocari promeruit *Ephesini Concilii Patronus*.

Deposito Nestorio, tantum abfuit, ut ejus occasione Monastici status fama minueretur, ut in ejus locum electus fuerit Maximianus, olim Monachus, *ad componendum Ecclesiæ statum, & omne vulnus pravæ hæresis radicitus extollendum*, ut ait S. Cœlestinus Papa in quadam Epistola ad Theodosium. Sanctus hic Pontifex eidem Maximiano egregiam scripsit Epistolam, in qua eum magnis laudibus effert, quemadmodum & S. Cyrillus. Quis non videt alterum hoc Nestorii exemplum Solitariis magis esse gloriæ quam dedecori? Nestorius vir expers scientiæ, quique Monasticæ professioni nomen fortasse non dederat, Nestorius Archiepiscopus cujuspiam hæresis fit auctor. Omnes solitarii illi adversantur, & ab illius se communione disjungunt. Cassianus Monachus decem libros hortatu S. Leonis contra illius hæresin conscribit. Huc redit culpa doctorum Monachorum in facto Nestorii.

Pelagius erat quidem Monachus, sed vagus, qui sponte sua exierat, seu pulsus fuerat de Monasterio Angliæ, in quo asceticam vitam fuerat professus. Secessit in Italiam, ubi latenter suos sparsit errores, quos Cœlestius ejus discipulus ipso audacior aperte propalavit, errans & vagus magis quam ipse Magister, cum uterque non nisi Monachi nomen retinuisset; quamvis ex solo Gennadii testimonio colligi possit, Cœlestium Monachum extitisse.

Decus & nomen sanctitatis, quibus ab Ecclesia Faustus Rejensis Episcopus insignitur, sane merebantur, ut in hoc hæreticorum catalogo illi parceretur, quemadmodum & Cassiano. In errorem aliquis offendere potest, veluti Sanctus hic Præsul, quin continuo hæretici notam subeat, quoties Ecclesiasticæ sententiæ acquiescere, ut ille, paratus est. Gelasius Papa satis habuit ejus opera inter libros apocryphos numerare.

Euchitæ, qui aliter vocabantur Messaliani seu Precatores, quod omnem aliam occupationem improbarent præter orationem, in errore profecto versabantur, sed potius ex instructionis defectu,

ctu, quam ex scientiæ excessu aut abusu errabant, quod putarent Apostolum ubi de labore verba facit, non esse de labore corporis ad literam intelligendum. S. Augustinus, qui suum de opere Monachorum librum adversus illos composuit, non cum iis agit tamquam cum hæreticis, sed quasi cum *fratribus & filiis*: & librum absolvit his verbis notatu dignissimis, quæ optandum esset ut omnes disputando imitarentur. *Quod si post hanc admonitionem, vel potius obsecrationem nostram, in eo sibi perseverandum esse putaverint, nihil aliud faciemus, quam dolebimus & gememus.*

De Adelphio nihil afferam, cum eum fuisse Monachum nequaquam reperiam, quamvis Messalianorum errorem dicatur auxisse.

De Eutyche hæreseωs sui nominis auctore, constat eum Monastici instituti sectatorem fuisse; sed item constat maxima inscitia laborasse, ut aperte testatur S. Leo in Epistola encyclica ad Flavianum: *nimis imperitus ostenditur*. Magnus hic Pontifex de eodem sic narrat: *Nesciens igitur quid deberet de Verbi Dei incarnatione sentire, nec volens ad promerendum intelligentiæ lumen in sanctarum scripturarum latitudine laborare.* Dixeris fortasse, eum Patrum aut Traditionis Ecclesiasticæ studio se dedisse. Sed a vero longe aberis: nam cum ille ad reddendam de sua fide rationem, & subscribendum Nicæno & Ephesino Conciliis impelleretur, respondit, se soli adhærere Scripturæ, quæ *omnibus Patrum expositionibus certior esset*. Hinc fit ut S. Leo in Epistola a me citata merito asserat, eum impudentem æque ac imperitum fuisse. Ex ignorantia ergo non vero ex scientia in errorem delapsus est, ut ait idem S. Pontifex expressis verbis in Epistola ad Pulcheriam: *Error qui de imperitia magis quam de versutia natus est.*

Damnatus vero fuit in duobus Conciliis Constantinopoli habitis, quorum primo tres & viginti Abbates subscripsere. Deinde in Concilio Chalcedonensi cum decem & octo ex suis discipulis, quorum aliqui Ecclesiis aut Oratoriis particularibus erant adscripti. Proinde Abbates Catholici rogaverunt, ut hominibus illis Monachorum nomen & decus eriperetur ac ut expellerentur. Unde factum est, ut multa in hoc Concilio decernerentur circa Monachos ad coercendam eorum temeritatem, qui emendicato Monachi nomine sibi cellulas ædificabant, ordinemque & disciplinam Ecclesiæ turbabant, sponte sua ac nulla auctoritate freti Ecclesiastica munera invadentes. Hæc profecto unica fuit causa, cur Patres ejusdem Concilii ederent hasce Monasticas sanctiones. Sed inibi ceteroquin constitutum etiam fuit ut honos haberetur illis, qui sanctæ hujus professionis officia diligenter implerent.

Hoc honore nemo indignior fuit quam Theodosius Monachus in Palæstina. E Monasterio pulsus propter scelus quod commiserat, Alexandriam se contulit: ubi cum facinorum suorum protervia innotuisset, a Patriarcha Dioscoro traditus Magistratibus fuit, quorum imperio virgis cæditur, & camelo impositus per urbem circumducitur. Propterea Chalcedonem aufugiens petiit, cumque ibi Eutychianis sese adjunxisset, falsum dogma in Palæstina vulgavit, Eudociam Imperatricem Theodosii Junioris quondam uxorem, & cum ea complures ejus regionis solitarios in suam sententiam subdole pertraxit; ac iniquis occultisque consiliis hoc demum consecutus est, ut a sede Hierosolymitana Juvenalem dejiceret, & se in ejus locum intruderet. S. Euthymium ad suas partes trahere irrito conatu tentavit; nam Sanctus ille Abbas ei perpetuo ac strenuissime restitit, Conciliique Chalcedonensis decreta, quæ examinaverat invicte sustinuit; ad fidem quoque Catholicam plures Monachos, quos Theodosius seduxerat, revocavit. Interea Marcianus Imperator de Pseudopatriarchæ intrusione admonitus fuit: at ille cum intellexisset prope esse ut comprehenderetur, cum nonnullis sui sceleris consciis aufugit. Epistolæ hujus pii Imperatoris ac Juvenalis, solitarios, qui fictis Theodosii persuasionibus incauti cesserant, ad officium reduxerunt. Idem perfecit S. Abbas Euthymius erga Imperatricem Eudociam, quæ se Juvenali Pattiarchæ reconciliavit, ac paulo post de suo peccato gravissime dolens occubuit. Hæc narratio Monachi Apostatæ scelera prodit;

sed

sed in persona S. Euthymii fortem athletam exhibet, quem solitudo Ecclesiæ præstitit, ut nefarii seductoris frangeret molimina.

Timothus Ælurus Dioscori discipulus post Concilium Chalcedonense prævivit hæreticis, qui S. Proterium Patriarcham Alexandrinum confoderunt, ut ipsum Timotheum in ejus sede collocarent. Fuerat quidem ille Monachus, sed jam multo ante e Monasterio exierat ut in Ecclesia Alexandrina Presbyter esset: ut vero solitarios sibi addictos & obnoxios redderet, per eorum cellulas sæpe discursabat nigra veste inductus, eos a Sancti Proterii communione dimovens, & ad suam pertrahens. Num talem virum Monachum appellaveris?

Petrus Fullo, cujus par fuit nequitia, propter crimina, & falsum dogma a se excogitatum, ex Acœmetarum Monasterio in quo fullonis officium exercuerat, unde illi cognomen, ejectus fuit. De illo Theodorus Lector ait, fuisse eum *ut Judam inter Apostolos*. Cum sedem Antiochenam invasisset, ex qua Martyrium Patriarcham Catholicum exturbaverat, Monachos qui cum illo communionem habere noluerunt, in carcerem detrudi jussit. En qualis fuit doctus hic Monachus: nempe fullo, sceleftus vir, e suo Monasterio pulsus, Judas inter sanctos Fratres.

Severus item Synodi Chalcedonensis conjuratus hostis fuit, & sedis Antiochenæ invasor. Ex causidico Monachum se fecerat; cumque suum errorem pervicaciter tueretur, ad ultimum a Sancto Abbate Nephalio acerrimo Concilii propugnatore de Monasterio ejectus fuit. Complures Monachos ad suam communionem pertraxit maximam partem imperitos, & turbulentos; cum illi econtra, qui Chalcedononsem fidem asserebant homines docti & quietis amantes essent: quos inter Palæstinæ Monachi clandestinis Severi & sociorum ejus consiliis fortiter obstiterunt, & martyrio etiam vitam finierunt.

Quidam ex illis Dorotheus nomine, Monachus Alexandrinus, Concilii Apologiam carmine conscripsit, sub Tragœdiæ titulo, S. Basilium imitatus, qui opus consimile contra Julianum elucubraverat. Fructum vero laboris sui ab Imperatore Anastasio retulit exilium. Hic Princeps hæreticorum fautor, scripsit Epistolam ad Theodosium Nobilem Cœnobiarcham, ut eum in suas partes perduceret: at Sanctus Abbas haud sinens inani fulgore animum suum occupari, solitarios coegit, eos in fide roboravit, & ad Concilii defensionem admirabile responsum Imperatori dedit. Audiens tandem, hunc Principem, qui paulo mitescere initio visus fuerat, edicta adversus Catholicos promulgasse; continuo ad Ecclesiam se contulit, & suggestum conscendens anathema pronuntiavit adversus eos, qui quatuor Concilia ut quatuor Evangelia non recipiebant. Exinde Civitates, & Monasteria regionis circuivit, addens fidelibus animum, & imbecilles confirmans. Julianus quoque Bostrensis Episcopus, olim Monachus, fidei contra Severum fuit assertor invictissimus.

Syriæ Monachi hæc exempla sectati sunt. Adversus hunc Hæreticum scripserunt Epistolam ad Sanctum Hormisdam Pontificem, quæ a septem & viginti Archimandritis, ac 170. Presbyteris aut Diaconis subscripta fuerat, & a Severo ac Petro Apameensi diras persecutiones tulerunt, propter quas a Concilio Hierosolymitano laudes eximias sibi promeriti sunt. Denique Clerici Antiocheni, in quadam Epistola ad Joannem Constantinopolitanum, testimonium perhibent, Monachos supra trecentos in secunda Syria jussu Severi fuisse trucidatos. Numquid tantus asserendæ orthodoxæ fidei ardor, tot persecutiones, tanta sanguinis innumerorum Monachorum effusio, perfidi desertoris infamiam delere haud poterunt?

Omnibus hisce inclytis solitariis accedat S. Cyrillus Acœmetarum Hegumenus sub Imperatore Zenone, cujus doctrina Felix Papa adeo fidebat in negotio Acacii Patriarchæ Constantinopolitani fautoris Hæreticorum, ut suis Legatis imperaverit, ne quid nisi in commune cum illo agerent. At Legati cum decepti incaute fuissent, solitarii, admonito statim Pontifice, fidem magno animo sustinuerunt, quam duo illi ad eam protegendam missi iniqua prævaricatione prodiderant.

Vid. Bar. anno 483.

Accedat quoque illustris Cœnobita S. Sabbas, qui cognito edicto, quo Imperator Justinus ab exilio revocari jusserat fideles pro Fide exagitatos, de sua exiit solitudine annos natus octoginta, hoc edictum ubique promulgavit; Ecclesiasticis tabulis quatuor Concilia Generalia inscribi fecit, ac suis admonitionibus, acerbisque reprehensionibus a recta fide aberrantes revocans, suavem doctrinæ suæ atque orthodoxæ fidei odorem ubique diffudit.

Postremo omnes Orientis turbæ, ordinatione Pauli solitarii Tabennarum, Præsulis apprime orthodoxi Alexandriæ, quieverunt; quemadmodum & grave schisma Ecclesiæ Antiochenæ, quod a Meletio usque substiterat, sopitum antea fuerat ab Antistite Alexandro, qui ad sacras tabulas Joannis Chrysostomi nomen restituit. Alexander iste toto vitæ suæ tempore se in monasticis observationibus exercitaverat, teste Theodoreto, qui eum quoque eloquentissimum fuisse narrat. Sed reliqua persequamur.

Baron. an. 536.

Theodor. l. 5. c. 35.

Quid attinet in medium proferre Sergium, Monothelitarum ductorem præcipuum? Probandum est ex Auctoribus illius ævi 1. eum fuisse Monachum. 2. suam hæresin procudisse, ac evulgasse ante Episcopatum: tum vero quid sit reponendum quæremus. Magnopere autem dubito, ne idonea primi capitis testimonia afferri possint; & certus sum numquam alterum confirmatum iri.

De Pyrrho constat quidem, antequam in Sergii locum promoveretur, eum fuisse Cœnobitam in Monasterio, cujus Abbas erat S. Maximus, strenuus ille Monothelitarum adversarius. Quod si scientia Pyrrhum pervertit, cur S. Maximus non item ac ille erroribus ac sceleribus obnoxius fuit? Nemo sane putaverit, hunc hæreticum errorem suum addidicisse sub tali præceptore, qui, quo tempore materia de qua agebatur nondum excussa fuerat, ac ipse Romanus Pontifex ab hæreticorum ancipiti sermone capiebatur, falsum dogma unicæ in Christo voluntatis extricavit ac refutavit tanta argumentorum vi ac perspicuitate, ut nihil postea accesserit majus. Ita ex eodem loco, unde prorepit malum, adducta est medicina; quamvis valde credibile sit, Pyrrhum non nisi postquam e Monasterio egressus fuerat, prævaricatum fuisse. Præterea Martinus Papa cum hanc hæresim in Concilio quodam Romano damnasset, ejusdem Acta in Orientem transmisit per Theodorum Abbatem Apocrisiarium, & per tres cum illo Sancti Theodosii Monachos, qui huic Concilio interfuerant. Hoc patet ex Epistola ipsius Pontificis ad Joannem Episcopum Philadelphiensem, quem suum in Oriente Vicarium constituit ad protegendam orthodoxam fidem, aggregans illi inter alios Georgium Archimandritam, cui etiam propterea scripsit. Jam ista abunde esse mihi videntur ad delendam maculam, quam statui Monastico ingessisse Pyrrhus objicitur.

Henricus fuit quidam Eremita vagus & corruptus, cujus nulla habenda est ratio. Legi possunt quæ de illo referuntur in Actis Episcoporum Cenomanensium, tertio tomo Analectorum.

Itaque ad Abaelardum veniamus, quæramusque, an ejus causa criminis postulari possit Monasticus status. Constat quidem famosum hunc & variis fortunæ casibus agitatum virum ascetico instituto nomen dedisse in Cœnobio S. Dionysii prope Lutetiam: sed itidem constat eum antea Philosophiæ & Theologiæ studuisse, & in disputationibus cum suo Præceptore Gulielmo Campicensi habitis innotuisse. Quid culpæ in hoc inest, quod vir aliquis in Monasterium scientiam importet? At quomodo ea usus est? Vix in S. Dionysii Monasterium ingressus turbare omnia cœpit, de S. Dionysio Areopagita injecta controversia, ac paulo post de Monasterio exire compellitur. Tum Scholas Theologicas non procul ab urbe agitat: novo & nimis temerario modo nostra explicat mysteria. Damnatur in Conciliis Suessionensi & Senonensi; provocat ad Summi Pontificis judicium; tandem resipiscens suos errores ejurat; & Cluniacum divertens, reliquum vitæ inibi transigit in austeritate & pietate, prout testatum reliquit Petrus Venerabilis Cluniacensis. Quid in hac rerum serie indecorum Monasticæ professioni conspicitur?

At quæ causa fuit, cur hæreticis accenseretur Joachim Abbas, quem Ponti-

tifices Lucius III. & Urbanus III. ad scribendum impulerunt; qui sua scripta judicio Sanctæ Sedis obsequentissime submisit, ut patet ex Epistola, in qua ipse expresse id profitetur: cujus personæ Innocentius Papa III. parci voluit in Concilio Lateranensi, ubi editus ab eo liber adversus Petrum Lombardum damnatus fuit: qui denique pie vixit in Monastico instituto Cluniaci, & miraculis claruit juxta complures auctores; & in quo nihil fuit reprehensioni magis obnoxium, quam ejus visiones, revelationes, & prophetiæ, quæ singula formidanda magis sunt piis Religiosis scientia destitutis, quam iis, qui erudito & perspicaci ingenio valent.

Ad augendum tantummodo horum hæreticorum numerum nobis objiciuntur Begardi & Beguinæ. Quis enim imperitior umquam fuit hisce Begardis qui docebant, homines naturaliter per se beatos esse, & posse in hac vita fieri impeccabiles; & alia hujusmodi deliria, quæ non nisi stultorum cerebrum probare potest? Verumtamen haud plane percipio, qui velit quispiam nos reddendæ rationi de Beghinarum insaniis obnoxios esse. Adhibebo hic verba cujusdam Scriptoris, qui de iis loquitur: *Valeant Beguinæ, & colum & fusum exerceant, & nullo modo Scripturas divinas pertractent.* *Alphons. a Castro.*

Et de Trithemio, qui in hoc Hæreticorum catalogo cum Begardis & Beguinis recensetur, quid dicam? Quid mali propriis ille scriptis Ecclesiæ intulit, quorum pleraque de rebus spiritualibus tractant, & pietatem redolent? *Commercium habuisse cum Dæmone postulatus est, & in crimen vocatus, quod libros de Magia composuerit.* Quid inde? An ideo Magus & hæreticus fuit? Silvester II. & alii nonnulli eorumdem criminum accusati fuere, a quibus tamen insontes habentur: æquitati vero contrarium est eos denuo in crimen vocare, postquam purgati fuerunt. Tamquam aliquis Magus Trithemius habitus fuit, quod librum composuerit de variis per obscuras notas scribendi modis, sub titulo *Steganographiæ*. Quidam Gallus, Bovillus nomine, ab ejus fama pertractus, eum convenit in Cœnobio, ubi benignissime exceptus fuit. Ut vero vir erat studiosus literarum, noscere optavit, quam tunc materiam præ manibus haberet Trithemius, qui reipsa Steganographiæ librum illi ostendit. Cum eum Bovillus raptim evolveret, advertit in eo fieri mentionem *de spiritibus diurnis & nocturnis* ad obscure indicandas literas seu voces, quæ nihil aut aliquid significabant in illis notis. Bovillus explicatione ab Auctore non petita, arbitratus est, eum de Dæmoniis ibi loquutum; & in Galliam reversus, passim divulgavit, Trithemium esse aliquem Magum. Porro Trithemius merito conquestus est in Epistola, quam adversus suum Accusatorem scripsit, opus autem suum imperfectum & ineditum reliquit. Huc redit tota ejus culpa; quod si hanc accusationem sibi attraxit occasione vocum suspectarum, quas non adhibere præstitisset, suam etiam emendavit copulam suppresso hoc opere. Ceterum Spondani apologia pro Trithemio, ut mittam illam Caramuelis, qui cum in opposita sententia antea fuisset, se retractavit, sane merebatur ut hoc loco aliqua ejus ratio haberetur. Idque eo magis, quod Trithemius alia multa scripta composuit piissima & utilissima, quæ rectum scientiæ usum satis in illo demonstrant.

pag. 47.

Spondan. ad ann. 1499. n. 10.

Veniendum est tandem ad articulum de Luthero, utique de Luthero, qui nobis appingitur cum ipsius sectatoribus, quorum nemo tamen ex nostro Ordine fuit. Verum id ferendum esset aliquatenus, nisi omnes luctuosi effectus, quos his hæresibus Responsionis Auctor tribuit, in nos rejicerentur, ac præsertim (horret animus in dicendo) *deplorabilis hic rerum status, in quo hodie mundus conspicitur, & latissima pene omnium conspiratio adversus maximum Regem, qui unus inter Christianos Principes pro fidei defensione pugnat. Id nempe est* (ait) *manifestissimum testimonium, unde patet quarto studio Monachus ille Apostata suas falsas & impias opiniones constabilire nisus sit.*

Neutiquam mihi consilium est a Lutherana hæresi istud crimen amoliri, quasi reipsa nullam in hoc bello atque in hac luctuosa conspiratione partem habeat. Ipse Calvinus haud sane minorem in hac conspiratione partem habuisse credendus est

est. Numquid propterea æquum esset noxios ejus effectus in Clerum rejicere? Cur ergo ruborem affundere velimus sanctis & religiosis Ordinibus, ex quibus illi Apostatæ prodierunt? Maxime quum hi Ordines ingenti sapientium virorum numero, qui olim Ecclesiam illustrarunt & nunc quoque recto doctrina ac scientiæ usu illustrant; tot præterea certaminibus, quæ cum hæreticis scripto & viva voce olim commiserunt, & nunc quoque committunt; innumeris denique Sanctis, quos dederunt, inclyti & de tota Ecclesia optime meriti passim habeantur. Ergo-ne Lutherus, atque alii nonnulli ejus similes omnia hæc decora, atque has prærogativas delebunt? Quis Ordo, quis status tutus jam fuerit ab id genus maculis & ignominiis, si liceat a quorumdam privatorum corruptis moribus ansam arripere eos calumniandi, & dedecore afficiendi? Præterea quare cum nostro Ordine, qui adeo strenue obstitit hæresi in Germania, in Anglia, in Galliis, ubi plures Monachi furoris Hæreticorum victima fuere, adeo male agitur, ut hoc sibi probrum ingeri cum pudore sentiat ab eo homine, cujus verba ceu totidem oracula passim excipiuntur? Gaudemus quidem ex animo, quod verbis vitæ, quæ ex ejus ore sæpissime prodeunt, fides habeatur; adversus ista tamen exclamare cogimur, quibus plaga & macula adeo gravis inuritur toti Ordini Monastico, nostroque speciatim, atque aliis quorum res & nomen nobis cordi esse debent propter commune vinculum charitatis, quo omnes una sociamur. *Unum Ordinem opere teneo, ceteros charitate.*

S. Bern. Apol. c. 4.

Sed quæso videamus, quæ fuerit Lutheri scientia, ut pateat an hoc exemplum idoneum sit ad probandum quod intendit D. Abbas. Constat eum in studio Sacræ Scripturæ præcipue fuisse versatum; quod si acris ac vehemens in dicendo fuit, hanc illius eloquentiam ab impetu quodam ingenii, & facilitate naturæ potius quam a studio humanarum literarum processisse: Speculabiles quoque scientias tamquam errores ipse damnabat. Ergone studium Sacræ Scripturæ in Religiosis improbandum erit, quia Lutherus eodem abusus est?

Forsitan dixeris, eum hoc studium longius quam par erat protraxisse. Ergo dicendum erit, ignorationem Sac. Scripturæ Monachos ab errore tueri. Quod omnino adversatur Sancto Joanni Chrysostomo, qui hæreses ab hac ignoratione ortas esse contendit, τοῦτο καὶ αἱρέσεις ἔτικε; & item affirmat fieri non posse ut quis serio & assidue sacræ huic lectioni operam dederit, quin inde inexplicabiles fructus percipiat. Idem censet Lactantius, asserens ipsos sectarum auctores vias sibi devias condidisse, quod fuerint *vel minus docti, vel minus cauti*; uno verbo, *non satis cœlestibus literis eruditi*. Ipsa etiam præceps audacia, quæ hæreseos mater est, ab ignorantia nascitur, ut sentit D. Gregorius Nazianzenus.

Chrysost. hom. 3. de Lazaro.
Lactant. l. 4. c. 30.
Greg. Nazianz. or. 26.

Neque id minus in Monachis quam in aliis comprobatur. Ex nimia tantummodo simplicitate, & scientiæ defectu, Serapion Abbas, ut refert Cassianus, cum Anthropomorphitis erravit: & S. Thomas hoc exemplo utitur, ut probet, studium vel Solitariis necessarium esse ad vitandos errores, quibus obnoxii sunt, qui in divinarum rerum contemplatione vitam agunt.

Cassian. collat. 10 cap. 4.
S. Th. 2. 2 qu. 188. art. 5.

Protervi illi Monachi, qui Alexandriam venerant, ut Patriarchæ Theophilo vim inferrent, in eumdem errorem impegerant, eo quod Sacræ Scripturæ intelligentia carerent: *Præ imperitia verba Sacræ Scripturæ simpliciter & incaute accipiebant*, ait Sozomenus: Socrates vero testatum reliquit, Fratres-Longos (ita appellabantur) viros scientissimos falsæ huic opinioni sese objecisse ea rationum vi, & copia doctrinæ, ex quibus in maxima apud omnes Solitarios existimatione fuerunt. Denique si sanctus ille Anachoreta, quem S. Cyrillus ad sanam mentem revocavit, doctior extitisset, neutiquam putasset, Melchisedechum non alium esse quam Jesum Christum.

Sozom. l. 8. c. 11.
Socr. l. 6. c. 7.
Baronius ann. 444.

In promptu esset alia plura hujuscemodi exempla referre, ex quibus colligitur, falsarum opinionum commenta ab imperitia potius quam a scientiæ cultu ortum traxisse; & vel pleraque illorum, quæ in Responsione citantur, idem satis aperte demonstrant. Nestorius, Eutyches, ac plerique horum Sectatores, Euchitæ, Begardi inscitia laborabant, &

potius

potius ex defectu quam excessu scientiæ errori manus dedere. Præterea Nestorius, Severus, Timotheus, Ælurus, & Pyrrus fuerunt Episcopi. An æquum est eorum, quæ gesserunt postquam ad Episcopatum evecti sunt, rationem a nobis reposcas, utut concesserimus eos fuisse sapientes? An eos imperitos esse oportebat, ut laudabiliter suas in Episcopatu partes implerent? Abælardus de Monasterio egressus erroneas fovit opiniones, at suum deinde correxit & pœnitentia emendavit errorem, & in Ordine Cluniacensi sancte obiit. Trithemius, quidquid obtrudant ejus calumniatores, nostro Ordini & Ecclesiæ semper ornamento erit; omnibus denique persuasum iri confido, nos haud majori ex parte, quam Trappæ Monachos, in præsentium Europæ perturbationum causam venire.

Antequam huic articulo finem imponam, notandum puto, ex omnibus his hæreticis, vere aut falso ita appellatis, qui ad pudorem nobis injiciendum ob oculos ponuntur, unum tantummodo ex nostro Ordine fuisse, videlicet Abælardum; nam Trithemius omnino inepte de magia postulatur. Admodum quoque mirum videtur, quod Dom. Abbas, qui non sibi sumpsit alios Regulares iisdem legibus obstringere, quas Monachis relate ad studia præscribit, mala, quæ Ecclesiæ ac Regnis evenisse putat ex studiis Regularium Mendicantium, atque aliorum Regularium, qui S. Benedicti Regulam haudquaquam professi sunt Monachis ipsis objiciat.

Denique si serio pensamus quæ duobus superioribus Articulis disseruimus, facile comperimus, consectanea & effectus ignorantiæ graviorem Religioni perniciem attulisse, quam attulerit scientiæ abusus, de quo nonnulli Solitarii argui possunt. Propterea S. Thomas scribens adversus Gulielmum de S. Amore, merito ait, ex studii ac scientiæ inhibitione consequi 1. ut Monachi *adversariis veritatis resistere non possint*; 2. ut *per hoc Sanctorum vita veniat in contemptum*. 3. ut inutiles sint, imo graves populis, dum functionibus Ecclesiasticis inepti redduntur. 4. ut corporeis laboribus *gravati & sui status tædium* habeant. Ex quibus colligendum cum S. Thoma, studium ac scientiam Religiosis subtrahi non posse, quin *eorum status totaliter destruatur, & reddatur nimium onerosus & vituperabilis.* S. Th. Opusc. 20 pag. 1.

ARTICULUS XXIX.

Particularia quædam Responsionis objecta discutiuntur.

POst adeo graves materias, quas hactenus pertractavimus, inutile videbatur quibusdam Responsionis locis immorari, in quibus Auctor nonnullas mihi opiniones appingit, a quibus novi me alienum esse. Nihilo tamen minus aliquos ex iis juvat animadvertere, ne quis ex illius verbis me sine ulla inquisitione damnet.

Non sola pietas, ut putatur (ait D. Abbas) *Ecclesiam in ejus exordiis sustinuit.* pag. 144.

Dixi *fere sola*, quod plane aliud est.

Me affirmare ait, *S. Benedictum non nisi binas horas lectioni assignare*. Dixi saltem *binas horas, & ternas diebus Quadragesimæ*. Loquor autem de lectione continua & ordinata. Nam si vacua intervalla adjiciamus, quæ S. Benedictus lectioni æque permittit, summa excedet quatuor horas diurnas, quemadmodum superius ostendi, ut mittam quæ quilibet de nocturnis horis demere potest. pag. 202.

In ea fueram opinione ut Monachus, qui de disciplina Ecclesiastica erudiri cupit, legere possit libros Apologeticos, qui pro Religione Christiana conscripti fuere. Insurgit contra D. Abbas, atque ait, *hac ratione in profundissimi maris discrimina committi ejusmodi homines, ad quos spectat in quiete & sancta tranquillitate vivere*; ceterum *nihil tale præcipi aut notari in vita & gestis Sanctorum Patrum, in Collationibus Cassiani, in Admonitionibus S. Ephræmi, S. Nili, S. Isidori Pelusiotæ, S. Dorothei, & S. Climaci*: postremo claudit inquiens, *novum hoc esse atque inauditum systema, quod ex ipsa novitate improbatur, & nulla ei adhiberi fides debet.* pag. 266. & 267.

Hæc omnia supponunt, propositum mihi esse ad hoc studium quadam veluti obligatione Solitarios adstringere. Sed

ut tibi suadeas, rem aliter se habere, satis est legas quæ a me dicta sunt huc spectantia. Eos dumtaxat admonui, qui Ecclesiæ Disciplinam, imo & doctrinam seu Dogmata addiscere voluerint. Adeone culpabile fuerit, quod Monachus legat Apologias S. Justini, & Tertulliani, in quibus egregia quædam & singularia de nostris mysteriis continentur? S. Isidorus Damiatensis, quem nobis proponit D. Abbas, librum sane conscripsit adversus Gentes, ut ipse-met testatum reliquit in suis Epistolis: quid culpæ magis in legendo de his materiis, quam in scribendo reperias?

Isidorus Pelusiot. l.2.Epist. 288.

pag. 320. Ejus verba innuunt, me fateri, quod *Critica generatim loquendo sit quædam corruptela & inordinatio*. At ego de abusu ipsius Critices, hoc est perversa Critices norma hoc intelligi volui; neque vero ex multorum abusu consequitur, ut Monachi qui ad quædam accuratiora studia animum adjecerunt, regulæ Criticæ, quæ ceteroquin recta fuerit, abrenunciare teneantur, cum ea ad probabile de Scriptoribus & de materiis quæ tractaturi sunt judicium ferendum inserviat.

Cum erudito quodam viro adnotavi, ad hoc ut Græci Patres exacte intelligantur, legisse accurate oportere Septuaginta Interpretes, item Demosthenem & Homerum. Responsionis Auctor ad

pag. 341. hæc inclamat, & ait, *si Monachum id genus notitiis instituere & informare velimus, id nos agere, ut obliteret, aut negligat scire quod a se instituta vivendi ratio postulat*. Quisnam sibi persuasit, ad informandum Monachum in iis, quæ ad ipsius statum pertinent, tradere ei oportere legendos Demosthenem & Homerum? Amens profecto fuerit, qui hæc absurda proferret. De illis tantummodo agitur, qui ad extraordinaria & gravia studia destinati, Patres Græcos accurate perspectos habere debent; id vero tueor, eorum auctorum lectionem multum conferre Græcorum Patrum studio, nec tamen religiosæ perfectioni obicem fore, dummodo recto usu instituatur. Nihil hic pronuncio, quod D. Abbas

pag. 188. probare non debeat, cum fateatur, *humaniorum literarum notitiam non obesse professioni Monasticæ*.

pag. 280. Alicubi ait, *me totum esse in confirmandis Monachis in suarum obligationum ignoratione*. Infeliciter mecum sane ageretur, si tam pernicioso labori operam darem. Confido, illos, quibus meum Tractatum evolvere libuit, æquiores mihi futuros, oppositum existimantes.

Dixi in Tractatu de studiis, Henricum Stephanum conatum fuisse excusare Herodotum super omnibus commentitiis narrationibus, quas in ipso inveniri multi opinati sunt. Huc spectat D. Abbatis animadversio; quod videlicet *scire juvat, hanc Apologiam, & eam præsertim, cui titulus est* INTRODUCTION AU TRAITE' DE LA CONFORMITE' DES MERVEILLES ANCIENNES AVEC LES MODERNES, *sive* TRAITE' PREPARATIF A L'APOLOGIE POUR HERODOTE, *adeo esse sacrilegis & impiis sententiis refertam, ut ab homine vere Christiano sine horrore legi non possit; atque ejus lectionem Monachis absolute interdicendam*. *pag. 283.* Nemo est, qui lecto hoc Responsionis loco non putet, me de hac execrabili Introductione locutum, ejus lectionem Monachis commendasse, ac deinde indignum vero Christiano facinus me in hac re commisisse. Attamen facile constare poterit omnibus qui rem discutere voluerint, me de ea sola Henrici Stephani Apologia loqui in animum induxisse, quæ in editione latina Herodoti anni 1566. reperitur hoc titulo, *Henrici Stephani Apologia pro Herodoto, sive Herodoti historia fabulositatis accusata*; in qua nihil occurrit, ut mihi quidem videtur, impium aut sacrilegum, quod vere Christianos horrore percellat. Denique quidquid sit, illius lectionem neque probavi neque commendavi in meo Tractatu; sed satis habui tantummodo innuere, quosdam Auctores sibi sumpsisse ut Herodotum ab omnibus fabulis, quarum accusatur, excusarent. Quod attinet ad Opus, cui titulus est, INTRODUCTION &c. de qua verba facit Responsionis Auctor, illud neque vidi umquam, neque scio quid rei sit: absit vero, ut hujusmodi lectiones Monachis indicare velim. Nihilo tamen minus, ne ansam darem alicui rem perperam accipiendi, in secunda mei Tractatus editione, Henrici Stephani nomen expunxi.

Sentententia Photii, qui relate ad Herodoti lectionem ait: *Quid obstat quæ utiliora videntur seligere, ceteris posthabitis?* hæc inquam sententia *periculosa* videtur Auctori Responsionis; quod ego neutiquam percipio, cum nihilo discrepet ab illa S. Augustini, & S. Hieronymi, qui idem pronunciant de lectione Prophanorum Auctorum.

ibid.

*pag.*280. & 281. Haud scio an D. Abbas potiori cum ratione Melchioris Cani sententiam sugillet. Quamvis enim hic Auctor *suapte natura in cogitando & dicendo acris & vehemens* fuerit, non ideo in crimen vocandus est; neque id obstat, quominus ejus effatum, videlicet *Theologum quemquam historiæ ignarum Theologi nomine immerito gloriari*, congruat veritati. Doctus & pius Vinciensis Episcopus idem asserit post Melchiorem Canum in sua ad Historiam Præfatione. Et revera Theologus traditionis Ecclesiasticæ notitia, quæ a notitia historiæ sejungi non potest, destitutus, sane non est optimæ notæ Theologus. Non est ergo hoc axioma, ut supponitur, *illius Monachi qualitate indignum*, neque ille ceteroquin tanto cum contemptu excipiendus erat pro merito doctrinæ & pro Episcopatus dignitate, qua fuit insignitus.

*pag.*281. Fatetur Dom. Abbas, *historiæ cognitione homines prudentiores & sapientiores fieri posse; nulla re magis quam eventis contingentibus Deum hominibus documenta præbere; & si quid est quod a sæculi amore, ab ejus voluptatibus, fortunis, laude & vanitate tamquam a rebus fallacibus nos exolvere valeat, id profecto est attenta eorum, quæ in sæculo eveniunt, consideratio.* Hæc sane est omnium præstantissima Apologia pro Historiæ studio. Sed pergit D. Abbas, atque ait: *Necesse tamen non est historiam nosse in tota ejus latitudine, aut historicum studium ut apprime requisitum & præcipuum instituere.* Denique cum dixisset, *Historiam Sacram sufficere Monachis*, hanc clausulam apponit, quod *Monachus non historicus esse debeat, sed Monachus.*

Haud aliter dixerim, Christianum, Presbyterum, Episcopum non debere esse historicum, sed Christianum, Presbyterum, Episcopum. Numquam id mihi propositum fuit, ut de Monachis historicos facerem; neque ullibi a me pronunciatum est, *necesse esse, ut Monachus historiam calleat in tota ejus latitudine, aut historicum studium ut apprime requisitum & præcipuum instituat;* uno verbo dicam, ut Monachus sit historicus, quasi Monachi conditio sine historia subsistere non possit. In omnibus his idem sentio, ac sentit D. Abbas. Sed jure merito, ut opinor, affirmare possum, licere cuipiam Solitario inoffensis proprii instituti legibus, in historiarum cognitione operam collocare, siquidem ad hanc applicationem ipse sit probe dispositus, & ejus Superiores æquis de causis id judicent opportunum. Ego ut hujusmodi Solitariis inservirem, quamdam brevem hujus studii methodum indicavi, quam apposite se habere arbitratus sum. Sane verum est, historiam sacram Monachis in universum sufficere; sed studium, seu lectio historiæ Ecclesiasticæ iis interdici non debet, qui eodem bene uti possunt sibi aut etiam Reipublicæ Literariæ.

D. Abbas ad id reponit, *historiam Ecclesiasticam adeo esse diffusam & late patentem, ut si in eo perfectionis gradu addiscenda sit, qui proponi videtur, oporteret Monachos omne vitæ suæ tempus in ea collocare, ut jura & ratio es Pontificum, Episcoporum, Regum perspecta haberent; factiones item, partes, occulta consilia & varia molimina Conciliorum: quod infinitæ propemodum disquisitionis est.* Deinde ita colligit: *Qui fiet vero, ut tam varia historicorum lectio non agat in transversum animos, distrahatve, aut tollat prorsus religiosam mentis collectionem, qui finis præcipuus esse debet, propter quem a mundo digressi sunt?* *pag.*282.

Si omnis notitia, quæ ab Ecclesiastica historia provenit, *jura & rationes Pontificum, Episcoporum, regum* dumtaxat includeret; aliudve nihil Conciliorum historia exhiberet, præter *factiones, dissidia & occulta consilia*; non modo temperarem ab eorum lectione Monachis commendanda, sed & quanta ope niti possem, eos a tali lectione deterrerem: cum nihil eorum studia magis dedeceat, quam hujusmodi singularium rerum notitia, quæ instituendis & erudiendis viris politicis inser-

inservire potest, non item Monachis. At nimis de Ecclesiæ & Conciliorum historia humiliter & abjecte judicaremus, quod absit ut D. Abbati tribuam, si historiæ Ecclesiasticæ graviora ac præcipua capita ad particulares hasce notitias redigi putaremus. Doctrina & disciplina Ecclesiæ, ejusdem constans, & passim uniformis traditio, vita & egregia Sanctorum ac magnorum virorum gesta, bonorum præmia, malorum pœnæ; errores & iniqua consilia hæreticorum; ut breviter dicam, mira Dei in Ecclesiæ gubernatione procuratio; occulta & ineluctabilis divinæ vis Providentiæ ad perdendos Ecclesiæ hostes; hec singula nimirum sunt omnium fidelium, ac singillatim Monachorum applicatione & studio digna: harum objectu & cognitione rerum in fide ipsi roborantur: optime ad amandum Deum & sectandam virtutem comparantur, ac denique ad navandam Ecclesiæ & Reipublicæ egregiam operam aptiores redduntur. Vel ipsa occulta diffidia, & factiones, quas homines affectu aut malitia pertracti adversus Ecclesiæ aut Fidei defensores machinati sunt, efficere hoc in nobis possunt, ut veritati impensius adhæreamus: ei nimirum veritati, quam nullæ hominum vires & artes dejicere aut labefactare potuerunt, quamquam nonnumquam illi visi sint tantisper superiores esse. En utilitates historiæ, quibus adjici possunt illæ, quas Dom. Abbas in sua Responsione profert, dum ait: *si quid est, quod a sæculi amore, ab ejus voluptatibus, fortunis, laude & vanitate tamquam a rebus fallacibus nos exolvere valeat, id sane est attenta eorum, quæ in sæculo evenerunt, consideratio*, nempe historiæ lectio. De his hactenus: ad alia transeamus.

Minime probat D. Abbas, ut ii, qui graves literarios labores susceperunt, tantillum temporis identidem suffurentur (quod ego censeo) in veterum auctorum lectione, quatenus ex diuturno labore defatigatum ingenium recreent, vel etiam ut optimi in scribendo styli repa rent ideas, animumque quadantenus excitent, qui nonnumquam languet & deficit. Porro ait, *virum, qui se Deo dicavit, animo a quavis recreatione ab-* pag. 301.
alienato debere esse. De omnibus generatim Christianis & de omnibus Ecclesiasticis idem pronunciari posset; quidve obstat, quominus perinde dicamus, eos ne somno quidem aut quiete uti debere?

Recreationis vocabulum, quod usurpavi, ut unius circiter horæ spatium designarem, quod a prandio nobis indulgetur, ut animum paulo remittamus, facta nonnumquam loquendi copia, sæpius vero silentio servato, ipse omnino rejicit & damnat; *nullum* vero, contendit, *apud Veteres mentionem fieri harum Relaxationum* (Recreations.) Facessat quæstio de nomine, dum quærimus an ipsa res vel in Cisterciensi Ordine primitus fuerit usu recepta. Ad hoc satis est legere sermonem 17. S. Bernardi *de diversis*, item Antiqua Ordinis statuta, ubi de Colloquiis agitur, ac ea denique, quæ scribit Jacobus de Vitriaco, quibus S. Bernardi sententia egregie explanari potest. *Silentium autem per totum fere diem observantes, mutuis collucutionibus & collationibus spiritualibus unam sibi horam reservant, invicem consolantes, & invicem instruentes*. Idem Auctor aliquid amplius de Monachis Grandimontensibus narrat; quod nempe extra divina officia, & exceptis Refectorii & Dormitorii locis, *quandocumque placuerit loqui poterant, invicem instruentes & mutuo consolantes*; quod apprime consonat Regulæ S. Stephani fundatoris hujus Ordinis. Id rei, imo quiddam adhuc minus recreationis nomine a me indigitatur. Quolibet enim anni tempore non nisi una hora nobis indulgetur post utramque refectionem, quando utraque fit, ter in hebdomada facta loquendi copia; in Adventu autem & Quadragesima diebus Dominicis dumtaxat post utramque refectionem, & feria quinta post prandium; reliquo tempore siletur. Hæ sunt, repetam enim, quas *Recreationes* appellamus. Silentium, quod hujus Recreationis intervallo feria secunda, quarta, sexta, & Sabbatho totius anni, & feria etiam tertia Quadragesimæ & Adventus, omnino servandum est, durum admodum & rigorosum quidpiam esse plerique putant Monachis, qui in eodem omnes horto, aut alibi per horæ spatium

pag. 350. Novast. Cister. p. 328. & 526. Jacob. a Vitr hist. Occid. c. 14. ibid. cap. 19. S. Steph. Reg. cap. 47.

spatium deambulant; reliquis vero diebus supra memoratis cum iis tantum colloqui, cum quibus a Superiore conjungimur ut una confabulemur, profecto alibi recreationis nomine minime censebitur.

Ex libris, quos indicavi ad juniores humanioribus literis erudiendos, pro lingua latina quidem sequentes adhiberi posse dixeram: „ Ciceronis Epistolas familieres, atque eas S. Hieronymi: Phædrum cum ejus Gallica versione, paraphrasin Evangeliorum Erasmi: pro Græca vero, nonnullas Orationes Sancti Joannis Chrysostomi, selectos quosdam Luciani Dialogos, aut hujsmodi alios. “ *Quid hoc similitudinis & societatis est?* (exclamat D Abbas) *quid habet S. Hieronymus cum Cicerone commune? quid Epistolæ omnino Christianæ, omnino piæ, & gravissimis veritatibus redundantes cum Epistolis hominis prophani?* Et paulo inferius. *Phædrus cum Paraphrasi Evangeliorum ab Erasmo concinnata; orationes S. Joannis Chrysostomi cum Luciani Dialogis, nihilo magis oppositæ, conjunguntur.* Cuilibet pronum esset pariter exclamare super omnibus Bibliothecis, in quibus hi libri reperiuntur; ne Trappensem quidem Bibliothecam excipio. Ego enim mihi proposui tantummodo nonnullorum librorum Elenchum exhibere, ceu quamdam minorem Bibliothecam, ut ii seligi possint qui accommodatiores videbuntur. Quod attinet ad Lucianum, selectos aliquot dialogos monui legendos esse, cujusmodi pluries excusi seorsim fuerunt, ut juvenibus inservirent.

Falso pariter insimulor, junioribus in-
pag. 371. dicasse *libros S. Basilii, & S. Gregorii Nazianzeni, ut grammaticæ rudimenta denuo repetant.* Qua super re animadvertendum est, cuique Monachorum statui tria librorum genera me assignare, primo libros spirituales, deinde ad Religionem spectantes, tertio humanis literis inservientes. „ Hoc autem loco, quem innuit Responsio, sic ajo: Elapso professionis biennio, si grammaticæ rudimenta sint denuo perlustranda, pro libris quidem spiritualibus sument sibi legendas Sanctorum Basilii & Gregorii Nazianzeni Vitas a D. Hermantio exaratas, eamque D. Bartholomæi de Martyribus &c. “ Deinde venio ad libros, qui ad Religionem spectant, & tertio denique loco ad libros humanarum literarum, inter quos Cicero *de Oratore* &c. Nunc denique quis non videt, quam parum æqua fuerit D. Abbatis reprehensio? Nonne amens propemodum fuissem, si Sanctorum Basilii & Gregorii Nazianzeni Vitas gallice exaratas, cum reliquis libris gallicis ibidem indicatis proposuissem, ad hoc ut Juniores Monachi *grammaticæ*, hoc est linguæ latinæ *rudimenta denuo perlustrent.*

Miratur D. Abbas quod *Gazæus, celebris ille Cassiani Explanator nullam esse* pag. 375.
culpam statuat in distractionibus involuntariis, quæ inter orandum Monachis superveniunt occasione lectionis antea ab ipsis peractæ prophanorum Auctorum. Si ad hujusmodi lectionem aliqua illos utilitas aut necessitas compulit, & natura obligationum, quas ipsis Superiores imposuerunt, illos adstringat; profecto dicendum est has distractiones illi non imputari, aut saltem esse prorsus veniales: atque huc faciunt verba ipsius Dom.
Abbatis in progressu affirmantis: *non esse* pag. 379.
ambigendum, distractiones quæ nobis invitis subnascuntur, quæ nos improviso occupant in eo statu, in quo sumus ex ordinatione divina, & in quibusdam actionibus, quibus nos Providentiæ nutus admovit, a Deo respici ceu nostræ imbecillitatis effectus, & nostræ fragilitatis germina, denique ut *transitorias labes, quæ ejusdem misericordiæ dignæ sunt.* In summa etenim quoties exactis horis studii, cui ex jussu Superiorum incumbo, involuntarie distractum me sentio, dignum me excusatione reor esse, saltem æque ac Monachum, qui hujusmodi distractionibus afficitur in administratione rerum temporalium Monasterii, sibi commissa.

In iii, quæ spectant ad tertiam Partem Tractatus, non multum putabam materiæ me dedisse reprehensioni & censuræ: attamen & huic non magis quam reliquis Partibus in Responsione parcitur. Omnibus tamen locis, quos redarguit D. Abbas hic exhibendis neutiquam immorabor, æquos mihi fore lectores confidens, si ea quæ hoc loco dicam, cum repre-

reprehensione D. Abbatis conferre non graventur. Duobus itaque exemplis tantummodo contentus ero. En primum.

Inter alia offendicula lectionum, quæ vitanda esse dixi, curiositatem unum ex gravioribus esse affirmavi, cujus pernicio sos effectus his verbis descripsi. „ Sunt „ qui modo litteris humanioribus, modo „ Mathesi, modo physicis experimentis, „ modo denique historiis, variisque iti- „ nerum commentariis delectantur. Hæc „ autem vel seorsim vel simul sumpta „ eorumdem mentes adeo recreant, ut „ vix queant ab ipsis aliquando intermit- „ ti. Mirum est quantum historiæ ex. gr. „ egregie concinnatæ eos delectent: Ar- „ ridet illis ipsa varietas... Interea dum „ animus virtutibus vacuus est, ac spi- „ ritus languet, recta morum disciplina, „ & honesta vivendi norma numquam „ addiscitur... Quid ergo? numquid ob- „ lectatio qua plures detegendo veritates „ afficimur, culpæ erit obnoxia? Absit. „ Innocens quidem ea censetur, si ta- „ men modum servet, nec umquam cæ- „ tera disciplinæ regularis opera remore- „ tur; secus enim abdicanda est; etenim „ satius est modicum scire, virtutibusque „ sanctis affluere, quam nosmet negli- „ gendo innumera mente complecti. Hæc ibi disserui, quæ haud scio, an a quopiam reprehendi possint. Porro quærendum est nihilominus, de iis quid sen-

pag. 418. tiat D. Abbas. *Fateor omnino, his lectionibus* (digitum intendit ad locum modo citatum) *sive seorsim sive simul sumptis, quarum delectatio adeo legitima & innoxia putatur esse, omnes animi facultates ceu quadam vi abripi & cieri, ac insitum juventutis ardorem excitari: vix hoc genus lectionis posse intermitti ubi cæpta est: historiæ eleganter digestæ connexionem esse quoddam fascinum, cui nequit obsisti. Abunde hæc sane sunt, Fratres* (subdit Auctor) *ut hujusmodi lectiones perpetuo interdicantur Monachis, quorum occupatio, sive, ut rectius dicamus, primaria obligatio in hoc sita est, ut prævertant, extinguant, destruant, premant tales animi perturbationes, quæ habendæ sunt ceu totidem obices perniciosi, quibus Asceta in itinere pietatis, quod Dei nutu incæpit, repente impeditus subsistere cogitur; adeo ut in posteriora faciem convertat, & ineluctabiliter ab iis sese removeri sentiat, quæ ipsius religiosa professio requirit.*

Omnes appello quicumque æquitatem amant. Judicent, an non id sit manifestam meis verbis ac meo consilio vim inferre. Verum quidem est (nam jure agere convenit jus petentibus) paulo infra Dom. Abbatem affirmare, quod *facile dictu sit, has lectiones hunc perniciosum effectum non gignere, quoties voluptatem, quam quis percipit, moderatur.* Sed subjungit ibidem, hanc moderationem minime esse possibilem, præsertim juvenibus, ad quos dirigitur Tractatus noster. Perinde ac si lectiones, quas propono, non decerent quaslibet personas, nec ullas addidissemus Superioribus, atque aliis cujuslibet ætatis & cuilibet studio etiam extraordinario intentis congruas & accommodatas. Sed de hoc argumento nimium jam disseruimus.

Alter locus, quem reprehendit D. Abbas, eo spectat, quod dixerim, ut ipse quidem præsefert, *Philosophiam, historiam, & Mathesin inservire & disponere ad orationem: studio harum disciplinarum intellectum & cor ad orationem excitari. Hæc sunt Auctoris verba* (pergit D. Abbas), *atque idem dic de Geographia, de Chronologia &c.* pag. 341.

Ægre profecto se reprimit a justa indignatione qui videt adeo indigne & contra rei veritatem secum agi. Ubinam dictum a me est, *historiam, & Mathesin inservire, & disponere ad orationem?* Ubinam expressis verbis affirmavi, *lectione & studio harum disciplinarum intellectum & cor ad orationem excitari?* Ubinam idem verbis saltem æquipollentibus asserui? Quæ reipsa dixi, hæc sunt. Cum docuissem, ante lectionem & in ipsa lectione esse orandum, mihimetipsi objeceram quæ sequuntur. „ Forte dixeris, „ hæc quidem in spiritualium lectione li- „ brorum servanda esse, secus vero cum „ de scientiis mere speculabilibus agitur, „ ut sunt Philosophia, Theologia, Ma- „ thesis. Ad id vero respondeo. Etsi non „ inficier, sacras piasque lectiones ad „ orationem, cordisque compunctionem „ magis conducere, quam præstent scho- „ lasticæ scientiæ; Nihilominus ex istis „ etiam humana mens identidem poterit

ad

„ ad Deum assurgere. Cum siquidem ve- „ ritas quæcumque creata desursum sit „ descendens a Patre luminum, propte- „ rea amari debet. Quælibet veritas nos „ in Deum ferre potest; atque ea sicut „ omnibus creaturis uti nobis in prom- „ ptu est, ut in tantum Auctorem in- „ telligentias nostras & affectus excite- „ mus. Deinde rem eamdem confirmavi exemplo P. Contensoni, qui hæc duo una copulavit, nimirum speculabilem Theologiæ notitiam, & aspirationes in Deum in suo cursu Theologico. Quis hic reperiat quæ mihi objiciuntur? Idem ne est dicere, ex scientiis mere speculabilibus humanam mentem identidem posse ad Deum assurgere; ac dicere, has scientias inservire, & disponere ad orationem, his scientiis intellectum, & cor ad orandum excitari? Hæc sunt plane diversa. At nihilominus Responsionis Auctor vim sui argumenti in hoc statuit, sumpta occasione ex verbis mei Tractatus paulo ante relatis. Fac exempli gratia, aliquem ex eo quod dicam, pias quidem lectiones ad mentis collectionem magis conducere quam negotiorum tricas, sed tamen vel in majoribus negotiorum tricis homines colligere animum posse; ex eo, inquam, fac aliquem inferre, quod putem negotiorum turbas inservire & disponere ad mentis collectionem, intellectum & cor ad eam præparando. Quemadmodum id mihi falso tribueretur, ita & illud falso mihi tribuitur in Responsione, ut patet.

pag. 165. Sed quoniam in hoc argumento versamur, haud abs re fuerit nonnulla Responsionis loca animadvertere, in quibus contendit D. Abbas, *studia haudquaquam Monachis convenire, quia juxta S. Augustini sententiam animæ siccitatem inferunt, ac eam orationi ineptam reddunt: nempe quod Monasticæ professionis caput & summa est, in Monachis destruunt. Antiquis solitariis per-* pag. 463. *inde fuisse a Deo tantillo temporis spatio distrahi, ac fornicari. Monasticum institutum ideo nos amplexos fuisse, ut occupatio & cogitatio nostra in Deo esset. Hunc orationis spiritum scientia labefactari, utpote quæ Monachos, quorum vita in continua oratione transfigenda est, ineptos reddit ad ejus exercitium per aliqua temporis momenta.* Denique ubi differit de puritate, ad quam solitarii tendere debent, quæque necessario requiritur, ut spiritus orationis subsistat, ait ab illa *nom modo excludi vitia, pathemata, peccata; sed etiam prohiberi quidquid a Deo abstrahere Monachum potest; quidquid ejus contemplationem & præ-* pag. 255. *sentiam tollere; quidquid eam mentis attentionem, quæ in infinitæ majestatis objecto defixa hærere debet, intervertere ac turbare aliquo momento potest.*

Quandoquidem hæc doctrina, quæ in aliquibus Cassiani locutionibus ac sententiis fundatur, in excessum abiret, si ad literam acciperetur; atque eo nos duceret, ut innumera vitæ humanæ officia, innumeras necessitates interdicere Monachis cogeremur, quæ cum hac spiritus ita continua ad Deum attentione, ut ne uno quidem momento intermitti possit, nequaquam subsistunt; haud equidem puto D. Abbatem quoad hoc a reliquis om- „ nibus dissentire. Novit & ipse (utar „ enim ipsius verbis) quid possimus; „ fatetur non esse quærendam immobili- „ tatem, quæ scopulorum propria est, „ in ea Creatura, quæ penes se arundi- „ nis flexibilitatem retinet. Proinde quæ ipse in hac materia vere sentit, huc redeunt: *non esse ambigendum, distractio-* pag. 479. *nes, quæ nobis invitis subnascuntur, quæ nos improviso occupant in eo statu, in quo sumus ex ordinatione divina, & in quibusdam actionibus, quibus nos Providentiæ nutus admovit, a Deo respici quasi nostræ imbecillitatis effectus, & nostræ fragilitatis germina, denique ut transitorias labes, quæ ejusdem misericordiæ dignæ sunt.* Quod si quis solitarius occupatur in iis, quæ ad se non pertinent, *tunc puritatis defectus ejus orationi superveniens ipsi imputatur: hunc quippe defectum sibi ipse accersivit ac ejusdem ipse causa est; adeo ut in suo principio defectus voluntarius dicendus sit.*

Porro cum omnes lectiones & studia, pag. 482. quibus Monachos admovere nisus sum, *nequaquam ipsis a Regula præcipiantur*, ut ipse censet, *cumque Monachi teneantur ex divino præcepto, quod omnibus hominibus commune est, nec non ex ejusdem Regulæ dispositione, Deo preces offerre sanctas & puras; tenentur item ab-* dicare

341.

dicare difficile & exquisitum illud lectionum genus, ac illa scientiarum studia, quæ impediunt quominus in eo statu, in quo, ut Christiani & Monachi, esse debent, ante Deum se sistant. Si quod vero officium, si quæ exercitatio huic scopo adversantur, prorsus rejici debent quasi obices, qui illos exequi Dei mandata non sinunt; adeo ut huiusmodi lectio ab illis quasi tentatio quædam habenda sit. Congruenter huic principio alibi pronunciat, *opinionem*, *quam* ego propugno, *sanctorum opinioni esse contrariam: utpote quæ subruit spiritum orationis, & ejusdem aufert puritatem ac dignitatem; quæ si absint, oratio omni virtute, merito, & efficacia caret*. Denique *iter brevissimum & tutissimum me ostendisse, quo ad pietatem & religionem e claustris Monachorum abigendam pervenitur*. Et quod prospiceret, aliquem ei dicturum, quod *hic vel ille Monachus*, qui studiis operam dedit, *proprio quoad hoc Superiori paruit*, subjungit, *Superiores subditis ea quæ cum primaria ipsorum obligatione pugnant, præcipere non posse recta conscientia; isthæc vero primaria obligatio huc spectat, ut Deo preces offerantur puræ, juxta Regulæ verba. Nisi Dei voluntas evidenter se prodat, nihil illis tale præcipere posse. Necesse esse ut in omnibus a propria Regula agendi rationem sumant, & in animum inducant, quod sibi autoritatis est, adhibendum esse in promovenda ejusdem Regulæ accurata observatione*.

Omnes sententiæ, quas huc ex Responsione depromptas congessi, redigi possunt ad tria capita. Primum, quod ex S. Augustino studia ariditatem animæ ingerant, atque eam orationi ineptam reddant. Alterum, quod cum studia Monachis a Regula non præcipiantur, nequeant studendo ita esse comparati, ut Deo preces offerant, quales Regula præscribit, nempe sanctas & puras, propter distractiones voluntarias saltem in suo principio, quibus hæc studia illos exponunt. Tertium, quod Superiores non possint *recta conscientia* sibi subditis Religiosis hæc studia injungere, *nisi voluntas Dei evidenter se prodat*.

Prima propositio, quatenus pertinet ad sententiam S. Augustini, inde nata est, quod quemdam mei Tractatus locum secus intellexerit, in quo aliquot verba S. Augustini ad argumentum, quod erat præ manibus, transtuli, sumpta ex ejus libro de opere Monachorum, ubi „ Dominum Jesum testem invocat, quatenus multo maluisset per singulos dies „ certis horis, sicut in bene moderatis „ Monasteriis constitutum est, aliquid „ manibus operari, ad propriam utilitatem, & horas alias habere ad legendum, & orandum, quam tumultus alienarum causarum pati & negotiis sæcularibus præesse dirimendis. „ Hoc pacto locum Sancti Augustini descripseram capite 14. primæ Partis §. 1. In sequenti vero eadem verba libuit aptare ad Religiosos qui ex virium imbecillitate laborem manuum studiis extraordinariis, ad quæ diriguntur, nequeunt copulare: „ dixi autem, debere illos cum præfato „ sancto Doctore sincero corde fateri, „ se multo malle ad majorem sui spiritualem profectum, per singulos dies „ statis horis, prout in bene morigeratis Monasteriis stabilitum est, aliquid „ manibus operari, & orationi ac lectioni vacare, quam ad præfata studiorum „ genera adstringi ...... quæ ut plurimum ariditatem quamdam ingerunt „ animæ.

Postremum hunc mei Tractatus locum adduxit in sua Responsione D. Abbas, ac duo hæc notavit: primo *perspicuum esse ex verbis S. Augustini*, *Monachos illius ætatis labori manuali, orationi & lectioni tantummodo vacare solitos, genus vero illius lectionis a studio fuisse plane diversum:* deinde, *hæc studia juxta sententiam S. Augustini, ariditatem animæ inferre*.

Duo hæc annotata cum ex mea verborum S. Augustini applicatione tantummodo pendeant, evidens est omnino, non a præfato sancto Doctore, sed a me dictum fuisse, quod hæc studia *ut plurimum ariditatem animæ ingerant*. Tantum enim abest, ut S. Augustinus in hoc libro studiis Monasticis adversetur, ut contra laudet fideles, qui facultates aliquot Cœnobiis impertiebantur, ut eorum laboribus suppleretur, qui studiis intenti *animum erudire* satagebant: quod

hic animadverto, non quod putem Auctorem Responsionis hac animadversione egere, cui satis perspecta est Sancti Augustini genuina sententia ab ipso alibi relata; sed quod verear ne multi auctoritate sancti Doctoris in speciem decipianrur perinde ac si Monachorum studio adversatus fuerit.

Quod attinet ad distractiones, quas suscitat studium in oratione, illæ, quibus obnoxii sunt Clerici sæculares, profecto sunt magis voluntariæ in suo principio, quam illæ Monachorum. Nam ii ut plurimum quæ tractant studia, sua sponte elegerunt; at Monachi ideo ad studia incumbunt, ut Superioribus, a quibus ad ea diriguntur, obtemperent; Superioribus vero jus est eadem studia pro libito moderandi, & quibusdam terminis concludendi. Nec affirmare vereor, distractiones, quas propter studia aliquando patimur, minori culpæ esse nobis tribuendas, quam priscis Monastici instituti sectatoribus, qui, ut opinor, adeo multiplici ex capite ad studendum nequaquam impellebantur, ac nos ipsi hoc tempore; postquam tot decreta & leges ab Ecclesia prodierunt, quibus necessario subjicimur. Majores nostri animum ad studia nonnumquam adjungebant, quod Regula illis hoc permitteret. Nos illos imitamur, quia præter Regulæ concessionem, Ecclesiæ præceptum habemus. Studere igitur licet nobis, quatenus *Monachis*; imo vero quatenus *Christianis*, regulæ enim evangelicæ usui studiorum nullatenus adversantur. Ergo distractiones involuntariæ, quas studia nobis adducunt, non impediunt quominus *in eo statu, in quo tamquam Christiani & tamquam Monachi esse debemus, ante Deum compareamus.*

Ceterum in eo nos statu, qui divinæ consonat ordinationi, versari credimus, quoties studia colimus, ut Ecclesiasticis sanctionibus pareamus, & ut superiorum voluntati obtemperemus. Atqui, juxta D. Abbatis effatum, *ambigendum non est, distractiones, quæ nobis invitis subnascuntur, quæ nos improviso occupant in eo statu, in quo sumus ex ordinatione divina, & in quibusdam actionibus, quibus nos Providentiæ nutus admovit, a Deo respici quasi nostræ imbecillitatis effectus, & nostræ fragilitatis germina, denique ut transitorias labes, quæ ejusdem misericordia dignæ sunt.* Porro ut hoc principium ad nostra studia lectores accommodent hic permitto. (*pag. 379.*)

Verum enim vero non omnes distractionum species devotioni & pietati labem inferunt. Dantur enim distractiones cordis, & distractiones spiritus, sive intellectus. Quæ spiritum distrahere tantummodo valent, ea minus nocent; præsertim si ab utili aut necessaria occupatione distractiones oriantur, & cor Deo jugiter adhæreat. Opus etiam manuale, cujus D. Abbas acerrimus assertor est, & jure quidem merito, si paulo violentum sit, omnes vires, atque omnem animæ intentionem secum abripit, & distractionibus nos reddit obnoxios pariter ac studium: sed pœnitentiæ & charitatis spiritus, a quo illud pendet, & quodammodo informatur, est illi vice orationis; maxime si per crebras aspirationes assurgat pectus in Deum: quod, nihil obstat, quominus etiam studendo fiat. Denique summa Christianæ ac religiosæ pietatis non in continua & actuali Dei cogitatione consistit, quæ ne *tantillo* quidem *temporis spatio* intermittenda sit; (*pag. 129.*) neque item oratio in quodam cogitationis *eximio vigore* posita est. Aliis quoque vitæ vel spiritualis officiis satisfaciendum est, ac denique oratio (repetam enim) magis est voluntatis actus, & cordis, atque charitatis motus, quam intellectus operatio; hæc autem charitas studendo ac manibus operando pariter enutriri potest.

Ad id, quod de Superioribus asseritur, videlicet *non posse illos recta conscientia hæc studia subditis Religiosis injungere, nisi divina voluntas evidenter ipsis manifestetur*: Oppositum omnino respondebo, id eos jure posse, imo & debere, permittente Regula, Sanctorum & Veterum Patrum exemplo confirmante, Conciliis & Pontificibus expresse jubentibus, denique divina voluntate abunde illis ex triplici hoc capite manifestata. Harum rerum argumenta & probationes alibi passim exposui, a quibus hic supersedeo.

Positum sit igitur in primis, studium dummodo recte instituatur, non esse spiritui

ritui orationis ita contrarium, ut quidam putant; sed & illud addendum hic est, ne ipsi quidem humilitati studium ullatenus adversari. Nemo huic virtuti comparatior est illo, qui se ipsum magis noscit, sibique persuasit parum rei esse quod ipse scit. Homines vera & sincera praediti eruditione utrumque noverunt melius quam ceteri, ideoque ad cordis humilitatem, quae vera est humilitas, ceteris dispositiores sunt. Nec secus accidit in mediocri scientia: nonnumquam enim facilius est servare humilitatem in scientia, quae nos cum innumeris hominibus exigui apud alios & apud nos pretii una commiscet; quam eamdem servare contemnentes scientiam, quae angelica quaedam virtus existimatur. Illa nos multis pares exhibet; haec efficit, ut omnibus hominibus, ac praesertim ceteris Monachis antecellere putemus. Gulielmus de Sancto Amore id olim objecerat Regularibus mendicantibus, usus auctoritate D. Pauli, qui ait, *scientia inflat* &c. Cui respondet D. Thomas, siquidem sola sit, scientiam causam esse posse superbiae; sed tunc huic offendiculo minime obnoxiam fore, imo multas utilitates & commoda allaturam, cum ad ipsam accesserit charitas. *Addite ergo scientiae charitatem, & utilis erit*. Postremo etiam ex bonis operibus timendam esse superbiae labem, non ideo tamen bonis operibus abstinendum.

S. Thom. Opusc. 20.

Nonnulla supersunt dicenda de potiorum difficultatum Elencho, & de Bibliotheca Ecclesiastica, quae ad calcem Tractatus adjeci. Tot difficultatum seriem sine earumdem explanatione me exhibuisse displicet D. Abbati. Sed non erat hic locus, nec id mihi ullatenus proposueram. Non inficior, aliquod ex meo facto absurdum oriri posse; sed in majorem fortasse offensionem incurrissem, si dirimendis difficultatibus insudassem. Id genus decisiones, seu explicationes nonnumquam ingentes motus in Ecclesia cient; & satius est aliqua dubia inenodata relinquere, quam ea intempestive dirimendo Ecclesiae pacem interturbare. Nova quidem dubia vix proponenda sunt; Sed quae inter doctos viros trita & communia habentur, ea cognosci debent ab iis, qui ad laboriosum doctrinae Ecclesiasticae studium animum appulerunt, nempe ut Autographorum lectione, & eorum, qui ea pertractarunt, scripta perlustrando, eadem enodare valeant. Quas indicavi difficultates, eae tritissimae sunt atque omnibus notae: quod si ad quarumdam explanationem peculiares Auctores, ad quos Lectori sit confugiendum, nequaquam innui; hoc ideo feci, seu quod eos alibi facile inveniri putaverim, seu quod mihi non innotuerint qui de ea materia peculiares tractatus edidissent.

Quod ad Bibliothecam attinet, in ea adornanda a moratiorum Communitatum consuetudine minime discessi, quae in suas Bibliothecas praeter libros Asceticos universarum scientiarum volumina congesserunt, ne iis quidem omissis quae ab haereticis conscripta fuere. S. Hieronymus in suo de Scriptoribus Ecclesiasticis libro, qui Bibliothecae Ecclesiasticae est quaedam quasi adumbratio, suo nobis praeivit exemplo, Scriptores etiam haereticos in hoc Catalogo inserens. Neque S. Augustinus eum propterea coarguit, sed contra eum percontatur, quare nonnullos ex iis praetermiserit, hoc unum adens, sibi videri apposite eum facturum fuisse, quod eorum haereticorum errores innuisset, ut evitari possent. Exemplo S. Hieronymi agendi ratio, quam in tradendo Elencho difficultatum sequutus sum, plane confirmatur. Nam si Sanctus hic Doctor Ecclesiasticorum Scriptorum Catalogo auctores ipsos heterodoxos interserere non dubitavit, de eorum erroribus nulla facta mentione; non video, quomodo gravis culpae reus sim, quod aliquas difficultates sine earum explanatione exhibuerim; maxime quum hae difficultates, certe pleraeque earum ad Fidem non spectent, & Auctores praeterea indicaverim, qui ad eas enodandas inservire possunt. Ceterum si id expetitur, ut ex meo librorum Catalogo *Bellum Papale* & *Biblia Desmaresii* auferam, quo Auctori Responsionis faciam satis, nil moror: imo & alios quoque, si quos ipse minus probet, deleri patiar.

August. Ep. 40.

AR-

ARTICULUS XXX.

Anacephalæosis & conclusio hujus Operis.

JAm denique harum Animadversionum, quas longius ac putaveram produxi, faciendus est finis. Videbar mihi initio levioris operæ suscepisse laborem: at rerum argumenta sensim sine sensu creverunt, difficile autem fuisset, opinor, ea pressius & angustius tractare. Bis idem non agere optassem; & mihi perquam molestum fuit in eam adduci necessitatem, ut ad scribendum accederem adversus virum, quem unice colo & observo, adversus R. Patrem Abbatem Trappæ. Acerbissimi, puto, doloris id mihi causa erit, dum vivam, quod contra eum scribere coactus fuerim. Novi, quantum ejus merito & dignitati a me tribuendum sit, neque ad me pertinere, ut virum tam magna vi doctrinæ & eloquentiæ præditum, *ingenium divino dono aureum*, mihi adversarium sumam. Aug. Ep. 40.

Sed quid agendum erat? Meas ille opiniones omnino perperam accipere, & pro statu quæstionis quæ inter illum & me intercedit, plane aliud ponere, quam quod ego confirmare nisus fueram, videbatur.

Fateor quidem, eum ad meam sententiam propius accessisse, dum in sua Responsione Monachorum studia latius extendit, quam in suis Operibus antea editis fecerat. Nondum tamen eo processit, ut rationes & media proficiendi ex lectione Monachis suppeditaret. Opepera S. Basilii, S. Gregorii Nazianzeni, S. Augustini in Psalmos & in S. Joannem, Moralia S. Gregorii, & reliquæ hujusmodi Patrum lectiones, quas permittit, excedunt capacitatem eorum, qui nullum sibi ad scientias aditum aperuerunt, quales plerique sunt qui religiosum institutum amplectuntur.

Præterea lectionem Patrum limitat ad solos asceticos tractatus, & ad Scripturæ expositiones: Quod a S. Benedicti consilio & voluntate discordat, qui in sua Regula nullum Patrum opus excludit. Quid igitur est, cur Dogmaticorum Tractatuum lectio Monachis, qui ad eam cum fructu peragendam satis idonei sunt, denegetur?

Neutiquam ferenda etiam mihi visa sunt, quæ sentit D. Abbas circa lectionem Veteris Testamenti, quæque in maximos & Sanctissimos nostri Ordinis viros quadam cum acerbitate pronunciat: luctuosi quoque effectus, quos studiis Monasticis tribuit, & moratiorum Congregationum infesta delineatio; alia denique multa hujus farinæ, quibus ad meas cogitationes luculentius explanandas, ad omnem culpam a me amoliendam, ad tuenda jura & prærogativas nostri Ordinis omnino compulsus fui.

Principia & fundamenta, quæ ad hujus Controversiæ direptionem inservire poterant, examinavi: priscas videlicet Regulas, atque illam præsertim S. Benedicti; traditionem Ordinis Monastici, & Disciplinæ mutationem. Ex duabus hisce postremis rationibus alterutram sufficere demonstravi, ut studiorum usus, quem propugnamus & tenemus, omnino probetur, etiamsi Regularum verba cum nobis aperte non facerent: sed insuper S. Benedicti Regulam nequaquam esse contrariam studiis, quæ ego in communia, particularia, atque extraordinaria discrevi. Studia communia, quæ erudiendæ juventuti comparata sunt, olim fieri consuevisse relate ad pueros iis horis, quæ labori manuali assignabantur; quoad vero ætate provectiores iis horis, saltem ex parte, quæ erant lectioni dicatæ; prout a priscis Cistercienfibus factitatum fuisse ostendi jam inde ab eorum Reformationis initio. Hoc tempus satis esse potuisse cuilibet Religioso ad ejus studia privata sive particularia; & ubi nonnihil ex nocturnis horis demere voluerint, quotidie quinque, aut sex horas hisce studiis & aliis spiritualibus lectionibus insumere potuisse, sine ullo Horarum Canonicarum divini Officii, Operis Manualis, & omni præjudicio. Quod attinet ad studia extraordinaria, vel ipsum D. Abbatem in ea esse opinione, ut tempus labori manuali assignatum in iis impendere liceat, ipso labore interea a Communitate neutiquam intermisso. Hanc fuisse S. Benedicti Biscopi praxim in

in duobus illius Cœnobiis, S. Bonifacii in Abbatia Fuldensi, S. Benedicti Anianensis in Sodalitiis ab eo reformatis, & B. Herluini in Abbatia Beccensi.

Ostendi, hac studiorum disciplina & ratione tot eximios viros ad absolutissimam pietatem atque doctrinam in Monasteriis fuisse provectos, atque inde prodiisse egregios Præsules, illustres Scriptores: quin ab ullo eorum praxis reprehenderetur, sed eorum potius studiis ubique commendatis & probatis: quod argumento est, hanc agendi rationem extra ordinem aut extra regulas nequaquam excurrisse.

Quod pertinet ad horum studiorum latitudinem, eorum materiam præcipue intra Sacram Scripturam stetisse: sed ad studium Sacræ Scripturæ cum fructu instituendum Monachos sibi comparasse aliarum scientiarum adminicula, humaniorum nempe literarum, Philosophiæ, Theologiæ: quo referenda sunt Conciliorum & Pontificum decreta satis expressa, quæ sub gravium sanctione pœnarum Superioribus inculcant, ne suis Monachis proficiendi in scientia opportuna media suppeditare negligant. Proinde Religiosis quorum acre & perspicax ingenium est, interdici non posse studium Dogmatum Fidei, quæ necessario cum Ethica Christiana conjunguntur, & promiscue tractata cum materiis moralibus sæpissime apud Patres occurrunt, ita ut difficillime, & nullo quandoque modo eorum morales tractatus sine Dogmatum intelligentia absolute percipi possint.

His ita positis, studia & scientiam Monachorum frustra & immerito coargui, quasi ex iis ortum habeant luctuosi effectus, quos ignorantia peperit magis quam scientia: quod singillatim ostendi circa hæreses, quibus Solitarii strenue quolibet tempore obstiterunt.

Quamquam vero argumenta fusius hic disputata videantur, ii qui hæc volent attente perlegere, eorumque gravitatem perpendere, facile intelligent, ea quoad potui me compendiose tractasse; quod si aliquis ea quæ dixi cum Responsione D. Abbatis contulerit, inveniet, certo scio, multa a me fuisse prætermissa, quæ exagitari atque reprehendi sane merebantur. Sed satius duxi ea non attingere, tum ne hoc opus nimium excresceret, tum ut ostenderem, quæ mea fuerit erga virum meritissimum observantia. Æquiores tamen mihi lectores fore confido, quam ut putent ea quæ prætermisi me tamquam certa & indubitata fateri, & quod orationem nequaquam longius produxerim, boni consulturos.

Ceterum id maxime egi, ut moderationis leges nullus infringerem; non audeo tamen id mihi sumere, ut nihil fuerit a me incaute prolatum mediocritati & lenitati contrarium, nec secus aliquando locutus sim, quam rectissimi animi propositum pateretur. Vereor quoque ne aliquis putet, me D. Abbati par pari reddere voluisse. Sed nihil magis alienum a meo consilio & voluntate esse, novit Deus, qui quo sim animo comparatus omnino pervidet. At homines hunc animum non perspiciunt. Quid superest igitur, nisi ut illis scripto meas cogitationes aperiam, cordis autem secreta Deo, per sinceritatem charitatis, qua eum prosequor, quem refellere cogor? *Quid faciam non invenio, nisi ut inspiciendum tibi sermonem meum offeram, animum Deo.* *August. Ep. 23.*

O utinam, Reverende Pater (licebit enim in fine operis ad te sermonem convertere) hunc animum tibi datum esset intueri, & quomodo erga te & tuam Domum comparatus sim, cognoscere! Disciplinam & mores, qui in illa obtinent, veneror, agendi rationem, quam circa studia cum Religiosis tibi subditis usurpas, non improbo. Sed si illos satis firmos existimas esse, ut studio non egeant, præsidium omnino necessarium aliis quæso ne subtrahas. Olim erit fortasse, cum tui quoque Monachi studiorum adminiculo se indigere sentiant, æque ac nos hoc tempore. Interea sua illi prærogativa fruantur (neque enim impedio) & sinne hujusmodi subsidiis, quibus reliqui carere non possunt, Deum se possidere lætentur.

Quod si tibi opportunum videbitur hasce meas Animadversiones refutare, enixe rogo, ut meam sententiam accurate percipias, quemadmodum & ego tuam conatus sum recte accipere, & quoad potui dilucide quæ sensi explicare. Sed obsecro te per Deum immortalem, in-

intra fines nostræ Controversiæ sistamus, neque extra subjectam materiam evagemur; ne dum volumus rei veritatem investigare, mutua charitas labefactetur, & animi fortius irritentur. Ego quidem, Deo adjuvante, numquam committam, ut in hæc privata & singularia sermone procurram; & quidquid mihi aliqui obtrudant, aut ad meam quomodocumque notitiam perveniat, statui nihil umquam respondere, sed omnia paci & Christianæ charitati postponere: cum illud mihi persuaserim, oppositam agendi rationem nostrum dedecere institutum, nec ad nostræ controversiæ caput dirimendum quidquam inservire. Olim ita in occasione consimili quidam Laici Episcopos allocuti sunt in Concilio Chalcedonensi; quod nobis quoque jure merito exprobrari nunc posset: *Clamores isti nec Episcopos*, addam, *nec Monachos*, *decent*, *nec partes juvant*.

Concil. Chalced. art. 1.

Scribe ergo, si lubet, adversus studiorum & scientiæ abusum; tecum ipse consentiam, sed interim studia scientiam, quæ de se bona sunt, & quorum rectissimus usus fieri potest in Monasticis Sodalitatibus, ne reprehendas. Charitas id agit, ut scientia recte utamur. Scientiam quærere, seposita charitate, non decet; utramque prosequi non modo licet, sed & laudatur. Eadem charitas docet ex ipso scientiæ defectu compendium capere; dum unice vacat divino servitio. Eadem charitas facit, ut qui studiis operam navant, & doctrinam adepti sunt, eos minime contemnant, qui scientiam non profitenrur, ut in Deum solum cogitatione ferantur. Charitas denique horum labores cum illorum studio per animorum conjunctionem apte componens, illud agit, ut qui student merito laboris fratrum suorum participent, & qui laborant ex doctorum scientia fructum percipiant.

Ut id utrique nostrum obtingat etiam atque etiam cupio, quo pax & mutua concordia indissolubili nexu nos una constringat. Præclare nobiscum agi putarem, si hæc ex nostris disputationibus utilitas consurgeret, & nostrum utriusque sententiæ, in Monasticæ quidem scientiæ argumento discordes, saltem in spiritu charitatis conjunctæ manerent, quæ magis de pace servanda, quam de correptione facienda sollicita est, ut ait S. Augustinus, egregium illud exemplar pacis, charitatis, & lenitatis, quas in mutuis concertationibus sectari debemus.

August. Ep. 10.

Da veniam, Reverende Pater, institutam enim orationem adhibitis hujus Sancti Doctoris verbis concludam. *Da veniam si quid liberius dixi, non ad contumeliam tuam, sed ad defensionem meam. Præsumpsi enim de gravitate & de prudentia tua: quia potes considerare, quantam mihi respondendi necessitatem imposueris: aut si & hoc non recte feci, & hinc da veniam.*

Id. Ep. 28. n. 29.

F I N I S.

HISTORIA DISSIDII LITERARII

Circa Studia Monastica, quod invicem adversos habuit R. P. Armandum Joannem Buthilierium de Rancé Abbatem Trappæ, atque D. Joannem Mabillonium è Congregatione S. Mauri Monachum Benedictinum.

Emo est qui ignoret, R. P. Abbatem huic concertationi ansam primum dedisse in suo de Officiis Monachorum Tractatu, quem verbo quidem ad suos Fratres dirigit, re autem ad omnes qui Monasticam vitam amplexi sunt ejus argumenta accommodat: ibi enim eum videre est certo judicio scientias universas, & omnem ferme lectionem, si Sacras Scripturas & quosdam tractatus asceticos excipias, omnibus interdicentem.

Ubi primum hoc illius judicium in lucem prodiit, non solum in Monasteria gravem consternationem intulit, sed & externos valde commovit. Quamplurimi viri merito & pietate inter Clerum spectabiles, quibus studia & literarii labores Monachorum Congregationis S. Mauri valde probabantur, quique ea Ecclesiæ proficua esse autumabant, Trappensis Abbatis absoluto judicio graviter offensi, de eo palam conquesti sunt, & Monachis S. Benedicti hoc consilii dederunt, ut Abbatis sententiam refellere aggredientes studiorum Monasticorum in suo Ordine traditionem assererent, & scientiæ Ecclesiasticæ cum pietate claustrali concordiam luculenter comprobarent.

At Patres Benedictini in hanc harenam descendere diu multumque renuerunt. Cum traditionem, & majorum suorum atque sanctissimorum Ordinis virorum exempla, quibus per S. Benedicti Regulam se se componere jubentur, pro se facere, satis haberent; viam a se atque aliis passim tritam perrexerunt, religiosa studia sectantes; atque illud unum dumtaxat regesserunt iis, a quibus ut tutelam studiorum susciperent, urgebantur; nimirum P. Abbati peculiares subesse rationes, cur ita sentiret; ceterum illi jus diremptorium non esse nisi in propria Domo, in qua ipse Do-

Dominus : neque enim offensioni esse debere , quod ille suum gregem ad cœlum evecturus , certas & inusitatas vias sterneret , quas ipse tutiores arbitraretur.

In hoc silentio novem & ultra exacti sunt anni . Tum vero D. Mabillonius fessus multorum virorum litteris præstantium , & nonnullorum etiam illustrium Antistitum efflagitatu , qui eum ad suscipiendum studiorum Monasticorum patrocinium compellebant, calamum arripuit , & de hac materia conscripsit Tractatum , cujus una & altera editio intra duorum annorum spatium prodiit , & primo quidem anno 1691. deinde anno 1692. adeo ille frequentes & avidos nactus est emptores.

In hoc Tractatu Auctor in primis probat innumeris luculentis testimoniis , & traditionis studiorum uberrimis documentis , ea non modo a Monastica professione non esse aliena , sed ipsi etiam aliquomodo esse necessaria.

Deinceps vero studiorum differentias notat , eaque innuit , quæ Solitariis convenire possunt , atque una libros , quorum usus iisdem suppetat . Non negaverim quidem , eum in hoc argumento adeo per omnes partes discurrere , & tam vastum studiorum campum explicare , ut recte suspicari quis possit , fore ut illi , qui de hoc Tractatu a summa & extanti facie judicium tulerint , quique ipsam Auctoris sententiam ex æquo & bono expendere neglexerint , vehementer inclament , atque eum immodice rem exegisse , causaque cecidisse statuant.

Tertio agit de studiorum scopo adeo pie & luculenter , & vere christianos fines , quos sibi Solitarii proponere studendo debent , adeo prudenter indicat , ut vel hinc quidquid in secunda Tractatus Parte nimium videri poterat , satis modificetur.

Nihil vero magis eum ab omni iniqua censura servare debuerat , quam ingenuus & urbanus modus , quo hoc argumentum pertractaverat : nec non & illa modestia , quam ipse a natura præseferebat , & cujus specimen per totum Opus , ut ita loquar , diffudit ; etenim a quadam de omnibus pronunciandi temeritate & audacia ita se abhorrere ostendit , ut sæpe ipsius sententiam conjectura assequi cogamur , utpote quam non aliis exponit dicendi formulis , quam his aut similibus : *Videtur quidem* ; *dici fortasse potest &c.* Adde porro summam humanitatem , obsequium , existimationem , cultum , quibus illustrem Adversarium , ejus personam , & dignitatem prosequutus est : anxiam denique curam , quam passim adhibuit , tum ut in hoc opere inceptum ipsius omnibus probaretur , tum ut Trappensis Abbatis agendi ratio & sententia ab invidia vacarent , quamvis ab illa discedere suum esse arbitraretur.

Quapropter ingenti plausu Tractatus iste exceptus fuit . Patebit

ex Epistolis, quæ ad calcem hujus historiæ adjectæ sunt, quam honorificis encomiis intra Gallias passim fuerit cumulatus. In Italia tamen cum minori cultus significatione exceptus fuit. Nam cum secundam ejus Partem Italico sermone exaratam P. Ceppi Augustinianus in lucem edere prætulisset, in magnas incidit difficultates quibus Magister Sacri Palatii hanc editionem remoratus est. Mabillonii exhortatio ad legendos quosdam libros heterodoxos minime ibi arrisit, utut eam de industria aliquo temperamento emoliisset: Usserii Chronologiam, hominis Acatholici opus, omnium tutissimam ab eo nuncupari, displicuit: Quæstiones scholasticas, quæ per *Quomodo* particulam concipiuntur, ab eo de medio sublatas obmurmuratum est: laus Theodoreti apud illos habita fuit ceu quædam in reliquos Patres Græcos contumelia: Exemplum Tichonii Donatistæ, licet a S. Augustino depromptum, rejectum est, quod ad legendos libros hæreticos excitare possit: Prophanas historias, & Chronologiam tamquam ad Sacrarum Scripturarum intelligentiam necessarias exhiberi, neutiquam probabatur. Denique *impostoris* nomen, quo D. Mabillonius Annium Viterbiensem notaverat, ejusdem familiæ homines plurimum irritavit. Magistrum Sacri Palatii tanta in hoc negotio subiit religio, ut asserere non dubitaverit, se connixurum, ut hic liber Sacri Officii censura sugillaretur. Interea tamen æquis commonitionibus, & rerum argumentis a R. P. Massoliè in medium prolatis illud confectum est, ut P. Ceppi imprimendi facultatem denique impetraret ea lege ut omitteret quidquid ad hæreticos libros spectat, quorum lectionem ejus Autographus commendabat. In Germania prodiit hic Tractatus latine versus a R. P. Udalrico Straudigl Monacho Benedictino in oppido Camtensi anno 1702.

Quandoquidem P. Abbas fuerat in hoc dissidio provocator, cœperatque ipse Solitarios de possessione velle dejicere, qua a tot retro sæculis fruebantur; sibi quisque facile persuadebat, fore ut ille, postea quam in suo de Officiis tractatu, itemque in sua Regulæ explicatione omnia in medium attulerat, quæ opportuna illi visa sunt ad fulciendam suam opinionem, nunc demum in silentio se contineret, & publicum de hac controversia judicium tacitus expectaret. Sed arbitratus est tuta se conscientia silere non posse. Hic Pastor zelo flagrans servandi gregis, veritus est, ne * *Jesus Christus ex ejus manibus sanguinem animarum suorum Fratrum exquireret*, si ipse silentium duceret; idque satis ei fuit, ut *omnino suum esse* crederet D. Mabillonii sententiam ad trutinam revocare. Alia etiam ductus ratione, quam ipse in suo Proloquio non affert, ad scribendum se contulit, nimirum impediendi, ne approbatione, qua D. du Bois D. Mabillonii librum ornaverat, suo nomini & personæ aliqua nota inureretur. In ea tamen appro-

*In Proloquio Responsionis.

probatione nihil nominatim adversus P. Abbatem dictum reperitur; at ipse sibi adscripsit quæ S. Gregorius Nazianzenus in ea citatus olim disseruit adversus homines quosdam suæ ætatis, studia & scientias vituperantes. Qui cum eo faciebant, illius consilium primi cognoverunt, & de eodem quamprimum rumor passim percrebuit. Verum cum adhuc de rei exitu incerti essent, primo quidem distulerunt in vulgus, susceptum a P. Abbate laborem non nisi ad ipsius Monachos respicere. Ipsemet plures sibi notos & familiares, qui se convenerant, certos reddidit, nihil aliud sibi esse propositum; quamquam ex ejus sermone facile colligebatur, perjucundum ei fore, si de Tractatu studiorum vindice Respublica literaria idem ac ipse & ejus Fratres sentiret.

Perfecto demum Opere, consilia mutata sunt; nam P. Abbas sibi persuadere cœpit, proprii claustra Monasterii nimis angustos fines suæ missioni statuere, atque operæ pretium fere per doctam Monasticæ inscitiæ apologiam, nihil sciendi obligationem universis Monachis injicere. Suam ad Tractatum de studiis Responsionem sibi addictioribus præbuit legendam, qui eam probare non destiterunt, atque illi stimulos addiderunt, ut typis eam vulgaret, integram ei victoriam pollicentes. Neutiquam mirum est, disertum hunc Abbatem prima sui Operis lectione quædam sibi ingenia conciliasse. Suum quippe argumentum adeo ille concitate & vehementer, tanta cum elegantia & acumine pertractat, ut nisi sensibilibus affectionibus didiceris obsistere, ille te non modo ducat, sed & rapiat & trahat quocumque velit. Est in ejus oratione flumen verborum, cujus vi abreptus neutiquam liber es, ut queas ejus rationes expendere. Tum vero quibus ille modis D. Mabillonii Tractatum ad trutinam vocat? Vix audeo edicere. Ita eum examinat, ut quodammodo dissuat, & plerumque in frusta secet, quæ dissuta & lacerata, propria vi, eaque pulchritudine, qua suo in loco fulgebant, destituuntur, neque ad aliud denique inserviunt, quam ut Trappensis Abbatis indignationi pateant & censuræ. Adversus hæc exigua, ut ita dicam, monstra a se conficta, aut si mavis contra hos miseros & vita cassos adversarios omnem ipse eloquentiæ vim exerit, & tantum ignis & flammæ in illos vomit, ut si oculorum judicio (ut multi) tantummodo utaris, eos in pulverem redactos, & omnino contritos, atque in eorum pulvere sepultum Tractatus Auctorem putes. Mirum itaque neutiquam est, quosdam, quibus neque argumenta rationesque perpendere, neque Responsionem cum Tractatu, quem ille oppugnat, conferre, vacabat, P. Abbati plausisse. Ejus Opus vel si in otio & quiete cubiculi legas, ægre te cohibebis, quominus prima fronte probes. Ab una ad aliam paginam fit transitus ob eam dumtaxat voluptatem, qua nos primæ paginæ le-

ctio titillavit. Ut moremur aliquantulum, in nos violenti esse debemus; multo magis ut lectionis delicias laboriosæ reflexioni immolemus.

Interea P. Abbas cum Lectores amicos ipsa evidentia convictos putaret, quos quædam mentis incitatio incautos abripuerat, & adulatorias laudes ceu quædam testimonia perhibita veritati exciperet, jam nihil aliud moliebatur, quam Operis impressionem. Quod consilium cum innotuisset, multi viri perspicaces, quique illius rationibus melius consulere noverant, eum admonuerunt, prudentius & cautius facturum, si adornatam a se Responsionem suis tantummodo Fratribus exhiberet legendam; quandoquidem ad eos solos illa dirigebatur; nempe in vulgus editam & censuras & reprehensiones excitaturam; Mabillonii librum bellum ipsi nequaquam inferre, atque eum ab omnibus laudari & probari; doctum hunc Benedictinum in nova sui Operis, quam parabat, editione, promptum esse ad ejus rationes æqui bonique faciendas, si eas ipse velit privato colloquio de hac materia habito communicare; hoc modo agendum esse propter publicam ædificationem; econtra vero dissidium inter duos religiosos viros offensioni multis omnino futurum; denique si certum illi erat de ea materia controversiam agitare, in qua num jus & ratio pro se facerent, saltem ambigebatur; valde timendum esse, ne sæculares viri, qui malignis obtutibus Monachorum facta jugiter observant, indigna suscepta Reformatione consilia illi tribuerent, & ab externa zeli facie ulterius animo progressi, in ejus agendi ratione loquendi pruritum magis quam necessitatem animadverterent, aut se animadvertere putarent. P. Abbas hujusmodi admonitiones ad se plus quam a viginti locis venire fatebatur. Guisiæ Ducissa præ ceteris hac de re ad illum literas misit; at ille rem hanc religionis habebat & conscientiæ loco; quis vero nescit, conscientiam quamdam sibi legem nonnunquam imponere nulla alia sequendi consilia, quam quæ ab ipsa probantur?

Cum omnia igitur essent editioni parata, Trappensis Abbas sui operis exemplaria Lutetiam misit; quæ deinceps in Doctorum manus delata sunt, ut opus approbaretur. D. Bolæus Decanus Senonensis, & D. Courcierius ad id primo delecti fuere; sed hisce viris certum erat nihil calculis suis approbare, nisi quod cum urbanitate, veritate, & mediocritate esset conjunctum. Actæ sunt illis gratiæ, & ad alios deventum est indulgentiores, qui omnia suspicere, nihil mutare essent parati. Impetrata approbatione, editio in obscuro penitus latuit, quin & dilatus est rumor, imprimendi consilium disturbatum esse. Interim Muguetus non cessabat ab opere, atque ita expedite rem executus est, ut post tres hebdomadas aut ad summum post unum mensem liber

in

in lucem prodierit. Magna omnes propterea cepit admiratio, tum vero maxima, posteaquam lectum est opus, meris hallucinationibus scatens, quæ ibi ceu rerum argumenta traduntur. Adde falsas opiniones, quas Adversario passim tribuit, ut commodius oppugnetur; inductiones generales ex factis peculiaribus sumptas, vehementissimas declamationes, quæ in ipsum potius Auctorem, quam in alium quempiam recidunt; præterea decem & ultra Ordinis S. Benedicti sæcula contemptui & reprehensioni exposita, atque sine ullo delectu, sine ulla ratione dilacerata; hujus Ordinis germina pietatis & doctrinæ nomine commendatissima, indignis modis excepta, & traducta; facta morigeratissimis Congregationibus contumeliosa in lucem prodita, ac fluxæ certitudinis indiciis confirmata; quædam etiam silentio pressa, quæ silere gravis injuria fuit; judicia denique manifesto incauta: hæc vero singula cum tanta sermonis constantia & auctoritate proponuntur, ut vel firmissimis ingeniis, atque ab errore & illusione tutissimis fucum facere penitus valeant.

D. Mabillonius affectu pleuritico tunc temporis laborabat; sed opportuna sanguinis detractione brevi curatus, die quarta post Pascha Trappensis Abbatis lucubrationem percurrere cœpit. Multi ex ejus amicis, virique eximii haud pauci cum eum convenissent de recepta sanitate gratulaturi, jam de nulla alia re colloquia agitabant quam de Responsione ad Tractatum nuperrime edita. Doctus interea S. Benedicti Alumnus, qui suum Ordinem eo quo par erat amore prosequebatur, quique aliunde noverat, quam avide sæculares viri excipiant quidquid ad vellicandos Monachos emittitur, immodica Censoris studiorum obtrectatione commotus videbatur, ac palam conqueri cæperat. Quod cum Trappensis Abbas statim rescivisset, de D. Mabillonio idem ac de plerisque hominum judicium ferens; has ejus perturbationes & querelas inde ortas putavit, quod se præclusa omni defensione confutatum indignaretur. Propterea Adversarii sui molestiam, si fides ejus verbis, miseratus est. Ait enim in quadam Epistola: „ Nunciatum est mihi, D. Mabillonium ex nostra Responsione mœrore affectum fuisse: id mihi, si ita est, valde displicet, & supra quam dici possit ejus dolorem egomet sentio. Hunc miserationis sensum suis ille amicis nequaquam injecerat; nam quidam illorum (Monf. le Comte de Charmel) scribens ad Parochum Parisiensem: „ Patres Benedictini, inquit, ex Responsione tristitiam capiunt: habent quod promeriti sunt; cur enim mei Abbatis sententiæ adversantur?

Ego tamen facile crediderim P. Abbatis & amicorum ejus eundem animum fuisse, ejusque miserationem nihil aliud esse quam speciosum obtentum, quo occultum de credito triumpho gaudium ipse tegebat. Nam si revera Benedictinorum querelæ eum commo-

vis-

vissent, saltem aliqua ex parte eum pœnituisset, quædam facta, de quorum falsitate identidem certior reddebatur, adversus illos temere vulgasse. In sua enim Responsione affirmare non dubitaverat, Benedictinos Patres Reformatos opus manuale de medio abstulisse in studiorum gratiam; & S. Michaelis Academiam vel a primo suæ institutionis anno fuisse suppressam propter inordinationes & absurda eorum, qui ejus corpus constituebant. Hinc factum, ut P. Procurator Generalis Congregationis S. Vitoni non minus graviter quam obsequenter eum expostulaverit; cui Trappensis Abbas jejune respondit, se moleste ferre, quod ea quæ de ipsius Congregatione obiter dixerat, ipsum sollicitum habuissent, sibi vero nullatenus propositum fuisse quempiam offendere. Tantumque abfuit, ut perperam pronunciata retractaret, aut eorum aliqua oratione molliret, ut potius minitatus sit, se plura rerum argumenta & facta producturum, quæ silentio lubens presserat; si res luculentius explicandi sibi detur occasio. Non sunt hæc plane non sunt hominis animi lenitatem præseferentis. Nec dissimili ille oratione usus est scribens ad Guisiæ Ducissam; „ sibi videlicet numquam in mentem venisse Refor-„ matis Congregationibus aliquam afferre molestiam, aut eas „ vel minimum lædere: quædam asperiora dicta, quæ adhibere „ coactus fuerat aliquando, ab infenso animo neutiquam proce-„ sisse, & ne unum quidem verbum a se effluxisse, quod ni-„ miam exhiberet acerbitatem, prout familiare est illis, qui ri-„ xandi & contradicendi cupiditate ad scribendum se conferunt: „ timere se tamen, ne si ad ea, quæ vulgaverat, responderetur, „ quidam insurgerent ipsius sententias confirmaturi, qui modum, „ quem ipse servaverat, nequaquam sibi præscriberent; denique „ quidlibet agere se paratum esse, ut illis satisfiat, qui aliquas „ expostulationis causas proferebant. Nisi demissum in hunc magnum virum obsequium vetaret, libenter ab eo quæreremus, quomodo hæc cum illis consentiant, quæ ad Dominum de la Chambre Parochum S. Bartholomæi tunc temporis scriptitabat, *se commissurum posthac, ut S. Mauri Congregatio dedecore & infamia oneraretur, si ad suam lucubrationem quispiam responderit.*

Hisce minis nequaquam perterritus D. Mabillonius ad respondendum serio se comparabat. Cujus rei fama ut ad aures Ducissæ Guisiæ delata est, statim nobilissima matrona nonnullos ex Superioribus, atque ipsum D. Mabillonium accivit, atque omnem movit lapidem, quatenus subortam controversiam pacifice inter illos dirimeret, eosque ad silentium hac super Responsione Trappensis Abbatis induceret. Ipsa, adversarii eorum nomine, in se recepit, fore ut si D. Mabillonius eum amice convenire voluerit, benigne & honorifice apud Trappam exciperetur, & a P.

Abba-

Abbatæ eximiis humanitatis & cultus officiis cumularetur, qui ipsum quoque certiorem redderet de sincera erga S. Mauri Congregationem existimatione. At Patres Benedictini humiliter testati sunt, pacificæ diremptionis consilium nequaquam se rejecturos, si integra adhuc res esset, atque in eo statu quo fuerat ante editam studiorum Monasticorum censuram: eo magis quod ab eodem consilio neutiquam discesserant in Tractatu de Studiis, in quo propria sententia defendebatur sine ulla significatione belli adversus eadem Studia a Trappensi Abbate prius intentati; postquam vero hic Auctor Ordinem S. Benedicti publico læsisset scripto, & a se perperam dicta publice damnare recusaret: id nullam habere offensionem, quod PP. Benedictini nequaquam sinerent condemnatorium calculum in se jactari, quin suæ causæ æquitatem omnibus testificarentur: ceterum Tractatus Apologiam ita prudenter, moderate & sapienter institutum iri, ut ne minimum quidem existimationi pietatis & dignitatis ipsius Adversarii esset detractura. Cum hæc admodum officiosis & humilibus verbis exposuissent Patres, susceptum ab illis respondendi consilium haud ita ratum & constans fore putavit Ducissa, ut omnis sibi spes abjicienda esset eos a proposito revocandi, & D. Mabillonio persuadendi, ut Trappam proficisceretur. Talia cogitans eos interea dimisit, & Alenconium discessit.

Magnus Abbatum numerus, nec non & clarorum virorum turba in eandem cum Guisiæ Ducissa cogitationem venerunt, eandemque operam contulerunt apud Superiores Congregationis, & Dom. Mabillonium. Necesse fuit igitur quamdam, ut ita dicam, sollicitationum obruentem multitudinem sustinere, & vulgi opinionem contemnere Trappensi Abbati faventem, quam reconciliationis & humanorum officiorum oblatio passim ingesserat.

D. vero Mabillonius ab omnibus quicumque doctrina, eruditione ac pietate in suo Ordine excellebant, religiosis viris fovebatur & excitabatur; ii enim acerbe ac indigne ferebant, Abbatem tám magna alioquin pietate & existimatione clarum, adversus studiorum praxin Sanctorum exemplo constitutam, ab Ecclesia inculcatam, immemorabili usu confirmatam, sedulo jugiterque servatam, & utilitate quæ in Ecclesiam omni tempore ex ea redundaverat comprobatam, arma sumpsisse. Externi etiam haud pauci viri merito & fama conspicui, Mabillonii partibus sese favere palam professi sunt. Sed in his fuit præcipuus D. Pussorius a publicis Conciliis, qui tota præsente regia familia & coràm Cancellario Regi quadam die dixit, se æquo animo ferre non posse P. Abatis acerbitatem, qui lapides in D. Mabillonium conjecerat, a quo ipse rosis conspersus fuerat; qua data occasione Rex D. Mabillonium omnium Monachorum in suo Regno doctissi-

ctissimum atque animi maxime demissi videri sibi pronunciavit.

Haud ita multo post D. Mabillonius convenit Parochum S. Jacobi du Haut-Pas, qui erat P. Abbati amicissimus, quique omnium maxime conatus fuerat Benedictinis silentium indicere. Horum mutuo colloquio interfuit quoque Comes de Charmel ab eodem Parocho opportune accersitus, qui iisdem ferme verbis, quibus usa fuerat Guisiæ Ducissa, D. Mabillonium a conscribenda Tractatus studiorum Apologia abducere, eique persuadere contendit, ut Trappam proficisceretur. Duos illi præterea versus cujusdam Epistolæ P. Abbatis ostendit, verbis satis honorificis exaratos; & singularis humanitatis obsequiique officia commemorans, quibus Trappæ excipiendus erat, si illuc proficisci voluerit, id satis esse arbitratus est, ut D. Mabillonius tot flagitationibus cederet, & calamum de manu abjiceret. Sed vicissim ubi rationes ipsius & argumenta cognovit, tum demum maximis difficultatibus se implicitum sensit. Nisus est ergo P. Abbatis agendi rationem eidem probare, bono illum animo suam explicasse sententiam affirmans, atque ad vulgandum quæ scripserat multorum Monachorum Epistolis fuisse compulsum. At D. Mabillonius modeste respondit, sibi pronum & facile fore P. Abbati par pari reddere, modo rumusculis ad se de rebus Trappæ delatis aures præbere, aut commentarios a quodam illius Cœnobii Monacho sibi oblatos accipere vellet: sed ita se comparatum esse, ut malit rumores & querelas talium virorum ab auribus & corde penitus removere. Erit ergo, excepit tunc subiratus Comes, nescio quis scelestus homo Trappæ delitescens; nam eo in loco cuncta redolent sanctitatem, quod oculatus testis affirmo, nec est cur mihi denegetur fides. Quidni vero, Domine, subdidit Mabillonius, quoniam & apud nos nonnemo hujus farinæ reperitur, & in cœtu quoque Apostolorum repertus est? Comes quid responderet incertus, detulit ei tandem in componenda hac controversia Episcopi Meldensis operam; nempe ut in aliqua sua Lucubratione Illustrissimus Præsul apto ad utrique parti satisfaciendum modo suam circa studia Monastica sententiam aperiret. At Mabillonius secus habitis quæ oggerere poterat de magni illius Præsulis cum P. Abbate quadam, ut ita dicam, confœderatione, respondit, suo qualicumque scripto Meldensem Episcopum id tantummodo consequuturum, ut novam contra ipsum molirentur exceptionem ipsius Adversarii, qui & Ecclesiæ hostes sunt; nullum propterea emolumentum P. Abbati, & Benedictinis ipsis inde processurum; de cetero autem id neutiquam obstiturum, quominus alii, se tacente, Monachi S. Vitoni aut S. Mauri P. Abbatem refutare aggrediantur, minus fortasse benigne, quam ipse

scripturus erat. Itaque ne hoc quidem consilium esse admittendum fassus est tandem Comes, adjecitque P. Abbatem, siquidem molestos effectus, qui ex ipsius lucubratione proveniunt, & argumenta quæ inde adversus Patres Benedictinos aliqui desumunt, animo prospexisset, nunquam eam in publicum editurum fuisse; interim eidem se nunciaturum, & recepturum, fore ut Responsio quæ parabatur, modum omnino servaret, nihilque proferret illius dignitati, aut Trappensis Cœnobii nomini injuriosum.

Interea Guisiæ Ducissa statim ac devenit Alenconium, plures scripsit Epistolas ad Superiores, ad D. Franciscum Lamy, virum Philosophicis scriptis apprime notum, atque ad ipsum Dom. Mabillonium: Cui speciatim significavit, mirari se, quod eorum quæ spoponderat oblitus fuerit, putaretque se illi aliquid suadere potuisse, quod ipsi utile non esset. „ Haud sum nescia (pergit „ deinceps) familiares tuos viros doctos a Trappæ itinere te de„ hortaturos, & eorum quosdam exultaturos eo quod adversum „ eximiæ dignitatis, virtutis & sapientiæ virum scribere statuas, „ idque facere detrectes, quod ipse, si tuo esset loco, sine ulla „ tergiversatione faceret. Cupio quam maxime inter utrumque „ vestrum pacem conciliare, mutuo autem colloquio id omnino „ perfici potest. In nullum propterea rerum tuarum discrimen ve„ nis; optimum vero proximis exemplum, si id agis, præbiturus „ es. Rogo, Pater, ut me convenias. S. Patris tui Benedicti spi„ ritum mitem & humilem in hoc imitare. Hi quoque sunt mo„ res tui. Tene Patris vestigia, & ejus, quæ tibi ex animo a„ mica est, consilium quæso ne recuses. “ D. Mabillonius cum gratias illi egisset pro singulari benevolentia & sollicitudine, qua Benedictinorum rebus consulere dignabatur, a Trappensi itinere iisdem fere rationibus, quibus antea Lutetiæ usus fuerat, sese excusavit. Subjecit præterea, nullum sibi dubium esse, quin rectissima fuerit P. Abbatis voluntas; sed tamen effectus neutiquam ex sententia successisse; si ipse Trappam proficisceretur, periculum esse, ne ejusdem Regiæ Celsitudini displiceret, nihil cum P. Abbate de ipsorum controversia statuendo, & re infecta discedendo; cum nullam recepisset facultatem, ex qua de rebus sui Ordinis (quatenus huc spectat) libere agere posset; ancipitem & periculosum fore hujus itineris apud vulgus eventum, eo quod felicem exitum inde quisque expectaret; ceterum adeo se in respondendo lenem, adeo a quolibet dicto, quod P. Abbatis existimationem vel minimum lædat, temperaturum, ut suam agendi rationem vel ipsa demum sit probatura.

D. Lamy cum ab eodem itinere pluries se excusasset, se tali cura solutum denique putabat; sed cum in loco Fontisridentis versaretur, adeo enixe illum rogavit Ducissa, ut diutius obsistere e

sua

sua dignitate minime esse crediderit. Trappam igitur petens ad eam venit. Porro ipsa de illius profectione certior facta, omnia ad illum belle excipiendum ut parata essent, studuerat, & P. Abbatem opportune admonuerat; profecto enim constat P. Abbatem duosque ex ejus Fratribus omnem curam, honorem, & studium venienti detulisse. Post prima mutuæ humanitatis officia, regia matrona sedere eos jussit; hunc quidem, facete inquiens, ischiadici doloris, illum vero nephritici affectus gratia; ac deinceps compulit ad instituendum de magna studiorum controversia mutuum sermonem. Tunc P. Abbas suæ voluntatis rectitudinem in omnibus quæ scripserat, protestari cæpit, numquam sibi in animo fuisse asseverans, quempiam lædere, multoque minus S. Mauri Congregationem, quæ apud se in maxima erat existimatione non modo quod ad eam generatim pertinet, sed etiam relate ad ejus Superiores Generales, & nominatim D. Mabillonium. Respondit D. Lamy, id sibi curæ datum fuisse, ut eorumdem nomine de cultu & obsequio erga illum testificaretur; quin & nihil eorum quæ scripserat charitati labem intulisse, licet nemo inficias iverit, aliqua Responsionis ad Tractatum loca nimis esse & toti Monachorum generi, & ipsi S. Mauri Congregationi injuriosa. Cum P. Abbas hujusmodi aliquot loca sibi indicari postulasset, D. Lamy eorum haud exiguum numerum protulit, quæ P. Abbas nulla alia exceptione defendit, quam iteratis recti animi testificationibus. At Benedictinus rectum illius animum in obscuro esse respondit, hæc vero injuriosa loca tantummodo patere, adeoque perniciosos inde effectus consequi, eousque ut quidam Magistratus dixerit, se malle, ubi res eo modo agantur in Congregatione S. Mauri quo Trappensis Abbas affirmat, sub legione prætoria stipendia mereri, quam in eo corpore numerari. Erubuit his auditis P. Abbas, & in laudes Congregationis S. Mauri sermonem deduxit; ad ultimum de quibusdam regularibus observantiis facta mentione, quas P. Lamy aliter se habere demonstravit, quam ipse descripserat, de ipsius operis adjunctis cum loqui desiissent, rem ipsam de qua agebatur expenderunt. Duarum horarum spatio prolixa inter illos commissa est digladiatio. Non est hic locus eundi per singula. Id superest dicere, quod si P. Abbas haud validius suas partes tutatus fuisset scripto, quam in hoc colloquio tutabatur, profecto haud valde formidandus hostis fuisset. Sive id modestiæ dandum sit & reverentiæ erga Ducissam, seu causæ infirmitas ita ferret; sane constat eum ferme quoad omnia inclinasse, nec ulli sententiæ firmiter adhæsisse; sed a proposito sæpius deflexisse, ac demum eo compulsum ut diceret, numquam se, modo studia D. Mabillonius usque ad S. Pachomii ævum non extendisset, responsurum fuisse. Ut brevi expediam,

adeo ille in multis consensit, ut eum admirata Regia matrona, & Dominum Lamy seorsim affata, Ecquid? dixerit, annon tibi prædixeram, Dominum Abbatem accipiendis quibuscumque conditionibus fore paratissimum, & parum discriminis quoad rem ipsam intercedere inter illius & vestram sententiam? Respondit D. Lamy, mirum profecto sibi videri, quod ille adeo in multis manus dedisset; sed valde suspicari, cum nequaquam ita esse comparatum, ut hæc temperamenta suæ opinionis publico scripto committere voluerit. Et ne id quidem facere renuisset, excepit Ducissa, si venisset Mabillonius, & responsionem inhibuisset. At D. Lamy nihil incommodi ex hac Responsione sequuturum affirmavit: subdiditque coram P. Abbate, solum controversiæ caput in ea discussum iri, seposito recriminandi aut respondendi studio ad asperiores quascumque verborum contumelias. Et revera quid vetat, ait, quominus tractetur hæc quæstio speculabiliter tantum, moribus & consuetudinibus utrarumque partium prætermissis, atque ita propemodum ac si nihil ea nostrum interesset? Id fieri posse affirmavit P. Abbas; quin & hanc agendi rationem sibi probari fassus est. Tum vero absolutum est colloquium mutuis humanitatis officiis, quæ initio fuerant adhibita, in discessu ultro citroque collatis.

Sub hoc tempus ignota manus P. Abbatem ictu gravissimo perculit, atque intimum ejus sensum acerrime commovit. Digitum intendo ad quatuor illas Anonymi Epistolas, Coloniæ, ut præfert titulus, impressas anno 1692. in quibus Auctor ingeniosus, acutus & elegans, itemque doctus ac studiorum Benedictinorum strenuus assertor, quidquid humanæ & infirmæ rationis in illustri Reformatore deprehendere sibi visus est, passim carpit, & salsissime exagitat. Parvus hic liber ceu quoddam fulmen universos oppressit, quotquot P. Abbatis partes sequebantur. Nullum itaque non movere lapidem, ut ejusdem Auctorem detegerent. Gravis suspicio in D. Dionysium Sammarthanum potissimum cecidit; cui ex publica fama summopere infensam propterea se exhibuit Guisiæ Ducissa, totis viribus connitens, ut injuriam amicissimo sibi capiti inflictam ulsciceretur. Adeo illa Superiores sollicitavit, ut eum Turonis, ubi Cœnobii S. Juliani Prior erat, abducere fuerint coacti, & ad S. Germanum a Pratis transferre; quæ pœna visa est Ducissæ levior, & suavior; cum exploratum sit haud paucos Priores de suo gradu libenter decedere paratos esse, ut privati Monachi locum in hoc Cœnobio teneant. Quod præcipue verum erat de D. Dionysio, qui studiis deditus, & a Prioratus curis plurimum alienus nullibi versari poterat jucundius quam in eo loco, in quo studendi omnes suppetunt commoditates. Quod si certum & exploratum erat, harum

rum Epistolarum auctorem eum non fuisse, laudes nihilominus, quæ ex publico rumore in eum propterea convertebantur (nam tunc illæ Epistolæ cum Epistolis Provincialibus de elegantia contendebant) nec non & locus quem earum occasione obtinuerat, tolerabilem ei calumniam reddidere. Quilibet alius in eadem navi constitutus, qui non æque ac ille moderati animi fuisset, valde vereri poterat, ne sui ipsius amor humilis resignationis laudem sibi quadantenus præriperet.

Interea vero D. Mabillonii Responsio procedebat; Cujus ut editio interverteretur, familiares P. Abbatis suggesserunt Cancellario, propositum esse huic S. Benedicti Monacho, nulla obtenta nova Approbatione, ad Tractatum de studiis quem rursus edebat hanc Responsionem subnectere. Quamvis autem sciret hic Magistratus, primum Responsionis folium sibi jam fuisse exhibitum, ut D. Pirotio Doctori & librorum Censori ostenderetur; accersivit nihilominus ad se D. Mabillonium; accedentem vero benignissime excepit: ac postquam de ejus libro notitiam ab ipsomet sumpsisset, Approbationem ei pollicitus est; adjecitque se per literas P. Abbati indicaturum ne quam ulterius moram huic negotio injiceret.

Hujus Responsionis, statim ac fuit absoluta, quinque exemplaria transcripta sunt, quæ Dom. Cancellario & Examinatoribus distribuerentur. Quamprimum vero in Cœnobio Trappæ vulgatum est de absolutione operis, quisque esset in illud Cancellarii animus. Ideo validius urgeri cæpit apud Parisiensem Archiepiscopum ejus suppressio. Et quidem præstantissimus Antistes rogaverat Cancellarium, ut Approbationem inhiberet, aut saltem protraheret. Petiit quoque ut ad se veniret Mabillonius, qui statim una cum Cœnobii Priore accessit. Continuo Præsul, cupere se ait S. Augustinum imitari, qui S. Hieronymum & Rufinum inter se conciliare summa ope studuerat (seclusa tamen comparatione, inquit.) Trappensem Abbatem prope 50. annorum amicitia sibi esse conjunctum: eum sane acrem nimis esse & acutum, sed recti bonique animi virum, & honoris, quo ipsum D. Mabillonium & Congregationem prosequebatur, testificationem exhibere paratissimum; denique in offensionem vulgi facile incurrere, quod inter adeo pias Sodalitates dissidia foveantur. Ad hæc respondit Mabillonius eodem prorsus modo, quo alias responderat, quandocumque cedere cogebatur: testatus est pro nihilo sibi esse quod ad se privatim pertinere videbatur: sed injurias statui Monastico, sui Ordinis viris sanctitate conspicuis, & suis Fratribus palam inflictas, æquo animo ferre se non posse; perniciosos effectus ex abolitione studiorum intra Claustra consequuturos, atque ipsum D. Archiepiscopum, si quis alius, teneri maxime

studia

ſtudia fovere, utpote qui eorum fuerit pro ſua benignitate auſpicatiſſimus promotor: ita ut PP. Benedictini quidquid Eccleſiæ utile hactenus prompſerant, ex quo Patrum editiones in Congregatione S. Mauri adornari cæptum eſt, totum ei deberent. Hujuſmodi rationes & momenta Præſulis animum moverunt, adeo ut facile manus dederit, & ſe Cancellario mandaturum promiſerit, nihil eſſe quod Approbationis conceſſionem morari jam poſſit.

Itaque poſt alia multa eorum qui Trappenſis Abbatis partes tuebantur, molimina & occulta conſilia, quæ ſingillatim referre ſuperſedeo, ne tædio Lectores afficiam, D. Mabillonii opus tandem excuſum in lucem prodiit. Unum ejus exemplare ab Auctore ſtatim miſſum eſt ad Guiſiæ Duciſſam, quæ decem & octo diebus elapſis per literas eum admonuit, operis hujus Proloquium nimis acre & ad vellicandum Adverſarium unice factum viſum ſibi fuiſſe, adeo ut putaret non ab ipſo compoſitum, ſed ab iis, quibus P. Abbatis liber offenſioni immerito fuerat; P. Abbatem ſtudiis prophanis tantummodo bellum indixiſſe; nec in alium quemquam, præter diſciplinæ Patrum Benedictinorum deſertores, exarſiſſe: mutuo colloquio conciliandas utriuſque ſententias, & poſtremi hujus operis acrimoniam cohibendam fuiſſe. Quod attinet ad ipſum Trappæ Abbatem, quamvis poſtea D. Mabillonium ad ſe venientem humaniſſime recepiſſet, uſque ad exitum tamen perſonam egit cenſoris & Adverſarii ſtudiorum, nec unquam ei perſuaderi potuit ut illa ſe exueret. Quid quod identidem neceſſarios ſuos per litteras admonebat, fore ut Mabillonii Animadverſiones κατὰ πόδα ſectando refelleret, ſi forte reſpondendi animum ſibi Deus injiceret: id autem a ſe confectum iri æque felici ac plano modo, quo ſuam Reſponſionem ad Tractatum de ſtudiis antea adornaverat. Haud ſcio an hunc illi animum Deus umquam injecerit: alicubi tamen nunciatum reperii quoddam illius opus ſub hoc titulo: *L'Examen des Reflexions du P. Mabil. ſur la Rèponſe au Traitè des Etudes Monaſtiques*, quod aliquando fuiſſe typis vulgatum non puto.

Porro haud novi quemquam, ſi unum P. Abbatem excipias, cui illius ſententia non viſa fuerit animadverſionibus Mabillonii penitus everſa & profligata. Cuidam Monacho Cæleſtino cupido inceſſit cognoſcendi, quid de Monaſticis ſtudiis ſentiret Arnaldus. Curavit ergo, ut illi proponerentur ſequentes quæſtiones.

Primo, An liceat Solitariis divinarum Scripturarum profunditatem ſcrutari. Secundo, An ſit de eſſentia ſtatus Monaſtici & Regulæ S. Benedicti, ut qui ea profitentur, docti non ſint. Tertio, An ſtudioſa lectio Operum Dogmaticorum, quæ conſcripſerunt SS. Patres, profeſſioni Monaſticæ adverſetur. Quarto, An regulæ a S. Hieronymo ad Lætam miſſæ pro inſtituenda ejus filia, ad Monachos exten-

extendantur; & utrum liceat Monachis ea volumina perlegere; quæ hic S. Doctor Virginibus legi permittit.

Cum Dom. Arnaldus hujus Consulationis scopum probe intellexisset, secluso cujuslibet propositionis singulari examine, respondit, quandoquidem expetebatur sua de dissidio literario inter Trappensem Abbatem & Mabillonium opinio, sibi videri, in nullius offensionem incurrere debere P. Abbatem, propterea quod in suo Cœnobio peculiaria quædam statuat: „ at si quis velit illius agendi rationem (pergit Arnaldus) ceu quandam normam „ proponere reliquis Solitariis, ita ut isti statutis illius obtemperare teneantur, perinde ac si statui Monastico, & Regulæ S. „ Benedicti omnino repugnaret Monachos doctos esse, id vero „ puto ab æquitate dissentaneum. Haudquaquam decet Monachos in inscitia marcescere. Lectum mihi est, ni fallor, apud „ Severum Sulpicium, librorum transcriptionem, quæ quoddam „ studii genus est, laboris loco fuisse Monachis Cœnobii S. Martini. Equidem Monachorum lectiones prudenter & caute instituendæ. Ego in eam sententiam propendeo, ut lectiones illis „ subtrahantur, quæ cum eorum instituto minime consentiunt. „ Interest tamen doctos adesse Monachos, qui Ecclesiæ partes „ tueri valeant adversus laxas opiniones, & quandocumque eorum opera eidem Ecclesiæ necessaria fuerit. Haud vidi quidquam eorum quæ de hac materia Trappensis Abbas & Mabillonius scripserunt; audio tamen, Mabillonii libros in magna „ esse existimatione. Itaque neminem hic ad scribendum de eadem controversia excitarem.

D. Nicolius legerat omnia quæ ab utroque conscripta sunt: pervulgatum est autem, quam circumspectum de qualibet re judicium magnus hic Auctor ferre solitus fuerit. Fragmentum illius a me inventum in Chartophorio D. Mabillonii, nimis longum fortasse videbitur, ut huic compendiosæ narrationi inferatur: quandoquidem vero numquam impressum hactenus fuit, legique ab omnibus meretur, Lectori haud grave futurum spero, quod illud afferam hoc loco. En tibi ejusdem Commentarius, illius nomine neutiquam consignatus: sed ipsa scriptionis evidentia & æquabilitas satis tibi sine proprii nominis appositione ipsum Auctorem compertum reddent.

„ Censura in postremo Trappensis Abbatis libro contenta adversus Monachos Benedictinos, considerari potest relate ad triplicem temporum differentiam.

„ Primum inrervallum S. Benedicti vitam & annos triginta „ aut quadraginta post ejus mortem, quæ contigit anno 547. „ complectitur.

„ Secundum inde usque ad Viennense Concilium decurrit, „ quo septingenti amplius anni continentur.

Ter-

„ Tertium a Concilio Viennenſi uſque ad noſtram tempeſta- „ tem protenditur.

„ Quoad primum Trappenſis Abbas propugnat, S. Benedictum „ ut Monachi ſtudio operam darent noluiſſe; idque duobus ar- „ gumentis patere; primo quod in ſua Regula ſtudiorum non „ meminit: deinde quod lectioni binas tantum horas aſſignavit, „ quæ ſcientificis ſtudiis (ait) inſtituendis nequaquam ſuffi- „ ciunt.

„ Quoad ſecundum temporis intervallum tuetur, cæptum fuiſ- „ ſe ſtudiis vacare paulo poſt S. Benedicti obitum, ſed id ut „ plurimum factum fuiſſe rejecto S. Patris ſpiritu, & ſecus ha- „ bita ejuſdem voluntate.

„ Quoad tertium denique eadem pergit defendere, & præte- „ rea aſſerit, Monachos tædio manualis laboris ſtudiis incubiſſe: „ quibus intentos a Dei ordine deſciviſſe, & ſine peculiari voca- „ tione ſtudentes minime potuiſſe eam ſpem fovere, Deum ip- „ ſis non imputaturum mentis evagationes & reliqua mala, quæ „ ineluctabiliter a ſtudiis proveniunt.

„ Quæ de hiſce tribus quæſtionibus ſtatui poſse videntur, hæc „ ſunt: Nullo legitimo argumento umquam probabitur hæc aſ- „ ſertio, Monachos ævo Sancti Benedicti nequaquam ſtuduiſse. „ Ex Regulæ ſilentio nihil evincitur: Siquidem ne de Miſsa qui- „ dem Dominicis & Feſtis diebus celebranda meminit Regula, „ nec de mentali oratione quæ poſt Pſalmodiam fiebat, ut aper- „ te innuit S. Gregorius Dialog. l. 2. cap. 4. nec de puerorum in- „ ſtitutione, quæ ex diſciplina illorum temporum in piis & cla- „ ris Monaſteriis, puta in Lerinenſi conſtituta colligitur. Huma- „ næ literæ ibi abſolute tradebantur a doctiſſimis Præceptoribus. „ Numquid in Monte Caſino hæc puerorum inſtitutio ſecus pro- „ cedebat? nam ibi nobiliſſimarum Romæ familiarum filii edu- „ cabantur.

„ S. Thomas & S. Bonaventura hoc argumentum, quod a Re- „ gularum ſilentio petitur, diluerunt, & contra ſtatuerunt, cum „ ſtudia ab his Regulis nequaquam expreſse fuerint interdicta, „ cenſeri debere permiſsa: quæ illatio Pontificum & Concilio- „ rum auctoritate & judicio fuit comprobata.

„ Falſo ſupponitur, temporis anguſtias ſtudiis obſtitiſse, nam „ ſi recte calculum ineas, aliter definies. Ad binas lectionis ho- „ ras quæ æſtivo tempore dabantur, adjiciendæ ſunt quæ ſequun- „ tur. Una amplius hora tempore Quadrageſimæ. Secundo, O- „ peris manualis, quod Dominicis & feſtis diebus ceſſabat, inter- „ vallum, quinque ſcilicet adauctæ propterea horæ ſpatio plus „ quam duorum menſium. Tertio, Tempus, quod inter Matu- „ tinum & Laudes fluebat, tunc cum dividebantur, quod tota

„ hyeme obtinebat. Quarto, Tempus Nonam inter & Vesperas a Festo Sanctæ Crucis usque ad Pascha. Quinto, Hora meridiana, quam vel per ipsam Regulam studio transigere licebat. Ut dici possit, ultra quatuor in diem horas Monacho ad studendum fuisse.

„ Denique duo hæc, Silentii Regularum & angustiæ temporis, argumenta nullam vim habent adversus Ordinis Traditionem, ex qua aperte colligimus, Monachos studiis operam dedisse triginta post S. Benedicti obitum annis, quamquam a nullo indicatum fuerit, eam esse de novo introductam consuetudinem, nec ullus de rejecto per studia S. Benedicti spiritu, & ejusdem institutionibus violatis conquestus sit.

„ Statuendum igitur est, opinionem studiis contrariam relate ad hoc tempus levissimis inniti rationibus.

„ Id autem verius est, si ad secundum temporis intervallum animum intendas. Pronunciari enim libere potest, eam plane commentitio rationis figmento, & meris adversus historicam veritatem assertis sustineri.

„ Commentitium rationis figmentum in hoc situm est, quod illis temporibus duo quasi genera Monachorum fuisse credantur: partim qui ad studium peculiari vocatione adeoque extra ordinem ferebantur: partim qui tali vocatione destituti studiis vacare non poterant sine culpa, & nisi a Dei ordine desciscerent. Nemo id ante Auctorem Responsionis ad Tractatum de studiis umquam alias excogitavit. Facile vero diluitur, si ab eo quæramus, an hæc extraordinaria vocatio Monachis ipsis, qui sic ad studia ferebantur, innotuerit, nec ne. Si eam non innotuisse dixerit, quid vetat quominus hos Monachos ut testes afferamus ad confirmanda omnium Monachorum studia, cum æque illi ac reliqui uno instinctu ac sine ulla talis vocationis extraordinariæ notitia studia coluerint?

„ Quod si hæc vocatio illis innotuit, in alias delabimur difficultatum tricas. Si enim intellexerunt non licere in studiis versari nisi ex vocatione extraordinaria; cur plures eorum erudiendis ceteris præfecti non admonuerunt suos auditores de hujus studii periculo, in quod sine ulla peculiari vocatione incumbebant, viam perditionis propterea ineuntes? Quod si privatorum Monachorum conditionem non egrediebantur, eos imitari neutiquam licebat; non enim ut tales olim studuerunt, sed ut Monachi extraordinaria vocatione censiti.

„ Assertum, quod cum historica veritate pugnat, hoc est: quod supponit Responsionis Auctor, studia fuisse exculta ad evitandum opus manuale, ac duo hæc, studia nimirum & opus manuale esse incompatibilia. Id vero adeo falsum est, ut qui stu-

„ dia

dia impensius constituerunt, iidem opus manuale injunxerint, commendaverint, & diligentius aliis tractaverint; quod a Bedæ, Benedicti Anianensis, Corbejensi, Beccensi, Fuldensi, & alii Monasteriis tum ab ipso Benedicto Anianensi, tum a S. Bonifacio in Germania fundatis elucet, in quibus labore manuum numquam intermisso studia pariter viguerunt.

„ Verum enim vero Trappensis Abbatis sententia multo minus defendi potest relate ad tertium intervallum, nempe post Concilium Viennense ad nostra tempora. Porro hic Auctor haud alia ex causa studia damnat, nisi quod comparata sint Monachos a Dei ordine divellere, quodque illis sine ulla peculiari vocatione operam navent.

„ Sed quæso poterit-ne ille affirmare, OEcumenico Viennensi Concilio, Pontifici Benedicto XII. viginti Conciliis Provincialibus, id juris non esse, ut Monachos studiis admoveant, atque eos studere jubeant? Porro id ab illis factum fuisse constat, & Superioribus Monasteriorum inculcatum, ut in suis Monasteriis studia Rhetoricæ, Philosophiæ, Theologiæ, Juris Canonici & Sacræ Scripturæ regulariter vigere faciant. Quod expresse statutum est etiam in Concilio Tridentino. *Sess.* 5. *cap.* 1. *cap.* 4. *de Ref.*

„ Itaque Responsionis Auctor quid sequenti argumentationi, cujus propositiones vel ab ipsius scriptis ducuntur, respondere possit, plane non video.

„ Si Ecclesia forte Monachis studia præciperet, ejus judicio nos submittere sine ulla renitentia oporteret, neque enim quod illa jubet damnandum est; sed potius spes illa fovenda, Deum auxilio gratiæ suæ nos a studiorum periculo servaturum. Hæc propositio est ejusdem Auctoris in libro, cui titulus *Eclaircissemens.*

„ Porro Ecclesia in Concilio Viennensi, atque aliis permultis Monachos studere jussit. Altera hæc propositio in ultimo ejus libro reperitur.

„ Ego studia Monastica damnari non licet, ipse autem ea damando quod sibi non licebat fecit.

„ Nihil solidi habet ejus solutio, quod nempe Ecclesia hanc constitutionem jusserit *ad duritiam cordis*; imo Conciliorum ipsorum verbis & manifestissimæ rationi adversatur. Deus enim potest quidem aliqua mala *ad duritiam cordis* permittere, ut olim Judæis libellum repudii: sed ea imperare non potest, nisi rationem culpæ ab iis penitus auferat.

„ Atqui de præcepto hic agitur, non de permissione quadam. Studia etenim ab Ecclesia non modo permittuntur, sed & imperantur, ut Auctor ipse fatetur.

Aliud hic momentum adverſus Abbatis ſententiam proponamus, quod mihi videtur non ſatis hactenus inculcatum. De experientia loquor, quam in rebus facti, ſeu practicis omnes debent maxime conſulere. Quidquid illi opponitur, falſum eſt, & periculi plenum, utcumque ſolidis in ſpeciem argumentis confirmetur. Congregationem S. Mauri in exemplum ſumamus. Quod de illa dicam ceteris applicari poteſt; de illa vero ſingillatim loquor, quod magis ceteris ſit mihi cognita.

Hæc Congregatio ex ducentis circiter Monaſteriis conflata eſt, quorum unicuique Superior neceſſario præeſt. Jam ergo ducentos viros habes, qui juxta Regulam, quam profitentur, ſeligi debent præ aliis vitæ merito & ſapientiæ nomine conſpicui, quique in lege Dei eruditi probentur, ut opportune de proprio theſauro nova & vetera proferre ſciant. Quid quod ne iſta quidem profunda ſapientia, & eximia divinarum legum notitia ſufficiunt, niſi iis appoſite uti noverint? Superior debet docere, exhortari, arguere, conſolari, fovere & fulcire animas ſibi commendatas, quæ ſingula exequi non niſi ſermone poteſt. Porro ſermonem, quem fructus ſequatur, ánteire debet rerum copia, comitari principiorum poſitio, & illationum adæquata deductio; materiæ quoque, de quibus eſt ſermo, quodam ordine ſunt diſponendæ. Nunquid iſta ſine ſtudiorum ſubſidio quiſpiam fecerit?

Plerique eorum, qui ad Novitiatum admittuntur, juvenes ſunt 18. plures minuſve annos nati, qui ex ſecunda Grammaticæ claſſe, aut ex Rhetorica Palæſtra, ut plurimum paulo progreſſi, exeunt: adhæc notitia rerum quæ ad religionem ſpectant, deſtituti; nullius ſcientiæ principia, nihil exquiſiti judicii ſecum afferentes. Si nullos alios libros præter illos, quos Trappenſis Abbas permittit, in manus horum tradas, quem amabo fructum inde percipient? In primis ſiquidem cum nullus alius latinæ linguæ uſus illis ſuppetat, quam quem e claſſibus ſibi comparavere, innumera Scripturæ Sacræ aut Sanctorum Patrum loca minime intelligent, aut perperam interpretabuntur. Deinde qualicumque uſu exercitati credantur, adhuc hærebunt in multis locis, quæ ſine prævia notitia myſteriorum Fidei & Moralis diſciplinæ, quam ipſi aut confuſe aut nullo prorſus modo arripuerunt, percipi recte non poſſunt. Tertio fructum ex lectione non capient; ad hoc ſiquidem oporteret quædam collectanea adornare, ad certa capita res quaſque vocando, principia alia ab aliis ſeligendo, literalem Scripturæ ſenſum ab allegorico, ponderis & auctoritatis plena apud Patres a levibus & dubiis ſecernendo, veritatis & falſitatis notas in Eccleſiaſticis hiſtoriis evolvendis caute adhibendo. Quarto cum hæc collectanea, ſi ea his ſubſidiis deſtituti ſibi comparare aggrediantur, male digeſta omnino fore putandum ſit, quomodo

illis

illis apposite uti poterunt, quotiescumque exhortationes aut sermones ab illis institui officium ipsorum postulet? Numquid in eorum oratione veritas, æquabilitas, connexio & affectuum motio facile reperientur? Quinto si forte contingat, ut aliquis ex eorum Fratribus circa aliquod Mysterium in difficultatum tricas sese conjiciat, suaque commenta aliquibus Scripturæ aut Patrum locis confirmare se putet; nihil jam illorum opera ad difficultates tollendas profutura est, quippe qui eamdem legendi methodum, atque eosdem libros usurpaverint, atque ideo Fratribus suis minimum sint doctiores. Instar cæcorum erunt cæcos ducentium. Neque vero mihi objiciantur quidam Sancti Abbates, qui omni scientia destituti animas ipsorum regimini commendatas optime quondam moderati sunt: Quamquam virorum hujusmodi haud ita magnus numerus allegari posset. Sed utcumque eorum viginti aut amplius in medium proferantur, quid inde erit emolumenti? Ducentis opus habeo, & fortasse pluribus, ut in decedentium locum substituantur, aut perperam electis surrogentur. Numquid hujusmodi viros extraordinariæ virtutis subsidio munitos valde obvium est invenire? An expectanda sunt quotidie inusitata supernæ dispositionis miracula?

Quin & ducenti Superiores nequaquam sufficiunt; nam in singulis Communitatibus adesse debet infra illos Monachus, qui ipsis longe agentibus, aut ægrotantibus Superiorum munera exequatur. Ceterum si ea quæ dixi, satis probant (quod reor) idoneos Superiores constitui non posse sine studii subsidio; jam nova rationum momenta haud necesse est afferre, ut statuamus idem dicendum esse de Subprioribus.

Nunc ad privatos Monachos veniamus, quorum numerus in Congregatione duobus circiter millibus concluditur. In hac porro multitudine virorum vix quatuor fortasse reperies, qui eandem ingenii aptitudinem, easdem propensiones, eumdem scientiarum gustum sortiti sint. Interea omnes, si Trappensi Abbati obtemperandum fuerit, nihil aliud librorum habebunt, præter Sacra Biblia, & quosdam Tractatus morales Sanctorum, Augustini, Gregorii, Bernardi, Ephræmi, aliave nonnulla scripta ascetica. Ego vero contenderim, hasce lectiones minime sufficere, ut omnes & singuli in illis apte occupentur. Plerique ea quæ ex iis operibus latina lingua scripta sunt, vix capient, cum post suum in Claustra ingressum nulla ad hujus linguæ cultum aut exercitium adminicula in promptu habuerint.

Præterea hujusmodi lectiones in fructum non cedunt, neque alunt ingenia, nisi accedat meditatio, & apta mentis reflexio, ita ut quod legitur legendi adplicetur; numquid vero hujusmodi ingenia quæ reflexioni studeant legendo, plura facile invenientur?

Adde quod cum eædem passim materiæ in his libris inculcentur, ac omnis denique tractatus in humilitate, mortificatione, mundi atque ejus vanitatum abdicatione, submissione, abalienatione versetur: plurimi licet boni ceteroquin Monachi harum repetitionum tædio facile afficientur.

Quidquid librorum a Trappensi Abbate permittitur, biennio ac citius legi potest. Quotusquisque vero reperietur, qui S. Ephræmi lectionem vicies iterare libenti animo valeat intra annos quadraginta?

Juxta præsentem disciplinam omnes ferè Monachi ad Presbyteratus Ordinem evehuntur: An Episcopi Presbyteros passim constituent eos, qui omni Mysteriorum & Traditionis Ecclesiasticæ cognitione spoliati, nullam aliam ad Ordines dispositionem contulerint præter Monasticam spiritualitatem?

Quod si qui e sæculo ad Philosophiæ, Theologiæ, aut Mathematicæ scientiæ, Historiæ etiam, & Criticæ Artis studia propensi & aliquatenus dispositi veniant, quod sæpe fit: an hujusmodi ad solas materias asceticas se demitti facile patientur?

Ex quo aliquis Monachatum amplexus est, inquies, omnes has propensiones, quæ recta ad Deum nequaquam diriguntur, abdicare debet, ac deinceps nihil aliud meditari nisi Crucem, Mortem, extremum Animarum judicium, supplicia & præmia æterna. Id vero quis neget? Sed ut nihil præter ista cogitent ac meditentur, necesse est omnes Monachos recollectionis & orationis spiritu præditos esse, quo pauci cæteroquin superna dispositione donantur.

Error Trappensis Abbatis inde ortum habuisse mihi videtur, quod Monachos instituere volens juxta ideam perfecti Solitarii, quam sibi animo affinxerat, in speculatione sola defixus, ad praxin descendere neutiquam dignatus sit. Qua in re (quod mihi fas sit loqui inviolata tanti viri memoria & reverentia) affirmare ausim, ea virtute, quam aliarum genitricem S. Bernardus & S. Benedictus appellant, quaque sepofita quo majori zelo Superiores accenduntur, in pluribus offendunt, ipsum destitutum fuisse. Ea vero est discretio, sive prudens benignitas, quæ nihil jubet extremum, nihil ordinarias humanæ naturæ vires excedens; quæ apte & in tempore nonnulla permittit; quædam vicissim æquo jure denegat, & nihil agit ex naturali affectu, aut ex quadam imaginationis vi, animique levitate & inconstantia; quæ rationabiles necessitates ultro prævenit, subditorum infirmitatibus se accommodans, quas ad Dei amorem novit etiam dirigere; quæ sine fastu reverentiam, sine abjecta ac nimia indulgentia amorem sibi conciliat; quæ denique, ut uno verbo cuncta complectar, ita res omnes moderate regit, ut fortes majora in dies facere contendant, & imbecilles animum numquam despondeant.

Haud

Haud alius Regulæ S. Benedicti scopus est: propterea ait S. Gregorius illam omnibus Regulis antecellere virtute discretionis. Negari non potest, majores nostros, cum studia Monachis permiserunt propius ad hunc scopum accessisse, quam Trappensem Abbatem. Cum persuasum illis fuisset, omne studium, quod ad Deum referri nihil vetat, atque est Reip. utile, a Monachis quoque tractari posse; liberam iis facultatem concessere, ut quodcumque arrideret magis excolerent; atque omnia illis subsidia ad apicem scientiæ necessaria suppetere voluerunt. Excluserunt tantummodo Chemiæ Artem, Astrologiam Judiciariam, atque alias scientias perniciosas aut inanis curiositatis plenas.

Faxit Deus, ut ardens hic studiorum amor perpetuo duret in eorum successoribus, a quibus studiorum moderamen maxime pendet. Dum Superiores ipsi studia amabunt; dum ipsi reliquis erunt exemplo; dum delicias sibi esse duxerint solitudinem; dum libros in pretiosissimæ supellectilis loco, ac tamquam maxime necessarium suarum domorum ornamentum habebunt; dum suorum Monachorum talenta dignoscere studebunt, atque ea apte exercere magni sua interesse putabunt, studiorum scopum alium aliis proponentes juxta singulorum propensiones & capacitatem; dum regiminis moderatione lenibunt quidquid asperitatis & fastidii solitudo & laboriosa mentis exercitatio in se continent; dum perinde agent ac si rationem se reddituros putent malorum omnium, quæ otiosus Monachus lingua, cogitatione, & manu perpetrare potest; dum ipsorum animis jugiter obversabitur, otium, ac mentem inexercitam duo esse funestissima dissolutionis Monasteriorum principia: in magna jam spe esse debemus, fore ut studia in Benedictinis Congregationibus vigere pergant, ac Respublica de literariis earum laboribus, & de pietatis muneribus pariter locupletetur. Nulla ferme Sodalitas desiderabit viros, qui opera a se composita in vulgus edere, aut aliis sua emittentibus collaborare possint. Omnia hic sita sunt, nimirum ut singulorum propensiones & captus discernantur, & ex hac discretione quilibet convenientius exerceatur.

EPI-

EPISTOLÆ LATINÆ, ET GALLICÆ circa Studia Monastica.

HILARIUS ROUVILLE DOMNO J. MABILLON S.P.D.

IBRUM tuum de Studiis Monasticis perlegi, Vir religiosissime, atque uno quasi haustu ebibi; omissis interea nonnullis earum quæ mihi incumbunt curis. Unde fit ut sit unum quod te moneam; scilicet non constas tibi ipse dum negotiis lectionem posthabendam censes, tuumque illud præceptum ea sermonis serie tradis, quam nemo qui sapit intercidere lubens patiatur. De opere ipso quid dicam? Certe quam nactus es spartam ornasti hactenus, jam & tueris, ignorantiæ Monasticæ patronum non modo non perstringis, ne quidem sugillas oblique, sed præposteram ejus abstinentiam opposita testium omni exceptione majorum nube pascere quam exprobrare satius duxisti. Perge, Vir eruditissime, nec satis tibi sit tot oblitterata monumenta eruderare. Reddito pristinæ virtuti sodales tuos, quos si erudire lucubrationibus tuis, fovere alloquiis volueris, intermortuam Societatis vestræ gloriam summo Ecclesiæ decori reique litterariæ augmento plane restitueris. Vale & me tui observantissimum ama.

29. Julii 1691.

MONS.r HUET A D. MABILLON.

M. R. Pere.

Je vous remercie très-humblement par avance du présent que vus m' annoncez. Le tems de mon retour à Paris étant incertain, je vous supplie d' envoier l' exemplaire de votre Ouvrage que vous me destinez, à Mr du Four Professeur de Rhétorique à Harcourt rue du la Harpe, en lui faisant savoir que c' est pour moi. Je suis ravi que vous aiez entrepris de desabuser ceux à qui on a voulu persuader depuis quelques années, que l' ignorance est une qualité nécessaire à un bon Religieux. Je suis dans un lieu où j' ai vu soutenir cette maxime, si favorable à la fainéantise des Cloitres, qui est la mere du relachement. J' ai eu beau alléguer votre exemple & celui de tant d' illustres Confreres que vous avez, si dignes de l' habit & du titre qu' ils portent. Votre ouvrage les pourra desabuser, se je puis obtenir qu' ils le veuillent lire: mais quand on aime son mal on en fuit les remedes. On vous presentera bientot de ma part un petit Traité que j' espere quæ vous lirez avec indulgence, puisqu'il vient d' une personne qui honore votre mérite, & qui fait profession d' etre &c.

A l' Abbaye d' Aunay le 13. Aout 1691.

R. P. HENR. NORIS AUGUSTINIANUS AD D. J. MABILLONUM.

R. P.

SINGULARI ac eximiæ vestræ Paternitatis Reverendissimæ erga me benevolentiæ debeo, quod delatum mihi a Summo Pontifice munus gratulatus es, & quamvis tam amica ac splendida gratulatio nullum apud me locum invenit, quippe qui privatæ cellulæ quiete unice delectatus, animum inducere non potui, ut sacræ meo capiti infulæ imponerentur, eam tamen dignitatem mihi designatam eo saltem lætatus sum, quod ejusdem occasione tuis me litteris post diuturnius silentium beasti; quas quidem, non dicam, pluris facio quam Pontificium munus, sed quæ plane tantum mihi lætitiæ ingesserunt, quantum mœroris subiissem, si iterato præcepto coactus fuissem oblatum honorem admittere. Porro tuas litteras tuum pariter munus subinde consecutum est, videlicet doctissimus liber, quem nuper de Studiis Monasticis evulgasti. Hoc munus expanso sinu atque osculis excepi, qui paulo ante Pontificium munus recipere recusaveram; quo quidem illustrissimus evasissem, cum tuo hocce litterario munere eruditior fiam. Hoc in opere eruditissimo temet litteratissimum ostendis adversus hominem, qui te cæterosque Monachos malebat illiteratos, quorum illum sane numerum auxisse tot rationum pondere ac tot veterum Patrum testimoniis demonstras. Imo non uno tuo tantum volumine, sed numerosiori Bibliotheca adversarium oppressisti, dum ejusdem instruendæ exactum indicem publicasti, in quo tamen concinnando id tantum erroris admisisti, qui editos a me libellos eidem inserueris, cum vilissimæ paginæ in nobilissimorum voluminum censum venire non possint, sed nec eodem cum istis die nominari, quæ, ut cum poeta loquar, nigram in culinam raptæ, cordyllas tegent, vel thuris, piperisque fient cuculli. Itaque ea meorum librorum nomenclatura tuæ quidem erga me benevolentiæ, sed tuo tamen minus nomini consuluisti. Utinam peccati hujus veniam facile quemadmodum a me, a ceteris quoque impetres. Imo ipse ego nullam tibi veniam, sed maximas tantum gratias debeo, qui me in litterario theatro in arena cum plebeis stantem, benefica abs te manu prehensum, in quatuordecim sessum deduxeris. Verumtamen tibi persuadeas velim, malle me abs te amari, quam honore quolibet decorari, qui unice tibi maximus & debetur, & ab eruditis quibusque tribuitur. Vale, Vir doctissime, mihique mitissimum ac candidissimum genium tuum propitium serva.

Florentiæ 5. *Idus Novemb.* 1691.

MONS.r LE CARD. LE CAMUS
A D. J. MABILLON.

C'AUROIT été pour moi, mon Reverend Pere, une trésgrande consolation de vous pouvoir entretenir & de pouvoir admirer de près le fond de science & d'érudition qui éclate dans tous vos ouvrages, & qui vous font autant estimer à Rome qu'en France. Je vous rends mille graces du beau Livre que vous voulez bien m'envoier, & bien que vous ne çoiez pas du sentiment de M. l'Abbé de la Trape pour qui j'ai tant d'estime & de vénération; je ne laisserai pas de le lire sans prevention & sans partialité, le combat des persones de votre sçavoir & de votre piété n'est pas dangereux, & il n'y a pas à craindre qu'on y blesse la charité: ainsi on se peut trouver à la melée & meme etre parrain comme on étoit autrefois sans courir aucun risque. Ite pares animis ambo & virtutibus ambo, & certare pares & respondere parati.

On ne peut avoir plus d'estime & plus de venération que j'en ai pour votre personne & pour votre grande érudition, trop heureux si j'avois un peu de part en votre amitié & en vos prieres. Je suis mon R. P. absolument à vous avec toute l'estime & la distinction possible.

De Grenoble le 10. *Novemb.* 1691.

D. MA-

D. MATHIEU PETIT-DIDIER A DOM. MABILLON.

M. R. Pere.

SI j'ai tardé jusques à présent à faire réponse à la Lettre obligeante que votre Réverence a eu la bonté de m'éccire en datte du 20. Aout, ce n'a pas été que je n'aie ressenti d'abord, comme je devois, les honnétetez qu'elle m'y fait, & que je n'aie eu toute reconnoissance possible pour la bontè que' elle a eu de me faire présent de son traité des Etudes. Mais c'est que j'avois de la honte de vous écrire, mon trés-Reverend Pere, sans pouvoir vous marquer, que j'avois recu ce Traité, & que j'ai cru pour cela devoir attendre que j'eusse eu le plaisir d'en faire la lecture. Un voiage que j'ai fait au mois de Septembre dernier aux eaux de Plombieres, joint à un autre que notre P. Procureur General a fait à Fontainebleau, pendant le mois d'Octobre, ont été cause que je n'ai recu votre Livre que depuis environ quinze jours. Je l'ai lu avec toute l'aviditè possible & j'en ai eu toute la satisfaction que j'en espérois. Et comme nos confréres n'avoient pas moins d'empressement pour le lire, j'ai été obligè pour contenter tout le monde de le faire lire dans notre Réfectoire, afin que chacun put jouir en meme tems du plaisir de cette lecture. Vous ne sauriez croire, mon trés-Reverend Pere, combien ce Livre reveille dans notre Congrégation l'ardeur des jeunes gens pour l'étude, & le zéle des Superieurs pour leur en procurer les moiens. La Méthode que vous proposez dans votre Traité est si belle & si complette, qu'en la suivant on ne sauroit qu'on ne devienne savant, & la fin que vous inspirez à tous les étudians est si Chrétienne & si sainte, que l'Etude ne sera jamais que très-utile à ceux qui auront soin de profiter de ces avis & de joindre la troisiéme partie de votre Traité avec la seconde. On m'écrit de Paris que Mr de la Trappe a fait une Réponse a la premiére Partie. En vérité c'est une chose un peu surprenante, qu'un homme qui fait profession d'etre aussi éloigné de tout contention & de toute dispute, ne puisse souffrir sans peine que l'on ne soit pas de son sentiment. Il devoit ce me semble se tenir bien content de la maniére obligeante dont vous parlez de son mérite & de sa vertu, & cela meme devoit le porter à demeurer dans le silence sur le fond de la question, d'autant plus qu'il ne sauroit jamais donner atteinte à ce que vous avez établi dans cette premiere partie. On nous fait espérer que vous ne laisserez pas la Réponse sans replique. Je ne doute pas que vous ne triomphiez aisément de cet adversaire, quelque illustre qu'il soit. La cause que vous défendez est trop bonne pour craindre que vous puissiez la perdre; & le public est trop persuadé de votre habileté pour souhaiter un meilleur Avocat. Un homme qui a passé ici depuis peu, qui s'appelle Mr Peletre & qui dit avoir l'honneur d'etre connu de vous, m'a dit qu'il a vu Mr de la Trappe depuis que votre traité paroit, & que pendant le séjour qu'il fit dans son Abbaye, ce fameux Abbé le fit sonder pour l'engager à rester deux ou trois mois chez lui pour rèpondre a votre Traitè, quoique Mr l'Abbé lui eut dit auparavant qu'il ne vouloit faire aucune Réponse à votre Livre. Il m'a meme dit qu'il avoit remarqué étant à la Bibliotheque de cette Abbaye que la Bible de Castalion que vous avez mise dans votre Catalogue, étoit aussi dans cette Bibliotheque. Au reste outre le présent que vous m'avez fait de votre Livre, je me sens obligè de vous remercier particuliérement d'avoir bien voulu y faire mention de notre étude & de nos remarques.

C'est

C'est un effet de votre bonté à mon égard & de l'affection que vous avez pour notre Congrégation. J'ai reçû avec votre Livre & quelques autres que je faisois venir, le dernier Tome de Mr Dupin, à la fin duquel j'ai trouvè la reponse qu'il fait à nos remarques. On m'écrit de Paris qu'elle ne nuit pas beaucoup à mon Libraire, cela mea fait croire que le public ne la trouve pas si convaincante ni si avantageuse a Mr Dupin, que ce Docteur paroit en être persuadé. J'attendrai l'impression du second volume pour y faire une petite réplique dans la Préface. Ce sera Dieu aidant pour l'Eté prochain. Je me fais déja par avance une joje de vous aller rendre mes devoirs & vous aller tèmoigner plus particulièrement la reconnoissance que j'ai pour vos bontez & le profond respect avec lequel je suis.

De Saint Miel le 26. Novembre 1691.

M.r l'Archeveque d'Alby A D. J. MABILLON.

M. R. Pere.

A *Mon retour de nos Etats de Montpellier, j'ai trouvé il y a six jours la Lettre que vous avez pris la peine de m'érire. Je la conserverai chérement comme un heureux commencement du commerce que j'espére d'entretenir avec vous à l'avenir; où, sans abuser de votre loisir & de votre complaisance, je profiterai de tems à autre, dans les occasions, des lumiéres dont vous voudrez bien me faire part. Cependant je m'enrichis de la communication des trésors que vous avez donnez au public dans votre livre des Etudes Monastiques. C'est le premier auquel je me suis attaché depuis que j'ai eu quelque tems pour m'entretenir avec mes livres, & je suis persuadé qu'en suivant un si bon guide, il n'y a personne de ceux qui mettront ces avis en pratique, qui ne s'aperçoive de la facilité du chemin & du progrés que vous avez facilité à tout le monde dans toute sorte de sciences. Je suis si plein & si content de cet ouvrage, que je n'ai pu m'empecher de vous en parler, avant ce qui fait le premier sujet de ma Lettre &c.*

D'Alby le 29. Decembre 1691.

D. CAR-

D. CARD. DE AGUIRRE AD D. J. MABILLON.

NIHIL mihi gratius accidit, quam ubi litteras tuas accipio aut libros lego, præsertim hunc novissimum de ratione Studiorum Monachalium, adversus piissimum illum Abbatem de Trappa. Nondum fuit mihi tempus percurrendi totum illum, sed adhuc restat major ipsius pars evolvenda. Cum vero scriptus sit lingua Gallica, mihi peregrina, & in qua hactenus exiguos progressus feci, solum dicere possum cum veteri illo Philosopho: Quæ intellexi, bona sunt: credo & quæ non intellexi. Idem mihi passim accidit in libris aliis Gallicis, etiam prædicti Abbatis, quos ingenti numero apud me habeo, & interdum lego, aut coram me legere facio. Certe in hac parte sive defensione studiorum Ordinis Monastici, rationes tuæ, probationes & documenta ex tota fere Antiquitate Christiana desumpta, videntur plane rem extra controversiam ponere. Si nulla utilitas, nullum meritum, nihil denique laudabile est in studiis & exercitiis litterariis Monachorum, væ majoribus nostris, qui tot sæculis à tempore Benedicti Patriarchæ in iis laborarunt. Væ tibi, ac tui similibus in Congregatione Sancti Mauri. Væ & mihi aliisque meorum Fratrum in Hispania, & alibi fere. Profecto miserabiliores erimus aliis hominibus, si tota nocte laborantes nihil cepimus. Atqui loquendo de iis, qui pietatem imprimis colunt, ac subinde studia literaria debito modo, methodo, ac tempore in eum scopum dirigunt, immane paradoxon & minime tolerandum erit, si ab illo scriptore aut quopiam alio damnentur. Melius certe ac rationabilius invehi potuisset adversus quoslibet, præsertim Monachos, præpostero fine, modo, ac via studentes, aut plus sapere appetentes, quam oportet sapere. Nimirum ex his capitibus peccatur frequentissime, ab iis etiam, qui Monasticam vitam professi, plus justo atque incongruo modo exercitationibus litterariis se dedunt: non tam in Dei obsequium, utilitatem publicam & privatam salutis propriæ laborantes, quam ob curiositatem, ambitionem, aut illiberalem quæstum. Quin & sæpe, non solum in scholis publicis sed etiam peculiaribus Monasteriorum, magna temporis pars insumitur, jactura irreparabili, in quæstionibus prorsus inutilibus, & similibus aranearum telis, in quibus nihil præter subtilitatem est. Id mihi etiam contigisse pro more sæculi, qui etiam in Religiosos viros, & claustra Monastica irrepsit, fateor non absque dolore cordis mei. Multa dictavi, scripsi, & typis expressi, parum utilia, quamvis resecaverim plurima alia ejusdem generis. Quæcumque de cætero edere contigerit, absque ea labe prodibunt. Quin & jam ante edita, si recudenda sint, ab ejusmodi quisquiliis libera erunt, quantum mihi licuerit. Neque enim omnia illa, quæ primo aspectu talia videntur, resecari penitus debent, cum deserviant ad exercitationem congruam ingeniorum, & viam aperiant, mentemque exacuant ad graviores alias quæstiones, penitius intelligendas & explanandas. Laudandus itaque esset scriptor ille, si dumtaxat adversus hoc studendi ac scribendi cacoethes, præsertim in Monachis, calamum strinxisset: atque ea in re me consentientem ac laudatorem inveniret. Deservient tamen illius scripta & observationes circa eam rem, ut Monachi omnes Sancti Benedicti, memores Instituti nostri, potiores curas, ac majorem temporis partem impendamus in exercitiis spiritualibus & sacris, in Regula præscriptis: studiis vero litterarum dumtaxat, quantum & quatenus conferunt aut conferre possunt ad pietatem, perfectionem Christianam, Re-

 ligiosam,

ligiosam, Monachalem, & tandem ad perfectam charitatem erga Deum ac proximos. Sed quid ego immorer iis explicandis, quæ uberius a te insigni eruditione in hoc libro explanata sunt? quin & a Congregatione tua, observantissimæ pariter & doctissima, usu ipso ac vivido exemplo demonstrantur? Perge igitur, Vir eximie, & prosequere, uti hactenus, simul cum aliis sociis, quotquot incumbunt similibus studiis, & præsertim correctissimis editionibus Operum Sanctorum Patrum, quales profecto sunt imprimis novissimæ Sancti Ambrosii & Augustini, quorum postremos tomos accepi cum ingenti animi voluptate, & non minori ergo vos gratitudine. Ne prætermittas, quæso, grates meo nomine reddere quamprimum Reverendiss. Patri Generali, & salutem multam impertiri eruditissimis Michaeli Germain, Theodorico Ruinart, aliisque similibus. Vale, & tuis ac tuorum sacrificiis & precibus, me nimium egentem Deo commenda.

Romæ 22. *Januarii* 1692.

M.r L'ABBE' DE LA TRAPPE A M.r le Curé de S. Jacques du Haut-pas.

Je vous assure, mon très-cher Monsieur, que quoique le monde puisse dire, j'ai toujours consideré & estimé le P. Mabillon, comme je le fais encore, pour sa vertu, pour sa pieté, comme pour son érudition. Deux choses m'ont fait écrire, l'une est que j'ai été persuadé que son Livre combat & renverse le principal principe sur lequel tout l'Ordre Monastique a éte fondè, je veux dire la sainteté & la simplicité, & qu'étant pénétré comme je l'etois de ce sentiment, ma conscience m'empechoit de l'étouffer & de le supprimer, & que la volonté de Dieu n'étoit pas que je gardasse le silence sur une matiére de cette nature & de cette importance, d'autant plus qu'il n'y avoit point d'apparence que personne se mit en peine de défendre une vérité attaquée ou plutot détruite, parce qu'on publioit par tout & qu'il passoit pour constant que son Livre étoit sans replique. L'autre raison est que j'ai cru que ma conscience & l'édification publique vouloient que je fisse connoitre que je n'avois rien ècrit qui ne fut conforme à la conduite de toute l'antiquité & selon les instructions que les SS. Peres nous ont laissées ou par leurs exemples ou par leurs écrits, & d'empecher par là que ma personne & ma mémoire ne fussent flétries par un des Docteurs qui ont approuvé le Livre du P. Mabillon, en me qualifiant de novateur, d'extravagant, d'ignorant & d'homme qui enseigne des opinions erronées, que quatre des plus fameux Prélats de ce siécle ont approuvées. Les Saints qui en matiére de foi & de créance ont été jaloux de leur reputation, n'ont pu se taire lorsqu'on les a soupçonnez, & qu'on a donné la moindre atteinte à l'une ou à l'autre, & je ne pouvois pas mieux faire connoitre avec quelle injustice on m'imputoit un dèreglement, dont je ne suis point capable, qu'en faisant voir que l'opinion contraire aux sentimens que j'avois avancez n'a rien de véritable ni de solide. Il est vrai que d'abord je ne m'étois proposé que de parler à nos Religieux; mais enfin je crus que cela ne suffisoit pas & qu'il falloit rendre ma justification publique: je fus sollicité à cela & poussé par des personnes de pieté qui entrérent dans toutes mes vues & m'en firent voir les conséquences. J'honore le P. Mabillon, je vous le répéte encore, & je suis assuré qu'il ne se seroit pas avisé par lui-meme d'écrire comme il a fait sur la nécessité des Etudes par rapport aux Moines & aux Solitaires de profession. On m'a mandé que notre Réponse l'avoit affligé, cela me donne beaucoup de dèplaisir si cela est, & je ressens sa peine plus que je ne puis dire. Au reste je suis tout à fait faché de ce que vous n'avez pas eu un livre que vous deviez avoir des premiers, & qu'on ne vous en ait point portè deux Exemplaires pour les personnes que vous me nommez. Enfin, mon trés-cher Monsieur, j'apprends à l'heure qu'il est que vous avez reçu notre Livre, & en meme tems que l'on a envie d'y répondre. J'en serai très faché dans la crainte d'etre obligé à une replique. Cependant à moins que ma conscience ne

 m'oblige

m' oblige de parler , je demeurerai dans le silence , & je me contenterai de ce que j' ait dit. Pour ce qui est de l' Approbation du Docteur , celui qui l' a faite mérite une répréhension publique . Les sentimens contre lesquels il s' éléve avec tant de tèmérité, sont précisément ceux qui ont été approuvez comme je viens de vous le dire, par gens qui valent mieux que lui , & à qui il doit respect . Je vous avoue que si quelqu' un m' avoit dit que le Pere Mabillon enseigne des erreurs , je n' aurois pas voulu l' écouter , & pour rien du monde je n' aurois pas voulu recevoir une approbation qui l' auroit traité comme je l' ai été. S' il ne pouvoit obliger ce Docteur à rabbatre de son chagrin & de son aigreur, pour ne pas dire quelque chose de pis , il devoit laisser son approbation , il en avoit assez d' autres. Tout ce qu' il y a de gens d' honneur & de piété en sont scandalisez. Dans le fond j' ai fait mon devoir de soutenir la gloire de l' état où il a plu a Dieu de m' engager , ou plutot la gloire de Dieu meme qui est attaquée par la flétrissure qu' on a voulu faire à la Profession Monastique, en faisant passer les Moines pour des gens qui travailloient à devenir doctes , au lieu que toute leur ambition a été de devenir saints. Adieu mon très-cher Monsieur, vous aurez bientot Mr. du Charmel qui vous dira de nos nouvelles.

Le 7. Avril 1692.

Mr. DE

M.r DE LA TRAPPE A MADAME LA PRINC. DE GUISE.

J'Admire, MADAME, *la bonté de V. A. R. de vouolir bien donner quelques momens de ſon attention à l'affaire dont elle me fait l'honneur de m'écrire. Je n'ai jamais eu la penſée ni de bleſſer, ni de faire la moindre peine aux Religieux de la Congregation de Saint Maur & de S. Vannes; j'ai ſeulement dit les choſes que j'ai cru propres pour appuier une vérité qui eſt plus importante qu'on ne ſe l'imagine; & comme il paſſoit pour conſtant que le Livre du P. Mabillon étoit ſans replique, j'ai été perſuadé que je ne pouvois me ſervir de trop de raiſons pour faire voir que ſon ſentiment n'étoit pas ſi inconteſtable qu'on le penſoit; cela n'empeche pas, Madame, que je n'aie pour lui toute l'eſtime qu'il mérite, & que je ne conſidére toute ſa Gongrégation au point que je le dois. Ce qui eſt de facheux, c'eſt que dans ces ſortes de diſcuſſions, on ne ſauroit convaincre qu'en ſe ſervant d'expreſſions fortes, qu'on attribue ſouvent à l'humeur qui n'y a point de part. Si je voiois, Madame, le Pere Mablilon, je ſuis aſſurè qu'il ſeroit content des diſpoſitions où il me trouverit à ſon égard, qui aſſurément ſont telles qu'on les peut ſouhaiter, & ſelon Dieu, & ſelon les hommes.*

Il eſt vrai, Madame, que les conteſtations ſont à éviter entre les perſonnes qui font une profeſſion particuliére d'etre à Dieu, cependant il y a quelques fois des queſtions qu'il faut éclaircir, d'où il peut revenir des biens conſiderables, celle-ci en eſt une, & peut-etre des principales; à cauſe de ſes ſuites & de ſes conſequences; leshommes en jugeront ce qui leur plaira: mais je puis dire qu'il ne m'eſt pas échapé une parole qui ſe reſſente de l'aigreur qui ſe rencontre dans ceux qui parlent ſeulement pour diſputer & contredire. Il eſt certain, Madame, que ce ſeroit un bien ſi tout cela demeuroit aſſoupi & qu'on n'en parlat pas davantage, car ma crainte eſt que ſi on répond à ce que j'ai dit, il n'y ait des gens qui écrivent pour le ſoutenir qui n'obſerveront pas les meſures que j'ai gardées, & cela arrivera d'autant plus, qu'à la réſerve de quelques perſonnes prévenues, le grand nombre eſt perſuadé que j'ai raiſon & que la verité eſt de mon coté.

Pour le Livre du P. Mabillon, je l'ai entendu comme tout le monde l'entend, & il n'y a preſque qui que ce ſoit qui n'y ait vu qu'il engageoit les Religieux à des études trop vaſtes & trop étendues; enfin, Madame, il n'y a rien que je ne ſois pret de faire, ſans bleſſer la vérité, pour contenter ceux qui croient avoir ſujet de ſe plaindre de moi, & je puis dire à V. A. Royale, que j'ai en cela comme en toute autre choſe une entiére déference pour tout ce qu'elle voudroit m'ordonner & me préſcrire. Je la ſupplie très-humblement de croire que nous ne ceſſons point de prier Dieu pour ſa conſervation.

Ce 21. *Avril* 1692.

D. JEAN MABILLON A MADAME LA PRINC. DE GUISE.

MADAME.

IL faut être autant persuadé que je le suis de vôtre bonté, pour oser présenter à Votre Altesse Roiale un Livre qui est écrit contre le sentiment de Mr l'Abbè de la Trappe. La consideration qu'Elle a pour son mérite, sans parler de la vénération particuliére que j'ai pour lui, m'auroit sans doute empeché de rien dire contre son dernier Livre, si une juste necessité de m'expliquer, & de justifier notre Ordre ne m'y avoit engagé. Si V. A. R. prend la peine de jetter les yeux sur ces Reflexions, j'espére qu'Elle verra bien que ce n'a été que comme malgrè moi que j'ai été obligé d'écrire, & que j'ai tachè de garder toute la modération qui m'a été possible. Je m'estimerai bienheureux, Madame, si V. A. R. étant persuadée de la disposition où je suis pour cet illustre Abbè, Elle ne diminue en rien de ses bontez ordinaires pour notre Congrégation, qui a ressenti en tant de rencontres les effets de sa protection. C'est la grace que je lui demande avec toute la soumission dont je suis capable, en la priant de trouver bon que je me dise avec toute sorte de respect.

A Paris le 1. Septembre 1692.

M.r L'ABBE' DE LA TRAPPE A. M.r le Curé de S. Jacques du Haut-pas.

J'AI reçu plusieurs lettres sur le sujet du Livre de la Réplique du P. Mabillon. Un homme d'un grand discernement & parfaitement instruit des choses Monastiques trouve qu'il bat la campagne ; mais qu'il ne détruit point les véritez que j'ai établies, & qu'elles subsistent malgrè tout ce que lui & ceux qui l'ont aidè ont pu écrire, (car n'est pas l'ouvrage d'un seul homme, soit pour le stile, soit pour les raisons. Je ne l'ai point encore lu, & je n'ai point envie de le lire, parce que je tiens la cause que j'ai défendue indubitable : mais si sa Réplique n'est rien que ce que l'on m'a dit en détail, qu'elle étoit, je la suivrois pié à piè, si Dieu me mettoit au cœur d'y répondre : & je le ferois avec autant de facilité & de succés que dans la Réponse. On disoit la meme chose de son Traité des Etudes. Vous m'avez mandé vous-meme que Mr du Bois l'avoit dissuadé d'écrire, & qu'il n'étoit pas content de son ouvrage. Comme Mr Nicole l'a vu & corrigé avec beaucoup de soin & d'appplication, il ne se peut qu'il ne le trouve à son gout. Ce qui est de vrai, c'est que sous ce prétexte que j'ai fait dire au P. Mabillon plus qu'il ne disoit, & que j'ai porté ses pensées plus loin, il se sera prudemment retracté en se réduisant à des opinions plus suportables. Je ne suis convenu de rien avec le Pere Lami, mais je n'ai point voulu disputer avec lui sur rien, car je ne veux disputer contre personne. Je lui ai seulement témoigné que j'honorois sa Congrégation & que j'avois pour elle toute la considération qu'elle méritoit, & c'est la vérité. Des gens ont dit & disent encore, qu'il y a des choses trop vives dans ma Réponse : d'autres disent qu'elle est pleine de modération. Vous savez ce que vous en a mandè Mr le Cardinal le Camus, la vérité est que quantité de personnes m'ont écrit & m'ont loué de ce que j'avois pu m'exprimer avec tant de force & de ménagement tout ensemble. Pour le Manuscrit du P. Mabillon, je ne l'ai point vu. C'est un mauvais avis qu'on lui a a donné. [Les Approbateurs lui ont gardè plus de fidélité qu'il ne pense.

Ce 8. *Septembre* 1692.

MADAME DE GUISE
A D. J. MABILLON.

J'ACHEVAI hier votre Livre, mon Pere. Je voudrois pour beaucoup que vous eussiez fait le voiage de la Trappe devant. Je suis sure que vous seriez convenu & que vous n'eussiez point mis l'Avant-propos qui est très-aigre, & qui paroit l'être pour picquer simplement. Il y a aussi un trait dans le Livre meme que je croirois bien qu'il n'est pas de vous, mais que vous avez été poussé de mettre par ceux qui vous ont fait faire la Réponse, qui se sont trouvez choquez sans sujet par les raisons fortes du P. Abbé de la Trappe. Il n'attaquoit que les Etudes profanes, & étoit plein d'un esprit de charité comme S. Paul pour se freres, & point autre chose. Ce n'est pas par prévention que j'en parle, mais c'est que c'est la vérité. Mais votre Avant-propos est d'un esprit qui se veut vanger, qui est contre votre caractére: c'est pourquoi je ne le crois pas de vous. Je crois tout ce qui est d'antiquité que vous citez de vous. J'entrevois meme que vous voudriez convenir, & votre fin est d'une humilité telle que je vous la connois. Si je ne vous estimois autant que je fais, je ne vous aurois rien écrit de ce que j'ai trouvé & d'autres que moi que ne connoissent point le P. Abbé de la Trappe & qui auroient même plus panché pour vous: mais je vous estime trop pour vous celer ce qu'on y trouve à redire, & pourra meme scandaliser & faire plus de tort à votre Congrégation que ce que vous avez cru que le P. Abbé de la Trappe avoit dit, qui dans les esprits pleins de raison ne font tort qu'a ceux qui ne vivent pas comme vous autres. Une visite vous auroit unis de sentiment, & auroit empeché l'aigreur du Livre. Souvenez vous de moi en vos saintes priéres.

D'Alençon le 18. Sept. 1692.

MONS.r LE CARD. LE CAMUS
A D. J. MABILLON.

IL seroit à souhaiter, mon R. Pere, que la guerre que nous avons en Dauphiné ne fut pas plus facheuse que celle qui est entre vous & Mr l'Abbé de la Trappe, ou la charité sera toujours conservée & ou il n'y aura ni fiel, ni amertume. Cependant bien qu'il y ait un trés grand plaisir à voir vos ouvrages de part & d'autre, & qu'on puisse beaucoup profiter de vos contestations, il est tems qu'elles finissent pour l'édification de public, & peut-etre auroit-il été à souhaiter qu'elles n'eussent jamais commencé. J'en ai écrit dans ce sens à Mr l'Abbé de la Trappe. Il m'n promis qu'il n'écriroit plus, à moins qu'il n'y eut des raisons de conscience qui l'y engageassent, ce que je ne puis croire. J'attends avec impatience le Livre que vous m'avez envoié, je le lirai avec plaisir, & je vous conjure de croire que rien ne peut diminuer l'estime & la consideration que j'ai pour votre personne & pour votre rare mérite, & qu'on ne peut etre à vous, mon R. P. avec plus be sincerité & de distinction que je le suis.

De Grenoble le 14. Sept. 1692.

D. PAUL

D. PAUL PEZRON A D. J. MABILLON.

Mon. Rev. Pere.

L'ON ne m'a vendu que depuis trois ou quatre jours la Réponse que vous avez faite au Livre de Mr de la Trappe, & que vouz avez bien voulu m'envoier. Je vous en rends des actions de graces très-humbles, & je le fais avec d'autant plus de plaisir, que j'en ai eu un très-sensible dans la lecture de cet excellent ouvrage. C'est une Apologie parfaite & accomplie de l'étude des Moines, à laquelle bien loin de pouvoir répondre, on ne donnera jamais la moindre atteinte, qu'on fasse & qu'on écrive tout ce que l'on voudra. La vérité est maintenant connue; les preuves, les faits & les raisons que vous rapportez pour la soutenir, sont comme autant de rayons qui la mettent au jour. Aprés cela comment pourra-t'on la cacher; comment pourra-t'on l'affoiblir? L'on sait maintenant ce que l'on doit croire de l'étude de ceux qui sont engagez dans certe profession sainte, l'on sait meme ce que l'on peut faire en se conformant à cette foule de Saints & de grands hommes qui ont allié la science avec la pieté dans les Monastéres, & qui par l'une & par l'autre ont été si utiles à l'Eglise. L'Ordre Monastique vous aura donc des obligations immortelles, aussi-bien qu'au grand S. Thomas, pour voir aprés lui soutenu avec tant de force une pratique, qui lui a toujours été si avantageuse. Pour moi, mon R. P. j'en ai été persuadé par biens des raisons, mais j'en suis maintenant convaincu. Cela sera cause que j'étudierai désormais avec plus de tranquillité & plus d'assurance que je n'aurois fait, bien que j'aie été destiné à cela par mes Superieurs. Ils m'ont meme élevé au Doctorat, aprés l'avoir refusé avec une espéce d'opiniatreté, durant l'espace de six ou sept ans. Je dis cela pour vous montrer que si je fais des études extraordinaires, je ne le fais qu'en suivant les regles que vous prescrivez. J'espére qu'elles ne seront point un obstacle à ma sanctification, & qu'elles ne seront point tout a fait inutiles; ce qui me console & meme qui m'encourage est que je sens qu'elles me font plus de bien que de mal' élles me donnent une grande idée de la Religion des Chrétiens & un respect souverain pour les choses saintes. Ainsi j'éprouve par ma propre expérience une partie des véritez que vous avez établies. Je crois, mon R. Pere, quo vous serez bien aise de savoir que je vais donner bien-tôt un Commentaire littéral & historique sur les premiérs Prophétes. L'on verra sensiblement par cet essai, que sans le secours de l'ancienne Histoire il n'est pas possible d'entendre les plus belles & les plus importantes prédictious de ces hommes divins, qui regardent la réprobation de la Synagogue, & le renversement de l'Etat des Juifs. Je ferai voir dans cet Ouvrage les coups que Dieu a donné au Royaume d'Israel ou des dix

Tribus

Tribus pour le détruire absolument aprés qu'il a répudié ce peuple, & vous connoitrez que ces coups funestes pour Israel ont été donnez par des peuples barbares, & par des Rois de Ninive & de Babylone, qu'on ne peut savoir que par l'ancienne Histoire. Je suis donc persuadé que la connoissance en est très-utile, & il ne faut qu'envisager ce que dit là-dessus le grand S. Jérome dans son Commentaire sur le Prophéte Daniel. Vous voiez par tout cecy que je suis un peu de votre sentiment, car vous me forcez de l'être par tant de belles choses que vous avez dites. Mais votre pieté & votre mérite singulier font que je serai toute ma vie avec bien de respect & de attachement &c.

De Maubuisson ce 2. Octobre 1692.

M.r L'ABBE' DE LA TRAPPE A D. J. MABILLON.

M. R. Pere.

ON ne peut pas etre plus touchè que je l'ai été, de toutes les marques que vous m'avez données de votre amitié, dans le voiage que vous avez fait à la Trappe; quelque sentiment que vous puissiez avoir de ma reconnoissance, vous voulez bien que je vous dise qu'il seroit beaucoup au dessus de ce que vons l'avez, si vous aviez pu pénetrer dans les dispositions de mon cœur; au reste je regarde tout ce que vous me dites de notre Maison comme un pur effet de votre charité, & j'en aurois meilleure opinion que je ne l'ai eüe jusqu'à présent, si je la croiois digne de celle que vous mandez que vous en avez. Je souhaite, mon R. Pere, que rien ne vous empeche d'exécuter le dessein où vous etes de nous venir voir avec plus de tems & plus de loisir. C'est une grace que j'attendrai avec beaucoup d'impatience, & comme un moien de vous témoigner avec plus d'étendue que je n'ai pas fait, qu'on ne sçauroit vous honorer plus que je fais ni etre avec une estime plus cordiale & plus sincére que je suis &c.

Le 7. Juin 1693.

D. J.

D. J. MABILLON
A D. CLAUDE ESTIENNOT.

Il me semble qu'il y a un siécle que je n'ai eu l'honneur de vous écrire, mon R. Pere, & de vous remercier de la continuation de votre souvenir & des Mémoires que vous avez eu la bonté de m'envoier, sur tout des derniers que Mgr. de Reims m'a fait mettre entre les mains. Vous avez sceu, que j'ai été au Chap. Genéral comme passevolant, & qu'au retour j'ai passé par la Trappe, où j'ai sejourné le jour du S. Sacrament avec le R. P. Prieur de Compiegne. Nous y avons reçu toutes les marques possibles de cordialité & d'amitié du R. P. Abbé & de sa Communauté, que l'on ne peut voir sans en être édifié. Nous assistames à Matines, qui durèrent quatre heures & à tout l'Office du jour. Les Complies durérent une heure. Les pauses de cet Office durent pendant un Ave, *& un* Sancta *entier: aux autres heures de l'Office les pauses sont moins longues que les notres, & le chant assez rond, à la réserve du* Salve Regina *de Complie, qui dure un quart d'heure. On ne peut rien entendre de mieux chanté. Il y a de très-bonnes voix entre les quatre vingt Religieux de Chœur qui composent cette Communauté, dont il y en a douze Novices, Augustins, Cordeliers, Peres de l'Oratoire, Curez, enfin de plusieurs Ordres, & ils gardent avec l'habit de Novice la Tonsure qu'ils portoient dans leur premier état. Je parlai quatre fois à Monf. l'Abbé, la primiere sans dire un seul mot de notre Contestation. A la seconde Mr l'Abbé commença par dire qu'il ne savoit pas si nous n'aurions pas été fachez de ce qu'il avoit écrit contre moi. A ces mots je l'embrassai & lui moi, tous deux à genoux, & je répondis que son Ecrit n'avoit donné aucune atteinte au respect & à la vénération que j'avois eue pour lui. Il m'ajouta que lorsqu'on étoit pénetré d'une certaine vérité, on disoit quelquefois les choses d'une maniére un peu vive, mais qu'il me prioit d'etre persuadè qu'il avoit pour notre Congrégation & pour moi en particulier tous les sentimens d'estime & de cordialité qu'on pouvoit avoir, & qu'il étoit bien-aise de faire cette déclaration en présence du Pere avec qui j'étois. Comme je lui répliquois, on nous vint interrompre, & il ne fut plus parlé de cela dans les deux autres entretiens que nous eumes avec lui. Nous en dimes davantage avec un des trois Religieux à qui nous parlames: & le tout se passa avec toute la modération & la cordialité possible. Ce Religieux me dit que j'avois fait un plaisir indicible à leur Communauté d'avoir fait cette démarche &c.*

Madame de Guise se trouva à la Trappe le meme jour, mais je n'eus pas le temps d'avoir un long entretien avec elle. Elle s'attendoit sans doute que je devois rester le lendemain qu'elle y devoit revenir avec Monf. l'Eveque de Chartres pour y passer trois jurs: mais nous en partimes le vendredi matin quelque instance qu'on nous fit d'y demeurer. Voilà en deux mots ce qui s'est passé dans cette entrevue dont Monf. l'Abbé a témoigné être extrémement satisfait, comme on l'a sceu non seulement par la lettre qu'il m'a fait l'honneur de m'écrire, mais aussi par quelque autre.

Le 15. *Juin* 1693.

DE MONASTICORUM STUDIORUM RATIONE

AD JUNIORES STUDIOSOSQUE CONGREGATIONIS SANCTI MAURI MONACHOS

D. J. MABILLONIUS.

CUM animos vestros rerum sacrarum Studiis flagrare video, Fratres amantissimi, quin tam piæ cogitationi congratuler, & pro facultatis meæ modulo opem feram, temperare non possum. Scio quippe rem istam magni esse momenti, sed non parum delicatam, quæ molliter tractari, & caute provideri debeat. Nam si tantisper, fervente adhuc ætate, languescere sinatur hæc mentis agitatio, in socordiam & omnium rerum incuriam facile resolvitur: si luxurianti animo & curiositate lascivienti frena laxentur, verendum est ne religio & pietas, qui præcipuus studiorum scopus esse debuerat, ejusdem improbitate obruatur & præfocetur. Quapropter magnopere interest scire qua ratione hi duo scopuli vitari queant, ut ne tam præclarum exercitium in vestram perniciem cedat, quod ad salutem animæ a Patribus nostris est institutum.

Atque ut id paucis exsequar, si quid hac in re video, si me ipsa experientia non fallit, tria potissimum consideranda sunt in ratione studiorum. Primum est, cujus rei gratia studendum sit. Deinde quatenus studiorum intentio promovenda. Tertio quodnam studiorum genus religiosis viris maxime persequendum.

Cum finis in unaquaque disciplina principem locum teneat, prima studiosorum cura esse debet, ut studiorum suorum genuinum finem & scopum agnoscant, atque perspectum habeant, ne ea vel levitate animi suscipere, vel pravo exitu perficere contingat. Et quoniam non sæculares Philosophos, non turpis quæstus, aut inanis gloriolæ cupidos, sed religiosos juvenes informare aggredimur, triplicem eis studiorum suorum finem proponimus, sine quo inanes prorsus, immo exitiosi futuri sunt eorum conatus. Si vis fructuose & religiose studiis dare operam, stude ad pietatem, ad actionem, ad temporis rationes. Hi sint tibi in animo descripti fines, numquam ex mentis tuæ oculis excidant, alioquin deficis, cum te profecisse existimas.

Prima nobis sæculo nuntium remittentibus & Religionem professis cogitatio fuit, aut certe esse debuit, ut Deo nos totos manciparemus, ut non solum præcipuas actiones nostras ipsi consecraremus, sed ut cogitatus & desideria nostra penitus a rebus sæcularibus avocarentur, & ad Deum unum converterentur. Propterea facultates nostras earumque vel maxime desideria abdicavimus, ut rebus omnibus nudati, de Deo solo cogitare, Deum solum quærere ac spectare nobis in omnibus liceret. Uno verbo propter pietatem, id est ut Deo prorsus adhæreremus, reliquimus sæculum. Pietas vero in duobus maxime consistit, nempe in cogitationibus & affectibus de Deo piis, & in moribus sanctis. Quod si pias illas mentis agitationes & actiones sacras absque studiorum subsidio fovere & accendere possemus: non dubium, quin ex directo professionis nostræ scopo, totos nos illis dedere, neglectis studiis, oporteret. At quoniam ea est mentis nostræ inconstantia, ut quod suscepit facile prima quaque difficultatis occasione deserat; ea infirmitas, ut primos impetus & conatus pios diu servare non possit: fit ut ad sistendam

hanc

hanc levitatem, ad istam infirmitatem confirmandam ratio identidem juvanda sit considerationibus piis, & voluntas boni contemplatione denuo excitanda, & quibusdam signis sacri propositi refricanda & restituenda memoria.

Ad hoc vero maxime juvant sacræ lectiones, ex quibus intellectus illustratur, movetur voluntas, memoria reparatur. Sic itaque libris utendum est, ut eorum subsidio pietas foveatur, ut rebus seriis, non inanibus occupetur animus, atque ut ad actionem magis idoneus reddatur.

Si corpori cibum & alimenta subtrahimus, cito deficiet, & ad omne opus ineptum & invalidum fiet. Cibus animæ lectio est, quam si non subinde ipsi suppedites, jejuna & languens ad omnia erit. Non experientia quævis, non labor qui corpore exercetur, non ipsa divina officia sapient, si animus piarum lectionum usu non fuerit recreatus. Inde cor siccum & aridum erit, pigra erunt rerum spiritalium desideria, quæ flammæ instar, sublato lectionis oleo & alimento, restinguentur. Contra si quis mentem rerum seriarum lectione & consideratione pascere curabit, pios affectus inde enascentes assidue experietur, quæ ipsi omnis laboris sensum vel minuent, vel etiam penitus auferent.

Sed etsi hæc commoda ex piis studiis non redundarent, vel hoc unum ad ea nos animare debet, quod Deo temporis concessi rationes reddere nobis oporteat. Nam si hæc consideratio pro sua dignitate cogitationem nostram occuparet, ne momentum quidem temporis a bono ejus usu vacare sineremus, ne concessi beneficii apud Deum reos (quod utinam rarius contingat) nos esse consequeretur. Quod si verbum otiosum, hoc est sine ullo Dei vel proximi respectu ex ore elapsum, nos Deo obnoxios facit: quid fiet de illis, qui tempus pro nihilo ducunt, idque interire non solum patiuntur, sed etiam quasi dedita opera, si quid agunt, interimere se tempus, pernicioso verbo & exemplo, profitentur. Itane tempus, rem omnium pretiosissimam, quod redimendis peccatis, quod comparandæ sanctitati & æternitati, quod denique demerendo Supremo Numini cœlitus nobis concessum est, ad inanem operam, ad interitum dari, ad interitum inquam non tantum ipsius temporis, sed etiam ejus qui tam facile ipso abutitur? Quippe securis maledicti & damnationis posita est ad radicem arboris infructuosæ, id est ejus, quæ nullos Deo dignos fructus producit, excidenda utique secundum Salvatoris oraculum, & in ignem projicienda.

At videas juniores nonnullos, qui ut hanc foveam declinent, in aliam paulo minus periculosam delabuntur. Nempe ut se ab inerti otio & temporis incuria tutos præstare videantur, in aliorum salutem studia sua dirigunt, qui vix prima vitæ spiritalis elementa degustarunt. Videas illos totos se dedere ad componendas conciones, huc omnia sua studia, commentationes omnes torquere; & quasi de sua perfectione jam securos, totos esse in procuranda salute aliena. Videas illos cathedram sibi erigere in theatro cordis sui, ubi declamationes umbraticas edunt, sibi jam ipsis de futuro plausu congratulantes. Non nova est hæc Dæmonis astutia quam Bernardus jam dudum in tironibus reprehendit. Verum quo pacto quis utilem alienæ saluti curandæ navare potest operam, qui necdum caritatem apprehendit, utpote vitiis adhuc fervescentibus plenus, & vanitate, quæ caritatis capitalis hostis est? Hoc vero sit omnibus incipientibus persuasum, totum eorum negotium ac studium esse debere de extirpanda cupiditate, & de caritate acquirenda: quam cum semel quis apprehenderit, jam non sponte sua ad tam sanctum ministerium se ingeret, sed etiam a Superioribus suis & Ecclesiæ ministris applicatus vix acquiescet, ut qui nempe vocationis suæ præcipuum finem animo defixum habebit, simul & suspecta eorum pericula, qui in aliorum salutem labores suos conferunt, nec non operis ipsius difficultatem, cui nemo nisi vocatus & cum grandi timore se dare debet. Felices vero terque felices, qui sua sorte, id est, privata vita contenti, ad ejusmodi exercitia non adspirant, nec iis implicari se patiuntur, nisi charitas & Ecclesiæ necessitas exigat, quod certe Monachi vocabulum & officium exigit.

Ex his

Ex his facile quisque colligere potest, ut quis finem studiis præfixum assequatur, tria esse maxime necessaria, nempe intentionem soli Deo placendi & adhærendi: amorem summum veritatis, ita ut ne minima quidem veritas n gligatur: ac demum orationem frequentem, tum ut studiorum obscura percipiat, tum ut studiorum exitus ac successus Deo, qui scientiarum dominus est, commendentur. Quo uno exercitio plus profecisse se, quam propria industria professus est Thomas Aquinas, qui numquam se lectioni, nisi præmissa oratione, dedit.

Expleta prima parte, nempe cujus rei gratia studendum sit, nunc quatenus studiorum intentio promovenda, id est quousque primus ille studiosorum ardor ferri possit, considerandum est, ne scilicet in studiositatis vitium incurratur. Tria vero hac in re maxime observanda sunt, scilicet ut pro sua quisque facultate seu pro indito talento iis studiis, ad quæ natus est, præcipue applicetur. Nam nihil in vita minerva recte fit, & frustra supra vel contra naturam niti, conatus est hominis tempore & otio abutentis. Qui ad studia ineptus est, in manuali aliqua arte seu in labore se exerceat: qui ad studia natus, eas disciplinas præferat, quæ genio suo magis respondent. Quia vero passim in rebus nostris cæcutimus, operæ pretium est, ut quis ingenii sui modum ex viri periti judicio metiatur. Hoc loco (quod alterum considerandum venit) vitandum, ne inutiles & infructuosæ artes a religioso tirone præferantur, qui nonnisi utilibus occupari debet. Utilia voco, quæ ad propriam salutem vel ad perfectionem conducunt, aut saltem ab ea non retardant. Et primo quidem scientiam illam quæ in solis sermonibus versatur, fugiat veritatis amator, nec cupedias verborum, id est umbram pro re ipsa sectetur. Deinde eas artes declinet, quæ totum animum rapiunt, nec eum ad res spiritales aptum efficiunt, quales sunt mathematicæ, quarum elementa quidem studiosis prosunt, sed si semel his immersus fuerit animus, vix unquam ad spiritalia assurgere valebit. Tertio denique tantum temporis studiis tribuendum est, quantum propositi & ordinis sui exercitia sinunt, & studiosus operam suam male collocatam reputare debet, cum studia sua ipsum a propriis vitæ religiosæ officiis avocant. Semper in animo defixam habeat hanc Ambrosii Autperti Abbatis piissimi sententiam, ita Deum precari soliti: „ Qui tribuisti scientiæ donum, „ quæso ut tribuas etiam voluntatem, studium atque virtutem quærendi bonum. „ Quod si voluntas, studium, virtusque operandi bonum non prosequitur scientiæ „ donum, satius est mihi, Domine, stultum hebetemque esse. Neque enim ideo „ patriam parentesque reliqui, ut mihi scientiæ dona largireris, sed ut perfectio„ ne virtutum ad vitam æternam perduceres. Nolo certe hanc commutationem. „ Quod si utraque non mereor, doctrinam scilicet atque operationem: aufer quæ„ so doctrinam, tantum ut tribuas operationem virtutum. " Ita ille in fine libri decimi expositionis in Apocalypsim, quod utinam in omnium studiosorum mentibus insculptum esset in æternum pietatis monumentum: ut sine dispendio actionis studiis incumberent.

Restat pars tertia, quam initio proposuimus, nempe quodnam studiorum genus Monachis sit maxime persequendum. Cum vero triplicem personam, nempe Christiani, Monachi, & Ecclesiastici viri noster candidatus sustineat, triplici etiam scientia ornatus esse debet, Christiana, Monastica, & Ecclesiastica.

Sed quoniam vita christiana cæterarum fundamentum est, in id potissimum incumbat, quod homini Christiano informando conveniat. Alioquin super inane pingit, si non præmisso christianæ pietatis fundamento Monasticas virtutes conse- ctetur. Atqui tota christiana scientia in duobus versatur, in doctrina & in moribus, quod utrumque in sacris litteris continetur. Prima igitur religiosi tironis cura sit, Fidei mysteria probe cognita habere. Deinde ad morum considerationem transeat, in qua major debet esse ejus sedulitas, cum Christiana religio maxime ad mores spectet. Quapropter ei connitendum est, ut totum Christi Domini sermonem, qui in monte habitus est, sæpius meditetur, in quo tota vitæ christianæ perfectio continetur: & cum in studiis sacris gradum aliquem fecerit, legat

legat eas Patrum expositiones, quæ ad hunc sermonem pertinent, præcipue Augustinum. Sic enim fiet ut intelligat, qua in re sita sit vera Christianorum beatitudo, quousque refrænanda cupiditas, qua ratione caritas instruenda: tum leges veræ, non umbraticæ humilitatis agnoscet, & correctionis fraternæ, atque adeo fraternæ charitatis, in quam tam sæpe in societatibus religiosis eruditionis defectu peccatur. Deinde quo pacto moderandum sit passionibus quatuor præcipuis, amori, gaudio, tristitiæ & timori. Inter hæc linguarum subsidium, si ad hoc natus est, parare non negliget, ut earum ope sacram scripturam facilius intelligat, rimetur, & penetret. Tunc enim demum ad veræ sapientiæ gradum se pervenisse sciat, cum uno divinarum Scripturarum gustu fuerit recreatus. Huc maxime tendant, huc colliment omnia studia religiosorum: quibus præcipua esse debet cura de intellectu Psalmorum, quos passim recitant, de Evangelii lectione ac meditatione, necnon Pauli Epistolarum, quæ summum Christianæ doctrinæ apicem comprehendunt.

Post eruditionem Christianam sequi debet rerum Monasticarum cognitio, ad quas peculiari voto adstringimur. Et primo sua cuique Regula attente consideranda, & cum brevibus Commentariis comparanda. Deinde votorum obligatio pervestiganda, simulque observationum regularium, quarum pretium & necessitatem non satis attendunt passim Religiosi, ob idque nunquam instituti sui perfectionem assequuntur, ad quam non nisi hac via gradus est. Deinde Ordinis sui historia consideranda, ut ex bonis exemplis religiosus tiro proficiat, & mala detestetur. Neque etiam negligenda veterum Monachorum præsertim Orientalium facta, ad quorum imitationem Regulæ nostræ auctoritate inducimur.

Denique cum Monachi inter ministros sacros adscripti sint, etiam Ecclesiasticæ doctrinæ operam navare debent, ut Ecclesiæ disciplinam & regimen saltem aliquo modo calleant, id est Ecclesiasticam historiam, Concilia nimirum generalia & nationalia gentis in qua degunt, atque Juris Canonici aliqua rudimenta. Et primo quidem religiosus tiro discat Compendium historiæ sacræ, cui Romanæ etiam aliquam notitiam præmittere juvat. Historia sacra duobus testamentis continetur, quorum eximium Breviarium condidit Sulpicius Severus, hoc ipsum scilicet quod in candidatorum nostrorum gratiam hic recudi fecimus. Quo in auctore nescio quid amplius mirer, sermonis elegantiam, quæ cum Veterum eloquentia comparari potest, an rerum tam multarum delectum, quem in contexenda historia sua adhibuit, an denique claritatem & facilitatem, ita ut oratio nec brevitate obscuretur, nec rerum multitudine obruatur.

INDEX
RERUM PRÆCIPUARUM,

Quæ in hoc Volumine Animadversionum continentur.

A

nos

C

Colla-

N

O

P

Pœ-

Vi-

T

Ver-

Finis Indicis rerum præcipuarum.

Biblioteka Jagiellońska
stdr0031281

MABILLON
TRACTATUS
DE STUDIIS
MONASTICIS

Porta Josephus

vide

Mabillon Joannes

Tractatus de studiis monas-
ticis

Buthilierius Armandus

Vide

Joannes Mabillon

Tractatus de studiis monasti-cis

volum. alterum et tertium